

ទស្សនាវដ្តីនៃមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា

វិស្វករ ការពិត

- ◆ ប្រាក់ អូប៉ា លើក្រាមសម្រស់ដ៏ត្រចះត្រចង់ដែលមិនបះសាបសូន្យ
- ◆ ការបង្កើតគណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សនៅតំបន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍

រូបភាពប្តូរ : ស្តីកម្ពុជា

ទស្សនាវដ្តីនៃមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា

មាតិកា

- ◆ បារាំង អូប៉ា អេក្រាមសម្រស់..... ១
- ◆ សិទ្ធិមនុស្ស ដែលជាសិទ្ធិរបស់មនុស្ស..... ៤
- ◆ ដំណើរទស្សនកិច្ចជាប្រវត្តិសាស្ត្រលើកទីមួយ..... ៧

ផ្នែកឯកសារ

- ◆ ចម្លើយសារភាពរបស់ ព្រំ សុផា..... ១០
- ◆ បញ្ជីឈ្មោះ និងរូបថតអ្នកទោសមន្ទីរស-២១..... ១៧

ផ្នែកប្រវត្តិសាស្ត្រនិងការស្រាវជ្រាវ

- ◆ គាំង ភីម ជីវិតកម្មព្យាបាល និងការចង់បាន..... ២៤
- ◆ មាស រឿន អតីតអនុប្រធានកងពលទី១..... ២៧

ផ្នែកច្បាប់

- ◆ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលសម្រេចថា..... ៣១

មតិយោបល់ភាគីពាក់ព័ន្ធនានា

- ◆ ការចងក្រងឯកសារក្រោយពីអំពើហោរយោ..... ៣៥
- ◆ ការបង្កើតគណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សនៅតំបន់..... ៤០
- ◆ ពិភពមួយដែលគ្មានសង្គ្រាម..... ៤៨

ទំព័រស្រាវជ្រាវក្រសួង

- ◆ ដំណើរឆ្លងកាត់របបខ្មែរក្រហម..... ៥៦

បូជនីយដ្ឋានអ្នកសារព័ត៌មាន

ស្នេហាស្នេហា : អេង កុកយ៉ា, អាន ហាញខុល, ចន ឆរិអារី, ស៊ីវី គួន អ្នកនិពន្ធនិងស្រាវជ្រាវ : ខាវ សារៈមុនីន្ទ, ស៊ុន សុផា អ្នកបកប្រែ : នន ច័ន្ទមណ្ឌិត, ភូង ច័ន្ទប្រណិត និងនាយក : ឆាន់ យូ និង ញាណ សុជាតិ ជំនួយការនិពន្ធនាយក : សោម ប៊ុនថន ក្រាហ្វិកកុំព្យូទ័រ : សោម ប៊ុនថន គ្រប់គ្រងការចែកចាយ : ឆេង វេង Email: dccam@online.com.kh, Homepage: www.dccam.org

លេខ១៥៦ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១២

ខួបលើទី៦៤ នៃទិវាសិទ្ធិមនុស្ស “អុកកិច្ច និងសិទ្ធិមនុស្ស”

រក្សាសិទ្ធិ

មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា
 អនុញ្ញាតឲ្យបោះពុម្ពផ្សាយដោយ
 ក្រសួងព័ត៌មាននៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា
 ប្រកាសទេសរដ្ឋមន្ត្រីនិងរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងព័ត៌មាន
 លេខ០២៧១ ពម.សស
 ចុះថ្ងៃទី២២ ខែសីហា ឆ្នាំ១៩៧៧

រូបថតឯកសារ: មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា
 និងសារមន្ទីរទ្រឹស្តីកម្ពុជាប្រល័យពូជសាសន៍ទួលស្វែង

បារាំង អូប៉ា នៅក្រោមសម្រស់ដ៏ត្រចះត្រចង់ ដែលមិនចេះសាបសូន្យនៃប្រាសាទអង្គរវត្ត

កិច្ចការនយោបាយកំពូល ការដឹកនាំរដ្ឋ និងយុទ្ធសាស្ត្រ
នយោបាយធំៗកើតចេញពីបញ្ហាតូចៗ និងយុទ្ធសាស្ត្រសាមញ្ញ
បូកបញ្ចូលគ្នា ។ ជាមួយគ្នានេះ ដំណើរការប្រជុំកំពូល ទំនាក់ទំនង
ការទូត និងអង្គប្រជុំផ្សេងៗ ដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងដើម្បីដោះ
ស្រាយបញ្ហាចម្បងរវាងប្រទេសធំៗទាំងឡាយ ក៏កើតចេញមក
ពីការស្វែងរកដំណោះស្រាយបញ្ហាតូចៗ ដែរ ។ នៅពេលដែល
បញ្ហាតូចៗទាំងនេះត្រូវបានដោះស្រាយ ហើយកិច្ចព្រមព្រៀងត្រូវ
បានបង្កើតឡើង ចំណុចទាស់ទែងគ្នាត្រូវបានកំណត់ច្បាស់លាស់
ហើយអ្វីដែលត្រូវធ្វើបន្ទាប់ទៀតនោះ គឺបូកបញ្ចូលរឿងរ៉ាវតូចៗ
ឲ្យទៅជាមេរៀនដែលមានប្រយោជន៍ ។ បញ្ហានៅក្នុងកិច្ចការនយោ
បាយថ្នាក់កំពូលទាំងអស់ ទាមទារឲ្យមានការចង្អុលបង្ហាញតាមរយៈ
ការប្រើប្រាស់រូបភាពសម្រេច ឬនិមិត្តរូបផ្សេងទៀត ដើម្បីឆ្លុះបញ្ចាំង
នូវរឿងរ៉ាវពិតប្រាកដឲ្យបានច្បាស់លាស់ និងធ្វើឲ្យមានលក្ខណៈ

កម្រិតអារម្មណ៍ ។ កិច្ចប្រជុំថ្នាក់កំពូលនិងការធ្វើសុន្ទរកថានៅចំពោះ
មុខថ្នាក់ដឹកនាំធំៗ នៅក្នុងសន្និសីទដែលមានការលម្អរបបនាយកដ្ឋាន
ត្រចះត្រចង់ និងដ៏មានតម្លៃក្នុងការជំរុញឲ្យមានការសម្រេចបាននូវ
សន្តិភាព សន្តិសុខ សហប្រតិបត្តិការ និងសិទ្ធិមនុស្ស ។ ប៉ុន្តែសុន្ទរកថា
សំខាន់ៗក៏ទាមទារឲ្យមានការរចនាតុបតែងឆាកដ៏អធិកអធិម ។
ដំណោះស្រាយដ៏ប៉ិនប្រសប់ ក៏ទាមទារឲ្យមានបរិយាកាសល្អដែរ ។
ទស្សនកិច្ចធំៗរបស់ថ្នាក់ដឹកនាំអន្តរជាតិ ទាមទារឲ្យមានកាយវិការជា
និមិត្តរូបណាមួយដែលប្រែក្លាយរឿងរ៉ាវនយោបាយនិងសិល្បៈដឹក
នាំរដ្ឋទៅជាអ្វីមួយដែលសាធារណជនអាចចងចាំជាប្រវត្តិសាស្ត្រ ។
ដូចគ្នានេះដែរ ដំណើរទស្សនកិច្ចរបស់លោកប្រធានាធិបតី
សហរដ្ឋអាមេរិក បារាំង អូប៉ា បង្ហាញឲ្យឃើញនូវលក្ខណៈ
ប្រវត្តិសាស្ត្រយ៉ាងពិតប្រាកដមួយ ។ លោកគឺជាប្រធានាធិបតី
កំពុងកាន់ដំណែងដ៏បួនបង្គុំរបស់សហរដ្ឋអាមេរិកដែលបានមក

លោកប្រធានាធិបតីសហរដ្ឋអាមេរិក បារាំង អូប៉ា ចូលរួមពិធីសារកោដនិវាហារពេលល្ងាចជាមួយបណ្តាមេដឹកនាំប្រទេសអាស៊ាន និងប្រទេសដែលជាដៃគូ
អាស៊ាន នៅរដ្ឋមណ្ឌលកោះព្រេង កាលពីថ្ងៃទី១៩ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១២

សម្តេច ហ៊ុន សែន ស្នាក់មន្ត្រីលោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា មុនពេលពិធីពិសាអាហារ ពេលល្ងាចនៅមជ្ឈមណ្ឌលកោះពេជ្រកាលពីថ្ងៃទី១៧ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១២

ធ្វើទស្សនកិច្ចនៅប្រទេសកម្ពុជា ហើយប្រជាជនកម្ពុជារង់ចាំការមក ដល់របស់លោកដោយក្តីអន្ទះសាជាយូរមកហើយ ។ ក៏ប៉ុន្តែនៅមាន ចំណុចជាច្រើនដែលលោកខកខានមិនបានបំពេញនៅក្នុងទិកាស រៃដំណើរទស្សនកិច្ចជាប្រវត្តិសាស្ត្រនេះ ។

នៅប្រទេសថៃ លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា បានចូលជួបសម្តែងការ គួរសមជាមួយព្រះមហាក្សត្រថៃ ហើយត្រូវបានស្នាក់មន្ត្រីដោយ ថ្នាក់ដឹកនាំព្រះពុទ្ធសាសនាជាច្រើនអង្គនៅវត្តភូ ។ លោកបានជួប ជាមួយនាយករដ្ឋមន្ត្រីថៃ យីងឡាក់ ស៊ីណារ៉ាត្រា ដែលបានរៀបចំ អាហារពេលល្ងាចជាដូរការដំរីកែបមួយជូនលោកប្រធានាធិបតី ។ លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា និងលោកស្រី យីងឡាក់ ស៊ីណារ៉ាត្រា បានធ្វើ សន្ទិសីទសារព័ត៌មានរួមគ្នាមួយ និងចូលរួមក្បួនត្រួតពលកិត្តិយស ដ៏ទុក្ខខ្ពស់ ។

នៅប្រទេសភូមា លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា ត្រូវបានទទួល ស្នាក់មន្ត្រីដោយប្រជាពលរដ្ឋភូមារាប់ម៉ឺននាក់នៅតាមដងផ្លូវ ។ លោកបានជួបជាមួយមេដឹកនាំសិទ្ធិមនុស្សដ៏មានប្រជាប្រិយភាព មួយរូបគឺលោកស្រី អ៊ុនសាន ស៊ូដី នៅគេហដ្ឋានរបស់លោកស្រី ក្បែរមាត់បឹង ។ លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា និងលោកស្រី អ៊ុនសាន ស៊ូដី

បានធ្វើសេចក្តីថ្លែងការណ៍ប្រកបដោយភាពជំរុញទឹកចិត្ត និងក្តី សង្ឃឹម ។ លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា បានឡើងធ្វើសុន្ទរកថានៅសកល វិទ្យាល័យយុវជនហ្គានដល់សិស្សានុសិស្សដែលជានិមិត្តរូបមួយ ជំរុញឲ្យមានរបស់លទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យនៅប្រទេសភូមា ។

ក៏ប៉ុន្តែ នៅប្រទេសកម្ពុជាស្ថានភាពមិនសូវមានលក្ខណៈ អធិកអធមដូចនៅប្រទេសថៃ និងភូមាទេ ។ នៅពេលមកដល់ ប្រទេសកម្ពុជា ក្បួនអមដំណើរថយន្តរបស់លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា បានបើកតាមដូរដែលគ្មានមនុស្សម្នាលរអបអរសាទរម្នាក់សោះ ។ កម្ពុជាមិនបានរៀបចំក្បួនត្រួតពលកិត្តិយស ហើយក៏មិនមានស្ត្រី ដែលបង្ហាញពីប្រពៃណី និងភាពអង្គអាចទទួលស្នាក់មន្ត្រីលោក ប្រធានាធិបតីដែរ ។ ដំណើរទស្សនកិច្ចរបស់លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា ត្រូវបានចាត់ទុកថាជារឿងសាមញ្ញ ដោយមិនមានការរៀបចំ អធិកអធម និងអស្ចារ្យ ។ ខ្ញុំមានការសោកស្តាយដែលលោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា មិនបានទស្សនាប្រាសាទអង្គរវត្ត ។

ទង្វើបែបនេះអាចជាសញ្ញាណមួយថា ដំណើរទស្សនកិច្ច របស់លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា ដែលប្រជាជនកម្ពុជាពឹងទុកយ៉ាងខ្លាំង នោះ មិនសូវមានសារៈសំខាន់ទេ ហើយក៏មិនបានបង្ហាញនូវកាយវិការ ណាមួយដែលជំរុញនិរន្តរភាពការប្រសើរឡើងនូវចំណងមិត្តភាព ដ៏យូរអង្វែងដែរ ។ ដំណើរទស្សនកិច្ចរបស់លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា គឺដើម្បីចូលរួមប្រជុំអាស៊ានតែប៉ុណ្ណោះ មិនមែនដើម្បីមកកាន់ប្រទេស កម្ពុជាទេ ។ សម្រាប់ប្រទេសកម្ពុជា ដំណើរទស្សនកិច្ចរបស់លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា មិនបានធ្វើឡើងក្នុងបំណងបង្កើតវេទិកាជា ប្រវត្តិសាស្ត្រ ជំរុញឲ្យមានការប្រសើរឡើងនូវមិត្តភាព និងផ្តល់នូវ ភាពវិសេសវិសាលនោះទេ ។ កិច្ចប្រជុំបានប្រព្រឹត្តឡើងប្រកបដោយ បរិយាកាសល្អ ហើយពិភាក្សាពីបញ្ហាសំខាន់ៗជាច្រើនតែភាពខ្វះ ខាតនូវការបង្កើតវេទិកាជាប្រវត្តិសាស្ត្រ ខ្លឹមសារសំខាន់ៗ និង កាយវិការដែលជានិមិត្តរូបចំពោះដំណើរទស្សនកិច្ចនេះបានបង្ហាញ ថា កម្ពុជាត្រូវធ្វើដំណើរដ៏វែងឆ្ងាយទៅមុខទៀត ។

ខ្ញុំមានការសោកស្តាយត្រង់ថា ដំណើរទស្សនកិច្ចរបស់លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា មិនបានសម្លឹងមើលកម្ពុជាឲ្យបានច្រើនជាងនេះ ដើម្បីកយកនូវមើលវប្បធម៌ដ៏ស្រស់ដូរដល់របស់ប្រទេសកម្ពុជានិង ប្រជាជនរាប់លានដែលប្រើរស់ពីរបបខ្មែរក្រហមដោយក្តីសង្ឃឹម

ចំពោះអនាគត ប្រសិនបើទុកបញ្ហានយោបាយមួយអន្លើសិន ។ ថ្នាក់ដឹកនាំរបស់រដ្ឋាភិបាលនាគ្រូរក្សាគោរពតាមរបៀបវារៈ ដែលបានក្រោងទុក និងគ្រូរដោះស្រាយបញ្ហាដែលកំពុងតែកើតមានឡើង ដែលជាកិច្ចការចាំបាច់ដែលគ្រូរដោះស្រាយ ។ កម្ពុជាក៏ជាទឹកដីមួយប្រកបដោយភាពស្រស់បវរ ហើយខ្ញុំសង្ឃឹមថា លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា ក៏ទទួលបានអារម្មណ៍នូវសម្រស់ដ៏ត្រចះត្រចង់នេះដែរ ។ ខ្ញុំក៏រំពឹងដែរថា ថ្ងៃណាមួយ លោកនឹងនាំក្រុមគ្រួសារមកទស្សនាប្រាសាទអង្គរវត្តដ៏អស្ចារ្យនេះ ។ មានហេតុផលជាច្រើនដែលជំរុញឲ្យលោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា (ឬមេដឹកនាំពិភពលោកផ្សេងទៀត) គួរមកទស្សនាប្រាសាទអង្គរវត្ត ។

ប្រាសាទអង្គរវត្តបិតក្នុងចំណោមអច្ឆរិយវត្ថុទាំងប្រាំពីររបស់ពិភពលោកនិងជាសម្បត្តិមនុស្សជាតិ ហើយប្រាសាទនេះផ្តល់នូវអត្ថន័យយ៉ាងជ្រាលជ្រៅសម្រាប់ប្រជាជនកម្ពុជាក្របរូប និងនិមិត្តរូបនៃអរិយធម៌របស់កម្ពុជានាពេលបច្ចុប្បន្ននេះ ។ ប្រាសាទអង្គរវត្តគឺជានិមិត្តរូបនៃអរិយធម៌ដែលអាចធ្វើឲ្យលុបបាត់នូវអតីតកាលប្រកបទៅដោយភាពចម្រូងចម្រាសរបស់ប្រទេសកម្ពុជា ។ ប្រាសាទអង្គរវត្តគឺជាវត្ថុបុរាណដ៏ស័ក្តិសិទ្ធិនៃអរិយធម៌ខ្មែរដែល

បានជម្នះឧបសគ្គធំៗ រាប់មិនអស់ ។ កម្ពុជាបានឆ្លងផុតដំណាក់កាលរបបអាណានិគម ការកាប់សម្លាប់ សង្គ្រាម អំពើប្រល័យពូជសាសន៍ គ្រោះទុរ្ភិក្ស និងអំពើឃ្នានពានពីសំណាក់បរទេស ។ ស្រដៀងគ្នានេះដែរ ប្រាសាទអង្គរវត្តបានឈររួមរាបរួមរាប់ពាន់ឆ្នាំមកហើយ ក្រោមដំណាក់កាលក្លែង កម្លៅថ្ងៃដ៏ក្តៅហែង និងខ្យល់ព្យុះបក់បោកគ្មានស្រាប្រណី ។ ប្រៀបប្រដាប់ដូចជារប្បធម៌ខ្មែរដូច្នោះដែរ ប្រាសាទអង្គរវត្តនៅតែទាក់ចិត្តទាក់អារម្មណ៍អ្នកទស្សនា និងមនុស្សក្របរូបដែលកោតសរសើរមិនដាច់ពីមាត់នូវវប្បធម៌ដ៏ត្រចះត្រចង់នេះ ។

ដូចគ្នាទៅនឹងប្រទេសថៃ និងភូមាដែរ កម្ពុជាក៏ជាប្រទេសដែលមានវប្បធម៌ត្រចះត្រចង់និងប្រកបដោយភាពទន់ភ្លន់ ។ ខ្ញុំសង្ឃឹមថា លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា បានឃើញភាពទន់ភ្លន់នេះតាមរយៈកំនូរមួយផ្ទាំងដ៏ធំនៅពីមុខលោក នៅពេលដែលលោកឈរពីមុខជាមួយសម្តេចនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ។ ការទទួលបាននូវសម្រស់ដ៏ទន់ភ្លន់បែបនេះនៅប្រាសាទអង្គរវត្តគឺជាការរំលឹកថា ភាពរុងរឿងរបស់ប្រទេសកម្ពុជានឹងមានសម្រស់មិនចេះសាបសូន្យ ទោះបីជាទស្សនវិស័យសម្រាប់អនាគតនៅកំពុងលូតលាស់យ៉ាងណាក៏ដោយ ។

រ៉ាន់ យ៉ុ

លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា នៅវិមានសន្តិភាពដែលមានរូបប្រាសាទអង្គរវត្តនៅពីក្រោយ ។ រូបថត : សេតវិមាន

សិទ្ធិមនុស្ស ដែលជាសិទ្ធិរស់រានមានជីវិត សេចក្តីប្រកាសស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស និងអនុសញ្ញាស្តីពីមធ្យមយុវជនសាសន៍

ដោយសារកម្ពុជាជាជនរងគ្រោះនៃអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ និងអំពើយង់ឃ្នង កម្ពុជាប្រកាន់ជំហរយ៉ាងអង្គអាចក្នុងការក្រើនរំពួកសហគមន៍អន្តរជាតិ អំពីសិទ្ធិសញ្ញាស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សសម័យទំនើប ដំបូងរបស់ខ្លួនដែលជាអនុសញ្ញាស្តីពីការទប់ស្កាត់និងការដាក់ទោសទណ្ឌទុក្ខកម្មប្រល័យពូជសាសន៍ ។ អនុសញ្ញាស្តីពីមធ្យមយុវជនសាសន៍ គឺជាសិទ្ធិសញ្ញាស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សសម័យទំនើបដំបូង ដែលទទួលបានការទទួលស្គាល់ ជាពិសេសដោយហេតុថាអនុសញ្ញានេះបង្ហាញលក្ខណៈនៃចលនាសិទ្ធិមនុស្សក្នុងសម័យក្រោយឆ្នាំ១៩៤៥ ។ ជាងនេះទៅទៀត ដូចជាក្នុងករណីប្រទេសកម្ពុជា អនុសញ្ញានេះ មានទម្ងន់ខ្លាំងសីលធម៌ ដែលកើតចេញពីប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់កម្ពុជា និងការបន្តដដែលក្នុងការពិភាក្សាព្រឹក្សារបស់មនុស្សជាតិពេលបច្ចុប្បន្ន ។

ចលនាសិទ្ធិមនុស្ស ដែលត្រូវបានរំលឹកនៅថ្ងៃទី១០ ខែធ្នូ បានពង្រឹងលក្ខណៈសំខាន់នៃវិធានការណ៍ដូចៗគ្នា និងទស្សនៈ ដែលលើកឡើងបន្ទាប់ពីសង្គ្រាមលោកលើកទី២ ។ គួរឲ្យកត់សម្គាល់ធម្មនុញ្ញរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិបានបង្កើតឲ្យមានការបន្តការប្តេជ្ញាចំពោះសិទ្ធិមនុស្សជាមូលដ្ឋាន ។ មាត្រា១ បានចែងថា មួយក្នុងចំណោមគោលបំណងរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ គឺដើម្បីសម្រេចឲ្យមានកិច្ចសហការរបស់អន្តរជាតិក្នុងការលើកស្ទួយនិងការជំរុញឲ្យមានការគោរពសិទ្ធិមនុស្ស និងសេរីភាពជាមូលដ្ឋានសំរាប់មនុស្សជាតិទាំងអស់គ្នាដោយគ្មានការបែងចែកពូជសាសន៍ ភេទ ភាសា ឬសាសនា ។ ទោះបីយ៉ាងនេះក៏ដោយ ធម្មនុញ្ញរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ មិនបានពិពណ៌នាអំពីសិទ្ធិមនុស្ស ឬបង្កើតអាណត្តិជាក់លាក់ណាមួយ ឬយន្តការក្នុងការធានាឲ្យមានការអនុវត្តសិទ្ធិមនុស្សក្នុងបណ្តាជនសមាជិកឡើយ ។ ជាងនេះទៅទៀត ភាសាដែលប្រើសម្រាប់កំណត់សិទ្ធិមនុស្សក្នុងធម្មនុញ្ញរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ មិនហួសពីពាក្យ “ការលើកស្ទួយ” និង “ការជំរុញ” ។

ម្យ៉ាងវិញទៀត អនុសញ្ញាដែលបានអនុម័តក្រោយធម្មនុញ្ញរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ និងមនុស្សសេចក្តីប្រកាសសហគមន៍ស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស បានកំណត់ឲ្យប្រទេសជាច្រើនប្រើចំណាត់ការកាត់ទោស និងការទប់ស្កាត់ក្នុងការកំណត់សិទ្ធិមនុស្សជាមូលដ្ឋានដែលជាសិទ្ធិរស់រានមានជីវិត ។ អនុសញ្ញាស្តីពីមធ្យមយុវជនសាសន៍

ការដង្ហែរក្បួនពីពហុកម្មវិធីជាតិស្តីពីកង្វះទៅកាន់ទីលានសេរីភាពក្នុងទឹកសាប្រាវ

នៅថ្ងៃទី៧ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៤៨ កើតចេញពីការស្តាប់ឡើងយ៉ាងខ្លាំងចំពោះគោលនយោបាយកំណាចរបស់ជនណាហ្ស៊ីអាណ្លីម៉ង់អំឡុងសង្គ្រាមលោកលើកទី២ ដែលក្នុងនោះ ជនជាតិដើម្បីប្រជាជនស្មារតីអ្នកស្រលាញ់ភេទដូចគ្នា ជនពិការ និងអ្នកផ្សេងទៀត ត្រូវបានសម្លាប់នៅតាមជំរុំប្រមូលផ្តុំ និងយុទ្ធនាការសម្លាប់ជាច្រើន ។ អនុសញ្ញាស្តីពីមធ្យមយុវជនសាសន៍ បានបង្កើតអាណត្តិដូចៗគ្នាសម្រាប់សមាជិកជាប់ពាក់ព័ន្ធដើម្បីទប់ស្កាត់ និងដាក់ទោសទណ្ឌ

បទប្រល័យពូជសាសន៍ ។ អាណត្តិនេះ មានសារសំខាន់ក្នុងន័យ
 ពង្រីកពាក្យពេចន៍ធម្មតារបស់អង្គការសហប្រជាជាតិក្នុងការជំរុញ
 ដាស់តឿន និងការកាត់ទោសស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស ហើយអាណត្តិនេះបង្ហាញ
 លក្ខណៈរបស់កិច្ចព្រមព្រៀងដែលមានលក្ខណៈជំរុញលើកទឹកចិត្ត
 និងគ្មានការបង្ខំដែលជា សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស
 ដែលត្រូវបានអនុម័តនៅថ្ងៃបន្ទាប់ (ថ្ងៃទី១០ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៤៨) ។
 អនុសញ្ញាស្តីពីបទប្រល័យពូជសាសន៍គឺជាអនុសញ្ញាដំបូងដែល
 បង្កើតបាននូវសិទ្ធិមនុស្សចេញពីការអំពាវនាវយ៉ាងមុតមាំចំពោះ
 ការគោរពសិទ្ធិមនុស្សយ៉ាងប្រសើរទៅរកច្បាប់ដែលចាំបាច់

អនុសញ្ញាស្តីពីបទប្រល័យពូជសាសន៍នេះ ។ ប្រវត្តិសាស្ត្រដ៏ញាំញី
 របស់អនុសញ្ញានេះ ជាការក្រើនរំលឹកដែលសូម្បីតែមូលដ្ឋានសិទ្ធិ
 មនុស្សទាំងអស់ ដូចជាសិទ្ធិរស់រានមានជីវិត អាចជាច្បាប់សកល
 ប៉ុន្តែវាមិនមែនជាបទដ្ឋានសកលឡើយ ។ ប្រវត្តិសាស្ត្រដែល
 ហ៊ុមព័ទ្ធរបបកម្តុំជាប្រជាធិបតេយ្យ បង្ហាញពីអំពើយឺងឃ្មុំដែល
 បានកើតឡើងដោយមានការទប់ស្កាត់តិចតួច និងការកាត់ទោស
 ពីភាគីនៃអនុសញ្ញាស្តីពីបទប្រល័យពូជសាសន៍ រហូតដល់ច្រើន
 ទសវត្សរ៍ចុងក្រោយ ។ ខណៈដែលស្ថានភាពនេះ បង្ហាញភ័ស្តុតាង
 នៃកម្មាតរវាងច្បាប់ និងការពិតអស់រយៈពេលជាច្រើនទសវត្សរ៍
 ចាប់ពីទសវត្សរ៍៨០ ត្រូវបានហ៊ុមព័ទ្ធដោយគំរូនៃការទប់ស្កាត់
 អំពើប្រល័យពូជសាសន៍ ប៉ុន្តែការកាត់ទោសមិនបានសំរេចឡើង
 នោះទេ ។ ប្រទេសរ៉ូម៉ង់ជា អតីតប្រទេសយូហ្គូស្លាវី ជាហ៊ុរ និង
 តំបន់ដទៃជាច្រើនក្នុងសកលលោក បង្ហាញពីកម្មាតយ៉ាងធំរវាង
 ច្បាប់អន្តរជាតិ និងការពិតនៃនយោបាយ ។

ពួកប្រល័យពូជសាសន៍នៃទិវាសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ នៅព្រឹកថ្ងៃទី១០ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១២ ។

ត្រូវអនុវត្តដែលមានការកាត់ទោស ។ សារសំខាន់នៃការផ្លាស់ប្តូរ
 នេះមិនត្រូវបំបាត់ចោលក្នុងការរំលឹកដល់សិទ្ធិមនុស្សឡើយ ។
 ប៉ុន្តែពេលដែលថ្ងៃប្រារព្ធសិទ្ធិមនុស្សជាសកល គឺជាថ្ងៃ
 ដ៏សំខាន់ដើម្បីរំលឹកពីសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ក្នុងការលើក
 ស្តាយសិទ្ធិមនុស្សជាសកល ថ្ងៃនោះក៏ជាឱកាសដ៏សំខាន់សម្រាប់
 ការឆ្លុះបញ្ចាំងពីកន្លះខាតខាងចលនាសិទ្ធិមនុស្ស ។ បទប្រល័យ
 ពូជសាសន៍ បានបង្ហាញពីសហគមន៍អន្តរជាតិ ចាប់តាំងពីមាន

នៅខែមករា ឆ្នាំ២០១២ លោកអគ្គលេខាធិការអង្គការ
 សហប្រជាជាតិ បាន តិមួន បានប្រកាសថា ឆ្នាំ២០១២ នឹងជាឆ្នាំ
 នៃការទប់ស្កាត់ ។ លោកបានប្រកាសថា ការជ្រើសរើសនេះដើម្បី
 ព្រមព្រៀងឲ្យមានការយកចិត្តទុកដាក់ជាពិសេស ចំពោះការទប់
 ស្កាត់ដែលជាមាតិកាដ៏បួងបែកក្នុងការការពារប្រឆាំងទៅនឹងទម្រង់កម្ម
 សង្គ្រាម ការបោសសម្អាតពូជសាសន៍ អំពើប្រល័យពូជសាសន៍
 និងទម្រង់កម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ។ ប៉ុន្តែថ្មីៗនេះនៅខែកញ្ញា ឆ្នាំ
 ២០១២ អគ្គលេខាធិការអង្គការសហប្រជាជាតិ បានថ្លែងថា
 លោកត្រូវបានញាំញីដោយការភ័យខ្លាចដែលសហគមន៍អន្តរជាតិ
 មិនបានគោរពតាមការសន្យាដែលថា “មិនឲ្យកើតឡើងសាជាថ្មី” ។
 ទោះបីយ៉ាងនេះក៏ដោយ ក្នុងការក្រើនរំលឹកសិទ្ធិមនុស្ស
 វាមានសារៈសំខាន់ដើម្បីកូសបញ្ជាក់ថា ការពិតនៃនយោបាយ
 គឺមិនមែនជាការដោះសារចំពោះសិទ្ធិជាមូលដ្ឋានក្នុងការរស់រាន
 មានជីវិត ។ អនុសញ្ញាស្តីពីបទប្រល័យពូជសាសន៍ គឺជាគោល
 ដ៏សំខាន់សម្រាប់សិទ្ធិនេះ ពីព្រោះអនុសញ្ញានេះបានភ្ជាប់កាតព្វកិច្ច
 ទៅនឹងការទប់ស្កាត់ និងការដាក់ទោសទណ្ឌលើការរំលោភសិទ្ធិ
 ធ្ងន់ធ្ងរ ។ ប៉ុន្តែប្រហែលជាហាសិបឆ្នាំក្រោយមក ការរំលោភ
 សិទ្ធិធ្ងន់ធ្ងរនៅតែបន្ត ហើយកម្ពុជាមានកាតព្វកិច្ចយ៉ាងសំខាន់ក្នុង

ការក្រើនរំលឹកសកលលោកអំពីកង្វះខាតនេះ ។ សេចក្តីប្រកាស
ជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សបង្កើតទិដ្ឋភាពថ្មីមួយសម្រាប់អរិយធម៌
មនុស្សជាតិ ហើយជាសសរស្តម្ភរបស់ចលនាសិទ្ធិមនុស្ស ។
សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សនេះ សមតែជាចំណុច
ស្នូលនៃថ្ងៃប្រារព្ធសិទ្ធិមនុស្សជាសកល ។

ទោះបីជាយ៉ាងនេះក្តី ថ្ងៃនោះគឺជាថ្ងៃដ៏សមស្របសម្រាប់

កម្ពុជាក្នុងការក្រើនរំលឹកសកលលោកឲ្យគ្រឡប់មើលអនុសញ្ញា
ស្តីពីបទប្រល័យពូជសាសន៍ ដែលជាការក្រើនរំលឹកដល់សិទ្ធិជា
មូលដ្ឋានក្នុងការរស់រានមានជីវិត ដែលបញ្ជាក់ពីស្មារតីនៃចលនា
សិទ្ធិមនុស្សដែលជាស្មារតីមួយបន្តពុទ្ធារាជការសកលលោក
នាពេលបច្ចុប្បន្ន ។

នាំទ យ

- ◆ សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស ត្រូវបានអនុម័តដោយមហាសន្និបាតរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិនៅថ្ងៃទី១០ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៤៨ ។ សេចក្តីប្រកាសនេះ ត្រូវបានអនុម័តដោយមហាសន្និបាតដោយសំឡេងឆ្នោតកាំទ្រង់សំឡេង សូន្យសំឡេង ប្រឆាំង និង៨សំឡេងអនុប្បវាទ ។ សេចក្តីប្រកាសនេះគឺជាសេចក្តីប្រកាសមួយដែលគ្មានការបង្ខំឲ្យសម្រេចតាមរយៈការបង្រៀន ការអប់រំ និងវិធានការជឿនលឿន ដើម្បីលើកស្ទួយការគោរព និងការការពារសិទ្ធិ និងសេរីភាព ។
- ◆ សេចក្តីប្រកាសជាសកល បញ្ចូលគោលការណ៍គន្លឹះមួយចំនួនដែលបានបង្កើតជាច្បាប់ទំនៀមទម្លាប់អន្តរជាតិ (ជា គោលការណ៍ ដែលត្រូវបានដាក់បញ្ចូលក្នុងសន្ធិសញ្ញាជាបន្តបន្ទាប់) ។
- ◆ មាត្រា៣ សេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សចែងថា “មនុស្សគ្រប់រូបមានសិទ្ធិក្នុងការរស់រានមានជីវិត សិទ្ធិមាន សេរីភាព និងសិទ្ធិមានសន្តិសុខបុគ្គល” ។
- ◆ អនុសញ្ញាស្តីពីបទប្រល័យពូជសាសន៍ ត្រូវបានពិពណ៌នាថាជា “សន្ធិសញ្ញាស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សសម័យទំនើបដំបូង” ដោយអ្នក សិក្សារៀនសូត្រពីបទប្រល័យពូជសាសន៍ម្នាក់ នៅពេលដែលអនុសញ្ញានោះត្រូវបានអនុម័តមួយថ្ងៃមុនសេចក្តីប្រកាសជាសកលស្តីពី សិទ្ធិមនុស្ស (ថ្ងៃទី៩ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៤៨) ។ អនុសញ្ញាស្តីពីបទប្រល័យពូជសាសន៍នេះ បានចូលជាធរមាននៅថ្ងៃទី១២ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៥១ បន្ទាប់ពីទទួលបានការផ្តល់សច្ចាប័នចំនួនម្ភៃ (តាមការតម្រូវរបស់មាត្រា១៣) ។
- ◆ ប្រទេសសមាជិកនៃក្រុមប្រឹក្សាសន្តិសុខអង្គការសហប្រជាជាតិ បានផ្តល់សច្ចាប័នលើអនុសញ្ញាស្តីពីបទប្រល័យពូជសាសន៍ ដូចខាងក្រោម : ប្រទេសបារាំង(១៩៥០) , សហភាពសូវៀត(១៩៥៤) , ចក្រភពអង់គ្លេស(១៩៧០) , ចិន(១៩៨៣) និងសហរដ្ឋ អាមេរិក(១៩៨៨) ។ ប្រទេសកម្ពុជាបានផ្តល់សច្ចាប័នលើអនុសញ្ញាស្តីពីបទប្រល័យពូជសាសន៍នៅថ្ងៃទី៤ ខែតុលា ឆ្នាំ១៩៥០ ។
- ◆ តុលាការយុត្តិធម៌អន្តរជាតិបានថ្លែងថា រដ្ឋមានកាតព្វកិច្ចក្នុងការអនុវត្តឲ្យបានខ្ជាប់ខ្ជួនចំពោះការទប់ស្កាត់អំពើប្រល័យ ពូជសាសន៍ក្នុងទឹកដីរបស់ខ្លួន ។ តុលាការនោះបានចែងផងដែរថា “កាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋដើម្បីទប់ស្កាត់ធ្វើឡើងភ្លាមៗ ពេលដែលរដ្ឋនោះដឹង ឬគួរតែបានដឹងអំពីការកើតឡើងនៃហានិភ័យដែលអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ និងត្រូវបានប្រព្រឹត្ត” ។
- ◆ ខែមករា ឆ្នាំ២០១២ លោកអគ្គលេខាធិការអង្គការសហប្រជាជាតិ បាន គឺមុន បានជ្រើសរើសឆ្នាំ២០១២ ជាឆ្នាំនៃការ ទប់ស្កាត់ដោយយោងតាមការយកចិត្តទុកដាក់ ជាពិសេសក្នុងការទប់ស្កាត់ដែលជាមាតិកាដំបូងដើម្បីការពារប្រឆាំងទៅនឹងទម្រង់កម្មសង្គ្រាម ការបោសសម្អាតពូជសាសន៍ និងទម្រង់កម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ។ លោកបានថ្លែងថា “ការទប់ស្កាត់ គឺជាចំណុចស្នូលនៃការទទួលខុសត្រូវ ក្នុងការការពារ” ។ ក្នុងសេចក្តីថ្លែងការណ៍ចុងក្រោយនៅខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០១២ លោកអគ្គលេខាធិការអង្គការសហប្រជាជាតិបានថ្លែងថា លោកត្រូវបានញាំញីដោយការភ័យខ្លាចដែលសហគមន៍អន្តរជាតិមិនបានធ្វើតាមការសន្យាដែលថា “មិនឲ្យកើតឡើងសាជាថ្មី” ។

ដំណើរទស្សនកិច្ចជាប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ ប្រធានាធិបតីសហរដ្ឋអាមេរិក

ដំណើរទស្សនកិច្ចរបស់លោកប្រធានាធិបតីសហរដ្ឋអាមេរិក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា មកកាន់ប្រទេសកម្ពុជានៅខែវិច្ឆិកានេះ គឺជា ទស្សនកិច្ចដំបូងបង្អស់របស់ថ្នាក់ដឹកនាំជាន់ខ្ពស់បំផុតនៃសហរដ្ឋ អាមេរិក ។ លោកអនុប្រធានាធិបតី រីឆាត និងសុន បានធ្វើដំណើរ មកប្រទេសកម្ពុជាក្នុងឆ្នាំ១៩៩៣ ។ អតីតស្ត្រីទីមួយនៃសហរដ្ឋ អាមេរិក ហ្សាក់កីលីន កេណ្ឌីឌី បានមកប្រទេសកម្ពុជាក្នុងឆ្នាំ ១៩៦៧ និងត្រូវបានទទួលស្វាគមន៍យ៉ាងកក់ក្តៅពីសម្តេចព្រះ នរោត្តម សីហនុ ។ អតីតប្រធានាធិបតី ថ័ល គ្លីនតុន បានមក ប្រទេសកម្ពុជាក្នុងឆ្នាំ២០០៦ និងថ្មីៗកន្លងទៅនេះ លោកស្រីរដ្ឋ មន្ត្រីក្រសួងការបរទេស ហ៊ុលឡារី គ្លីនតុន ក៏បានមកធ្វើទស្សនកិច្ច នៅប្រទេសកម្ពុជាក្នុងឆ្នាំ២០១០ និងក្រោយមកក្នុងឆ្នាំ២០១២ ។

ដំណើរទស្សនកិច្ចរបស់លោកប្រធានាធិបតី បារ៉ាក់ អូបាម៉ា

មិនមែនគ្រាន់តែជាលើកដំបូងប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែគឺជាដំណើរទស្សនកិច្ច ដ៏ពិសេសមួយដោយសារតែលោកធ្លាប់បានផ្សារភ្ជាប់ជីវិតរបស់ខ្លួន ដ៏សាមញ្ញកាលពីកុមារភាពនៅក្នុងប្រទេសឥណ្ឌូណេស៊ី ដែលជា ប្រទេសមួយនៅក្នុងតំបន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍ ។ ទោះបីជាលោកមិន ធ្លាប់រស់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាក៏ដោយ តើនរណាម្នាក់អាចនឹងដឹងទៅ ថា លោកប្រធានាធិបតីម្នាក់នេះធ្លាប់មានជីវិតផ្ទាល់ខ្លួនភ្ជាប់ទៅនឹង តំបន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍នេះ ?

ខ្ញុំចាំបាននៅពេលដែលខ្ញុំកំពុងតែសិក្សានៅសាលាវិទ្យាល័យ រ៉ាត់ហ្គើស សហរដ្ឋអាមេរិក ក្រោមអាហារូបករណ៍ហុលឡាយ ដែល ពេលនោះ លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា កំពុងតែមមាញឹកចូលរួមការ ប្រកួតប្រជែងដើម្បីដំណើរមកនាទីជាបេក្ខភាពប្រធានាធិបតីមកពី គណបក្សប្រជាធិបតេយ្យ ។ ក្រោយមក លោកក៏បានឈ្នះជា

លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា ត្រូវបានទទួលស្វាគមន៍ដោយឯកទត្តម អ៊ឹម ស៊ីទ្វី នៅព្រលានយន្តហោះអន្តរជាតិភ្នំពេញក្រោយពីយន្តហោះ Air Force One ចុះចត កាលពីល្ងាចថ្ងៃទី១៩ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១២ ។ រូបថត: AP

បេក្ខភាពប្រធានាធិបតីដើម្បីមកប្រកួតប្រជែងជាមួយក្រុមប្រឹក្សា
មកពីគណបក្សសាធារណរដ្ឋក៏លោកព្រឹទ្ធសមាជិក ចន ម៉ាខេន ដែល
នឹងត្រូវចូលរួមក្នុងការប្រកួតប្រជែងការបោះឆ្នោតក្នុងឆ្នាំ២០០៨ ។
បរិយាកាសជុំវិញការឡើងកាន់អំណាចជាប្រធានាធិបតីរបស់លោក
បារ៉ាក់ អូបាម៉ា និងសេចក្តីសង្ឃឹមសម្រាប់ការផ្លាស់ប្តូរស្ថានភាព
នយោបាយនៅក្នុងសហរដ្ឋអាមេរិកមានលក្ខណៈពិសេសខ្លាំងក្លា
និងហួសពីការស្មានពេលនោះ ។

ក្រុមប្រឹក្សារបស់លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា មានទិសដៅចិត្ត
ណាស់ក្នុងការយកឈ្នះមកលើរូបលោក ។ លទ្ធភាពដែលលោក
បារ៉ាក់ អូបាម៉ា អាចឈ្នះឆ្នោតក៏ស្ថិតតែមួយរយភាគរយទៅ
ហើយ ។ ប៉ុន្តែលទ្ធផលនៃការបោះឆ្នោតលើកទីពីរនេះ លទ្ធភាពនៃ
ការឈ្នះរបស់លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា មិនសូវច្រើនដូចមុនទេ ទោះបីជា
លោកបានឈ្នះឆ្នោតក្នុងអាណត្តិទីពីរនេះទៀតក៏ដោយ ។ ពលរដ្ឋ
សហរដ្ឋអាមេរិកខ្លះត្រូវបានដាក់ក្នុងអាណត្តិទីមួយ ប្រធានាធិបតី
បារ៉ាក់ អូបាម៉ា មិនបានប្រើគោលនយោបាយបង្រួបបង្រួមដើម្បី
ផ្សះផ្សានយោបាយក្នុងនាមជាប្រធានាធិបតីទេ ។ លោកហាក់បី
ដូចជា ធ្វើឲ្យមានការបែកបាក់គ្នាជាងមុនពេលដែលលោកចូលកាន់
ដំណែងជាប្រធានាធិបតីក្នុងឆ្នាំ២០០៨ទៅទៀត ។ ក្នុងអាណត្តិនេះ
លោកប្រធានាធិបតី បារ៉ាក់ អូបាម៉ា ប្រហែលជាបានរៀនសូត្រ
នូវកំហុសរបស់ខ្លួនយ៉ាងច្បាស់លាស់ ហើយនៅពេលដែលដឹងថា
អាណត្តិនេះគឺជាអាណត្តិចុងក្រោយ បារ៉ាក់ អូបាម៉ា នឹងបង្ហាញ
ឃើញយ៉ាងពិតប្រាកដនូវសក្តានុពលរបស់ខ្លួនជាថ្នាក់ដឹកនាំដ៏ល្អ
ប្រសើរសម្រាប់ប្រជាជនភាគច្រើនដែលកំពុងតែត្រូវការឲ្យលោក
ជួយមិនមែនត្រឹមតែនៅក្នុងសហរដ្ឋអាមេរិកទេ ថែមទាំងនៅក្នុង
ប្រទេសផ្សេងទៀត ក៏ដូចជាប្រទេសកម្ពុជាដែរ ។

ឪពុករបស់លោកប្រធានាធិបតី បារ៉ាក់ អូបាម៉ា មានស្រុក
កំណើតនៅប្រទេសកេនយ៉ា ។ ម្តាយរបស់លោកគឺជាជនជាតិ
អាមេរិកកាំងស្បែកសមកពីរដ្ឋកាន់សាស់ ។ ចំណែកឯឪពុកចុង
របស់លោកគឺជាជនជាតិឥណ្ឌូណេស៊ី ហើយលោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា
ត្រូវបានចិញ្ចឹមបីបាច់នៅក្នុងគ្រួសារស្បែកស ។ លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា
មានចំណុចជាច្រើនដែលប្រជាជនទូទៅចូលចិត្ត និងគិតថាស្រដៀង
នឹងមនុស្សទូទៅ ។ នៅពេលដែលធ្វើជាប្រធានាធិបតីដំបូងក្នុងឆ្នាំ

២០០៨ លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា មានអាយុ៤៧ឆ្នាំ ដែលជា
ប្រធានាធិបតីវ័យក្មេងមួយរូបក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រសហរដ្ឋអាមេរិក ។
ការឡើងកាន់អំណាចជាប្រធានាធិបតីរបស់លោក បារ៉ាក់
អូបាម៉ា បានចាប់ផ្តើមពីឋានៈសន្តិមត្តចរ ។ ដូចលោកបាន
សរសេរនៅក្នុងសៀវភៅប្រវត្តិរូបផ្ទាល់ខ្លួនទីមួយរបស់លោកដែល
មានចំណងជើងថា “សុចរិតរបស់ឪពុកខ្ញុំ” ម្តាយរបស់លោក បារ៉ាក់
អូបាម៉ា ឈ្មោះ អាន ដាន់ហេន និងឪពុកឈ្មោះ បារ៉ាក់ អូបាម៉ា មិនគួរ
នឹងបានជួបគ្នាទាល់តែសោះដោយសារតែស្ថានភាពប្រកាន់ពូជ
សាសន៍ផ្សេងគ្នានៅក្នុងសហរដ្ឋអាមេរិកនៅពេលនោះ ។ ជាក់ព័ន្ធ
សំណាងល្អ រដ្ឋហាវ៉ៃគឺជាកន្លែងមួយរបស់សហរដ្ឋអាមេរិកដែល
មានលក្ខណៈបើកទូលាយពាក់ព័ន្ធនឹងការរស់នៅចម្រុះពូជសាសន៍ ។
លោកប្រធានាធិបតី បារ៉ាក់ អូបាម៉ា បាននិយាយថា លោកនៅតែ
ពុំយល់អំពីសេចក្តីសម្រេចចិត្តរបស់ជីដូននិងជីតាខាងម្តាយដែល
អនុញ្ញាតឲ្យកូនស្រីអាយុ១៨ឆ្នាំរបស់ខ្លួនទៅរៀបការជាមួយនឹង
បុរសស្បែកខ្មៅអាយុ២៣ឆ្នាំមកពីប្រទេសកេនយ៉ា ។ នៅពេល
នោះ សហរដ្ឋអាមេរិកពុំគាំទ្រការរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍រវាងជន
ជាតិស្បែកខ្មៅនិងជនជាតិស្បែកសទេ ។ បើប្រៀបធៀបទៅនឹង
ប្រទេសកម្ពុជា វាមានលក្ខណៈស្រដៀងគ្នាទៅការរៀបអាពាហ៍
ពិពាហ៍រវាងជនជាតិចិននិងជនជាតិចាម ប៉ុន្តែករណីនេះនៅតែ
មានលក្ខណៈស្រាលជាងការរៀបការរបស់ឪពុកម្តាយលោក
បារ៉ាក់ អូបាម៉ា ។ ឪពុកម្តាយរបស់លោកនៅតែតស៊ូរៀបការ
និងរស់នៅជាមួយគ្នារហូតបានកូនប្រុសម្នាក់ដែលដាក់ឈ្មោះថា
បារ៉ាក់ អូបាម៉ា ។ អ្នកទាំងពីរប្រហែលជាមិនបានដឹងថា កូនប្រុស
ម្នាក់នេះ នៅពេលដែលបានដឹងក្តីនឹងក្លាយជាប្រធានាធិបតីសហរដ្ឋ
អាមេរិកនោះឡើយ ។ ប្រហែលជាដោយសារតែសម្ពាធនៃកំពូជ
សាសន៍បានជាឪពុកម្តាយរបស់លោកលែងលះគ្នា ។ ក្រោយមក
ម្តាយរបស់លោកបានបន្តការសិក្សានៅសកលវិទ្យាល័យវ៉ាស៊ីន
តោន ចំណែកឯឪពុករបស់លោកទទួលបានអាហារូបករណ៍ទៅបន្ត
ការសិក្សាថ្នាក់បណ្ឌិតនៅសកលវិទ្យាល័យហារវើដក្នុងឆ្នាំ១៩៦៣
ហើយក្រោយមកបានវិលត្រឡប់ទៅប្រទេសកេនយ៉ាក្នុងឆ្នាំ
១៩៦៤ ។ ឪពុករបស់លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា បានមកលេងរូប
លោកតែម្តងគត់ក្នុងឆ្នាំ១៩៧១ ហើយប្រាំបួនឆ្នាំក្រោយមក ឪពុក

របស់លោកក៏បានស្លាប់ដោយគ្រោះថ្នាក់រថយន្ត ។ ម្តាយរបស់លោកបានស្លាប់ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៥ ដោយជំងឺមហារីក ។

លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា មិនដែលដឹងពីចរិត ឬក៏ពិតប្រាកដរបស់ឪពុករបស់ខ្លួនទេ ។ អ្វីដែលលោកអាចចងចាំបានពីឪពុករបស់លោកគឺការធ្វើដំណើរដ៏វែងឆ្ងាយពីប្រទេសកេនយ៉ាមកកាន់សហរដ្ឋអាមេរិក ការដែលឪពុកម្តាយរបស់លោកសាងទំនាក់ទំនងស្នេហាជាមួយគ្នា និងការគិតរបស់អ្នកផ្សេងមកលើឪពុកម្តាយរបស់លោក ។ ឪពុករបស់លោកហាក់បីដូចជាមនុស្សដែលគ្មាននរណាដឹងពីចរិតលក្ខណៈសោះ ។ ក្រោយមក លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា បានតាមរកដំណើរជីវិតឪពុករបស់លោក ហើយបានទៅកាន់ភូមិភូមិមួយក្នុងប្រទេសកេនយ៉ាជាកន្លែងដែលឪពុករបស់លោកចាប់កំណើតឡើង ។ ដំណើរជីវិតរបស់លោក បារ៉ាក់ អូបាម៉ា ជារឿងដែលសឹងតែមិនអាចជឿបាន ។ លោកគឺជាឥស្សរជនមួយរូបដែលគួរកោតសរសើរនិងពឹងពាក់បាន ដោយសារតែអ្វីដែលលោកបានធ្វើនិងសម្រេចបានក្នុងរយៈពេលជាន់ដប់ឆ្នាំចុងក្រោយនិងដោយសារចរិតលក្ខណៈរបស់លោកដែលជាមនុស្សមិនចេះអួតអាង និងជាមនុស្សដែលយល់ពីសេចក្តីត្រូវការរបស់មនុស្សក្រីក្រ និងអ្នកដែលមានឋានៈសង្គមទាប ។

ដូច្នេះ តើដំណើរទស្សនកិច្ចរបស់លោកប្រធានាធិបតី បារ៉ាក់ អូបាម៉ា មានអត្ថន័យយ៉ាងណាចំពោះប្រជាជនកម្ពុជា? តើប្រជាជនកម្ពុជារំពឹងអ្វីខ្លះពីលោក? ការធ្វើប្រជាមតិបានបង្ហាញថា ប្រជាជនកម្ពុជាជាច្រើនមានទំនោរពេញចិត្តទៅខាងសហរដ្ឋអាមេរិក ហើយភាគច្រើនចង់ទៅរស់នៅសហរដ្ឋអាមេរិក ។ ខ្ញុំជឿថា ប្រជាជនកម្ពុជាយល់ថា សហរដ្ឋអាមេរិកគឺជាទីកន្លែងដែលផ្តល់នូវឱកាសសេរីភាពនិងការរីកចម្រើនដូចអ្វីដែលប្រជាជនកម្ពុជាបានឃើញជនជាតិខ្មែរ-អាមេរិកាំង ដែលភាគច្រើនបានទៅរស់នៅក្នុងអំឡុងនិងក្រោយរបបខ្មែរក្រហមបានបង្ហាញពេលដែលអ្នកទាំងនោះមកលេងប្រទេសកម្ពុជាម្តងៗ ។

ប្រជាជនកម្ពុជាដឹងថា សហរដ្ឋអាមេរិកគឺជាប្រទេសមួយដែលមានសេដ្ឋកិច្ចរីកចម្រើន និងមានអំណាចយោធាយ៉ាងអស្ចារ្យ ។ ប្រជាជនកម្ពុជាបានឃើញតាមកញ្ចក់ទូរទស្សន៍ជាលើកដំបូងតាមរយៈសង្គ្រាមលូឌីសមុទ្រពីក្នុងឆ្នាំ១៩៧១ ដែលយោធាសហរដ្ឋ

អាមេរិកបានកម្ទេចទាហានអ៊ីរ៉ាក់បានដោយឆ្ងាយ ។ ប្រជាជនកម្ពុជាបានមើលឃើញម្តងទៀតនៅពេលដែលសហរដ្ឋអាមេរិកបានវាយប្រហារក្រុមគាលីបង់ក្នុងប្រទេសអាហ្គានីស្ថានក្នុងឆ្នាំ២០០១ ដែលជាការសងសឹកដល់ប្រទេសនេះ ដែលបានកាំទ្រកំពូលភេរវករ អូសាម៉ា ប៊ីនឡាដេន ហើយបន្តមកទៀត ក្នុងអំឡុងពេលប្រតិបត្តិការយោធាក្នុងប្រទេសអ៊ីរ៉ាក់ក្នុងឆ្នាំ២០០៣ ។

ការទម្លាក់គ្រាប់បែកកាលពីទសវត្សរ៍៦០ និង៧០ បានធ្វើឲ្យប្រជាជនកម្ពុជាក៏យខ្លាច ។ ស្ថាប័នមនុស្សធម៌របស់សហរដ្ឋអាមេរិកជាច្រើន ជាពិសេស ទីភ្នាក់ងារអភិវឌ្ឍន៍អន្តរជាតិសហរដ្ឋអាមេរិកបានធ្វើការយ៉ាងច្រើនដើម្បីជួយប្រជាជនកម្ពុជាលើកកម្ពស់ជីវភាពរស់នៅតាមរយៈបណ្តាញសង្គមស៊ីវិលជាច្រើន ហើយកិច្ចខិតខំច្រើនប្រែប្រួលនេះបានជួយប្រជាជនកម្ពុជាជាច្រើន ។ ប៉ុន្តែប្រជាជនកម្ពុជាត្រូវការជំនួយជាច្រើនទៀត ។ ប្រជាជនកម្ពុជាមិនអាចនៅដាច់ឆ្ងាយពីគេឯងទៀតទេ ដោយសារតែពេលនេះ ពិភពលោកកំពុងតែឈានទៅរកសហគមន៍សកលហើយ ។ សហរដ្ឋអាមេរិក បានអនុវត្តនូវគោលនយោបាយមួយដែលមិនផ្តល់ជំនួយដោយផ្ទាល់ទៅកាន់ស្ថាប័នរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ដោយសារតែសហរដ្ឋអាមេរិកគិតថាប្រទេសកម្ពុជាមានបញ្ហាជាច្រើនទាក់ទងទៅនឹងការគោរពសិទ្ធិមនុស្ស សិទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ និងនីតិវិធី ។ ឥឡូវនេះ ប្រទេសទាំងពីរបានបង្កើតនូវចំណងការទូតដល់កម្រិតថ្មីមួយ ។ ដំណើរទស្សនកិច្ចរបស់លោកប្រធានាធិបតី បារ៉ាក់ អូបាម៉ា បង្ហាញឲ្យឃើញនូវចំណងការទូតនិងទំនាក់ទំនងថ្មីមួយនិងប្រសើរជាងមុន ។ ខ្ញុំសង្ឃឹមថាដំណើរទស្សនកិច្ចនេះនឹងជំរុញឲ្យមាននិកិតថ្មីៗពីរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា និងសហរដ្ឋអាមេរិកដើម្បីមានការរីកចម្រើនខាងការគោរពសិទ្ធិមនុស្សការជំរុញឲ្យមានប្រជាធិបតេយ្យកាន់តែទូលំទូលាយ និងនីតិវិធីប្រសើរជាងមុន ។ ក៏ប៉ុន្តែរាល់ការអភិវឌ្ឍន៍សង្គមកម្ពុជាទាំងអស់គឺពឹងផ្អែកទាំងស្រុងទៅលើប្រជាជនកម្ពុជាខ្លួនឯង ។ **អេង កុកថាយ**

- ◆ និយាយពីការរស់នៅក្នុងសម័យខ្មែរក្រហម គឺនិយាយពីការផ្សះផ្សា អប់រំកូនចៅឱ្យអត់ឱន អប្សាស្រយត្តា
- ◆ រៀនប្រមូលស្រុកម្តាយប្រមូលមេតេយ្យ គឺរៀនពីការធុរស្នាក់ អំពីប្រលយពូជសាសន៍

ចម្លើយសារភាពរបស់ ព្រំ សុធា ប្រពន្ធរបស់ ស៊ាត ឆៃ ហៅ ទុំ លេខាតំបន់២២

ឯកសារចម្លើយចេញពីឯកសារ J00៨៩៤

ព្រំ សុធា អាយុ៤១ឆ្នាំ កើតនៅភូមិព្រែកដៅ សង្កាត់ កោះរះ ស្រុកល្វាឯម តំបន់២២ ភូមិភាគបូព៌ា ។ សុធា មាននាទីជា ប្រធានសិប្បកម្មតម្បាញរបស់ស្រុក១៥៤ (ស្រុកកណ្តាលស្ទឹង) តំបន់២៥ និងជាប្រពន្ធរបស់ ស៊ាត ឆៃ ហៅ ទុំ នាទីលេខាតំបន់ ២២ ។ នៅក្នុងឯកសារចម្លើយសារភាពដែលបានចម្លងជាអង្គុយលេខ ឡើងវិញមានកម្រាស់សែសិបពីរទំព័រ បានបញ្ជាក់ឲ្យដឹងថា ព្រំ សុធា បានចូលធ្វើកិច្ចសេដ្ឋកិច្ច អ៊ី អា នៅឆ្នាំ១៩៧៧ ដោយមាន សកម្មភាពតាមដានអ្នកកាសែត និងបានសម្របសម្រួលអ្នកកាសែតអស់ ម្ភៃនាក់ បំផុសប្រជាជនសិស្សនៅសាលាកម្ពុជបុត្រស្រុកខ្មែរ ក្រហម ។ នៅឆ្នាំ១៩៧០ សុធា មានទំនាក់ទំនងជាមួយខ្សែ ហ្វី យន់ និង ទីវ៉ា អុល ដោយបំផុសប្រជាជនឲ្យជួយខុបក្តីរៀនតាម ឃោសនាប្រជាជនកុំឲ្យចូលធ្វើបដិវត្តន៍ឲ្យចូលធ្វើទ័ពរៀនតាម នៅក្នុងតំបន់២២ ។ ឆ្នាំ១៩៧៥ សុធា បានទៅតំបន់២៥ ដោយមាន សកម្មភាពបង្ហាញដល់ដំណាំសម្ភាររហូតដល់អង្គការចាប់ខ្លួននៅ ថ្ងៃទី១ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៧៨ ។

ចម្លើយសារភាពរបស់ ព្រំ សុធា ធ្វើនៅថ្ងៃទី២៧ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៨ ដែលមានឈ្មោះ អុន ជាអ្នកសួរចម្លើយ ហើយត្រូវបាន ចម្លងជាអង្គុយលេខឡើងវិញនៅថ្ងៃទី២៨ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៧៨ ដោយសមមិត្ត ហួយ ។ ខាងក្រោមនេះ គឺជាអត្ថបទឯកសារចម្លើយ ឯកសារចម្លើយសារភាពរបស់ ព្រំ សុធា ។

សកម្មភាពក្រុងបក្សមុនថ្ងៃរំដោះ

ខ្ញុំនៅជាមួយឪពុកម្តាយរហូតដល់ឆ្នាំ១៩៥៤ ក្រោយមក ខ្ញុំបានមកនៅរៀនកាត់ដេរនៅភ្នំពេញ ជាមួយបងជីដូនមួយឈ្មោះ លី នៅកាត់ដេរ ។ នៅជាមួយបងខ្ញុំរហូត និងមានការទាក់ទង ជាមួយ ឆ្លូន នៅកន្លែងកាត់ដេរនោះដែរ ខ្ញុំបានខូចសីលធម៌ជាមួយ គ្នាជាញឹកញាប់ ។ ក្រោយមកបងខ្ញុំបានដេញឆ្លូន ចោល ។ បន្ទាប់មក

ទៀតខ្ញុំមានការទាក់ទងជាមួយឈ្មោះ កុច និង ហេង នៅស៊ីឈ្នួលលក់ ក្រណាត់ឲ្យចិន ព្រមទាំងបានខូចសីលធម៌ជាមួយគ្នាពីរឋងដែរ ។

ឆ្នាំ១៩៥៥ ខ្ញុំមានការទាក់ទងជាមួយឈ្មោះ ទុំ ហើយខ្ញុំក៏យក គ្នាជាប្តីប្រពន្ធរហូតមក ។ ឆ្នាំ១៩៥៦ ខ្ញុំបានស្គាល់ ម៉ែន សាន ព្រោះ ឈ្មោះនេះមកទាក់ទងជាមួយប្តីខ្ញុំ និងបានអប់រំខ្ញុំពីរៀនតាមមាន កុណបំណាច់លើយើង ហើយលើកពីបក្សរៀនតាមមហា មិណដូច បក្សខ្មែរទេ ។ ក្រោយមក ប្តីខ្ញុំទៅរៀនតាមខាងជើង តែអត់ទៅ ដល់ទេ ដល់ត្រឹមកំពង់ដៃ ត្រូវ ម៉ែន សាន ហៅមកវិញ ។

ឆ្នាំ១៩៥៦ ខ្ញុំបានស្គាល់ឈ្មោះ កែវ មាស ដែលមកស្នាក់ នៅផ្ទះរបស់ខ្ញុំ ហើយអប់រំខ្ញុំ លើកពីបញ្ហាយុទ្ធជានកុណបំណាច់លើ យើងច្រើនណាស់ និងបានណែនាំឲ្យអប់រំយុទ្ធជន យុទ្ធនារីឲ្យយល់ ជ្រួតជ្រាបអំពីបញ្ហារៀនតាម ដើម្បីពង្រឹងកម្លាំងនៅក្នុងប្រទេស របស់យើង ។

ឆ្នាំ១៩៥៧ ខ្ញុំមានការទាក់ទងជាមួយឈ្មោះ សារិន ជាបាង ហ្គានកាសែតមិត្តភាព និងឈ្មោះ ហេង ជាក្រុមគ្រឿងសាលាចំរើន វិជ្ជា ដែលចេញចូលទាក់ទងញឹកញាប់ជាមួយប្តីខ្ញុំ ។ អ្នកទាំងពីរ និយាយប្រាប់ខ្ញុំពីរឿងដែលកាត់ទាក់ទងជាមួយកិច្ចនៅក្រសួង កិច្ចការចាប់អ្នកកាសែតប្រជាជន ពេលនោះចាប់អ្នកកាសែតបាន ប្រហែល២០ នាក់ ។

នៅឆ្នាំ១៩៥៧ដែល ខ្ញុំមានភារកិច្ចតាមដានសិស្សបាច ត្រាក់ ហើយរាយការណ៍ឲ្យឈ្មោះ សារិន និង ហេង ។ បន្ទាប់មក អ្នកទាំងពីរបានឲ្យខ្ញុំទៅទាក់ទងជាមួយកិច្ចការកាន់ ថែបំណាច់ ឈ្មោះ ស៊ឹម ។ ខ្ញុំបានរាយការណ៍ប្រាប់ ស៊ឹម ពីសកម្មភាពកូនសិស្ស បាចត្រាក់ ហើយក្រោយពីរាយការណ៍មក ខ្ញុំឃើញទាហានចាប់ សិស្សបានពីរនាក់មានឈ្មោះ ធន់ និង ណាំ ហុង ។

ឆ្នាំ១៩៥៨ សារិន និង ហេង បានឲ្យខ្ញុំទៅហៅក្រូ សំបុក

បង្រៀននៅសាលាកម្ពុជបុត្រមកដួប ។ ពេលនោះខ្ញុំគ្រាន់តែដឹងថា អ្នកទាំងពីរបានអប់រំក្រូ សំបុក ឲ្យបំផុសកសាងកម្លាំងសិស្សនៅក្នុង សាលាកម្ពុជបុត្រឲ្យប្រឆាំងនឹងបដិវត្តន៍ ។

ក្រោយមកទៀត សារិន និង ហេង បានអប់រំខ្ញុំឲ្យបំផុស យុទ្ធជន យុទ្ធនារី ឲ្យជ្រួលច្របល់ពីបញ្ហាស្រី ស្រា ហើយបំផ្លាញ កម្មាភិបាលបដិវត្តន៍ គឺរកយុទ្ធវិធីធ្វើឲ្យបែកការណ៍ ដូចជា បងៗ នៅសាលាចំរើនវិជ្ជា និងសាលាកម្ពុជបុត្រជាដើម ។

ឆ្នាំ១៩៥៩ ខ្ញុំឃើញកម្លាំងដែលមកធ្វើការនៅផ្ទះរបស់ ខ្ញុំមានឈ្មោះ កែវ មាស, ម៉ែន សាន, ទីវ អុល, ហ៊ុយន៍, សារិន និង ហេង នៅពេលនោះខ្ញុំពុំដឹងប្រជុំរឿងអីទេ ព្រោះប្តីខ្ញុំឲ្យខ្ញុំយាម និង ដាំបាយឲ្យអ្នកទាំងអស់នេះហូប ។

ឆ្នាំ១៩៦១ កែវ មាស និង ម៉ែន សាន អប់រំខ្ញុំថា យើងធ្វើ បដិវត្តន៍តែរូបភាពគឺយើងប្រឆាំងចក្រពត្តិ តែថ្ងៃក្រោយយើង ទាក់ទងជាមួយចក្រពត្តិអាមេរិក និងរៀតណាម យើងគ្រាន់តែលាក់ ការណ៍ កុំឲ្យបែកការណ៍ ហើយយើងត្រូវបង្កប់ខ្លួនស្ទើរដៃក្នុង ។ ក្រោយមក កែវ មាស និង ម៉ែន សាន បានអប់រំបញ្ចូលខ្ញុំជា សេ.អ៊ី.អា ។ អ្នកទទួលបាន ម៉ែន សាន, អ្នកទទួលស្គាល់ កែវ មាស សមាជិកចូលរួមមាន សារិន, ហេង និងគ្រួសារខ្ញុំ ។

ពេលនោះគ្មានពិធីអ្វីទេ កែវ មាស ណែនាំខ្ញុំពីការកិច្ច សេ.អ៊ី.អា តែម្តងគឺ :

- ១) អប់រំអូសទាញកម្លាំង យុទ្ធជន យុទ្ធនារី ឲ្យរកវិធីបញ្ហា ស្រី ស្រា កុំឲ្យមើលឃើញពីការតស៊ូ និងអូសទាញកម្មាភិបាលកុំឲ្យ គិតពីប្រទេសជាតិ ។
- ២) ណែនាំឲ្យបង្កប់ខ្លួនស្ទើរដៃក្នុងបដិវត្តន៍ ដើម្បីកសាង កម្លាំង និងបំផ្លាញបដិវត្តន៍យុវអង្គនៃ ។
- ៣) ណែនាំឲ្យប្តេជ្ញាចិត្តបម្រើនូវភារកិច្ច សេ.អ៊ី.អា នេះឲ្យ បាន និងរក្សាការសម្ងាត់ឲ្យបានដាច់ខាត ។

នៅក្នុងឆ្នាំដែល កែវ មាស និង សារិន មកស្នាក់នៅផ្ទះខ្ញុំ ហើយបានខូចសីលធម៌ជាមួយគ្នាជាញឹកញាប់ ពេលដែលគ្រួសារ ខ្ញុំគាត់ទៅធ្វើការ ។

នៅឆ្នាំ១៩៦២ គ្រួសារខ្ញុំបានប្រាប់ខ្ញុំពីកម្លាំង សេ.អ៊ី.អា ដែលទាក់ទងជាមួយគាត់មាន ហ៊ុយន៍ និង ទីវ អុល ។ អ្នកទាំងពីរ

បានអប់រំខ្ញុំឲ្យធ្វើសកម្មភាពបំផុសកសាងកម្លាំងយុទ្ធជន យុទ្ធនារី ធ្វើជាកម្លាំង សេ.អ៊ី.អា សម្រាប់បង្កប់ ហើយប្រឆាំងជាមួយបដិវត្តន៍ បានយុវអង្គនៃ ។ បន្ទាប់មក កែវ មាស បានដំណឹងមិនដែលឃើញ មកផ្ទះខ្ញុំគាត់ពីឆ្នាំ១៩៦២ រហូតមក ។

ឆ្នាំ១៩៦៣ ម៉ែន សាន លែងឃើញឡើងចុះផ្ទះខ្ញុំរហូតមក ។ ខ្ញុំ, សារិន និង ហេង បានទាក់ទងជាមួយ អាន និង សារឿន ។ សារិន បានអប់រំ អាន និង សារឿនឲ្យធ្វើសកម្មភាពនៅក្នុងសាលាបន្តទៀត ដោយឲ្យអូសទាញយុទ្ធជន យុទ្ធនារី នៅក្នុងសាលាដើម្បីកសាងធ្វើ ជាកម្លាំងសេ.អ៊ី.អា ។ សកម្មភាពរបស់ អាន កសាងកម្លាំងបានម្នាក់ ឈ្មោះនារី ដល្យា កូនសិស្សសាលាចំរើនវិជ្ជា ។

ឈ្មោះទាំងអស់នេះ ខ្ញុំបានទាក់ទងធ្វើសកម្មភាពជាមួយរហូត មក ។ នៅឆ្នាំដែល គ្រួសារខ្ញុំណែនាំខ្ញុំនៅតែផ្ទះទេ គឺឲ្យខ្ញុំនៅយាម ផ្ទះ ។ សារិន និង ហេង ចេញទៅជនបទ គឺគ្រួសារខ្ញុំផ្ទាល់ណែនាំឲ្យ ខ្ញុំនៅរក្សាការសម្ងាត់ពីការដែលគាត់ដើរធ្វើការទាក់ទងកន្លែងផ្សេងៗ ក្តី ហើយគាត់អប់រំខ្ញុំឲ្យធ្វើការយោសនា យុទ្ធជន យុទ្ធនារី ពីការ សប្បាយ ពាលា ស្រី ស្រា មិនឲ្យគិតក្នុងការធ្វើបដិវត្តន៍ ។

ចុងឆ្នាំ១៩៦៣ ខ្ញុំបានទាក់ទងជាមួយ អាន និង សារឿន ព្រមទាំងអប់រំពីរនាក់នេះឲ្យធ្វើសកម្មភាពកសាងកម្លាំងសិស្សនៅ ក្នុងសាលាចំរើនវិជ្ជា ។

ឆ្នាំ១៩៦៤ សភាពការណ៍ពេលនោះគឺព្យាបាមដាន ហើយ នៅក្នុងខែសីហា គ្រួសារខ្ញុំត្រូវចេញទៅព្រៃ និងបានណែនាំខ្ញុំបន្តទៀត ថា ត្រូវបង្កប់ខ្លួនឲ្យជ្រៅនៅក្នុងជួររបដិវត្តន៍ ពេលនោះគាត់ឲ្យខ្ញុំនៅ ចាំទាក់ទងជាមួយ ព្រំ គឹមវ៉ាន ដែលជាប្អូនរបស់ខ្ញុំគឺជា សេ.អ៊ី.អា ដែរ ដែលបានអប់រំកាលពីដើរធ្វើការជាមួយគាត់ ។

នៅចុងឆ្នាំ១៩៦៤ ខ្ញុំបានទាក់ទងជាមួយ ព្រំ គឹមវ៉ាន ហើយ គឹមវ៉ាន បានប្រាប់ពីកម្លាំង សេ.អ៊ី.អា ដែលទាក់ទងជាមួយគាត់ និង គ្រួសារខ្ញុំមាន :

- ◆ ភីក គឹមអុន ក្រុមប្រៀនសាលាចំរើនវិជ្ជា
- ◆ ដុច នៅខាងបួនក្នុងសាលាចំរើនវិជ្ជា

បន្ទាប់មកប្អូនខ្ញុំបានគេចខ្លួនបាត់ ។ ក្រោយមកខ្ញុំបានជួប ជាមួយ ដុច និង ភីក គឹមអុន នៅឯភ្នំពេញ ។ មុនពេលដែលខ្ញុំចេញ មកចម្ការ ដុច និង ភីក គឹមអុន បានអប់រំខ្ញុំថា ពេលទៅនៅចម្ការត្រូវ

ខ្ញុំអប់រំកសាងកម្មវិធីបង្កើនប្រសិទ្ធភាព ។ ពេលនោះខ្ញុំបានរាយការណ៍ ប្រាប់ ភីក ភីមអុន និង ធុច ថាខ្ញុំអប់រំកសាង កម្មវិធីបានពីរនាក់ក៏ ឈ្មោះ ខេន និង មឿន នៅធ្វើទឹកក្រីលក់ នៅក្នុងឃុំកោះរះ ស្រុក ល្វាឯម ។

ឆ្នាំ១៩៦៥ ខ្ញុំមកនៅជាមួយម្តាយខ្ញុំនៅឯភូមិព្រែកដោះ សង្កាត់កោះរះ ពេលនោះខ្ញុំបានទាក់ទងជាមួយ ខេន និងមឿន និង អប់រំធ្វើសកម្មភាពរហូត ។ នៅក្នុងឆ្នាំ១៩៦៦ ខ្ញុំ ជាមួយនឹង ខេន និង មឿន នេះ បានខូចសីលធម៌ជាមួយគ្នាជាញឹកញាប់ ព្រោះពេល នោះម្តាយខ្ញុំជំពាក់លុយពីរនាក់នេះ ។ អ្នកទាំងពីរនាក់នេះជាភិក្ខុ របស់មេឃុំកោះរះ ឈ្មោះ ចំរើន ។ នៅឆ្នាំ១៩៦៧ ខេន និង មឿន បានសម្លាប់តាម្នាក់នៅក្នុងភូមិព្រែកដោះ ឈ្មោះ តាមួន ពេលដែល គាត់ដើរបំផុសយុវជន យុវនារីក្រោកឡើងតស៊ូប្រឆាំងនឹងពួក ចក្រពត្តិ ។ ឈ្មោះទាំងពីរនេះ នៅឆ្នាំ១៩៧០ បានចូលធ្វើកងទ័ព នៅក្នុងអង្គការវៀតណាមហើយក៏បាត់ដំណឹងរហូត ។

ឆ្នាំ១៩៦៧ ខ្ញុំបានជួបជាមួយយុវជននិរសារបស់បងដំរីផេង ដែលមកហៅខ្ញុំទៅជួបជាមួយ ព្រំ ភីមវ៉ាន នៅឯភ្នំពេញ ។ បង ដំរីផេង ជាប្តីរបស់ ព្រំ ភីមវ៉ាន ។ ក្រោយពីបងដំរីផេង ចេញទៅធ្វើការ បាត់ ខ្ញុំក៏បានជួបនិយាយជាមួយ ភីមវ៉ាន ពីខ្សែទាក់ទងជាមួយ ធុច និង ភីក ភីមអុន ។ ខ្ញុំសួរថា បានទាក់ទងឬទេ? ហើយប្រាប់ ភីមវ៉ាន ថាកម្មវិធីទាក់ទងជាមួយ ខេន និង មឿន នេះ បង្កឯងយកទៅរាយ ការណ៍ឲ្យ ធុច និងភីក ភីមអុន ផង ។ ព្រំ ភីមវ៉ាន បានបញ្ជាក់ប្រាប់ ខ្ញុំថា អ្នកទាំងនោះចេញទៅជនបទអស់ហើយ ។

ពេលដែលខ្ញុំត្រឡប់មកនៃនវិញ ខ្ញុំបានទាក់ទងជាមួយ មេឃុំកោះរះ ឈ្មោះ ចំរើន ហើយគាត់បានអប់រំខ្ញុំធ្វើភិក្ខុ និង ទាក់ទងជាមួយឈ្មោះ ខេន និង មឿន ឲ្យជាប់ ។ ក្រោយពីជួបគ្រួសារ ខ្ញុំមក ខ្ញុំបង្កប់ខ្លួននៅក្នុងជួរប្រជាជន ហើយមានការទាក់ទងជាមួយ មេឃុំកោះរះ ជាមួយនឹងខ្សែទាក់ទងមួយចំនួនទៀតមាន :

- ◆ ណាន គ្រូបង្រៀននៅកោះរះ
- ◆ រុម ពេទ្យដើរតាមភូមិ
- ◆ ណាំ ពេទ្យដើរតាមភូមិ
- ◆ យុន ជំទប់ទី១
- ◆ ខេន អ្នកធ្វើទឹកក្រីដើរលក់

◆ មឿន អ្នកធ្វើទឹកក្រីលក់

ឈ្មោះទាំងនេះ មេឃុំប្រាប់ខ្ញុំឲ្យដឹងពីខ្សែភិក្ខុនៅក្នុងឃុំ កោះរះនេះ ។ មេឃុំណែនាំឲ្យធ្វើសកម្មភាពនៅក្នុងភូមិតាមដាន ប្រជាជនដែលបំផុសពីបញ្ហាខ្មែរក្រហមឲ្យរាយការណ៍ជូនមេឃុំភ្លាម ។ មេឃុំណែនាំទៀតថា ត្រូវតាមដានឲ្យជាប់ កុំឲ្យខ្មែរក្រហមដើរធ្វើការ បាន ។ ក្រោយពីមេឃុំណែនាំ ខ្ញុំមកទាក់ទងជាមួយ ខេន និងមឿន នេះជាប់ សកម្មភាពរបស់ខ្ញុំតាមដានប្រជាជនក្នុងភូមិ ហើយដើរ បំផុសប្រជាជនឲ្យយាមតាមភូមិដើម្បីកុំឲ្យខ្មែរក្រហមចូលធ្វើការ នៅក្នុងភូមិបាន ។

ឆ្នាំ១៩៦៩ ខ្ញុំបានជួបជាមួយម្តាយ ខេន និង មឿន ហើយ បានអប់រំអ្នកទាំងពីរឲ្យបង្កប់ខ្លួននៅក្នុងចំណោមប្រជាជននៅក្នុងឃុំ កោះរះ ឲ្យជ្រៅ ហើយឲ្យ ខេន និងមឿន នេះទាក់ទងជាមួយមេឃុំ ចំរើន នេះជាប់ដើម្បីទាក់ទងពីការរកស៊ីលក់ទឹកក្រីផង និងដើរយក ការណ៍ពីខ្មែរក្រហមនៅតាមភូមិ ឃុំ មករាយការណ៍ឲ្យមេឃុំ ចំរើន ផង ក៏ដើរពិនិត្យប្រជាជននៅតាមភូមិដែលបំផុសចលនាពីខ្មែរក្រហម ។ អ្នកទាំងពីរនៅធ្វើការជាមួយមេឃុំ ចំរើន នេះជាប់រហូតមក ហើយ កម្មវិធីដែលទាក់ទងមាន : ណាន, ណាំ, យុន និង រុម ។

នៅឆ្នាំដែល សកម្មភាពរបស់ខ្ញុំទាក់ទងជាមួយជំទប់ យុន រាយការណ៍ឲ្យមេឃុំចាប់ប្រជាជន នៅភូមិកោះរះ មានឈ្មោះ ប៊ិច ហៅយឹម និង អឹក ដោយចោទថា ខ្មែរក្រហម ។

ឆ្នាំ១៩៧០ ខ្ញុំណែនាំឈ្មោះ ខេន និង មឿន ឲ្យធ្វើសកម្មភាព បំផុសប្រជាជនឲ្យឃើញថា កម្មវិធីខ្មាំងខ្មាំង ដើម្បីបំបាក់កម្មវិធីស្នេហា ជាតិឲ្យមើលឃើញថា បដិវត្តន៍នេះរេបរិលទៅៗគ្មានកម្មវិធីតស៊ូ ។

ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៧០ ខ្ញុំចេញទៅជនបទតាមរយៈគ្រួសារខ្ញុំ និងមាន ម៉ីនឡុត ជូនមកដល់ បារុន ស្នាក់ការ ហើយឃើញឈ្មោះ ញ៉ាល មកយកខ្ញុំទៅឲ្យឈ្មោះ ឆិន នៅឃុំកំពង់ព្រៃ ។ ឆិន បាននាំខ្ញុំមក ភូមិស្តារស្រុក នៅឃុំព្រៃទី២ ។ ពេលខ្ញុំចេញមក ខ្ញុំបានជួបជាមួយ រុម និង ណាំ នៅក្នុងភូមិសាឡុន ពេលនោះខ្ញុំទើបដឹងថាឈ្មោះពីរនាក់នេះ មកបង្កប់ខ្លួននៅក្នុងភូមិសាឡុន ព្រោះ រុម និង ណាំ នេះជាមនុស្សរបស់ មេឃុំកោះរះ ឈ្មោះ ចំរើន ។ ពីរនាក់នេះធ្វើពេទ្យនៅភូមិសាឡុន ។

ឆ្នាំ១៩៧១ ខ្ញុំទទួលការណែនាំពីឈ្មោះ ឆិន និង តាលន់ ឲ្យទៅបង្កប់ខ្លួននៅក្នុងជួរប្រជាជន ហើយធ្វើសកម្មភាពបំផុស

ទំនាស់ប្រជាជនក្នុងភូមិ និងដើរឃោសនាប្រជាជនឲ្យជួយខុបត្តម្ភ កងទ័ពវៀតណាម ឲ្យប្រជាជនមើលឃើញថា កងទ័ពវៀតណាមល្អ គឺឃោសនាលើកតម្កល់វៀតណាមដែលមានគុណបំណងលើកម្ពុជា និងឃោសនាប្រជាជនមិនឲ្យកូនចូលកងទ័ពខ្មែរឲ្យចូលធ្វើកងទ័ព វៀតណាម ព្រោះលើកថាវៀតណាមល្អ ខ្មែរមិនល្អទេ វាយខ្មាំងក៏ មិនខ្មាំងដែរ ។ សកម្មភាពខ្ញុំធ្វើជាហូរហែបន្តបន្ទាប់មករហូតនៅឆ្នាំ ១៩៧១ ខ្ញុំទាក់ទងជាមួយ គាលន់ ហើយ គាលន់ កសាងកម្មវិធី បានម្នាក់ឈ្មោះ ណុន ដែលត្រូវជាបងប្អូននឹងគ្នា ។ ណុន ជាប្រធាន ភូមិស្តារស្រុក ។ ខ្ញុំ និង ណុន បានធ្វើសកម្មភាពបំផ្លាញបដិវត្តន៍ដោយ មិនដោះស្រាយជីវភាពប្រជាជនគឺគិតតែបំផ្លាញទំនាស់នៅក្នុងជួរ ប្រជាជន ធ្វើឲ្យមានភាពច្របូកច្របល់ ។

ឆ្នាំ១៩៧២ ខ្ញុំបានទាក់ទងជាមួយឈ្មោះ :

- ◆ គង់ ហៅ ឆិន គណៈស្រុកពារាំង
- ◆ គាលន់ នៅមន្ទីរ តំបន់២២
- ◆ ដុន នៅមន្ទីរ តំបន់២២
- ◆ អែ នៅមន្ទីរ តំបន់២២
- ◆ ពៅ នៅមន្ទីរ តំបន់២២
- ◆ តាភ្នែក នៅមន្ទីរ តំបន់២២

កម្មវិធីទាំងអស់នេះចុះមកធ្វើការនៅក្នុងភូមិ និងមានការ ទាក់ទងជាមួយខ្ញុំ, ណុន និង មួន ។ នៅក្នុងភូមិស្តារស្រុក គឺដើរ ឃោសនាប្រជាជនមិនឲ្យកូនចូលទៅសមរភូមិមុខ ។ ពេលនោះខ្ញុំ, ណុន និងមួន ធ្វើសកម្មភាពបំផ្លាញថា នៅសមរភូមិមុខខ្មាំងខ្មាំងណាស់ ពេលចូលសមរភូមិមុខម្តងៗ ឯងប្រើនាមសំ ពេលណាក៏ខ្មាំងខ្មាំង ដែរ ។ ខ្ញុំធ្វើសកម្មភាពបំផ្លាញយុទ្ធជន នៅតាមភូមិដោយលើកថា បើមិត្តឯងទៅសមរភូមិមុខប្រយ័ត្នមិនបានជួបមុខមែ

ពាក់កណ្តាលឆ្នាំ១៩៧២ គ្រួសារខ្ញុំមកលេងនៅភូមិស្តារស្រុក ពេលនោះគ្រួសារខ្ញុំអប់រំថា បញ្ហាអ្វី គឺត្រូវទទួលការណែនាំពីសមមិត្ត ឆិន ចុះ ។ ក្រោយពីនេះ គ្រួសារខ្ញុំបានហៅកម្មវិធី សេ.អ៊ី.អា មកប្រជុំ នៅនឹងផ្ទះខ្ញុំនៅជាមួយ គាលន់ នៅភូមិស្តារស្រុក អ្នកចូលរួមប្រជុំមាន ខ្ញុំ, គង់ ឆិន, សាយ ប្រធានពេទ្យតំបន់២២ និង គាលន់ ។ ខ្លឹមសារគឺ : គ្រួសារខ្ញុំណែនាំឲ្យរៀបចំកសាងកម្មវិធីក្បត់ កៀងករកម្មវិធីប្រជុំឲ្យ បានច្រើន ហើយឲ្យធ្វើសកម្មភាពបំផ្លាញប្រជាជនឲ្យមានទំនាស់

ហើយពេលចាត់តាំងសហករណ៍ត្រូវធ្វើសកម្មភាពបំផ្លាញទំនាស់ និងបំផ្លាញរបស់សម្បទាន ។ ក្រោយពីប្រជុំរួច គ្រួសារខ្ញុំក៏ ត្រឡប់ទៅតំបន់វិញ ។ ក្រោយពីគ្រួសារខ្ញុំត្រឡប់ទៅវិញចាត់ ឈ្មោះ ឆិន ហៅកម្មវិធីក្បត់មកប្រជុំមាន គង់ ឆិន, ណុន និងខ្ញុំ ។ ខ្លឹមសារគឺ : ឲ្យប្រជាជនយល់ថា អង្គការបដិវត្តន៍បំផ្លាញប្រជាជនឲ្យ កូនចូលធ្វើកងទ័ព ដោយអង្គការយកទៅឲ្យវាយខ្មាំង គឺចំណេញតែ ស្លាប់ទេ ។

ឆ្នាំ១៩៧៣ អង្គការបានចាត់តាំងខ្ញុំមកនៅសហករណ៍ ផលិតកម្មកម្រិតទាប ។ សកម្មភាពរបស់ខ្ញុំនៅពេលនោះ គឺបំផ្លាញ ប្រជាជនមិនឲ្យចូលសហករណ៍ ។ ពេលនោះអង្គការណែនាំថា ឲ្យយក របស់របរដាក់រួមគ្រឹមតែគោ ក្របី ស្រែទេ ហើយសម្ភារបន្តិចបន្តួច ទុកមិនទាន់ដាក់រួមទេ ។ តែខ្ញុំបានបំផ្លាញប្រជាជនថារបស់របរទាំង អស់នេះត្រូវដាក់រួម គ្រាន់តែរបស់របរកំប៉ុកកំប៉ុកក៏យកទៅដាក់រួម ទាំងអស់ បើអ្នកណាមិនដាក់រួមអ្នកនោះក្បត់បក្ស ដើម្បីឲ្យប្រជាជន មើលឃើញថា អង្គការបដិវត្តន៍គឺគឺតែគាបស្ងៀមប្រជាជន ។

ឆ្នាំ១៩៧៣ដដែល គាលន់ ត្រូវចេញមកនៅតំបន់ ពេលនោះ គាត់ណែនាំខ្ញុំថា ត្រូវទាក់ទងកម្មវិធីរបស់យើងឲ្យជាប់មាន ដុន, អែ, តាភ្នែក និង ពៅ ។ គាលន់ ឲ្យខ្ញុំទាក់ទងធ្វើសកម្មភាពនៅសហករណ៍ ភូមិស្តារស្រុក ហើយខ្ញុំកសាងកម្មវិធីបានម្នាក់ឈ្មោះ សេន ។ សេន មាន ចំណុចខ្សោយក្នុងការមិនជឿលើបដិវត្តន៍ គឺធ្វើសកម្មភាពប្រឆាំងនឹង បដិវត្តន៍ តាំងពីឆ្នាំ១៩៧០ មកម្ល៉េះ ។

ឆ្នាំ១៩៧៣នេះដែរ ដុន និង អែ បានឲ្យខ្ញុំធ្វើការទាក់ទង ជាមួយ យ៉យ ប្រធានភូមិស្តារស្រុក ។ ឈ្មោះ យ៉យ នេះ គាលន់ កសាងយូរមកហើយ ។

នៅឆ្នាំដដែលនេះ អង្គការលើកថា កសិករមានអនុធនលើ គឺ ចាត់តាំងសហករណ៍ផលិតកម្មកម្រិតទាប ។ តែសកម្មភាពរបស់ខ្ញុំនិង យ៉យ ធ្វើសកម្មភាពចាត់តាំងសហករណ៍យកកសិករកណ្តាលលើ មកចាត់តាំងកម្រិតខ្ពស់ យកកសិករក្រ និងកណ្តាលថ្នាក់ក្រោម ចាត់តាំងសហករណ៍កម្រិតទាប ដើម្បីបង្កើនសមាគមរបស់បក្ស ។

ឆ្នាំ១៩៧៤ ខ្ញុំបានទាក់ទងជាមួយឈ្មោះ យ៉យ, សេន, អែ, ពៅ និង ដុន ក្នុងការធ្វើសកម្មភាពបំផ្លាញសម្ភារនៅក្នុងសហករណ៍ ពេលនោះឈ្មោះ យ៉យ កសាងកម្មវិធីបានម្នាក់ឈ្មោះ លីម ។ លីម

នេះមានចំណុចខ្សោយមិនក្លាប់សហករណ៍ ។ ខ្ញុំ និង លីម បានធ្វើសកម្មភាពបំផុសទំនាស់នៅក្នុងសហករណ៍ធ្វើឲ្យប្របូកប្របល់ ធ្វើឲ្យប្រជាជនអស់ជំនឿលើបដិវត្តន៍ ។

ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៧៤ យ័យ ចុះមកភូមិស្តារស្រុក ពេលនោះយ័យ ឲ្យខ្ញុំទៅហៅកម្លាំងមកជួបគាត់ដែលមាន លីម, សំ, ណុន, សេន និងខ្ញុំ ។ យ័យ លើកឡើងថា បញ្ហាយើងនៅបង្កប់ក្នុងសហករណ៍នេះ យើងត្រូវយកចិត្តទុកដាក់កសាងកម្លាំងឲ្យបានច្រើន ដើម្បីបង្កប់នៅក្នុងបដិវត្តន៍ឲ្យបានជ្រៅទៅតាមភូមិយុំ ។ ចំពោះបញ្ហាធ្វើសកម្មភាពគឺត្រូវធ្វើឲ្យបានជាប់ ដោយបំផុសនៅក្នុងសហករណ៍ឲ្យប្របូកប្របល់ធ្វើឲ្យប្រជាជនអស់ជំនឿលើអង្គការ បំផ្លាញរបស់របរ ហើយគោក្របីត្រូវកាប់ស៊ីឲ្យជាប់ ធ្វើយ៉ាងណាបំផ្លាញបដិវត្តន៍ ។ យ័យបានលើកទៀតថា សមមិត្ត សំ ត្រូវទាក់ទងជាមួយសមមិត្ត លានប្រធានសង្កាត់ព្រៃទី២ និងសមមិត្ត កុយ អនុប្រធានសង្កាត់ព្រៃទី២ឲ្យជាប់ ហើយកម្លាំងដែលនៅតាមភូមិត្រូវទាក់ទងជាមួយសមមិត្តសំ ឲ្យជាប់ដែរ ។

ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៥ សកម្មភាពរបស់ខ្ញុំបំផុសប្រជាជនឲ្យប្របូកប្របល់នៅក្នុងប្រជាជន ពេលនោះគ្រួសារខ្ញុំ និង យ័យ ទៅដុះខ្ញុំ ។ គ្រួសារខ្ញុំលើកថា កម្លាំងនៅក្នុងសហករណ៍ដែលធ្លាប់ទាក់ទងគ្នាត្រូវធ្វើសកម្មភាពឲ្យខ្លាំងខាងអុកអុកអង្គការ ត្រូវបំផុសប្រជាជនទាមទារឲ្យកូនមកដុះ ព្រោះនៅសមរម្យមុខរបរច្រើនណាស់ ហើយអ្នកដែលពលី អង្គការមិនឲ្យដឹងដល់ឪពុកម្តាយទេ គឺធ្វើឲ្យប្រជាជនជ្រួលប្របល់ ធ្វើឲ្យអង្គការពិបាកដោះស្រាយ ។

អំពីសកម្មភាពរបស់ខ្ញុំក្រោយរំដោះទូទាំងប្រទេស

ក្រោយរំដោះ អង្គការលើកទិសជួយទប់ទល់ប្រជាជនជម្លៀស តែសកម្មភាពរបស់ខ្ញុំទទួលការណែនាំពីឈ្មោះ លីម ឲ្យធ្វើសកម្មភាពបំផុសទំនាស់រវាងប្រជាជន និងប្រជាជនមូលដ្ឋាន ធ្វើឲ្យប្របូកប្របល់ បំផុសទំនាស់ពីគ្រួសារមួយទៅគ្រួសារមួយធ្វើឲ្យក្នុងសហករណ៍ភូមិស្តារស្រុកនេះ ប្របូកប្របល់រវាងប្រជាជនមូលដ្ឋាននិងប្រជាជនថ្មី ។

ខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៧៥ យ័យ កម្មាភិបាលស្រុកចុះមកលេងដុះខ្ញុំ និងគ្រួសារខ្ញុំផង ក៏ដូចជាចុះមកក្តាប់ការងាររបស់សហករណ៍ ។ ពេលនោះ យ័យ លើកថាកម្លាំងក្បត់ដែលនៅក្នុងសហករណ៍ត្រូវបន្ត

កសាងកម្លាំង សេ.អ៊ី.អា ឲ្យបានច្រើន ហើយធ្វើសកម្មភាពបំផ្លាញបដិវត្តន៍នៅក្នុងសហករណ៍ និងបង្កទំនាស់ឲ្យជាប់ ។

បន្ទាប់មកខ្ញុំលីម, ណុន និង សេន បានពិភាក្សាធ្វើសកម្មភាពបន្តទៀត ។ អង្គការបានបើករបស់របរមកឲ្យចែកតាមសហករណ៍ពេលនោះ ចែកមានលើសខ្លះ និងបាននាំគ្នាដើរចំផុសថា អង្គការអួតថាល្អៗ ល្អណានឹងកើត បើពេលចែកសម្ភារមិនចែកឲ្យប្រជាជនផងនោះ ។

ខែសីហា ឆ្នាំ១៩៧៥ ខ្ញុំទទួលការណែនាំពី សំ និង លីម ឲ្យធ្វើសកម្មភាពបំផ្លាញសំណាប ពេលត្រូវសំណាបធ្វើឲ្យរលួយចោល ។

ខែតុលា ឆ្នាំ១៩៧៥ ពេលនោះគ្រួសារខ្ញុំយកខ្ញុំពីសហករណ៍ស្តារស្រុក យុំព្រៃទី២ ស្រុកស៊ីធរកណ្តាល តំបន់២២ មកឲ្យនៅតំបន់២៥វិញ ។ ពេលនោះគាត់យកខ្ញុំមកឲ្យនៅក្នុងមន្ទីរតំបន់ ជាមួយបង ជា លេខតំបន់២៥ ។ គាត់ប្រាប់ខ្ញុំថា ត្រូវចាំស្តាប់មិត្ត ជា សិន ចុះ គាត់ឲ្យធ្វើការអ្វីធ្វើហ្នឹងទៅ ។ ពេលនោះគ្រួសារខ្ញុំបានប្រាប់ថាយកខ្ញុំឲ្យនៅតំបន់២៥ នេះ គឺដើម្បីតែខ្សែពីបង ជា លេខតំបន់២៥ ទៅគាត់ ហើយពិគាត់ទៅបង ជា វិញ ។ បង ជា យកខ្ញុំទៅនៅជាមួយក្នុងមន្ទីរតំបន់នៅខាងមួយប្រពន្ធគាត់ឈ្មោះ សែម នៅក្តាប់កងនារីរបស់តំបន់២៥ ។ នៅទីនោះខ្ញុំធ្វើបាយ ធ្វើទឹកឲ្យបង ជា ។ គាត់បានអប់រំខ្ញុំនិងប្រពន្ធគាត់ថា ត្រូវកសាងកម្លាំងក្បត់នៅក្នុងកងនារីឲ្យបានច្រើន ដើម្បីធ្វើសកម្មភាពប្រឆាំងជាមួយបដិវត្តន៍ ហើយគាត់បានប្រាប់កម្លាំងឲ្យខ្ញុំដឹងនៅក្នុងតំបន់ ជាមួយប្រពន្ធគាត់មាន :

- ◆ តាហុន ប្រធានមន្ទីរ១១ របស់តំបន់២៥
- ◆ តាអ៊ុច ប្រធានដឹកជញ្ជូនរបស់តំបន់២៥
- ◆ តាសួន ប្រធានសិប្បកម្មរបស់តំបន់២៥
- ◆ ជេង ប្រធានខាងក្រឡឹងរបស់តំបន់២៥
- ◆ ជួន ខាងជួសជុលឡាន
- ◆ ជា ទៅនៅធ្វើប្រធានមន្ទីររបស់ស្រុក១៥៤ ។

កម្លាំងទាំងអស់នេះ គាត់បានប្រាប់ខ្ញុំឲ្យដឹង ហើយណែនាំថាធ្វើការទាក់ទងជាមួយគ្នាចុះពីបញ្ហាធ្វើសកម្មភាព ។

ឆ្នាំ១៩៧៦ ក្រោយពីទទួលការណែនាំពីបង ជា ហើយ ខ្ញុំ និងបង សែម បានធ្វើសកម្មភាពកសាងកម្លាំងបានម្នាក់ឈ្មោះនារី សាមិត ប្រធានក្រុមមានចំណុចខ្សោយ លេងសើច ហើយមុខមាត់ អួតមាត់

ធ្វើការខ្ចីខ្ចី ខ្ញុំឃើញដូច្នោះ ក៏បានអប់រំឲ្យធ្វើសកម្មភាពប្រឆាំងជាមួយ បដិវត្តន៍ ។ ខ្ញុំណែនាំនារី សាមិត ធ្វើសកម្មភាពនៅក្នុងកងនារីដោយ បំផុសពីបញ្ហាសីលធម៌នៅក្នុងកង បំផុសពីបញ្ហាទាមទារអង្គការរកប្តី ហើយបាតុភាពនេះមានជាបន្តបន្ទាប់ ។

ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧៦ ក្រសួងខ្ញុំទៅលេងនៅភាខ្មៅ ។ ពេល នោះ គាត់អប់រំខ្ញុំជាគ្រូធ្វើសកម្មភាព ហើយសមមិត្ត ជា នេះក៏ជា ខ្សែ សេ អ៊ី អា ដែរ និងជាអ្នកដឹកនាំនៅក្នុងតំបន់២៥ ទាំងមូល ហើយគាត់លើកថា យើងនៅកន្លែងណាគ្រប់បន្តបន្ទាប់ធ្វើសកម្មភាពឲ្យ បានជ្រៅ ។ ពេលនោះ ខ្ញុំរាយការណ៍ឲ្យគាត់ដឹងថា បង ជា បានឲ្យ ខ្ញុំធ្វើការជាមួយប្រពន្ធគាត់ និងធ្វើសកម្មភាពនៅក្នុងកងនារី ។

ក្រោយមក ខ្ញុំបានទៅធ្វើស្រែនៅព្រែកសំរោង និងបាន ទាក់ទងជាមួយ សារុម ប្រធានក្រុម និងសាមិត ។ នារី សារុម នេះ សាមិត កសាងបានពេលធ្វើស្រែ ដោយមានសកម្មភាពបំផ្លាញស្រូវ ឡើងទឹក ។ ខ្ញុំ និងបង សៃម, សារុម និង សាមិត ទទួលបានការណែនាំពី ឈ្មោះ ហុន ឲ្យធ្វើសកម្មភាពបំផ្លាញសម្ភាររបស់របរធ្វើស្រែ គឺពេល ប្រតិស្រូវត្រូវជាន់ទំនិចចោលក្នុងទឹកធ្វើឲ្យជ្រុះចោល ។

ឆ្នាំ១៩៧៦ បង ជា ហៅខ្ញុំ និងប្រពន្ធគាត់មកជួបនៅមន្ទីរ តំបន់មាន បង ហុន និងបង ផេង ។ ពេលនោះគាត់លើកណែនាំពីបញ្ហា ធ្វើសកម្មភាពកសាងកម្លាំង ធ្វើសកម្មភាព និងទាក់ទងកម្លាំងឲ្យ បាន ជាប់ ត្រូវពង្រឹងកម្លាំងពង្រីកកម្លាំង ហើយណែនាំខ្ញុំ និងប្រពន្ធគាត់ ឲ្យទាក់ទងជាមួយឈ្មោះ ហុន នេះឲ្យជាប់ក្នុងការធ្វើសកម្មភាព ។

បន្ទាប់មកគាត់លើកបញ្ហាធ្វើសកម្មភាពបំភ្លៃមាតិកាបក្ស ពីបញ្ហាសីលធម៌ បំផុសនារីឲ្យទាក់ទងជាមួយកងពិការរបស់ភូមិភាគ ធ្វើឲ្យប្របូកប្របល់នៅក្នុងកង ធ្វើឲ្យបក្សពិបាកដោះស្រាយ ។ សកម្មភាពកសាងកម្លាំង ខ្ញុំកសាងបានម្នាក់ឈ្មោះ លន អ៊ី ប្រធានក្រុម ចំណុចខ្សោយពេលធ្វើការងារ មានអំនួត មុខមាត់ មិនស្តាប់ការ ណែនាំរបស់ដាក់លើ ។ ខ្ញុំឃើញដូច្នោះហើយ បានកសាងនារី លន អ៊ី នេះឲ្យធ្វើសកម្មភាពបន្តទៀត ។ ខ្ញុំណែនាំឲ្យធ្វើសកម្មភាពបំផុសពី បញ្ហាអង្គការតឹងតែង ធ្វើការគ្មានពេលសម្រាកទេ ហើយឲ្យបង្ក ទំនាស់នៅក្នុងកងនារីធ្វើឲ្យប្របូកប្របល់សកម្មភាពនេះធ្វើជាមួយ នារី សារុម និងនារី សាមិត នៅក្នុងកងនារីនេះ ។

ខែសីហា ឆ្នាំ១៩៧៦ ក្រសួងខ្ញុំមកលេងនៅភាខ្មៅ ពេលនោះ

គាត់ជួបជាមួយបង ជា ខ្ញុំក៏នៅជិតគាត់ដែរ គឺគាត់បានជួបពិភាក្សា ជាមួយបង ជា ។ ខ្ញុំបង ជា និយាយរាយការណ៍ឲ្យក្រសួងខ្ញុំ តែមុន នឹងបង ជា រាយការណ៍ ក្រសួងខ្ញុំណែនាំបង ជា ពីបញ្ហាពង្រឹងកម្លាំង នៅក្នុងមូលដ្ឋាន ហើយកសាងកម្លាំងក្បត់ឲ្យបានច្រើន និងរៀបចំបន្តបន្ទាប់ នៅក្នុងមូលដ្ឋាន សហការណ៍ក្តីដែលត្រូវការស្រួលធ្វើសកម្មភាព ។ ខ្ញុំ ក្តាប់បានក្រសួងខ្ញុំនិយាយណែនាំបង ជា ពីបញ្ហាត្រៀមរៀបចំកម្លាំង ទុកវាយបក្សនៅពេលខាងមុខនេះ ហើយកម្លាំងក្បត់ដែលយើង កសាងបានត្រូវក្តាប់ឲ្យជាប់ដល់ពេលមានការយើងយកប្រើតែម្តង ។

បង ជា បានរាយការណ៍ពីកម្លាំងក្បត់នៅក្នុងមន្ទីររបស់ តំបន់២៥មាន ហុន, ផេង, ភាអ៊ុច, ភាសួន និងជួន ហើយគាត់បាន និយាយពីសភាពការណ៍នៅក្នុងតំបន់២៥ និងបានលើកពីការអប់រំ កម្លាំង ពង្រឹងពង្រីកកម្លាំងបាន ហើយកំពុងបន្តសកម្មភាព ។ បង ជា លើកពីបញ្ហាកម្លាំងនៅមូលដ្ឋាន គឺពង្រឹងពង្រីកកម្លាំងបានហើយ ហើយក៏បានកសាងបន្តបន្ទាប់នៅតាមស្រុកដែរ ។

ក្រោយមកទៀតបង ជា ហៅប្រពន្ធគាត់ និងខ្ញុំទៅជួបគាត់ ហើយណែនាំថា ត្រូវពង្រីកកម្លាំងនៅក្នុងកងនារី និងការកិច្ចរបស់ យើងនៅភាខ្មៅនេះត្រូវធ្វើសកម្មភាពបំផុសពីបញ្ហាឲ្យកម្លាំងរត់ទៅ ស្រុកយួន ។

នៅឆ្នាំ១៩៧៦ នេះដែរ សកម្មភាពរបស់ខ្ញុំជាមួយបង សៃម ងើបបំផុសនារីឲ្យមើលឃើញពីការលំបាកនៅធ្វើការងារ ព្រោះធ្វើ គ្មានពេលម៉ោងសម្រាក ។ បំផុសឲ្យឃើញថា ក្នុងដំណាក់កាលធ្វើ បដិវត្តន៍សង្គមនិយមមានការលំបាក ឲ្យឃើញបដិវត្តន៍លំបាក គឺ តែង បដិវត្តន៍សង្គមនិយមគ្រាន់តែរកប្តីក៏ពិបាកដែរ ព្រមទាំងបំផុស នារីឲ្យរកប្តីរត់ទៅយួន ។

បន្ទាប់មកទៀត ខ្ញុំបានជួបជាមួយបង ហុន ប្រធានមន្ទីរ១១ និងបង ផេង ប្រធានសិប្បកម្ម តំបន់២៥ ។ ពេលនោះខ្ញុំនិងបង សៃម រាយការណ៍ឲ្យអ្នកទាំងពីរពីការធ្វើសកម្មភាពនៅក្នុងកងនារី និងពីការ កសាងកម្លាំងបានទាំងអស់បីនាក់ គឺសាមិត, សារុម និង លន អ៊ី ក្រោយពីខ្ញុំរាយការណ៍ហើយ បង ហុន បានណែនាំឲ្យខ្ញុំក្តាប់កម្លាំង និងធ្វើសកម្មភាពបំផ្លាញបដិវត្តន៍ខ្លាំងក្លា ដោយឲ្យខ្ញុំនិងបង សៃម ទាក់ទងជាមួយនារី ប៉ុង ។

ក្រោយពីបង ហុន ណែនាំហើយ ខ្ញុំនិងបង សៃម ធ្វើការទាក់

ទងជាមួយ ប៉ុន និងណែនាំ នារី ប៉ុន, សាមិត, សារុម និងលន អី ឲ្យ ធ្វើសកម្មភាពបំផ្លាញស្រូវ មិនបញ្ចូលទឹកក្នុងស្រែ លួចបង្ហូរទឹកក្នុង ស្រែចោល ។ សកម្មភាពបន្តទៀតគឺ បង្កទំនាស់ជាមួយពួកពិការភាគ ដែលមន្ទីរនៅព្រែកហូរ ដោយបង្កអុកទុកមានធ្វើឲ្យទំនាស់ច្របូក ច្របល់រហូតដល់ពួកពិការឃើញនារីដើរម្នាក់ឯងលបចាប់ ហើយ ទំនាស់នេះមានជាប់រហូតមក ធ្វើឲ្យអង្គការដោះស្រាយមិនចេញ ។

ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ១៩៧៦ ហុន បានហៅកម្លាំងក្បត់មកប្រជុំនៅ ផ្ទះបង សែម ដែលមាន អ្នកចូលរួមគឺ ហុន, ផេង, សែម, នារី សាមិត, នារី សារុម, នារី លនអី, នារី ប៉ុន និងខ្ញុំ ដោយមានខ្លឹមសារគឺ :

ហុន លើកថា យើងប្រមូលកម្លាំងបានហើយ យើងត្រូវ ពង្រីកឲ្យធ្វើសកម្មភាពឲ្យខ្លាំងថែមទៀត គឺបំផ្លាញដល់ការកសាង ប្រទេសរបស់បក្ស គឺយើងបំផ្លាញស្រូវ ។ គាត់លើកពីរបៀបធ្វើ យើងត្រូវកាប់ចំណុចខ្សោយឲ្យជាប់ ហើយបំផុសកសាងកម្លាំងឲ្យ បានច្រើននៅក្នុងកងនារី ត្រូវដឹកនាំធ្វើសកម្មភាពកសាងកម្លាំងឲ្យ បានច្រើនមកផ្នែកកម្លាំងក្បត់ ហើយគាត់លើកពីសកម្មភាពដែលត្រូវ ធ្វើមាន :

- ◆ យើងបំផ្លាញស្រូវ ពេលច្រូតស្រូវ ។
- ◆ ត្រូវបំផ្លាញកណ្តៀវ ចប ហើយស្រូវយើងទុកឲ្យទុំញោស ចាំច្រូត គឺធ្វើឲ្យដាច់កស្រូវ ។
- ◆ យើងត្រូវបំផុសយុទ្ធនារី នៅក្នុងកងកុំឲ្យធ្វើការ គឺយើង បំផុសតែការធ្វើបដិវត្តន៍លំបាក ។

ក្រោយពីប្រជុំមក សកម្មភាពរបស់ខ្ញុំនៅពេលច្រូតស្រូវ គឺ បំផ្លាញស្រូវ ពេលច្រូតគឺច្រូតបោះៗ ធ្វើឲ្យជ្រុះពាសពេញ ។ ពេល នោះខ្ញុំទាក់ទងជាមួយនារី សាមិត, នារី សារុម, នារី លន អី និង នារី ប៉ុន ។ បងសែម បានណែនាំឲ្យបំផ្លាញស្រូវ ពេលយកពូជទៅទុកធ្វើឲ្យ កំពប់ ហើយលាយក្លាយកពូជស្រូវក្រមួនសទៅលាយជាមួយពូជ ស្រូវប៉ុនបន្តា ធ្វើឲ្យច្របូកគ្នា និងទុកឲ្យផុស ។ ពេលបោកស្រូវ កុំឲ្យ បោកជ្រុះអស់ពេក ពេលដែលចោលកណ្តាប់ទៅស្រូវនៅសល់ច្រើន ហើយបញ្ឈប់បំផ្លាញដំណើរដូចជា កាប់ចេកចោល ពេលឆ្ការព្រៃ ដោយ យកលេសថាជាព្រៃ ។

ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៧ បង ជា ឲ្យខ្ញុំទៅនៅស្រុកកណ្តាលស្ទឹង ពេលនោះចាត់តាំងឲ្យខ្ញុំធ្វើជាប្រធានសិប្បកម្មត្បាញរ៉ែរបស់ស្រុក

១៥៤ មុនពេលខ្ញុំទៅនៅស្រុកកណ្តាលស្ទឹង បង ជា បានអប់រំខ្ញុំថា ពេលទៅនៅក្នុងស្រុក គឺទាក់ទងជាមួយសមមិត្ត ជា មន្ទីរស្រុក ១៥៤ ។ ពេលនោះគាត់លើកថា បញ្ជាធ្វើសកម្មភាពកសាងកម្លាំង ជាសំខាន់ ហើយក៏ប្រយ័ត្នបែកការណ៍ដែរ ហើយបង ជា បានប្រាប់ខ្ញុំ ថាកម្លាំងដែលត្រូវទាក់ទងធ្វើសកម្មភាពមានឈ្មោះ ជា ប្រធានមន្ទីរ ស្រុក១៥៤ និងក្រុយ លេខ១៥៤ ។ ឈ្មោះទាំងពីរនាក់នេះ បង ជា ឲ្យខ្ញុំទទួលការណែនាំធ្វើសកម្មភាពជាមួយ ហើយគាត់បាន ប្រាប់ខ្ញុំថា សមមិត្ត ជា និងក្រុយ គឺដឹងអស់ហើយ ។

ពេលខ្ញុំមកនៅក្នុងស្រុក១៥៤ ពេលនោះបង ស៊ឹម នារី ប្រកាសចាត់តាំងខ្ញុំឲ្យធ្វើជាប្រធានសិប្បកម្មរបស់ស្រុក១៥៤ នៅកំពង់កន្ទួត ។

ពេលនោះខ្ញុំទៅកាប់ ស្លាបស្ទឹង យុទ្ធជន យុទ្ធនារី នៅឡើយ ក៏រហូតដល់ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៧៧ ខ្ញុំបានការទាក់ទងជាមួយឈ្មោះ ក្រុយ និងឈ្មោះ ជា នៅកំពង់កន្ទួត ។ ពេលនោះ អ្នកទាំងពីរហៅខ្ញុំ មកណែនាំដោយលើកពីបញ្ហាដែលមកនៅក្នុងស្រុក១៥៤ និងពី ទិសធ្វើសកម្មភាពនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៧៧ នេះគឺ :

- ១) យើងត្រូវធ្វើសកម្មភាពកសាងកម្លាំងក្នុងអង្គការខ្លួន ។
- ២) យើងត្រូវបំផ្លាញសម្ភារនៅក្នុងមន្ទីរតម្បាញ ហើយបង ក្រុយ បានលើកពីខ្សែរយៈឲ្យធ្វើសកម្មភាពមានឈ្មោះ :
  - ◆ ផ្នែកសិប្បកម្មតម្បាញមាននារី ភី ជាសមាជិកសិប្បកម្ម តម្បាញ និងនារី អៀន ប្រធានក្រុមសិប្បកម្មតម្បាញ ។
  - ◆ ផ្នែកដេរមាននារី យីម ចេញពីមន្ទីរអប់រំ, នារី ណាង នារី ក្រោយ១៧មេសា និងច្រីក កម្មករពាង ក្សៀង ។
  - ◆ ផ្នែកពាង ក្សៀង មានឈ្មោះ តំ ជាប្រធានសិប្បកម្មពាង ក្សៀង, កុល ជាអនុប្រធាន សិប្បកម្មពាង ក្សៀង និង ឡូត ប្រធាន ក្រុមផ្នែកខាងផ្សេង ។

ឈ្មោះទាំងអស់នេះ ជាខ្សែទាក់ទងធ្វើសកម្មភាពក្បត់ជាមួយ គ្នា ។ ក្រោយមកទៀត អង្គការចាត់តាំងឲ្យនៅច្រូតស្រូវនៅកំពង់កន្ទួត ពេលនោះអង្គការណែនាំថា ស្រូវត្រូវច្រូតពេលព្រឹកចំពោះស្រូវ ណាខ្ញុំខ្លាំង ហើយស្រូវស្លាបសេកត្រូវច្រូតពេលថ្ងៃ ។ ពេលនោះ ខ្ញុំ បានជួបពិភាក្សាជាមួយ តំ និង ឡូត ហើយ តំ លើកឡើងថា ស្រូវខ្ញុំ ស្រួយ យើងទុកសិន យើងច្រូតអាណាពុំទាន់ទុំញោស ។ ជាគោល

បំណងធ្វើឲ្យស្រូវខូចអស់ច្រើន ដោយស្រូវទុំច្រូតពុំកើត ហើយ ខូចចោល ។ តំ បានចាត់តាំង ឡូត ឲ្យទទួលខាងបោក ហើយខ្ញុំ និង តំ ទទួលខាងដឹកនាំច្រូត និងជំរុញ រៀបចំផែនការបំប្លែងស្រូវ ។

ចុងខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៧៧ ខ្ញុំបានជួបគ្រួសារខ្ញុំ ពេលដែលគាត់ ទៅរកខ្ញុំនៅកំពង់កន្ទួត តែខ្ញុំមកតាខ្មៅ ។ កាលនោះ គ្រួសារខ្ញុំគ្រាន់ តែប្រាប់ខ្ញុំថា នៅកន្លែងនេះ ត្រូវបង្កប់ខ្លួនប្រយ័ត្នបែកការណ៍ ហើយសកម្មភាពក៏ត្រូវបំប្លែងជាប់ ។

ខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧៧ អង្គការចាប់ ក្រុយ ពេលនោះនៅក្នុង មន្ទីរសិប្បកម្មឈ្មោះមួយចំនួនដែលបង ស៊ឹម ក្តាប់បានត្រូវដកឲ្យទៅ នៅសហករណ៍អស់ ។ ដូច្នេះកម្លាំងនៅកន្លែងនោះ ខ្ញុំត្រូវទាក់ទង ជាមួយបង ជា ប្រធានមន្ទីរស្រុក១៥៤ នេះ ហើយគាត់ណែនាំឲ្យខ្ញុំ ធ្វើសកម្មភាពនៅក្នុងមន្ទីរសិប្បកម្មនេះ ។ គាត់លើកពីបញ្ហារៀបចំ ការទាក់ទងជាមួយខាងមន្ទីរពាណិជ្ជកម្ម ក្រឡឹង ។ បន្ទាប់មក បង ជា បាន ហៅ តំ មកជួបនៅកំពង់កន្ទួត ពេលនោះគាត់លើកថា បញ្ហាកសាង កម្លាំងត្រូវកសាងនៅក្នុងអង្គការរបស់ខ្លួន គឺកសាងឲ្យបានច្រើន ហើយត្រូវទាក់ទងគ្នាឲ្យបានជាប់ ។

ក្រោយពីបង ជា លើកឡើងហើយក៏បែកគ្នា ហើយខ្ញុំមកនៅ ធ្វើសកម្មភាពនៅក្នុងមន្ទីរសិប្បកម្មតម្បាញនេះ បានកសាងម្នាក់ក៏ នារី លី មានចំណុចខ្សោយមិនធ្វើការងារ ពេលខ្ញុំកសាងបានហើយ ខ្ញុំ ឲ្យធ្វើសកម្មភាពបំប្លែងម៉ាស៊ីនដេរធ្វើឲ្យខូច និងបំផុសពីបញ្ហាដើរលួច ច្របូកច្របល់នៅក្នុងអង្គការ ។

នៅចុងខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧៧ បងស៊ឹម ដកនារី លី ឲ្យទៅនៅក្នុង កងចល័ត ពេលនោះខ្ញុំបានហៅមកអប់រំឲ្យធ្វើសកម្មភាពត្រូវកសាង កម្លាំង ហើយបំផុសពីបញ្ហាសីលធម៌ឲ្យច្របូកច្របល់កងចល័ត ។

ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៧ គ្រួសារខ្ញុំទៅលេងខ្ញុំនៅកំពង់កន្ទួត ពេលនោះទៅជាមួយបង ជា គឺជិះឡានតូចទៅ និងមាននិរសារ គ្រួសារខ្ញុំម្នាក់ទៅជាមួយផង ។ ពេលគាត់ទៅដល់ភ្នំម បង ជា បាន ប្រើខ្ញុំឲ្យទៅហៅកម្លាំងមកជួបគាត់មានឈ្មោះ តំ, កុល, ឡូត និង ជា ។ ឈ្មោះទាំងអស់នេះបានហៅមកជួបគាត់ និងចាប់ផ្តើមបើកការ ប្រជុំមួយ ។

ពេលនោះគ្រួសារខ្ញុំលើកបញ្ហាប្រជុំ ហើយឲ្យឈ្មោះ ជា ប្រធានមន្ទីរស្រុក១៥៤នេះ រាយការណ៍រួមនៅក្នុងស្រុកពីការកសាង

កម្លាំង និងរៀបចំខ្សែទាក់ទងកម្លាំងបង្កប់ ។

បន្ទាប់មកបានគ្រួសារខ្ញុំលើកឡើងអប់រំ គាត់លើកថា ឥឡូវ នេះសភាពការណ៍កាន់តែលំបាកណាស់ ព្រោះនៅគ្រប់អង្គការនៅ គ្រប់កងទាំងអស់ អង្គការកំពុងតាមដានខ្លាំងណាស់ ហើយកម្លាំង ដែលយើងកសាងបានត្រូវពង្រឹងឲ្យខ្លាំង និងទាក់ទងជាប់ ។ បើ សភាពការណ៍មិនស្រួល ត្រូវរត់ទៅស្រុកយួន ហើយវាយបក បដិវត្តន៍វិញ ។

បន្តមកទៀតបង ជា គាត់លើកថា កម្លាំងរបស់យើងនៅក្នុង មូលដ្ឋានទាំងអស់នេះ ត្រូវបង្កប់នៅតាមស្រុកឲ្យបានជ្រៅ និងប្រយ័ត្ន កុំឲ្យបែកការណ៍ តែបែកការណ៍ខ្សែរបស់យើង អ្នកដឹកនាំរបស់ យើងនឹងត្រូវអន្តរាយអស់មិនខាន តែបើយើងធ្វើការបានល្អ យើង រក្សាការសម្ងាត់បានល្អយើងបង្កប់នៅក្នុងបដិវត្តន៍បានយូរអង្វែង តទៅទៀត ។

ពេលប្រជុំចប់ ហើយគ្រួសារខ្ញុំនិងបង ជា ជិះឡានដើរមើល តាមស្រុក ហើយគាត់ត្រឡប់ទៅកន្លែងវិញ ។ ចាប់តាំងពីពេលនោះ មក ខ្ញុំលែងបានជួបគ្រួសារខ្ញុំរហូត ។

ក្រោយពីប្រជុំមក ខ្ញុំបានធ្វើសកម្មភាពនៅក្នុងមន្ទីរតម្បាញ គឺធ្វើឲ្យខូចកំទុកអំបោះចោលពាសពេញ ធ្វើឲ្យខូចដាច់ ហើយខ្ញុំកសាង កម្លាំងបានពីរនាក់ឈ្មោះ ភ័ណ និង លីម នារីពីរនាក់នេះរត់ពីរោង ចក្រ “ត.១១” ភ្នំពេញ ហើយខ្ញុំបានចាប់អប់រំកសាងឈ្មោះពីរនាក់ នេះឲ្យធ្វើសកម្មភាពបំប្លែងសម្ភារនៅក្នុងមន្ទីរតម្បាញនេះ ។

នៅក្នុងសិប្បកម្មតម្បាញនេះ គឺខ្ញុំទាក់ទងជាមួយនារី ភី និង នារី អៀន ។ នារីទាំងពីរនេះ ដែលឈ្មោះ ក្រុយ ទទួលបានទាក់ទង តាំងពីយូរណាស់មកហើយ ហើយកម្លាំងកសាងថ្មីមានឈ្មោះ ភ័ណ និង លីម ក្នុងការធ្វើសកម្មភាពនៅក្នុងតម្បាញ គឺបង្កទំនាស់រវាង កម្មករ គឺធ្វើឲ្យអាប់អួរនៅក្នុងមន្ទីរ ហើយដើររំលោភបំផ្លាញមាតិកា របស់បក្ស ដើរធ្វើសកម្មភាពបំផុសយុទ្ធជន យុទ្ធនារីឲ្យរត់ទៅផ្ទះ គឺ ដោយបំផុសថា ធ្វើបដិវត្តន៍យូរណាស់ កាន់តែលំបាកណាស់ ហើយខ្ញុំ ណែនាំឲ្យធ្វើសកម្មភាពបំផុសពីបញ្ហាទាមទារអង្គការរកថ្មី ។

ខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៧៧ ខ្ញុំទាក់ទងជាមួយឈ្មោះ តំ, កុល, ឡូត និងបង ជា ប្រធានមន្ទីរស្រុក១៥៤ ។ ពេលនោះពិភាក្សាគ្នាពីការ រៀបចំកម្លាំងនៅក្នុងមន្ទីរពាណិជ្ជកម្ម ក្រឡឹង ដោយបានកសាងឈ្មោះ ហុង

និង អុល នៅមន្ទីរពេទ្យ ក្បឿង ។

ក្រោយពីពិភាក្សាគ្នាមក គំ ហើយនឹងខ្ញុំបានអប់រំយុទ្ធជនពីរ នាក់នេះ ហើយរាយការណ៍ឲ្យគាត់ ។ បង ជា អប់រំឲ្យធ្វើសកម្មភាព ប្រឆាំងជាមួយបដិវត្តន៍ ដោយណែនាំឲ្យបំផ្លាញក្បឿង និងកសាង កម្លាំង បំផុសទំនាស់នៅក្នុងរោងចក្រពាង ក្បឿងនេះ គឺដាច់ខ្សែភ្លើង ក៏ដូចជាបញ្ហាបំផុសពីបញ្ហាល្អចសម្ភារ ។

ក្រោយមកខ្ញុំបានទាក់ទងជាមួយឈ្មោះ វ៉ង់ ប្រធានដឹកជញ្ជូន របស់ស្រុក១៥៤ និងបង ជា ។ វ៉ង់ នេះគឺបង ជា ណែនាំឲ្យខ្ញុំដឹង ។ ពេលនោះបង ជា លើកគោលការណ៍ថា បញ្ហាកសាងកម្លាំងយើងត្រូវ ក្តាប់ចំណុចខ្សោយឲ្យបានជាប់ ។ ក្រោយពីគាត់ណែនាំ ខ្ញុំបានធ្វើ សកម្មភាពនៅក្នុងមន្ទីរតម្បាញ គឺឃោសនាយុទ្ធនារីនៅក្នុងតម្បាញ ឲ្យឃើញថា បដិវត្តន៍គឺជាតែធ្វើការគ្មានពេលសម្រាក ហើយខ្ញុំអប់រំ កម្លាំងដែលខ្ញុំកសាងបានមានឈ្មោះ ភី, អៀន, ភ័ណ និង លីម នេះ ឲ្យធ្វើសកម្មភាពនៅតម្បាញកសាងបាននារីឈ្មោះ វ៉ាន់ ជានិរសារ របស់ អាយ ហើយនារី វ៉ាន់ នេះមានចំណុចខ្សោយមិនគោរព ហើយអំនួត មុខមាត់ ដូច្នេះខ្ញុំកសាងបានឲ្យធ្វើការទាក់ទងជាមួយ នារី ភី, នារី អៀន, នារី ភ័ណ និងនារីលីម នេះក្នុងការធ្វើ សកម្មភាពអុកឡុក បំផ្លាញសម្ភារជាបន្តបន្ទាប់រហូតមក ។

ក្រោយមកទៀតប្តីនារី វ៉ាន់ នេះឈ្មោះ រឹម នៅខាងពាង ក្បឿង ត្រូវបាន គំ និង កុល អប់រំបាន និងឲ្យធ្វើសកម្មភាពនៅ កន្លែងនោះដែរ ។

ខែសីហា ឆ្នាំ១៩៧៧ ពេលនោះឈ្មោះ ជា មកពីមន្ទីរ ស្រុក១៥៤ មកមើលពាង ក្បឿង និងមកមើលអ្នកតម្បាញ ។ ជា បានហៅកម្លាំងមកប្រជុំ អ្នកចូលរួមប្រជុំមាន គំ, កុល, ឡុត, វ៉ង់, នារីភី, នារីអៀន និងខ្ញុំ ដោយមានខ្លឹមសារគឺ បញ្ហាកសាងកម្លាំង អប់រំកម្លាំងឲ្យធ្វើសកម្មភាពនៅក្នុងកង ហើយ ជា លើកទៀតថា ពេលយើងធ្វើស្រែ យើងត្រូវធ្វើគឺ :

- ◆ យើងត្រូវបំផ្លាញសំណាប យើងសាបយកពូជលាយគ្នា
- ◆ យើងត្រូវធ្វើឲ្យសំណាបសាប ពេលដកដំណាបក៏ត្រូវបំផ្លាញ
- ◆ ពេលស្ងួត ត្រូវស្ងួតបត់ដើម ធ្វើឲ្យរលួយ ត្រូវលួចបង្កូរទឹក ចោល ហើយពេលបញ្ចូលទឹក គឺយើងកុំបង្កូរធ្វើឲ្យរលួយ ។

នេះដែនការរបស់ ជា ណែនាំ ក្រោយពីណែនាំមក ខ្ញុំត្រូវចុះ

ទៅធ្វើស្រែ ពេលសាបខ្ញុំធ្វើសកម្មភាពធ្វើឲ្យរលួយខូចសំណាប ។ គំ គឺទទួលបានការណែនាំពី ជា ឲ្យធ្វើសកម្មភាពពេលដកសំណាប ខ្ញុំណែនាំ នារី ភី, នារីអៀន, នារីភ័ណ, នារីលីម និងនារីវ៉ាន់ ឲ្យធ្វើសកម្មភាព គឺបំផ្លាញសំណាប ។ នៅពេលដកស្ងួត ខ្ញុំកសាងកម្លាំងបានម្នាក់ឈ្មោះ នារី វី ខ្ញុំពិនិត្យឃើញចំណុចខ្សោយសេរី មិនស្តាប់គេឯង ខ្ញុំឃើញ ដូច្នេះបានអប់រំកសាងឲ្យចូលរួមធ្វើសកម្មភាពក្បត់ជាមួយគ្នា ។ ពេលស្ងួតស្រូវ ខ្ញុំបានណែនាំ ភ័ណ ឲ្យបំផុសយុទ្ធនារីពីបញ្ហាស្ងួតបត់ ដើម ធ្វើឲ្យរលួយខូច ហើយពេលថែសន្លូង ក៏ខ្ញុំបានទទួលការណែនាំ ពី គំ និង ជា ឲ្យធ្វើសកម្មភាពបំផ្លាញទឹកស្រែ បង្កូរចោល ហើយពេល អត់ទឹក ធ្វើឲ្យសន្លូងឯងអស់ជាច្រើន ។

ខែតុលា ឆ្នាំ១៩៧៧ ជា និង គំ ត្រូវរត់ចេញពីភូមិព្រៃស្រួច និងពីមន្ទីរ ពាង ក្បឿង ។ ក្រោយមក អង្គការចាប់បានឈ្មោះ គំ មកវិញ តែឈ្មោះ ជា បាត់ខ្លួនរហូត ពេលដែលរត់នោះគឺ ជិះម៉ូតូ ។

ក្រោយពីរត់នោះរត់បាត់ខ្ញុំត្រូវមកមន្ទីរតាខ្មៅ ពេលនោះ ខ្ញុំអត់បានជួបជាមួយបង ជា ទេ ខ្ញុំបានជួបជាមួយបង ហុន ប្រធាន មន្ទីរតំបន់២៥ ។ ខ្ញុំបានរាយការណ៍ឲ្យបង ហុន ដឹងពី គំ និង ជា រត់ ហើយឲ្យគាត់ដឹងពីកម្លាំងដែលទាក់ទងធ្វើសកម្មភាពមាន កុល, ឡុត, វ៉ង់, នារីភី, នារីអៀន, នារីភ័ណ, នារីលីម, នារីវ៉ាន់, នារីវី, អុល, រឹម, អុន និង ហុន ។

ក្រោយពីខ្ញុំរាយការណ៍មក បងហុន ណែនាំខ្ញុំថា ត្រូវធ្វើការ ទាក់ទងខ្សែឲ្យបានជាប់ ហើយធ្វើសកម្មភាពជាមួយកម្លាំងដែលនៅ ក្នុងស្រុកនោះ ។ ពេលមកជួបជាមួយខ្ញុំនៅក្នុងមន្ទីរតំបន់បង ហុន ណែនាំខ្ញុំថា ត្រូវប្រយ័ត្ន ព្រោះសភាពការណ៍អង្គការកំពុងតាមដាន ខ្លាំងណាស់ ហើយបញ្ហាធ្វើសកម្មភាពទាក់ទងត្រូវរៀបចំខ្សែឲ្យបាន ស្រួលបួលក្នុងការធ្វើសកម្មភាព ។ ក្រោយពីបងហុន ណែនាំរួចហើយ ខ្ញុំបានមកដល់កន្លែងវិញ ហើយខ្ញុំបន្តការអប់រំកម្លាំងដែលកសាង បានឲ្យរឹងក្នុងការបន្តធ្វើសកម្មភាពតទៅទៀតក្នុងការបំផ្លាញបដិវត្តន៍ នៅពេលធ្វើស្រែ គឺខ្ញុំបំផ្លាញស្រូវជាបន្តបន្ទាប់រហូតមក ។

ថ្ងៃ១៦ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៧៧ អង្គការដកខ្ញុំឲ្យទៅនៅប្រគល់ស្រូវ នៅស្នាម្នាតក្នុងស្រុក២០ នៅក្នុងសន្តិបាល គឺនៅក្នុងការដ្ឋានរបស់ សន្តិបាល ។ ខ្ញុំចេះតែភ័យ ហើយរហូតដល់ថ្ងៃ១ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៧៨ អង្គការចាប់ខ្លួនខ្ញុំតែម្តង ។ **ទាន សារៈមុនិន្ទ**

បញ្ជីឈ្មោះនិទម្ភបថកម្មករទោសបន្ទីរស-២១ ដែល ទទួលបាននូវថ្ងៃទី៩ ខែសីហា ឆ្នាំ២០១២

អ្នកកត់ត្រា : ឆាំង យុ, ញាណ សុជាតិ និង ស៊ី សារីណា

(តពីលេខមុន)

ល.រ	ឈ្មោះ	ភេទ	លេខរូបបថក	រឿងរ៉ាវពាក់ព័ន្ធនឹងប្រវត្តិរូបសង្ខេប
១២២	យូ តុល	ប្រុស	២៦	ទាហានស៊ីក្លីប៊ី
១២៣	សាត់ ហេហៀក	ប្រុស	១១	កម្មករកំពង់ផែភ្នំពេញ
១២៤	សូ សួន	ប្រុស	១	អនុក្រុម កងពល១៧០ ៣.៩.៧៦
១២៥	មុក សារុធ	ប្រុស	?	នៅអង្គការសហប្រជាជាតិ
១២៦	ជិន ជ័យលាប	ប្រុស	២៧	ពាណិជ្ជកម្ម
១២៧	អ៊ុន ជុយ	ប្រុស	១	ទាហានស៊ីក្លីប៊ី
១២៨	វង់ សៀន	ស្រី	២៥?	ប្រពន្ធកឹម សាដូ ៨.១១.៧៦
១២៩	ជា គ្រាន	ប្រុស	?	១៧០
១៣០	ហ៊ីង សុខុម	ប្រុស	៨	គ្រូបង្រៀន
១៣១	កា សំអុន	ប្រុស	២៥	គ្រូបង្រៀន (អត់អារវ)
១៣២	កឹម ភឿង	ប្រុស	២៧	ស៊ីក្លីប្លន កាំភ្លើងធំ
១៣៣	ខី ប៊ុនឡុង	ប្រុស	?	ប្រេងកាត
១៣៤	គ្រូប យួន	ប្រុស	២	យុទ្ធជន កងពល ១៧០
១៣៥	ម៉ុន ស៊ីនយុន	ប្រុស	៤	ក១៥
១៣៦	ជា ធន	ប្រុស	១០	ប្រធានពួក
១៣៧	សុក សារីន	ប្រុស	៦	ទាហានពលទោ
១៣៨	កឹម ឈិត	ប្រុស	៥	៨១
១៣៩	អ៊ុន អឹម	ស្រី	៧	ប្រពន្ធ គ្រូសារកម្មករចាស់
១៤០	លី យ៉ែត	ស្រី	៦	ប្រពន្ធ អា ម៉ាត់
១៤១	ទួច សុត (ពេជ សុកហៀង)	ប្រុស	២៣	តំបន់២៥
១៤២	កុយ ជា	ប្រុស	៨	និយាយវិទ្យុ
១៤៣	ប៉ាន់ ហួរ (ឈឹម)	ប្រុស	?	ពោចិនតុន ប១
១៤៤	អែម ចាន់ដារ៉ា	ស្រី	២	កូនកម្មករចាស់
១៤៥	ដើម ដលី	ស្រី	១	ប,វ ចាន់ជាតិ (ជនជាតិ?)
១៤៦	ជា ឡុង	ស្រី	១១	ប្រពន្ធ ហោ ផូរេន ៩.១១.៧៦

១៤៧	ហែម ណែម (សរ)	ប្រុស	?	ជនជាតិខ្មែរ
១៤៨	ហុង សៀន	ប្រុស	២	ទាហាន (ហុង សាភាព)
១៤៩	ប៊ុន ប៊ុនធឿន	ប្រុស	៤	ចោរព្រៃ
១៥០	ស៊ី ខន	ប្រុស	៩	ពាណិជ្ជកម្ម
១៥១	អ៊ឹម ជុន	ប្រុស	១	កងពល ១៧០
១៥២	ទួន កៀន	ប្រុស	?	ស-២១យ ១១.៨.៧៦
១៥៣	ខ្នឹង ស៊ីហៀង	ប្រុស	១៥	ប្រពន្ធកូស៊ីម ស៊ុន ៣០.១១.៧៦
១៥៤	ស៊ុន អៀង	ប្រុស	១៩	អាត់សាងដង (សំអាត)
១៥៥	ព្រាប រ៉េន	ស្រី	១៤	ប្រពន្ធអ៊ុំ លុន ៣០.១០.៧៦
១៥៦	គឹម ឡេង	ប្រុស	៧	កងពល៧០ ៣ បញ្ជាការ វ៉ត
១៥៧	កែវ អេត	ស្រី	?	កម្មករចាស់ ២.១១.៧៦?
១៥៨	សឹម សារ៉ាំង	ប្រុស	១	រ.ច , ពស២ (កែវ គុន)
១៥៩	គឹម លីងស្រីន	ប្រុស	?	អនុកងហា ថាមពល ១១.៨.៧៦
១៦០	កែវ បុល	ប្រុស	៣	អនុក្រុម ៨.១១.៧៦ (មានអក្សរនៅជញ្ជាំង)
១៦១	អ៊ឹម ស៊ុក	ស្រី	៥៦	ម្តាយ វង់ សៀន ៨.១១.៧៦
១៦២	វ៉ា ស្រេង	ប្រុស	?	ពេទ្យស-២១យ
១៦៣	ស្រុន ហិន	ប្រុស	១២	រោងចក្រប្រេងកាត
១៦៤	សួន ពៅ	ស្រី	?	ប្រ , ជ ផ្ទះ ១៣
១៦៥	ថា ស៊ី (ខា)	ប្រុស	២០	យុទ្ធជន ៣១០
១៦៦	កៅ យី	ប្រុស	?	កង ១១ (អាវ៉ាដា)
១៦៧	យូ ជនអេង	ប្រុស	២៤	យូ អេង
១៦៨	ម៉ាន ស៊ឹម ហៅ រៀម	ប្រុស	៧	មេក្រុម ០១
១៦៩	ជុំ កន	ប្រុស	៩	មេពួក ២
១៧០	នួន ខោង	ប្រុស	៣	កៅស៊ូ
១៧១	សិន អៀន	ប្រុស	៤	ជាង ឈើ ១៣.១១.៧៦
១៧២	ឃ្មោក ព្រិល	ប្រុស	៥	១៧០
១៧៣	នាក់ ជួន	ប្រុស	៧	ទស្សនាហកម្ម
១៧៤	ព្រឺម ណែន	ប្រុស	១៨	ប្រធានក្រឡឹង ១៨.១០.៧៦
១៧៥	សុំ សាត	ប្រុស	?	ពួកកង ១៧០
១៧៦	ភិន ភាព	ប្រុស	១	រោងប្រេងកាត
១៧៧	ហុង សុតសាក់	ប្រុស	១៧	កម្មករចាស់
១៧៨	ភូ យ៉ែម	ស្រី	២៦	ប្រពន្ធរ៉ាល់ សប៊ុន ៨.១១.៧៦

១៧៧	រឿង ឡេង	ប្រុស	?	យុទ្ធជន កង១ ៣ថ្ងៃ ៣.៨.៧៦
១៨០	ឡៅ សាលី	ប្រុស	?	ប្រ.ជ ផ្ទះ ០ ៧ (ពុកមាត់)
១៨១	សុខ រស់	ប្រុស	១៣	ទាហានស័ក្តិចី ៨.៧.៧៦
១៨២	ឡុច ចំរើន	ប្រុស	៣២	កូនឡុច ឈុន ៣០.១០.៧៦
១៨៣	អ៊ឹម សារ៉េន	ប្រុស	១៧	យុទ្ធជន ៦.៧.៧៦
១៨៤	ដេត គឹមណារី	ស្រី	១៧	ប្រពន្ធអ៊ុច ម៉ឺនហេង ៨.១១.៧៦
១៨៥	ឡុង ជាន សុរ៉ាន់	ប្រុស	១០	និរសារកងរយ ៥.៧.៧៦
១៨៦	យ៉ុង សារ៉េន	ប្រុស	១៣	អនុក្រុម
១៨៧	អ៊ុន សារ៉េន	ប្រុស	?	រទេះភ្លើងភ្នំម៉ែត្រលេខ៦
១៨៨	លឹម ហួត	ប្រុស	៧	ប្រជាជនកម្មករនេសាទត្រី
១៨៩	អ៊ុំ ឡាវឡាប	ប្រុស	២	៧.០២.១ (?)
១៩០	ចាន់ យ៉ុន	ប្រុស	៧	គ្រូបង្រៀន ប្រហែលជាបងប្រុសរបស់ ចាន់ យ៉ុន
១៩១	អាំ វ៉ង់	ប្រុស	៨	ទាហានស័ក្តិចី
១៩២	យឹម សារ៉េន	ប្រុស	៥	យុទ្ធជន ៨.១១.៧៦
១៩៣	លី ភាកុន	ស្រី	២២	ប្រពន្ធនៅ លឹម អេង ២៨.១០.៧៦
១៩៤	អៀង ហុយយូ	ប្រុស	១	ស័ក្តិកម្ម ម៉ារ៉េន
១៩៥	កែវ រុន	ប្រុស	១២	កម្មករថ្មី
១៩៦	សៅ រុន (ប្រឹក)	ប្រុស	២	បើកឡាន
១៩៧	ហេង ហ៊ុន	ប្រុស	?	ទាហាន ព្រិនបាលឯក
១៩៨	ខៀវ វណ្ណៈ	ប្រុស	៥	ទាហានស័ក្តិចី កាំជុន
១៩៩	ស៊ឹម សារ៉េន	ប្រុស	១០	មេក្រុម១២
២០០	នៅ គុយ	ប្រុស	២	សន្តិសុខជាតិ កំពង់សោម
២០១	ស៊ីន សំអាន	ប្រុស	៣	វរសេនាភូមិ
២០២	ដួង ស្រែង	ប្រុស	១	ប១ ២៣.៧.៧៦
២០៣	ឡើ ហ៊ុន (ទិត)	ប្រុស	?	ប្រជាជនតំបន់៣៥
២០៤	ប៉ូល ហៀក	ប្រុស	?	ពិសិត ស្នងការវរសេនាភូមិ
២០៥	ភោក ម៉ុន	ប្រុស	២	កងពល ៣១០
២០៦	ស្នឹង គ្រឿន	ប្រុស	៥	អនុ វ៉ត ១៧០
២០៧	អ៊ុច ប៊ុនធឿន	ប្រុស	៣	យុទ្ធជន ១៣.១១.៧៦
២០៨	ម៉ម មុត	ស្រី	៧	ប្រពន្ធឯម សេង ២៨.១០.៧៦
២០៩	វ៉ាន់ សារ៉េន	ប្រុស	២	ស្នងការរយ

(នៅមានក)

ថ្នាក់រៀននៅទួលស្រែងដែលបានធ្វើបច្ចុប្បន្នភាពរៀនសូត្ររៀនរាល់ថ្ងៃចំនួនពុធ និងសុក្រ ។

លោកស្រី ម៉ាយឡាន កាវ៉ាន ដែលជាកូនស្រីរបស់អ្នកប្រធានខ្លួនកាលពីថ្ងៃទី៥ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧០ បានមកកេរ

ក្រុមគម្រោង “ប្រាំម៉ែលសាលាក្តីខ្មែរក្រហម” បានចុះទៅផ្សព្វផ្សាយដល់សាកលវិទ្យាល័យស្វាយរៀង កាលពីថ្ងៃទី១៨ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១២ ។

ការប្រារព្ធទិវាសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ខួបលើទី៦៤ ថ្ងៃទី

គុសិស្សមធ្យមសិក្សានៃសាលាក្រោសល្យភូមិភាគខេត្តតាកែវបានសិក្សាពីប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ និងវិធីសាស្ត្របង្រៀនប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យអស់រយៈពេលប្រាំមួយថ្ងៃ ។

មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាបានអញ្ជើញអ្នកភូមិចំនួន៤០ ដើរឯក និងសាលាក្តីខ្មែរក្រហមចាប់ពីថ្ងៃទី៤ ដល់ទី៦

ក្រុមគ្រូបង្រៀនសាលាព័ត៌មានដេលាភិបារាវង្សមួយរូបដែលបាន
រារាំងពីការប្រកួតប្រជែងស្នេហាភារពិតថ្ងៃទី១០ ខែធ្នូ ។

លោកស្រី ម៉ាយឡាណា កាវ៉ា ឈរពីមុខរូបថតឡីពុករបស់ខ្លួនឈ្មោះ ហ្សូលី កាវ៉ា ដែលបានជួយដោះស្រាយស្នេហាភារព័ត៌
មានទល់មុខសណ្ឋាគារ ឡី រ៉ូយ៉ាល់ កាលពីថ្ងៃទី១០ ខែធ្នូ២០១២ ។

ថ្ងៃទី១០ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១២ នៅសួនសេរីភាព ។

ក្រុមគ្រូបង្រៀន “ហ្វូមេលសាលាក្តីខ្មែរក្រហម” បានចុះទៅផ្សព្វផ្សាយដល់សាកលវិទ្យាល័យ ហៀលប្រាយ
ក្នុងខេត្តត្បូងឃ្មុំកាលពីថ្ងៃទី១៨ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១២ ។

៥ នាក់ដើម្បីមកទស្សនាសារមន្ទីរទួលស្វែង វាលពិឃាត
ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១២ ។

មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាបានបើកវេទិកាសាធារណៈមួយនៅស្រុកម៉ាឡៃ ខេត្តបន្ទាយមានជ័យ ដើម្បីមាន
ការពិភាក្សាគ្នារវាងអ្នកធ្លាប់ធ្លងកាត់របបខ្មែរក្រហម និងសិស្សានុសិស្សកាលពីថ្ងៃទី១៨ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១២ ។

តាំង តឹម : ជីវិតកម្មព្យុះនិងការចង់បានយុត្តិធម៌ផ្ទាល់ខ្លួន

រស់នៅក្នុងផ្ទះដែលមិនទាន់សង្ឃឹរាល់មួយខ្លួន ហ៊ុមព័ទ្ធ ជុំវិញដោយវាលស្រែ តាំង តឹម កំពុងតែមានអារម្មណ៍រើរវាយពី អតីតកាល ដោយបន្ទោសខ្លួនឯងទៅលើកម្មព្យុះក្នុងជីវិតដែលគាត់ គិតថានឹងត្រូវទទួលបានអស់មួយជីវិត ។ តឹម មិនសូវមានសុខភាពមាំ ទាំប៉ុន្មានទេ ។ គាត់កំពុងតែរស់នៅក្នុងភាពខ្វះខាត និងភាពភ័យខ្លាច ហើយកំពុងតែតស៊ូដើម្បីរស់ ។ នៅក្នុងផ្ទះនោះ គាត់រស់នៅម្នាក់ ឯងនៅពេលថ្ងៃ ហើយយប់ខ្លះ កូនប្រុសពេររបស់គាត់ដែលបាន រៀបការនឹងរស់នៅក្បែរគាត់ បានមកស្នាក់នៅជាមួយគាត់យូរៗ ម្តង ។ ជីវិតរស់នៅរបស់ តឹម មិនខុសអ្វីទៅនឹងរបបខ្មែរក្រហម ប៉ុន្មានទេ ។

សព្វថ្ងៃមានអាយុ៥១ឆ្នាំ និងរស់នៅស្រុករលាប្យ ខេត្ត កំពង់ឆ្នាំង តឹម នៅតែចាំសម្តីរបស់ម្តាយគាត់ជារៀងរហូត នៅ ពេលមួយដែលគាត់កំពុងនៅលើភ្នំម្តាយ ហើយម្តាយបាននិយាយ ដោយក្តីអាណិតអាសូរមកកាន់កូនថា “កូនម្តាយ កូនកើតមកមិន

សូវមានសំណាងនឹងគេទេ ។ ម្តាយមិនដឹងថាកូននឹងអភ័ព្វប៉ុណ្ណាទេ ទៅថ្ងៃមុខ ។ ទោះបីជាជួបគ្រោះកម្មយ៉ាងណា កូនត្រូវតែទទួលយក ព្រោះនេះជាកម្មរបស់កូនពីជាតិមុន” ។

រាល់ថ្ងៃ អ្វីៗ ដែលនៅជុំវិញ តឹម មិនសូវជាផ្តល់ភាពសុខ សាន្តប៉ុន្មានទេ ។ រដូវភ្លៀងធ្វើឲ្យគាត់ព្រួយបារម្ភជាទីបំផុតព្រោះ គាត់ខ្លាចសម្លេងផ្កុរ ខ្លាចជ្រកបន្ទោរ ខ្លាចសម្លេងរន្ទះនិងខ្លាចសម្លេង ផ្ទះដូចជាសម្លេងកាំជ្រួចជាដើម ។ តឹម បិទប្រព័ន្ធទូរស័ព្ទរបស់គាត់ ភ្លាម ពេលដែលមេឃចាប់ផ្តើមស្រទំរកកល់ចង់ភ្លៀង ។

តឹម បាននិយាយថា “ខ្ញុំខ្លាចសម្លេងខ្លាំងៗ ។ ខ្ញុំមិនចង់ទៅ បុណ្យណាដែលមានគេបាញ់កាំជ្រួចទេ ។ ពេលដែលគេបាញ់កាំជ្រួច ម្តងៗ ខ្ញុំញែរទ្រូងយ៉ាងខ្លាំង និងរត់ទៅពួនក្រោមគុ” ។

លើសពីនេះទៅទៀត តឹម កំពុងតែរស់នៅជាមួយដលប៉ះ ទង្គិចផ្លូវចិត្តដែលគាត់បានជួបប្រទះកាលពីរបបខ្មែរក្រហមដែល គាត់ចាត់ទុកថាជារបបមួយព្រៃផ្សៃជាទីបំផុតក្នុងជីវិតរបស់

តាំង តឹម នៅផ្ទះរបស់គាត់កាលពីខែតុលា ឆ្នាំ២០១២ កន្លងទៅ ។

គាត់ ។ ម៉្យាង ក៏ម គិតថា បទពិសោធដ៏របបខ្មែរក្រហមគឺជា កម្មពៀរវេរវៃដែលគាត់ត្រូវតែទទួលរង ដូចអ្វីដែលម្តាយរបស់គាត់ និយាយប្រាប់គាត់ ។ ទោះបីជាហេតុការណ៍កាលនោះគឺជាបទ ពិសោធមួយដែលគាត់ឈឺចាប់យ៉ាងណាក្តី ក៏ម បាននិយាយថា គាត់ត្រូវតែទទួលកម្មវេលនេះ ។

ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៤ ពេលដែលគាត់មានអាយុ១៨ឆ្នាំ ក៏ម បាន រៀបការជាមួយទាហាន លន់ នល់ ម្នាក់ ដែលកូនកម្លោះកំពុងតែ ជាប់ការកិច្ចច្បាំងនៅឡើយពេលដែលពិធីមន្ត្រីលការហៀបនឹងចាប់ ផ្តើម ។ ខណៈពេលដែល ក៏ម កំពុងតែរង់ចាំវត្តមានរបស់អនាគត ប្តីរបស់ខ្លួន ម្តាយរបស់ ក៏ម បានប្រាប់គាត់ថា បើសិនជាប្តីរបស់ ក៏ម មិនអាចមកបាន ក៏ម នឹងត្រូវរៀបការជាមួយស្បែកជើងរបស់អនាគត ប្តី ។ ជាករណីសំណាង អនាគតប្តីរបស់គាត់បានមកដល់ដូចការនៅ ពេលយប់មកម្សិរធីចាប់ផ្តើមបន្តិច ។ អនាគតប្តីរបស់គាត់បានមក ដល់ទាំងកាយទឹកជោគព្រោះគាត់បានរត់គេចពីសមរក្សមី និងហែល ទឹកស្ទឹងដើម្បីមករៀបការ ។ ព្រឹកព្រហាមទៀបភ្នំ ពិធីមន្ត្រីលការ ក៏ចាប់ផ្តើមឡើង ទាំង ក៏ម មិនទាន់ដឹងថា អ្វីជាស្នេហាដ៏ជន់នោះ តែគាត់ត្រូវតែរៀបការទៅតាមការផ្សំផ្គុំរបស់ឪពុកម្តាយ ។

ក្រោយពីរៀបការរួច ក៏ម នឹងប្តីមិនដែលមានទិកាសរស្តីនៅ ជាមួយគ្នាពេញលេញជាប្តីប្រពន្ធទេ ។ ប្តីរបស់គាត់ត្រូវតែត្រឡប់ ទៅកាន់សមរក្សមីវិញក្រោយពីរៀបការរួចមួយថ្ងៃ ព្រោះពេលនោះ យោធាខ្មែរក្រហមកំពុងតែវាយសម្រុកខ្លាំងមកលើរដ្ឋាភិបាល លន់ នល់ ។ ក្រោយមកទៀត ក៏ម ក៏មិនសូវមានទិកាសជួបប្តីច្រើនដែរ ដោយសារតែប្តីរបស់គាត់ជាប់ការកិច្ចប្រយុទ្ធជាមួយខ្មែរក្រហម ។ ក៏ម បានរៀបរាប់ថា “ខ្ញុំនឹងប្តីខ្ញុំស្រលាញ់គ្នាដូចបងប្អូនអីចឹង យើងមិនដែលស្រលាញ់គ្នាជាប្តីប្រពន្ធទេ” ។

ជ័យជម្នះរបស់ខ្មែរក្រហមក្នុងខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ នាំមក ទូរភាពទុក្ខសោកយ៉ាងខ្លាំងដល់ ក៏ម ហើយទុក្ខសោកនោះនៅតែ ប្រៀមទុកក្នុងចិត្តគាត់ជានិច្ចពេលបច្ចុប្បន្ននេះ ។ ក៏ម នឹងស្រ្តី ប្រាំបីនាក់ ផ្សេងទៀតដែលស្ត្រីតែមានប្តីជាអតីតទាហាន លន់ នល់ ត្រូវបាននាំទៅសម្លាប់ ខណៈពេលដែលប្តីរបស់អ្នកទាំងនោះត្រូវ បានសម្លាប់រួចហើយ រួមទាំងប្តីរបស់ ក៏ម ផង ។ ក៏ម ហើយនឹងស្រ្តី ទាំងប្រាំបីនាក់ត្រូវបានរំលោភមុននឹងសម្លាប់ចោល ។ ក្នុងចំណោម

ស្រ្តីទាំងនោះ ក៏ម ជាមនុស្សតែម្នាក់គត់ដែលនៅរស់រានមានជីវិត ។ តែការដែលគាត់អាចរស់បាន គឺជារឿងដែលព្រឹព្រួចជាទីបំផុត ។ ក៏ម បានរស់ជីវិតក្រោយពេលដែលយោធាខ្មែរក្រហមរំលោភគាត់ រួចហើយ ។ ក្រោយមក នៅពេលដែលយោធាខ្មែរក្រហមកំពុងតែ រំលោភស្រ្តីផ្សេងទៀត ក៏ម ត្រូវបានយោធាខ្មែរក្រហមចិត្តធម៌ម្នាក់ ជួយដោយលើកទឹកចិត្តគាត់រត់គេចព្រោះបើរង់ចាំបន្តិចទៀត យោធាខ្មែរក្រហមនឹងមកសម្លាប់គាត់មិនខាន ។ ក៏ម គេចខ្លួន និង រត់ចូលទៅពួនក្នុងបឹងព្រលិតមួយក្បែរកន្លែងសម្លាប់នោះ ។ ដោយ ភាពភ័យខ្លាច ក៏ម បានពួននៅក្នុងទឹកអស់រយៈពេលបីថ្ងៃ ដោយមិន មានអាហារហូបចុកអ្វីទាំងអស់ ។ យោធាខ្មែរក្រហមដែលចង់សម្លាប់ ក៏ម បានតាមរកគាត់គ្រប់ទីកន្លែង រួមទាំងរុករកនៅក្នុងបឹងដែល គាត់កំពុងតែពួនផង ។ ក៏ម បានពួនដោយយកស្លឹកព្រលិតគ្របពីលើ ក្បាលនិងទប់ខ្លួនឲ្យនឹង ដើម្បីកុំឲ្យមានទឹករលក ក្រែងលោយោធា ខ្មែរក្រហមទាំងនោះសង្ស័យ ។ ពេលមួយ យោធាខ្មែរក្រហមម្នាក់ បានដើរចូលក្នុងបឹងព្រលិតនោះ ដែលសឹងតែជាន់ពីលើ ក៏ម ទៅ ហើយ បើសិនជាឈានតែមួយជំហានទៀត ។

ក្រោយមក ក៏ម ទៅរស់នៅក្នុងសហករណ៍ទាំងអារម្មណ៍ ភ័យខ្លាចពេញមួយរបបខ្មែរក្រហមទាំងមូល ។

ភាពព្រឹព្រួចទាំងនេះធ្វើឲ្យជីវិតរបស់ ក៏ម រស់នៅក្នុងភាព រើរវាយ ភ័យខ្លាច និងឯកោពិដ្ឋកដ៏ទៃអស់រយៈពេលពីរទសវត្សរ៍ ក្រោយមកទៀត ។ ដោយភាពអៀនខ្មាស ក៏ម មិនដែលចែក រំលែករឿងរ៉ាវជីវិតបែបនេះប្រាប់នរណាទេ រួមទាំងកូននិងប្តី ក្រោយរបស់គាត់ផង ។ ទើបមកដល់ពាក់កណ្តាលទសវត្សរ៍៨០ ប្តីរបស់ ក៏ម បានដឹងរឿងនេះហើយធ្វើឲ្យមានរង្គោះរង្គើនៅក្នុង គ្រួសាររហូតឈានទៅដល់ការលែងលះគ្នា ។ ចាប់តាំងពីពេល នោះមក ក៏ម បន្តរស់នៅតស៊ូចិញ្ចឹមកូនបីនាក់តែម្នាក់ឯង ។ ភាព ឈឺចាប់ដូចចិត្តនិងការប៉ះទង្គិចអារម្មណ៍មិនទាន់បញ្ចប់ទេ ហើយ ក៏ម ក៏មិនដឹងថាត្រូវដោះស្រាយដោយវិធីណាដែរ ។

ក្នុងឆ្នាំ២០០៣ ក៏ម បានបួសជាដូនដីដើម្បីរំដោះខ្លួនពី កម្មពៀរដែលគាត់បានជួបប្រទះ ។ ការបួសជាដូនដីបានធ្វើឲ្យជីវិត គាត់ប្រសើរជាងមុនពេលដែលគាត់រស់នៅក្នុងវត្តអារាម ជាទឹកកន្លែង ដែលគាត់ចាត់ទុកថា ជាទីស្ងប់ស្ងាត់បំផុត ។ ក្នុងឆ្នាំដដែល ក៏ម ត្រូវ

បានធ្វើសម្ភាសន៍និងថតនៅក្នុងខ្សែភាពយន្តមួយរបស់មជ្ឈមណ្ឌល
ឯកសារកម្ពុជាដែលមានចំណងជើងថា “វាលស្រែខ្មែរក្រហម :
រឿងរ៉ាវរបស់អ្នករូបរបស់ជីវិតការរំលោភម្នាក់ឈ្មោះ តាំង តឹម” ។
ក្នុងឆ្នាំ២០០៦ តឹម បានលាចាកសិក្ខាបទពីដូនជី ។

នាពេលបច្ចុប្បន្ននេះ តឹម បើកក្នុងសភាពស្តុមស្តុរាំង និង
ខ្សោយ ។ ប៉ុន្តែ គាត់នៅតែបង់បានយុត្តិធម៌ពីអ្វីដែលគាត់បាន
បាត់បង់ ។ តុលាការខ្មែរក្រហមធ្វើឲ្យគាត់ពេញចិត្ត ទោះបីជាពេល
ខ្លះគាត់គិតថា តុលាការខ្មែរក្រហមមិនបានយកចិត្តទុកដាក់លើ
សុខភាពជនរងគ្រោះដូចការយកចិត្តទុកដាក់លើសុខភាពរបស់ជន
ជាប់ចោទក៏ដោយ ។ តឹម បានចូលរួមស្តាប់សវនាការពីរបីដង
តែសុខភាពរបស់គាត់មិនអំណោយដល់ទេ “ពេលដែលខ្ញុំគ្រលប់
មកដុះវិញ ខ្ញុំឈឺបួនប្រាំថ្ងៃរាល់លើក ។ គ្មាននរណាថែទាំខ្ញុំទេ ។
តែខ្ញុំចង់ឃើញតែម្យ៉ាងគត់គឺភាពយុត្តិធម៌” ។

នៅពេលដែលមេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់កំពុងតែត្រូវបានចោទ
ប្រកាន់នៅក្នុងតុលាការខ្មែរក្រហម អ្នកបានរំលោភ តឹម កាលពីជិត
៤០ឆ្នាំមុនកំពុងតែមានសេរីភាពដូចប្រជាជនកម្ពុជាឯទៀតដែរ ។
តឹម បាននិយាយថា បើសិនជាតុលាការកាត់ទោសមេដឹកនាំ
ខ្មែរក្រហមយកអតីតកម្មភិបាលខ្មែរក្រហមមកកាត់ទោស គាត់

នឹងពេញចិត្តជាងនេះ ។

សព្វថ្ងៃ តឹម បូជាកម្លាំងកាយចិត្តដើម្បីពុទ្ធសាសនា ។ គាត់
បានចំណាយពេលពេញមួយព្រឹកនៅក្នុងវត្ត បោសសំអាតវត្ត
បម្រើព្រះសង្ឃ ដើម្បីឲ្យគាត់អាចរួចពីការឈឺចាប់ផ្លូវចិត្តដែលគាត់
កំពុងតែជួបប្រទះ ។ តឹម កាន់សីលប្រាំបីយ៉ាងខ្ជាប់ខ្ជួន ។ ទោះបីជា
គាត់ប្រកាន់ខ្ជាប់នូវគោលការណ៍នេះក៏ដោយ តឹម សឹងតែមិនអាច
រស់នៅដោយសុខសាន្តក្នុងចិត្តបាន ។ អ្នកដែលធ្វើបាបគាត់ពីអតីត
កាលរស់នៅមិនឆ្ងាយពីផ្ទះរបស់គាត់ប៉ុន្មានទេ ។ សំឡេងរន្ទះ និង
សំឡេងស្រែកខ្លាំងៗគឺជាសត្រូវរបស់គាត់ ដែលមិនអាចជៀសវាង
បានទេនៅក្នុងជីវិតប្រចាំថ្ងៃរបស់គាត់ ។ **ញាណ សុផាតិ**

អាណត្តិស្រាវជ្រាវដ្ឋិតាមគេហទំព័រ
ទស្សនាវដ្តីស្វែងរកកាតិកាទាំងអស់ត្រូវបានផ្សព្វផ្សាយតាម
គេហទំព័ររបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា ។ អ្នកអានអាចរកបាន
តាម: [http://dccam.org/Projects/Magazines/Magazine_](http://dccam.org/Projects/Magazines/Magazine_Searching.htm)
[Searching.htm](http://dccam.org/Projects/Magazines/Magazine_Searching.htm) ។ ព័ត៌មានបន្ថែម សូមទាក់ទង ញាណ សុផាតិ
ទូរស័ព្ទលេខ ០១៦ ៨៧៦ ៦៧២ ឬ ០២៣ ២១១ ៨៧៥ ។
សូមអរគុណ!

គម្រោងយូរម៉ែល
តុលាការខ្មែរក្រហម
CAMBODIA
TRIBUNAL
MONITOR

តាមដានដំណើរការកាត់ទោស ករណី០០២ រឿងរាល់ថ្ងៃ
ចាប់ពីថ្ងៃទី២១ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១១ តទៅ

www.cambodiatribunal.org

មាស រឿន អភិរក្សប្រធានកងពលទី១ ទទួលស្គាល់ការបោសសម្អាតនៅក្នុងរបបខ្មែរក្រហម

មាស រឿន ជាអភិរក្សប្រធានកងពលទី១ ក្នុងរបបកម្ពុជា ប្រជាធិបតេយ្យ ។ ខ្ញុំបានជួប និងសម្ភាសន៍គាត់លើកដំបូងនៅ ថ្ងៃទី១០ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១០ ដោយពេលនោះ គាត់ជាគ្រូស្តុសាសនិក នៅស្រុកថ្មពួក ខេត្តបន្ទាយមានជ័យ ។ រឿនមានមាខធំរហ័សរហួន ទឹកមុខមាំ និងសម្លីខ្លាំងៗ ដែលស័ក្តិសមនឹងតួនាទីរបស់គាត់ជា អភិរក្សបញ្ជា នៃកងយោធពលខ្មែរក្រហម ។ រឿន បានដឹងរឿង រ៉ាវរ៉ាជាច្រើនទាក់ទងទៅនឹងរចនាសម្ព័ន្ធការងារក្នុងកងទ័ពកម្ពុជា ប្រជាធិបតេយ្យ និងការបោសសម្អាតចុងក្រោយនៅតំបន់ព្រះ វិហាររួមមាន ប្រជាជន មន្ត្រីរាជការ ទាហាន ដែលជម្លៀសទៅ តំបន់នោះ ។

រឿន ត្រូវបានអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា កោះអញ្ជើញឲ្យមកផ្តល់សក្ខីកម្មនៅអង្គជំនុំជម្រះក្នុងសំណុំរឿង

០០២ ចាប់ពីថ្ងៃទី៣ ដល់ថ្ងៃទី១០ ខែតុលា ឆ្នាំ២០១២ ស្របពេល មានការចោទប្រកាន់ពីឧក្រិដ្ឋកម្ម “ការកាប់សម្លាប់មន្ត្រីរាជការក្នុង របបចាស់” ស្ថិតនៅទូលពោធិ៍ជ្រៃ ខេត្តព្រះវិហារ បន្ថែមក្នុងសំណុំ រឿង លើអភិរក្សមេដឹកនាំជំនុំសំខ្មែរក្រហម ។

មាស រឿន មានស្រុកកំណើតនៅភូមិស្រែខ្ពស់ ឃុំអូរ ស្រុកភ្នំ ស្រួច ខេត្តកំពង់ស្ពឺ ។ រឿន បានរៀនដល់ថ្នាក់ទី៨ក្នុងសម័យសង្គម រាស្ត្រនិយម ហើយគាត់ក៏បានចូលបួសរយៈពេលប្រាំសប្តាហ៍នៅវត្ត ព្រៃរាថ ។ ក្រោយពីលាចាកសិក្ខាបទនៅឆ្នាំ១៩៦៨ រឿន បាន ចូលរួមជាមួយចលនាបដិវត្តន៍ខ្មែរក្រហម ក្នុងគោលបំណងរំដោះ ប្រទេសជាតិចេញពីរបបមូលធន ជិះជាន់ និងកេងប្រវ័ញ្ច ។ ដំបូង គាត់ចូលធ្វើការក្នុងកងយុវជនការពារ ហ៊ុយនំ, ហ៊ុយនឹម, ខៀវ សំផន និង នន សួន ដែលត្រូវបានរដ្ឋាភិបាលជំនាន់នោះចោទប្រកាន់

មាស រឿន ថតនៅខែតុលា ឆ្នាំ២០១០ នៅឃុំបន្ទាយដាវ ស្រុកថ្មពួក ខេត្តបន្ទាយមានជ័យ ។

ហើយបានរត់ចូលមកតស៊ូនៅក្នុងព្រៃ ។

ក្រោយរដ្ឋប្រហារឆ្នាំ១៩៧០ រឿន បានចូលទៅនៅក្នុង ភូមិវិញ ប៉ុន្តែត្រូវបានរដ្ឋាភិបាលសាធារណរដ្ឋខ្មែរចោទប្រកាន់ គាត់ថា បានប្រើការងារឱ្យខ្មែរក្រហម ព្រោះគាត់នៅមានទំនាក់ ទំនងជាមួយ ហ៊ុយន់ និង ខៀវ សំផន ។ នៅក្នុងហេតុការណ៍នោះ បងប្រុសរបស់ រឿន ឈ្មោះ អ៊ុន មានអាយុ៣០ឆ្នាំ ត្រូវទាហាន រដ្ឋាភិបាលចាប់យកទៅសម្លាប់នៅឃុំអូរ ជាមួយប្អូនប្រុសម្នាក់ ទៀតរបស់គាត់ ។ ដោយឡែក ឪពុកមារបស់គាត់ម្នាក់ក៏ត្រូវបាន ចាប់ខ្លួនដែរ ដោយរដ្ឋាភិបាលចោទថា “កាន់និន្ទាការខ្មែរក្រហម” ។

ដោយបារម្ភពីសុវត្ថិភាព រឿន បានចេញទៅព្រៃម្តងទៀត ព្រោះគាត់ខ្លាចកិច្ចសម្ភាសរបស់ លន់ នល់ ចាប់ខ្លួន ។ នៅពេលនោះ រឿន បានធ្វើជានិរសារ និងធ្វើជាការការពារឱ្យកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហម ដែលដើរទាក់ទងគ្នាដើម្បីធ្វើការប្រជុំដែលមានទីតាំងនៅក្នុងខេត្ត កំពង់ស្ពឺ ខេត្តពោធិ៍សាត់ និងខេត្តបាត់ដំបង ។ ការងារនេះ រឿន ត្រូវ ធ្វើដោយសម្ងាត់បំផុត និងត្រូវដើរក្នុងព្រៃតែម្តង ។ រឿន បាន ទទួលការងារមួយទៀតគឺ ចាំទទួលកម្មាភិបាលតស៊ូខ្មែរក្រហម ដែលនិរសារក្រុងភ្នំពេញរបស់ វ៉ាន រ៉េត (កម្មាភិបាលជាន់ខ្ពស់ ខ្មែរក្រហមឈោសនាសម្ងាត់នៅក្នុងក្រុង) នាំមកប្រគល់ឱ្យគាត់នៅ តាមដងដូរជាតិលេខ៤ ដើម្បីឱ្យគាត់ជូនដំណើរបន្តចូលទៅព្រៃ ។

ចំណែករដ្ឋាភិបាល លន់ នល់ ក៏ចាប់ផ្តើមកែប្រែកម្មវិធី ចំនួនធំជាមួយយុទ្ធសាស្ត្រក្នុងគោលបំណងទប់ស្កាត់មិនឱ្យខ្មែរក្រហម ចូលមកឈោសនា ដោយដាក់ប៉ូលីស ទាហាន យាមការពារទាំងយប់ ទាំងថ្ងៃ ។ ដូច្នេះកងទ័ពរំដោះខ្មែរក្រហមត្រូវរង់ចាំរហូតដល់ពេល ដែលកងឈ្នបរបស់ខ្លួនមកប្រាប់ថា អាចចូលបានទើបហ៊ានលូន ចូលទៅជួបទាក់ទងជាមួយប្រជាជននៅក្នុងភូមិ ។ ប៉ុន្តែ ការជួប នោះ មានរយៈពេលប្រហែលតែ១០ ទៅ២០ នាទីប៉ុណ្ណោះ ព្រោះ ខ្លាចកងទ័ពរបស់ លន់ នល់ ដឹង និងចាប់ខ្លួនបាន ។

នៅពាក់កណ្តាលឆ្នាំ១៩៧០ ខ្មែរក្រហមបង្កើតទ័ពបានពីរ កងវរសេនាភូមិ និងមានកាំភ្លើងប្រមាណ១០ ទៅ២០ ដើមប៉ុណ្ណោះ គ្រប់គ្រងដោយ សៀង ។ គួរនាំរបស់យោធាទាំងនេះ គឺការពារ កម្មាភិបាល សាស្ត្រាចារ្យ និងអ្នកស្នេហាជាតិ ដែលរត់ចូលមកតស៊ូ ក្នុងព្រៃ ។ ប៉ុន្តែស្របពេលនោះ រដ្ឋាភិបាល លន់ នល់ ក៏បានចាប់

ផ្តើមធ្វើការរឹតបន្តឹងរាល់ការចេញចូល ការទាក់ទង និងបានបិទផ្លូវ សេដ្ឋកិច្ចតាមភូមិឃុំ និងស្រុក ធ្វើឱ្យអ្នកតស៊ូនៅក្នុងក្រុង និងនៅក្នុង ព្រៃមួយចំនួនបានដាច់ខ្សែរយៈទាក់ទង ។ ទោះបីមានការទប់ស្កាត់ យ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏ខ្មែរក្រហមនៅតែកសាងបានកម្លាំងប្រដាប់ អាវុធ និងពង្រីកមូលដ្ឋានរំដោះបានថែមទៀត ។ ចំណែក រឿន នៅពេលនោះ បានផ្លាស់មកខេត្តកំពង់ឆ្នាំង ដោយគាត់បានធ្វើការ ជាប់ជាមួយ ចេង អន ដែលគ្រប់គ្រងផ្នែកពាណិជ្ជកម្មរដ្ឋ ។

មួយរយៈខ្លីក្រោយមក ខ្មែរក្រហមពង្រីកទ័ពបានបីកង វរសេនាភូមិ និងបង្កើតទៅជាកងពល តឹកងពលទី១ ដែលមានសៀង ជាប្រធាន និង រឿន ជាអនុប្រធានកងពល មានមូលដ្ឋាននៅខេត្ត កំពង់ឆ្នាំង ។ នៅក្នុងអំឡុងពេលគ្រប់គ្រងកងទ័ព រឿន បានដឹកនាំ កម្លាំងឡើងទៅវាយប្រយុទ្ធជាមួយកងទ័ព លន់ នល់ នៅសមរម្យ បឹងប្រយ៉ាប ព្រែកព្នៅ កំពង់ហ្លួន ខេត្តកំពង់ឆ្នាំង លន់ នល់ ខេត្តកំពង់ឆ្នាំង រហូតដល់ ស្រុកក្រគរ ខេត្តពោធិ៍សាត់ ។ ចំណែក កងទ័ពរបស់ លន់ នល់ ដឹកនាំដោយខេត្តមេសេនីយ៍ អ៊ុំ សារុធ ជាមួយនឹងទ្រង់ ច័ន្ទរដ្ឋី បានបើកការវាយលុកយ៉ាងខ្លាំងក្លានៅលើខ្មែរក្រហមចាប់តាំងពី សមរម្យខេត្តកំពង់ឆ្នាំង រហូតដល់ស្រុកបរិបូណ៌ ។ ប៉ុន្តែមិនបានធ្វើឱ្យ យោធាខ្មែរក្រហមថយថយកម្លាំងនោះទេ គឺកងយោធាដែលដឹកនាំ ដោយ សៀង និង រឿន រក្សាបានទីតាំងឈរជើងនៅដដែល ។

នៅឆ្នាំ១៩៧៥ រឿន បានទទួលបញ្ជាពីថ្នាក់លើឱ្យវាយយក ទីក្រុងភ្នំពេញ ឬហៅថា សមរម្យ១៩៧០ ឱ្យបាននៅថ្ងៃទី១៨ ខែ មេសា ប៉ុន្តែដោយសារភាពអង់អាចរបស់កងយោធាទាំង១២ កងពល ទើបខ្មែរក្រហមវាយយកទីក្រុងភ្នំពេញបាននៅរេលាម៉ោង ប្រមាណ៧ព្រឹក ថ្ងៃទី១៧ ខែមេសា គឺមួយថ្ងៃមុនដែនការកំណត់ ។ រឿន ឃើញទាហាន លន់ នល់ ឈរស្ងៀមជាមួយឯកសណ្ឋានយោធា ប៉ុន្តែមិនមានកាន់អាវុធនៅដៃទេ ចំណែកប្រជាជនបាននាំគ្នាចង “ទង់ស” នៅតាមផ្ទះរៀងៗខ្លួន ហើយកងទ័ពខ្មែរក្រហមក៏ចាប់ផ្តើម ធ្វើការប្រមូលអាវុធ ។

នៅក្រុងភ្នំពេញ រឿន បានជួបមេបញ្ជាកងទ័ពខ្មែរក្រហម ជាច្រើននៅក្នុងកិច្ចប្រជុំកងទ័ពដែលប្រារព្ធធ្វើនៅស្ថាតអូរឡាពិក រួមមាន ឈូក និង វ៉ែន (កូនប្រសារ តាម៉ុក) បញ្ជាការកងទ័ពជើង កោក, ស៊ូ ម៉េត និង ល្វៃ បញ្ជាការកងទ័ពជើងអាកាស, មុត

(កូនប្រសារ ភាមីក) និង សារឿន (ត្រូវជាបងប្អូនដឹងមួយរបស់ គាត់) បញ្ជាក់ការកងទ័ពជើងទឹក ព្រមទាំងបានជួបមេបញ្ជាការ និងកម្មាភិបាលក្រសួងជាច្រើនរូបទៀត ។ ប៉ុន្តែក្រោយមកបងប្អូន ដឹងមួយរបស់ រឿន រួមមាន សារឿន, ពិន (ដែលគាត់ជួបដំបូង បង្អស់នៅខេត្តកំពង់ឆ្នាំង) និងសមមិត្តនារី អៀវ ជាកម្មាភិបាលធ្វើ ការជាមួយ នន សួន ត្រូវខ្មែរក្រហមចាប់ខ្លួន និងសម្លាប់ចោលទាំង អស់ ។

មួយសប្តាហ៍ក្រោយពីទទួលជ័យជម្នះ អង្គការបានដក រឿន ឲ្យទៅនៅបែកបាន រួចហើយក៏បញ្ជូនបន្តទៅកំពង់ត្រាច ខេត្តកំពត ដើម្បីយាមការពារផ្លូវរទេះភ្លើង ។ នៅឆ្នាំ១៩៧៥ដែល អង្គការ បានដាស់ រឿន ឲ្យទៅប្រចាំការនៅខេត្តកោះកុង ។ រឿន បានដឹកនាំ កម្លាំង៣.០០០ នាក់ ដើម្បីយាមការពារព្រំដែនសមុទ្រនៅខេត្ត កោះកុង រួមមាន កោះយំ កោះមូល និងកោះចាំយាម ។

ក្នុងអំឡុងពេលនោះ កងទ័ពរបស់ រឿន បានប៉ះទង្គិចជាមួយ កងទ័ពថៃអស់រយៈពេលជាងមួយសប្តាហ៍ រហូតដល់មានការប្រើ ប្រាស់យន្តហោះទម្ងាក់គ្រាប់បែកធ្វើការវាយប្រហារគ្នា ដោយសារ មូលហេតុថៃចូលមកក្នុងព្រំដើម្បីដាក់របងល្អស និងចាប់គ្រឿងដែល សមុទ្រខ្មែរ និងចូលមកស៊ើបការណ៍នៅលើកោះខ្មែរ ។ ប៉ុន្តែ រឿន បានទទួលបញ្ជាពី សុន សេន ឲ្យអភ័ជ្ជក់ ស្ងៀមស្ងាត់ និងកុំឲ្យតបតជា មួយកងទ័ពថៃដែលនាំប្រទេសថៃយល់ថាខ្មែរក្រហមជាអ្នកបង្ក សង្គ្រាម ។ ដោយឡែក សុន សេន ណែនាំគាត់ឲ្យខិតខំការពារទឹកដី និងពង្រឹងទាំងផ្នែកជើងទឹក ជើងគោក និងជើងអាកាស កុំឲ្យខ្លាំង រំលោភឈ្នានីស រីឯបញ្ហាខ្សែព្រំដែនមិនមានទំនាស់នោះទេ ។

ក្នុងអំឡុងពេលប៉ះទង្គិច សុន សេន មិនបានចុះមកបញ្ជាផ្ទាល់ ទេ គឺគាត់ទាក់ទងមក រឿន តាមរយៈទូរលេខ និងវិទ្យុទាក់ទង ឬឲ្យប្រធាន កងពល (ស្មៅ) ទៅជួបគាត់ក្នុងរយៈពេលមួយសប្តាហ៍ ឬមួយ ខែម្តង ឬតំណាងភូមិភាគបស្ចិម ចុះទៅជួបគាត់ផ្ទាល់តែម្តង ។ សុន សេន ក៏បញ្ជាឲ្យគាត់ទប់ស្កាត់អ្នកដែលរត់ឆ្លងទៅថៃ ហើយត្រូវ រាយការណ៍ ។ បន្ទាប់ពីទទួលបញ្ជានោះ រឿន ចាប់បានទូក និងកាណូត របស់ជនជាតិវៀតណាមខាងត្បូងជាច្រើនគ្រឿងនិងមនុស្សរាប់ រយនាក់ ដែលមានបំណងរត់ទៅថៃ និងបន្តទៅរស់នៅប្រទេស អាមេរិក ដោយចាប់បញ្ជូនទៅសេនាធិការដែលមានមូលដ្ឋាននៅ

កំពង់សោម ។ រឿន មិនដឹងថាជនជាតិវៀតណាមដែលកងទ័ពរបស់ គាត់ចាប់បានត្រូវអង្គការដោះស្រាយយ៉ាងណានោះទេ ព្រោះមាន តំណាងខាងក្រសួងការងារបរទេសវៀតណាមមកជួបចរចាគ្នា ។

ក្រោយមកទៀត មានសភាពការណ៍ប៉ះទង្គិចគ្នារវាងយោធា ខ្មែរក្រហម និងកងទ័ពវៀតណាមនៅតាមបណ្តោយព្រំដែនខេត្ត តាកែវ ព្រៃវែង ស្វាយរៀង និងមណ្ឌលគីរីបានដុះឡើង និងចាប់ផ្តើម វាយប្រយុទ្ធគ្នាខ្លាំងនៅស្រុកស្នួល ខេត្តក្រចេះ និងខេត្តកំពង់ចាម ។ រឿន បានបញ្ជូនកម្លាំងរបស់គាត់យ៉ាងសន្លឹកសន្លាប់ទៅសមកូមី នោះ ដោយនៅសល់កងទ័ពប្រមាណ៥០០ នាក់ប៉ុណ្ណោះ យាម ការពារនៅតាមបណ្តោយព្រំដែនភាគខាងលិច ។

នៅខែសីហាឆ្នាំ១៩៧៨ ប៉ុល ពត បានហៅ រឿន មកជួបនៅ វត្តទណ្ណលោម ដើម្បីចាត់តាំងគាត់ទៅរៀបចំប្រជាជននៅខេត្ត ព្រះវិហារ ដោយសារតែមានការបោសសម្អាត និងការចាប់ខ្លួន ប្រជាជនយ៉ាងច្រើននៅទីនោះ ។ រឿន បានបង្ហាញពីភាពស្ងាត់ស្ងៀម នៅចំពោះមុខ ប៉ុល ពត ពេលគាត់ព្រឹក្សាចាប់ខ្លួន ប៉ុន្តែ ប៉ុល ពត បានលើកឡើងថា “បើបងសុំឈ្លាមហើយ ត្រូវតែទៅ” ។

ប៉ុល ពត បានពន្យល់ រឿន រយៈពេលបីម៉ោងពីសភាពការណ៍ ដែលកងទ័ពវៀតណាមវាយនៅតាមបណ្តោយព្រំដែន និងពីសភាព ការណ៍នៅតំបន់ព្រះវិហារ ដែលកំពុងតែមានការចាប់ខ្លួនប្រជាជន កាន់តែច្រើនឡើង ។ ប៉ុល ពត បានបញ្ជា រឿន ឲ្យទៅពិនិត្យមើល ការចាប់ប្រជាជនដោយសារមូលហេតុអ្វី? និងបញ្ជាឲ្យដោះអ្នក ទោសនៅស្ងៀមរាប ។ ប៉ុន្តែពេលនោះ ប៉ុល ពត មិនបានឲ្យ រឿន នាំ កងទ័ពទៅជាមួយទេ គឺឲ្យកងការពារប្រមាណ២០ នាក់ប៉ុណ្ណោះទៅ ការពារគាត់ ហេតុដូច្នោះហើយទើបធ្វើឲ្យគាត់មានការភ័យខ្លាចពី សុវត្តិភាពផ្ទាល់ខ្លួន ។

ស្របពេលនោះដែរ រឿន បានពង្រឹង ខៀវ សំផន និង នួន ជា ក្រោងធ្វើរដ្ឋប្រហារ ព្រោះព្រះវិហារជាតំបន់ស្ងួតរបស់គាត់ ទាំងពីរនាក់គ្រប់គ្រង ហើយអំណាចរបស់អង្គការ ព្រមទាំងសម្ភារ រួមមាន មុន ភួយ ស្ករស ទឹកដោះកោ របស់របរហូបចុក ថ្នាំពេទ្យ ច្រើនលើសលប់ត្រូវបានផ្តល់ទៅតំបន់នោះ ប៉ុន្តែរបស់ទាំងនោះ មិនបានទៅដល់ដៃអ្នកស្រុកទេ ។

រឿន មិនស្គាល់ភូមិសាស្ត្រនៅព្រះវិហារទេ ដូច្នោះគាត់ត្រូវ

មើលដែរទី និងមើលតាមក្រីវិស័យ ។ ទៅដល់ដំបូង រឿន ឃើញ មន្ទីរខេត្តត្រូវបានរើរុះ ហើយខណៈពេលនោះគាត់ក៏ទៅធ្វើការ និងរស់នៅជាមួយប្រជាជននៅស្រុករវៀង ។ នៅទីនោះ រឿន បាន ឃើញពីការលំបាក និងការខ្វះខាត (បាយហូប) និងឃើញមានការ ចាប់ខ្លួនប្រជាជនយ៉ាងច្រើន ហើយសូម្បីតែពួកស្រូវសំឡេងរថយន្តក៏ ប្រជាជនមានការភ័យខ្លាចដែរ ។ រឿន បានសួរអ្នកស្រុកថា នៅ វិទ្យាល័យ ត្រូវបានអស់ហើយ? ប្រជាជនប្រាប់ថា ជម្លៀសចេញ អស់ហើយ ។ រឿន សួរបន្តថា ចុះដុះអ្វីៗ របស់ប្រជាជនទៅណា? អ្នកនៅទីនោះតបថា រុះរើចេញអស់ហើយដែរ ។ ពួកដូច្នោះ រឿន ដើរ ស្រាវជ្រាវរកឃើញឈ្មោះ ព្រំស្នំ កំបុតដៃ ជាក្រុមគ្រឿង និងបាន ដើរប្រមូលប្រជាជនពីក្នុងព្រៃ និងអ្នកទទួលខុសត្រូវសហករណ៍ ឲ្យមករស់នៅក្នុងភូមិវិញ ។

នៅពេលនោះ មានប្រជាជនម្នាក់ដែលជម្លៀសទៅពីភ្នំពេញ ហើយដែលធ្លាប់ស្គាល់ រឿន បានប្រាប់ រឿន ថា កម្មាភិបាលនៅទី នោះបានរករឿងគាត់ ប៉ុន្តែគាត់ខំប្រារស្រី ។ គាត់បាន សំណូមពរឲ្យ រឿន រៀបចំការរស់នៅដោយឲ្យធ្វើស្រែ និងឲ្យហូបតាមដល់ស្រូវ ដែលធ្វើបានខ្លះបីមិនមានប្រព័ន្ធប្រឡាយក៏ដោយ ។ សំណូមពរ នេះស្របទៅនឹងបទបញ្ជារបស់ ប៉ុល ពត ដែលបានលើកឡើងពេល រឿនជួបគាត់នៅវត្តខ្ពង្គារលោម គីទី១) រៀបចំឲ្យប្រជាជនធ្វើ ស្រែ ហើយឲ្យប្រជាជនហូបខ្លួនឯង និងទី២) ត្រូវរៀបចំធ្វើដូះឲ្យ ប្រជាជនស្នាក់នៅ ។

មាន រឿន ពេលធ្វើសកម្មភាពនៅសាលាក្តីខ្មែរក្រហមកាលពីខែតុលាកន្លងទៅ

រឿន បានសាងសង់ដូះឲ្យប្រជាជនបានប្រមាណ៣០ ខ្នង ក្នុងរយៈពេលតែបួនខែប៉ុណ្ណោះ ក៏កងទ័ពវៀតណាមចូលមកដល់ ។ រឿន បានរត់ឡើងភ្នំដងរែក ខេត្តខត្តមានជ័យ ជាមួយកងទ័ព ប្រមាណជាង៧៧០០ នាក់ ។ បន្ទាប់មក រឿន បានដឹកនាំម្ខាង ទាំងនោះចូលរួមជាមួយ សុខ ភាព ប្រធានកងពល៤៥០ នៅ ម៉ាឡៃ ហើយកម្លាំងមួយទៀត អង្គការបញ្ចូលទៅក្នុងកងពលនៅ ប៉ៃលិន ក្រោមការគ្រប់គ្រងរួមរបស់ អៀង សារី ។ ក្រោយមក ដោយសារកងពល៥១៧ របស់ ខុល សារឿន ដែលឈរជើងនៅ សមរក្ខមិខាងជើងស៊ីសុវត្ថិ រួមមាន ស្រុកភ្នំស្រុក ស្រុកព្រះនេត្រ ព្រះ មិនមានអ្នកតស៊ូជើងចាស់ដឹកនាំ ទើប រឿន ទៅធ្វើជាជំនួយ ការនៅក្នុងកងពលនោះ ។ ប៉ុន្តែមួយរយៈខ្លីក្រោយមកដោយសារ រឿន មានរបួស និងមិនអាចធ្វើការបាន ទើបគាត់សុំ អៀង សារី លាលប់ពីភ្នំនាទីកងទ័ព ហើយ អៀង សារី ក៏ចាត់ឲ្យគាត់ទៅ គ្រប់គ្រងប្រជាជន នៅជំរំតាដឹក (ជំរំទី៨) ។

ក្រោយពេលសមាហរណកម្មឆ្នាំ១៩៧៦ រឿន ក៏ត្រឡប់ មករស់នៅស្រុកថ្មពួក ខេត្តបន្ទាយមានជ័យវិញ តាមរយៈអង្គការ ទទួលបន្ទុកជនភៀសខ្លួនរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ ។ បន្ទាប់មក រឿន បាន ចូលជាគ្រិស្តសាសនិក ហើយនៅពេលនោះគាត់ក៏បាន ជួប កាំង ហ្គេចអ៊ាវ ហៅ ខុច (ប្រធានមន្ទីរស-២១) ដែលជាអ្នក ជឿព្រះគ្រិស្តដូចគាត់ដែរ តាមរយៈក្រុកន្ទាលរស់នៅក្នុងយុវជន ស្រុកស្វាយចេក ។

រឿន បានទទួលស្គាល់ការ កាប់សម្លាប់នៅក្រោមរបបខ្មែរក្រហម និងនៅតំបន់ព្រះវិហារ ក្នុងអំឡុងពេល គាត់ធ្វើជាមេបញ្ជាការកងទ័ព និង ក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ ប៉ុល ពត ។ ប៉ុន្តែ គាត់ក៏បានអះអាងពីការខិតខំ ប្រឹងប្រែងក្នុងការជួយដោះលែង អ្នកទោស ការកែប្រែរបៀបរបប ការងារ និងការធ្វើឲ្យជីវភាពប្រជាជន បានប្រសើរជាងមុន ។

សោម ម៉ិនថង

អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលសម្រេចថា ការដោះលែងជនជាប់ចោទ អៀង ធីរិទ្ធ ត្រូវស្ថិតនៅក្រោមការត្រួតពិនិត្យ

អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុង
តុលាការកម្ពុជាបានចេញសេចក្តីសម្រេចបិទផ្លូវវត្តមាននៃការ
ខ្វះសម្បទាខាងបញ្ហាស្មារតីគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការចូលរួមការជំនុំជម្រះ ។
កាលពីខែកញ្ញា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបានសម្រេចជាលើកទី
ពីរថា ជនជាប់ចោទ អៀង ធីរិទ្ធ ដែលស្ថិតក្នុងវ័យ៨០ឆ្នាំ ត្រូវដោះ
លែងចេញពីមន្ទីរឃុំឃាំងដោយឥតលក្ខខណ្ឌ បន្ទាប់ពីរកឃើញថា
ជនជាប់ចោទពុំមានសម្បទាខាងបញ្ហាស្មារតីក្នុងការចូលរួមការជំនុំ
ជម្រះ ដោយសារតែជំងឺរង្វើរវង្វែរនៃស្មារតី ដែលទំនេរបណ្តាលមក
ពីជំងឺក្លែងក្លាំងចេះតែវិវត្តធ្ងន់ធ្ងរទៅៗ ។ ដោយសារតែសហព្រះ
រាជអាជ្ញាបានប្តឹងទទួរណ៍លើសេចក្តីសម្រេចទាក់ទងតែលក្ខខណ្ឌ
ក្នុងការដោះលែងជនជាប់ចោទ ហេតុដូច្នោះ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការ
កំពូល បានអនុញ្ញាតភ្លាមៗឲ្យដោះលែងជនជាប់ចោទពីការឃុំឃាំង
ដោយស្ថិតក្រោមលក្ខខណ្ឌបណ្តោះអាសន្នមួយចំនួន ។ អង្គជំនុំជម្រះ
តុលាការកំពូល បានសម្រេចពីភាពសមរម្យនៃការដាក់ជនជាប់ចោទ

ឲ្យស្ថិតក្រោមការត្រួតពិនិត្យរបស់តុលាការ នៅពេលដែលការរំពឹង
ទុកយ៉ាងត្រូវប្រហែសថាជនជាប់ចោទ អៀង ធីរិទ្ធ នឹងមិនអាច
យកមកជំនុំជម្រះបានទៅទៀត ។

អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានសម្រេចដោះលែងជនជាប់
ចោទ អៀង ធីរិទ្ធ ដោយឥតលក្ខខណ្ឌលើកទីមួយនៅខែវិច្ឆិកា
ឆ្នាំ២០១១ បន្ទាប់ពីបានរកឃើញថា ជនជាប់ចោទពុំមានសម្បទា
ខាងបញ្ហាស្មារតីគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការចូលរួមការជំនុំជម្រះ ដោយ
បំបែកបទចោទប្រកាន់ចេញពីសំណុំរឿង០០២ និងផ្អាកនីតិវិធី
ប្រឆាំងនឹងជនជាប់ចោទរូបនេះ ។ សេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំ
ជម្រះសាលាដំបូងត្រូវបានបដិសេធដោយអង្គជំនុំជម្រះតុលាការ
កំពូល ដែលបង្គាប់ឲ្យបន្តឃុំឃាំងជនជាប់ចោទក្នុងរយៈពេល៦ខែ
ទៀត ដើម្បីឲ្យប្រឹងប្រែងក្នុងការប្រើប្រាស់ឲ្យអស់ពីលទ្ធភាពនូវ
វិធានការទាំងឡាយដែលមានក្នុងការជួយជនជាប់ចោទឲ្យមានភាព
ប្រសើរឡើង ដើម្បីអាចចូលរួមការជំនុំជម្រះបាន ។

អៀង ធីរិទ្ធ នៅក្នុងបន្ទប់សវនាការ

ក្នុងខែសីហា ឆ្នាំ២០១២ អ្នកដំណើរការប្រឡង បានផ្តល់សក្ខីកម្មថា ស្ថានភាពបញ្ហាស្នងការត្រូវបានដោះស្រាយ ដោយស្មោះត្រង់ ឆ្លើយតប ឆ្លាក់ដុំដាច់ដាច់ដាច់ ។ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង បានរកឃើញថា ពុំមានការរំពឹងសមហេតុសមផលដែលថាការធ្លាក់ចុះខ្សោយ ផ្នែកបញ្ហាស្នងការ អាចត្រូវបានធ្វើឲ្យប្រសើរឡើងវិញបានទេ ហើយថា បើទោះបីជាមិនលើកចោលបទចោទប្រកាន់ក៏ដោយ ក៏ត្រូវរងការកំហុសដំណើរការនីតិវិធីដោយមិនកំណត់រយៈពេលប្រឆាំងនឹងជនជាប់ចោទ “ ដែលមានន័យថា ការរងការកំហុសដំណើរការនីតិវិធី ត្រូវបន្តរាលដាលអង្គជំនុំជម្រះបន្តបន្ទាប់មានការជំនុំជម្រះប្រឆាំងនឹងជនជាប់ចោទ ” ។ អង្គជំនុំជម្រះសម្រេចថា ដោយសារតែការរងការកំហុសដំណើរការនីតិវិធីមានលក្ខណៈជាអចិន្ត្រៃយ៍ “ ខ្លួនមិនអាចអនុវត្តនូវយុត្តាធិការលើជនជាប់ចោទសម្រាប់រយៈពេលណាមួយនៃការផ្អាកនោះបានទេ ” ហើយថាខ្លួនពុំមានមូលដ្ឋានផ្លូវច្បាប់ ច្បាស់លាស់ក្នុងការសម្រេចដាក់លក្ខខណ្ឌដោយបង្ខំប្តីដាក់ឲ្យស្ថិតក្រោមទម្រង់ផ្សេងៗនៃការគ្រប់គ្រងតាមផ្លូវតុលាការ លើជនជាប់ចោទក្នុងអំឡុងពេលនេះ ។ ហេតុដូច្នេះ ខ្លួនបន្តបន្ទាប់ដោះស្រាយលើជនជាប់ចោទដោយឥតលក្ខខណ្ឌ ក៏ប៉ុន្តែស្នើសុំឲ្យជនជាប់ចោទស្ថិតនៅក្នុងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា និងជូនដំណឹងដល់តុលាការក្នុងពេលណាមួយដែលមានការផ្លាស់ប្តូរអាសយដ្ឋាន ថែមទាំងគួរយល់ព្រមឲ្យអ្នកដំណើរការពិនិត្យរៀងរាល់ឆ្នាំ ដើម្បីស្វែងរកការព្យាបាលថ្មីណាមួយដែលទំនងនឹងធ្វើឲ្យប្រសើរឡើងនៃការធ្លាក់ចុះផ្នែកបញ្ហាស្នងការ ដែលនាំឲ្យជនជាប់ចោទមានសម្បទាក្នុងការចូលរួមការជំនុំជម្រះ ។

នៅក្នុងបណ្តឹងទទួរណា សហព្រះរាជអាជ្ញាបានលើកហេតុផលថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានកំហុស ដោយមិនបានប្រើប្រាស់យុត្តាធិការរបស់ខ្លួនប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព ហើយជាថ្មីម្តងទៀត បានស្នើសុំលក្ខខណ្ឌ ៦ ចំណុច ត្រូវបានដាក់ចំពោះការដោះលែង ៖

- ១) ត្រូវស្នាក់នៅផ្ទះ ដែលមានអាសយដ្ឋានជាក់លាក់ណាមួយដែលនឹងត្រូវផ្តល់ជូនដោយសហមេធាវី ។
- ២) ត្រូវមានវត្តមាននៅពេលដែលមានការពិនិត្យរៀងរាល់សប្តាហ៍ដោយអាជ្ញាធរឬមន្ត្រីដែលតុលាការចាត់តាំងដោយអង្គ

ជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ។

៣) ត្រូវប្រគល់លិខិតឆ្លងដែន និងអត្តសញ្ញាណប័ណ្ណមកតុលាការ ។

៤) មិនត្រូវទាក់ទងដោយផ្ទាល់ ឬប្រយោលជាមួយនឹងសហជនជាប់ចោទផ្សេងទៀត លើកលែងតែជនជាប់ចោទ អៀង សារី ។

៥) មិនត្រូវទាក់ទងផ្ទាល់ ឬប្រយោលជាមួយសាក្សី ឬជនរងគ្រោះដែលត្រូវមកធ្វើសក្ខីកម្មនៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ និងមិនជ្រៀតជ្រែកក្នុងកិច្ចការរដ្ឋបាលរបស់តុលាការ ។

៦) ត្រូវទទួលការពិនិត្យផ្នែកវេជ្ជសាស្ត្ររៀងរាល់៦ ខែម្តងដោយអ្នកអនុវត្តវេជ្ជសាស្ត្រដែលតែងតាំងដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ។

នៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួន អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលបានរកឃើញនូវភាពផ្ទុយគ្នាចំនួនពីរដែលមាននៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះដំបូងដែលថាខ្លួនមិនអាចអនុវត្តនូវយុត្តាធិការលើជនជាប់ចោទ អៀង ធីរិទ្ធ បន្ទាប់ពីទទួលបានការដោះលែងដោយសារតែការផ្អាកកិច្ចដំណើរការនីតិវិធីមានលក្ខណៈជាអចិន្ត្រៃយ៍ មួយ) ការយល់ឃើញរបស់ខ្លួនថាកិច្ចដំណើរការនីតិវិធីអាចត្រូវបានចាប់ផ្តើមឡើងវិញ ប្រសិនបើយល់ឃើញថាជនជាប់ចោទមានសម្បទាគ្រប់គ្រាន់នៅពេលក្រោយ និងពីរ) ការព្រមព្រៀងរបស់ខ្លួនក្នុងការអនុវត្តវិធានការមួយចំនួនក្នុងគោលបំណងធ្វើយ៉ាងណាឲ្យកិច្ចដំណើរការនីតិវិធីនេះអាចដំណើរការឡើងវិញបាន ប្រសិនបើមានការវិវឌ្ឍផ្នែកវេជ្ជសាស្ត្រ ។

អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលក៏បានកត់សម្គាល់ដែរថា មិនដូចតុលាការដែលប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធច្បាប់ខំមិនឡ *Common Law* ប្រព័ន្ធច្បាប់ស៊ីវិល ដូចជានៅក្នុងអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជាពុំមានឆន្ទានុសិទ្ធិមិនបន្តបណ្តឹងអាជ្ញាដែលខ្លួនបានចាប់ផ្តើមធ្វើរួចទៅហើយនោះទេ លើកលែងតែមានហេតុផលដែលចែងយ៉ាងជាក់លាក់ក្នុងច្បាប់ : “ ច្បាប់ដែលអាចយកមកអនុវត្តនៅចំពោះអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា មិនបានចែងអំពីលទ្ធភាពបញ្ចប់ដំណើរនីតិវិធីនៅក្នុងករណី ដែលរកឃើញថាជនជាប់ចោទមិនមានសម្បទាចូលរួមនៅក្នុងសវនាការនោះទេ ”

ប៉ុន្តែបានបែងចែកអំពីលទ្ធភាពរដ្ឋាភិបាលក្នុងការនីតិវិធីក្នុងកាលៈទេសៈ
ជាក់លាក់មួយចំនួនដោយសារតែខុសគ្នា ដើម្បីបន្តកិច្ចដំណើរការ
នីតិវិធី ។

ដោយកត់សម្គាល់លើ “ភាពតានតឹង” រវាងសិទ្ធិសារវ័ន្ត
មូលដ្ឋានរបស់ជនជាប់ចោទដែលទំនងជាមិនអាចនាំយកទៅជំនុំ
ជម្រះបាន និងដល់ប្រយោជន៍យុត្តិធម៌ក្នុងការចោទប្រកាន់ជនជាប់
ចោទពីបទទុក្ខដ្ឋានធ្ងន់ធ្ងរ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលបានពិនិត្យ
យ៉ាងលម្អិតល្អនៃលើវិធាន និងការអនុវត្តដែលមាននៅក្នុងកម្រិត
អន្តរជាតិ ក៏ដូចជាការអនុវត្តនៅក្នុងស្រុកដែរ ដើម្បីសម្រេចថា
តើការអនុវត្តនូវស្តង់ដារអន្តរជាតិអាចតម្រូវឲ្យមានការបញ្ចប់នីតិ
វិធីឬយ៉ាងណា? ក្នុងចំណោមការយល់ឃើញរបស់ខ្លួន គឺថា
“ដំណោះស្រាយបង្កង់បង្កាក់នីតិវិធីបណ្តោះអាសន្នប្រឆាំងនឹងជន
ជាប់ចោទដែលពុំមានសម្បទាគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការចូលរួមជំនុំជម្រះ និង
បន្តការអនុវត្តនូវយុត្តាធិការត្រូវបានគាំទ្រដោយតុលាការអន្តរជាតិ
ជាច្រើនចមកហើយ” ដូចជាតុលាការពិសេសសម្រាប់ទុក្ខដ្ឋានកម្ពុ
ធ្ងន់ធ្ងរនៅទីម័រខាងកើត តុលាការទុក្ខដ្ឋានកម្ពុអន្តរជាតិ និងប្រព័ន្ធ
តុលាការក្នុងស្រុកជាច្រើនទៀតដោយរួមទាំងបារាំងដែលក្រុមរបស់
ខ្លួនផ្តល់ជំនួយវិស័យនីតិវិធីកម្ពុជា ។

ជារួម អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលយល់ឃើញថា “កិច្ច
ដំណើរការនីតិវិធីប្រឆាំងនឹងជនជាប់ចោទដែលពុំមានសម្បទាគ្រប់
គ្រាន់ជាអចិន្ត្រៃយ៍ត្រូវបានបញ្ចប់ ហើយតុលាការបានបោះបង់
ចោលនូវយុត្តាធិការលើជនជាប់ចោទគឺនូវតែជាករណីពិសេស” ។
យុត្តាធិការ “អនុញ្ញាតឲ្យតុលាការចាត់វិធានការនានាដែលត្រូវ
បានចាត់ទុកចាំបាច់ និងសមស្របនៅក្នុងកាលៈទេសៈទាំងនោះដើម្បី
អាចបន្តកិច្ចដំណើរការនីតិវិធី ប្រសិនបើមានឱកាស” ដោយសារ
តែលក្ខខណ្ឌរដ្ឋសាស្ត្ររបស់ជនជាប់ចោទ និងវិទ្យាសាស្ត្រផ្នែក
រដ្ឋសាស្ត្រគឺ “អាចផ្លាស់ប្តូរតាមពេលវេលា” និង “អាស្រ័យ
លើកំហុសរបស់មនុស្ស និងអាកប្បកិរិយាពុំស្មោះត្រង់របស់ជន
ជាប់ចោទ ។

អាស្រ័យលើសំអាងហេតុទាំងអស់នេះ អង្គជំនុំជម្រះ
តុលាការកំពូលពិចារណាឃើញថា “អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
បានក៏ប្រឡងផ្នែកអង្គច្បាប់នៅក្នុងការសន្និដ្ឋានថា អង្គជំនុំជម្រះ

វិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជាមិនត្រូវបានអនុញ្ញាតឲ្យអនុវត្តយុត្តា
ធិការលើជនជាប់ចោទ ក្នុងអំឡុងពេលនៃការដាក់នីតិវិធី ដោយពុំ
មានពេលវេលាកំណត់ច្បាស់លាស់ប្រឆាំងនឹងជនជាប់ចោទ ដោយ
ហេតុថាសេចក្តីសន្និដ្ឋានបែបនេះពុំមានទាំងហេតុផលគាំទ្រដោយ
ច្បាប់ដែលអនុវត្តនៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការ
កម្ពុជា ឬការអនុវត្តនៅក្នុងបទដ្ឋានជាតិ និងអន្តរជាតិជាធរមាន” ។
បន្ទាប់មក អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល បានពិចារណាលើអំណះ
អំណាចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងដែលពុំមាន “មូលដ្ឋាន
ផ្នែកកតិយុត្តិជាក់លាក់ក្នុងការត្រួតពិនិត្យតាមរយៈតុលាការក្នុងអំឡុង
ពេលដាក់កិច្ចដំណើរការនីតិវិធី ។ ជាដំបូង អង្គជំនុំជម្រះតុលាការ
កំពូលបានកត់សម្គាល់ថា “ការដាក់កិច្ចដំណើរការនីតិវិធីមិនបាន
រារាំងតុលាការក្នុងការធ្វើចំណាត់ការលើដំណើរការនីតិវិធី និងអនុវត្ត
វិធានការ ដើម្បីធានាការបន្តនីតិវិធីសុចរិតភាពរបស់ខ្លួនឡើយ” ។
បន្ទាប់មកអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលបានរកឃើញថាមានមូលដ្ឋាន
កតិយុត្តិជាការសម្រាប់អនុវត្តវិធានការទូទៅដែលទាក់ទងនឹង
ការឃុំខ្លួន និងការត្រួតពិនិត្យតាមរយៈតុលាការនៅក្នុងក្រមនីតិវិធី
ព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា និងវិធានផ្ទៃក្នុងរបស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុង
តុលាការកម្ពុជា ។

ជាដល់វិ ប្រាកដនៅក្នុងការយល់ឃើញរបស់ខ្លួនបញ្ជាក់សំខាន់
ដែលកើតចេញពីការដាក់កិច្ចដំណើរការនីតិវិធីគ្មានពេលវេលា
កំណត់ដោយសារភាពគ្មានសម្បទាជាអចិន្ត្រៃយ៍របស់ជនជាប់ចោទ
លើវិធានការត្រួតពិនិត្យតាមរយៈតុលាការមិនមែនជាការខ្វះយុត្តា
ធិការ ឬមូលដ្ឋានច្បាប់នោះទេ ប៉ុន្តែគឺជាបញ្ហានៃភាពចាំបាច់
និងសមាមាត្រនៃវិធានការនេះនៅក្នុងកាលៈទេសៈបច្ចុប្បន្ន
ដែលបញ្ហានេះពុំត្រូវបានពិចារណាដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
សោះ ។ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលកត់សម្គាល់ថា ដោយសារ
តែលក្ខខណ្ឌនៃការត្រួតពិនិត្យតាមរយៈតុលាការដែលស្នើឡើងដោយ
សហព្រះរាជអាជ្ញាដាក់កម្រិតដល់សិទ្ធិសារវ័ន្តដែលការពារដោយ
សន្តិសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិប្រជាពលរដ្ឋ និងនយោបាយ :

ពុំមានភាពគ្រប់គ្រាន់ដែលថា ការរឹតបន្តឹងនេះមាន
មូលដ្ឋានច្បាប់ជាផ្លូវការ ដូចដែលបានពិភាក្សាខាងលើ
តុលាការអាចកំណត់ដាក់វិធានការទាំងនេះ ដែលមាន

ភាពចាំបាច់ ដើម្បីការពារផលប្រយោជន៍ស្របច្បាប់ និង ស្របទៅតាមគោលការណ៍សមាមាត្រដោយធ្វើឱ្យមាន ភាពសមរម្យដើម្បីសម្រេចឱ្យបាននូវគុណភាពការពាររបស់ ខ្លួនដែលជាឧបករណ៍ដែលមានភាពបំពានតិចតួចក្នុង ចំណោមឧបករណ៍ដទៃទៀតដែលអាចសម្រេចបាននូវ លទ្ធផលដែលចង់បាន និងមានភាពសមាមាត្រជាមួយនឹង ផលប្រយោជន៍ដែលត្រូវការពារ ។

ដោយសារតែមានក្តីរំពឹងតិចតួចដែលជាជនជាប់ចោទ អៀង ធីរិទ្ធ អាចមានសម្បទាគ្រប់គ្រាន់ ហើយនាំយកមកដំនុំជម្រះបាន នោះវិធានការទាំងនោះដែលមានការប៉ះពាល់តិចតួចជាក់ស្តែង លើសិទ្ធិជនជាប់ចោទអាចត្រូវបានចាត់ទុកថា មានភាពសមាមាត្រ ។ ប៉ុន្តែ “វិធានការដែលមានការប៉ះពាល់” ត្រូវបានកំណត់ដោយយោង លើសំអាងហេតុជាក់ស្តែងដែលជា ជនជាប់ចោទម្នាក់ដែលពុំមាន សម្បទាគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការចូលរួមដំនុំជម្រះគឺជនជាប់ចោទនោះពុំ មានលទ្ធភាពអនុវត្តសិទ្ធិរបស់ខ្លួនឱ្យបានពេញលេញ ។ លើសពីនេះ ទៅទៀត អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលយល់ស្របជាមួយសហព្រះ រាជអាជ្ញាដែលថា ទាំងជនជាប់ចោទពុំមានសមត្ថភាពគ្រប់គ្រាន់ក្នុង ការអនុវត្តតាមលក្ខខណ្ឌដែលបានដាក់ដោយអង្គជំនុំជម្រះប្រឆាំង នឹងខ្លួន ដោយសារបញ្ហាផ្ទះចុះនៃបញ្ហាស្មារតី ទាំងភាពលំបាកក្នុង ការអនុវត្តលក្ខខណ្ឌប្រឆាំងនឹងជនជាប់ចោទមិនមែនមានន័យថា លក្ខខណ្ឌទាំងនោះមិនអាចអនុវត្តបានដោយជនជាប់ចោទ អៀង ធីរិទ្ធ នោះទេ គឺតាមកូនស្រីរបស់ជនជាប់ចោទដែលត្រូវបានតែង តាំងជាអាណាព្យាបាលរបស់ជនជាប់ចោទ ។

ទាក់ទងនឹងវិធានការជាក់លាក់ដែលដាក់ដោយសហព្រះ រាជអាជ្ញា អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលសម្រេចថា :

- ◆ ទទួលការវាយតម្លៃវេជ្ជសាស្ត្ររៀងរាល់៦ខែម្តង ដើម្បី ត្រួតពិនិត្យមើលភាពជាក់លាក់នៃ លក្ខខណ្ឌរបស់ជនជាប់ចោទ និង ការវិវឌ្ឍដោយសមរម្យ នឹងត្រឹមត្រូវតាមក្រមកម្ពុជា ។
- ◆ អនុវត្តការត្រួតពិនិត្យផ្នែកវេជ្ជសាស្ត្រ ហើយចាំបាច់ត្រូវ រក្សាវត្តមានជនជាប់ចោទ អៀង ធីរិទ្ធ នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា និងផ្តល់ អាស័យដ្ឋានជូនអង្គជំនុំជម្រះ ។
- ◆ ពុំមានការសមាមាត្រចំពោះការរក្សាទុកអត្តសញ្ញាណប័ណ្ណ

និងការប្រគល់លិខិតឆ្លងដែនពីព្រោះ “វាធ្វើឱ្យប៉ះពាល់ដល់សេចក្តីថ្លៃ ថ្នូររបស់ជនជាប់ចោទក្នុងការមានឯកសារពាក់ព័ន្ធនឹងអត្តសញ្ញា របស់ខ្លួន”

◆ ការចុះពិនិត្យក្នុងតែមានការរំខានតិចបំផុតដោយមន្ត្រី នេតរបាលយុត្តិធម៌ និងបម្រើដល់គោលបំណងនៃការផ្ទៀងផ្ទាត់ថា តើ ជនជាប់ចោទនៅតែស្នាក់នៅអាសយដ្ឋានដែលប្រគល់ជូនតុលាការ ឬយ៉ាងណា

◆ មិនមានភាពចាំបាច់ក្នុងការហាមឃាត់ជនជាប់ចោទមិន ឱ្យជ្រៀតជ្រែកកិច្ចការតុលាការដោយសារមានភាពតម្រូវពីភាគពូ កិច្ចអន្តរជាតិស្រាប់ ។

◆ ពុំមានភាពពិតប្រាកដចំពោះការកំរាមកំហែងដែលថា ជន ជាប់ចោទនឹងជ្រៀតជ្រែកសាក្សីនៅក្នុងសំណុំរឿង០០២ ក្នុង អំឡុងពេលផ្អាកនីតិវិធីប្រឆាំងជនជាប់ចោទ និងការចុះខ្សោយនៃ សតិបញ្ញា ។

បច្ចុប្បន្ននេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងត្រូវបានស្នើឱ្យធ្វើ ការត្រួតពិនិត្យលក្ខខណ្ឌទាំងនេះរៀងរាល់១២ខែម្តង ដើម្បីធានា ថា ជនជាប់ចោទ អៀង ធីរិទ្ធ “មិនត្រូវបានដាក់កំហិតតាមអំពើចិត្ត ទៅលើសិទ្ធិជាឯកជន និងសេរីភាពក្នុងការដើរហើរ” ។ លើកលែង តែមានការផ្លាស់ប្តូរនៅក្នុងលក្ខខណ្ឌផ្នែកវេជ្ជសាស្ត្រនេះគឺជាការ សម្រេចចុងក្រោយបង្អស់របស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការ កម្ពុជា លើបញ្ហាសម្បទារបស់ជនជាប់ចោទ អៀង ធីរិទ្ធ ។

អាន ហាញឌុល

ស្តាប់រឿងរ៉ាវប្រវត្តិសាស្ត្រតាមវិទ្យុ

មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាមានកម្មវិធីសំឡេងអំពើប្រល័យ ពូជសាសន៍ : យុត្តិធម៌ និងការអត់ឃ្លាន ផ្សាយតាមវិទ្យុជាតិ កម្ពុជា AM៧១៨MHz ជារៀងរាល់ថ្ងៃសុក្រ វេលាម៉ោង ៧:០០ - ៧:៣០ ព្រឹក និង ៥:៣០ - ៦:០០ ល្ងាច ។

សូមអរគុណ!

ការចងក្រងឯកសារក្រោយពីអំពើហិង្សាផ្លូវភេទ

(តពីលេខមុន)

២) ការប្រមូលឯកសារប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ប្រទេសសម័យអន្តរកាល

ការកើតឡើងបង្កនៃការគំរាមកំហែងក្នុងឯកសារបង្កប់ន័យ ការទទួលខុសត្រូវជាច្រើនរបស់រដ្ឋ ការរក្សាឯកសារប្រវត្តិសាស្ត្រ នៃការរំលោភបំពានមានប្រសិទ្ធភាព ទាមទារធ្វើបញ្ជីសារពើពន្ធ រៀបចំ និងរក្សាឯកសារ ព្រមទាំងបង្កើតវិធាន និងសេចក្តីណែនាំ ដែលការងារផ្សេងៗទៀតមានស្របនឹងគោលបំណងខាង សន្តិសុខ និងឯកជនភាព ។ ការកិច្ចខិតខំនោះ ជាពិសេសការកិច្ច ចុងក្រោយ បង្កការរំលោភបំពានស្តីពីប្រទេសអ្នកមាន និងប្រទេស ប្រជាធិបតេយ្យក្នុងការគ្រប់គ្រងឲ្យមានប្រសិទ្ធភាព ។ គ្រប់តថភាព ទាំងអស់នៃការប្រមូលឯកសាររំលោភបំពានសិទ្ធិមនុស្សបង្កឲ្យមាន ការប្រឈមក្នុងសង្គមដែលឯកចេញពីការត្រួតត្រាសង្កត់សង្កិន ។ ការប្រឈមទាំងនោះចាប់ផ្តើមដំបូងគឺការប្រមូលឯកសារ ជាប់ពាក់ព័ន្ធអំពើហិង្សាផ្លូវភេទ ។ មេដឹកនាំប្រើអំពើរំលោភបំពាន ហើយកម្រិតឯកសារឲ្យរដ្ឋាភិបាលក្រោយណាស់ ។ ជារឿយៗ រដ្ឋាភិបាលចាស់ព្យាយាមបំបាត់ឯកសារចោល ពេលដែលខ្លួនធ្លាក់ ពីអំណាច ។ នៅពេលដែលរបបមួយ បាត់បង់ការត្រួតត្រាលើមូល ដ្ឋានសន្តិសុខ ក្រុមទាម កងកម្លាំងយោធាប្រទេស អ្នកសារព័ត៌មាន អ្នកកាំទ្រសិទ្ធិ មនុស្ស និងអ្នកដទៃ ជាធម្មតារបបបង្កឯកសារ ។ តើឯកសារ ទាំងនោះត្រូវតែត្រូវគេយកទៅណា?

វិធីសាស្ត្រជាមូលដ្ឋានផ្តោតលើរបៀបចងក្រងឯកសារ ដែលមានលក្ខណៈផ្លូវច្បាប់និងដែលអាចរកបានស្តីពីការរំលោភ បំពានពីអតីតកាល ។ ការប្រមូលឯកសារត្រូវរៀបចំឲ្យបានប្រសើរ តាមរយៈការពិចារណាពីចំណុចបច្ចេកទេស ប៉ុន្តែត្រូវមានមូលដ្ឋាន ផ្លូវច្បាប់ដែលចេញពីសាធារណមតិដែលបង្ហាញការពិតតាមរបៀប ត្រឹមត្រូវ និងមិនលម្អៀង ។ ផ្លូវទៅរករឿងនេះខុសគ្នាពីករណីមួយ ទៅករណីមួយ ។ គំនិតប្រសើរគឺត្រូវផ្តល់ឯកសារឲ្យទៅទីរក្សា

ឯកសារប្រវត្តិសាស្ត្រជាតិដែលមានសុវត្ថិភាព និងមានការកាំទ្រ ផ្នែកថវិកាល្អប្រសើរ ។ ទោះបីជាយ៉ាងនេះក៏ដោយ ជម្រើសខាង លើមិនអាចធ្វើទៅរួចទេ ជាពិសេសក្នុងសង្គមដែលងើបចេញពី អំពើហិង្សាផ្លូវភេទ ជារឿយៗ កិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងប្រមូល ឯកសារកើតឡើងក្នុងតំបន់អស្ថិរភាពនយោបាយ និងផ្លូវច្បាប់ មុនពេលដែលរបបចាស់ត្រូវ គេទាត់ចោល ឬមុនពេលរដ្ឋាភិបាល ស្របច្បាប់ថ្មីចាប់កំណើត ។ ករណីផ្សេងទៀត រដ្ឋាភិបាលថ្មីខ្លះៗ ឬ សមត្ថភាពប្រមូលនិងរក្សាឯកសារអំពីក្រុមភេរវករពីអតីតកាល ។ ប្រសិនបើរដ្ឋាភិបាលមិនអាច ឬគ្មានន្ទៀះបំពេញកាតព្វកិច្ចរបស់ ខ្លួនក្នុងការកត់ត្រាគុណ្ណៗជាប់ពាក់ព័ន្ធនៃសិទ្ធិនិងការទទួលខុស ត្រូវធ្វើការងារនេះ ។

ផ្នែកខាងលើលើកឡើងថា ចង់ឲ្យរដ្ឋធ្វើការងារប្រមូលឯកសារ ប៉ុន្តែពេលខ្លះស្ថាប័នមិនមែនរដ្ឋាភិបាលក៏មានហេតុផលស្របច្បាប់ ធ្វើការប្រមូលឯកសារប្រវត្តិសាស្ត្រដែរ ។ គោលគន្លឹះផ្សេងៗជា ច្រើនត្រូវតែច្នៃច្នៃក្នុងការកំណត់ថាតើនរណាមានមូលដ្ឋានប្រមូល ឯកសារដូចជា តើវាស្របច្បាប់ដល់កម្រិតណាពេលដែលរដ្ឋាភិបាល ប្រជាធិបតេយ្យកំពុងកាន់អំណាចក្នុងប្រទេសដែលការរំលោភបំពាន កើតឡើង ថាតើស្មុំន្ទៀះនិងសមត្ថភាពគ្រប់គ្រងឯកសារឆ្លើយតប យ៉ាងដូចម្តេច? ថាតើរដ្ឋាភិបាលបានយល់ព្រមឲ្យមានការប្រមូល ឯកសារដោយអង្គភាពក្រៅពីរដ្ឋាភិបាលយ៉ាងដូចម្តេច? តើការ ចូលរួមរបស់អង្គភាពក្នុងតំបន់ដល់កម្រិតណា? ថាតើរដ្ឋសង្កត់ សង្កិនធ្វើកំណត់ត្រាឬកំណត់ត្រាត្រូវប្រជាជនសាមញ្ញ និងប្រភព ដទៃរបបបង្កដោយវិធីណា?

ក) តួនាទីរបស់ទីរក្សាឯកសារជាតិ

វិធានទូទៅក្រោមច្បាប់អន្តរជាតិនិងប្រព័ន្ធច្បាប់ជាតិភាគ ច្រើនចែងថា កំណត់ត្រាផ្លូវការជាមូលដ្ឋានរបស់រដ្ឋ ។ ការកើតឡើង បង្កនៃការគំរាមកំហែងក្នុងឯកសារ បានផ្តោតលើទំនួលខុសត្រូវ

របស់រដ្ឋក្នុងការរក្សាទឹកម្តងកំណត់ ។ ក្នុងករណីជាច្រើន រដ្ឋនាំមុខ ក្នុងការបង្កើតទឹកម្តងកំណត់ កសាងទាក់ទងនឹងការរំលោភបំពានសិទ្ធិមនុស្ស កាលពីអតីតកាល ខុទ្ទកាល រដ្ឋាភិបាលអេស្ប៉ាញបានប្រមូល ឯកសារស្តីពីការសង្កត់សង្កិន ក្រោមរបបហ្វ្រង់កូដាក់ក្នុងទឹកម្តង ឯកសារជាតិស្តីពីសង្គ្រាមស៊ីវិលនៅទីក្រុងសាលាម៉ាន់កា ហើយ ក្រោយមកក៏បង្កើតជាមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារជាតិស្តីពីការចងចាំប្រវត្តិ សាស្ត្រ ។ អតីតរដ្ឋកុម្មុយនិស្តមួយចំនួននៅអឺរ៉ុបខាងកើត និងអឺរ៉ុប កណ្តាល បានបង្កើតទឹកម្តងកំណត់ស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សដែរ ។ រដ្ឋា ភិបាលអាណ្លីម៉ង់បានរក្សាទឹកម្តងកំណត់ស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស (ប្លូលីស សម្ងាត់អាណ្លីម៉ង់ខាងកើត) នៅទីក្រុងប៊ែឡាំង ។ ប្រទេសប៊ូឡូញ ប្រទេសហ្សីក្រី និងប្រទេសស្វីដ បានអនុម័តច្បាប់ ឬបទបញ្ជាដែល គ្រប់គ្រងទឹកម្តងកំណត់ស្តីពីការរំលោភបំពាន ។ ប្រទេសមួយចំនួន នៅអាមេរិកខាងត្បូង ដូចជាប្រទេសអាហ្សង់ទីន និងប្រេស៊ីលក៏បាន ធ្វើដូចគ្នាដែរ ។

កត្តាមួយចំនួនបានធ្វើឲ្យរដ្ឋដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ ។ រដ្ឋាភិបាល គ្រប់គ្រងខាងរូបវន្តលើទឹកម្តងកំណត់ស្តីពីការរំលោភបំពានបាន ធ្វើការសង្កត់សង្កិន បានរក្សាទុក ហើយផ្អែកមួយចំនួនត្រូវរៀបចំ និងថែរក្សាបានល្អរួចទៅហើយ ។ រដ្ឋាភិបាលថ្មីក្នុងប្រទេសទាំងនោះ ក៏មានសមត្ថភាពខ្លាំងក្នុងការគ្រប់គ្រងទឹកម្តងកំណត់ស្តីពីការរំលោភបំពាន ។ សំខាន់ ជាងនេះទៀត រដ្ឋាភិបាលទាំងនោះមានការលើកទឹកចិត្តខាងនយោ បាយក្នុងការដឹកនាំដំណើរការប្រមូលឯកសារដើម្បីបំពេញចិត្ត សាធារណជនក្នុងការស្វែងរកការពិតនិងដើម្បីការរក្សាគ្រប់គ្រង ព័ត៌មានដែលត្រូវផ្សព្វផ្សាយ ។

ទឹកម្តងកំណត់ស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សរបស់រដ្ឋត្រូវកេចខ្ចីចូលក្នុង ទឹកម្តងកំណត់ស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស ឬទឹកម្តងកំណត់ស្តីពីជនរងគ្រោះ មួយ ។ របាយការណ៍របស់ក្រុមប្រឹក្សាអន្តរជាតិស្តីពីទឹកម្តង ឯកសារប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់អង្គការយូណេស្កូដែលបានសរសេរ កាលពីឆ្នាំ២០០៧ ដល់ជាយោបល់ឲ្យបង្កើតទឹកម្តងកំណត់ស្តីពី ជនរងគ្រោះដោយផ្ដោតលើអំពើពុករលួយនៃការរំលោភបំពាន និងការ ផ្ដោតលើឯកសារពាក់ព័ន្ធនៃការរំលោភសិទ្ធិមនុស្ស ។ វាសមហេតុ ផលណាស់ដែលការគ្រប់គ្រងឯកសារសិទ្ធិមនុស្សទាមទារឲ្យមាន ជំនាញ ហើយថាសំណើជាច្រើនទំនងជាធ្វើឡើងដើម្បីទាមទារ

ឲ្យមានធនធានមនុស្ស និងហិរញ្ញវត្ថុដែលអាចពង្រីកសមត្ថភាពរបស់ ទឹកម្តងកំណត់ស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស ។ បន្ទាប់មក របាយការណ៍លើកឡើងថា ទឹកម្តងកំណត់ស្តីពីជនរងគ្រោះអាចត្រូវបញ្ចូលទៅជាតែមួយនឹងទឹកម្តង ឯកសារធម្មតា ។

មានដល់ប្រយោជន៍ជាច្រើនដែលមានទឹកម្តងកំណត់ស្តីពី ជាតិឬក៏អង្គការរដ្ឋាភិបាលដឹកនាំដំណើរការប្រមូលឯកសារ ។ របាយការណ៍របស់ការិយាល័យទុក្ខមស្នងការសិទ្ធិមនុស្សរបស់ អង្គការសហប្រជាជាតិកាលពីឆ្នាំ២០០៧ បានបង្កើតករណីសម្រាប់ ដាក់កំណត់ត្រាក្នុងទឹកម្តងកំណត់ស្តីពីជនរងគ្រោះ :

ការរក្សាកំណត់ត្រារបស់រដ្ឋាភិបាលទាំងអស់ក្នុងទឹកម្តង ឯកសារជាតិមានអត្ថប្រយោជន៍សំខាន់ចំនួនបី ។ ទីមួយ ជួយធានាភាពស្របគ្នានៃការអនុវត្តការដាក់កំណត់ និង ការទទួលបានឯកសារ ។ ទីពីរ តាមរយៈការទុកកំណត់ត្រា ឯកសារសម្ងាត់ភាគច្រើននៅទីនោះ ទឹកម្តងកំណត់ស្តីពី ជាតិអាចដោះស្រាយបញ្ហាកំណត់ត្រាលើអ្វីដែលធ្លាប់ មានពីមុន ។ ចុងបញ្ចប់ វាចំណាយលុយតិចក្នុងការគ្រប់គ្រង ទឹកម្តងកំណត់ស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស ជាជាងប្រើស្ថាប័នច្រើន ។

ក្រៅពីនេះ ការនាំមុខរបស់រដ្ឋក្នុងដំណើរការចងក្រងឯកសារ បង្ហាញឲ្យឃើញពីចំណុចរបស់នៃការប្រព្រឹត្តិអតីតកាល ហើយ ជាពិសេស វារួមទៅនឹងដំណើរការលើកស្ទួយការចងចាំនឹងការ ទទួលខុសត្រូវ ។ ការនាំមុខរបស់រដ្ឋរួមចំណែកដល់បង្គោលនៃការតុល្យ កិច្ចក្នុងការកត់ត្រាឯកសារ ។ បើពិចារណាជាក់ស្តែង រដ្ឋគឺជាអង្គការ តែមួយប៉ុណ្ណោះដែលមានធនធានគ្រប់គ្រាន់រៀបចំទឹកម្តងកំណត់ ស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស ។ ដោយហេតុនេះ យុទ្ធសាស្ត្រជាមូលដ្ឋាន លើកឡើងថា ពេលដែលស្ថាប័នជាតិមានសមត្ថភាពដែលបង្កើត ដោយមេដឹកនាំជ្រើសតាំងតាមផ្លូវច្បាប់ ស្ថាប័នទាំងនោះគឺជា កន្លែងដ៏ស័ក្តិសមសម្រាប់ទឹកម្តងកំណត់ស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស ។

១) ការប្រមូលឯកសារដោយអង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាល
ពិតប្រាកដណាស់ រដ្ឋទាំងអស់មិនអាចគ្រប់គ្រងទឹកម្តង ឯកសារឲ្យមានប្រសិទ្ធភាពបានទាំងស្រុងទេ ។ អង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាល អាចមានសិទ្ធិក្នុងការធ្វើការងារនេះនៅពេលដែលរដ្ឋខ្វះខាត ខ្វះ សមត្ថភាពឬភាពស្របច្បាប់ដើម្បីប្រមូលឯកសាររំលោភបំពានពី

អតីតកាលឲ្យមានប្រសិទ្ធភាព ។ ពិតប្រាកដណាស់ថា អង្គការក្រៅ រដ្ឋាភិបាលមានអំណាចស្របច្បាប់គ្រប់គ្រងកំណត់ត្រាខ្លួន និង កំណត់ត្រាឯកជន ។ ដូច្នោះហើយ ឯកសារមិនចាំបាច់ធ្វើតាមសេចក្តី បង្គាប់របស់ដឹកនាំ ឬសេចក្តីបង្គាប់ផ្លូវច្បាប់របស់រដ្ឋ ។ ច្បាប់អន្តរជាតិ និយាយតិចតួចណាស់ពីសមត្ថភាពរបស់អង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាលក្នុង ការគ្រប់គ្រងកំណត់ត្រារបស់រដ្ឋ ។ រដ្ឋត្រូវប្រគល់សិទ្ធិអំណាចឲ្យ អង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាលធ្វើការប្រមូលឯកសារ ។ ប៉ុន្តែស្ថានភាព កាន់តែស្មុគស្មាញពេលដែលរដ្ឋមិនផ្តល់សិទ្ធិអំណាចក្នុងការងារនេះ ហើយទាមទារឲ្យប្រគល់ឯកសារទៅរដ្ឋាភិបាលវិញ ។

កម្ពុជាបានកូសបញ្ជាក់ពីការប្រមូលឯកសាររបស់អង្គការ ក្រៅរដ្ឋាភិបាល ដែលផ្តល់សិទ្ធិអំណាចផ្លូវការដោយរដ្ឋ ។ ក្នុងឆ្នាំ ១៩៧៩ គងទ័ពរៀតណាមបានរកឃើញឯកសារជាច្រើនដែល មានព័ត៌មានសំខាន់អំពីរបបខ្មែរក្រហម ។ ឯកសារទាំងនោះរួម មាន កំណត់ត្រា និងរូបភាពរបស់កុកូលស្រី ហើយក្រោយមក បានក្លាយជាផ្នែកមួយនៃទឹកម្តុលឯកសាររបស់សារមន្ទីរប្រល័យ ពូជសាសន៍ទូលស្រីដែលគ្រប់គ្រងដោយរដ្ឋ ។ ឯកសារជាច្រើន ផ្សេងទៀតបានរក្សាទុកក្នុងបន្ទប់សម្ងាត់ក្នុងក្រសួងមហាផ្ទៃរបស់ សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជាដែលជារដ្ឋាភិបាលកំរិតដោយ រៀតណាម ។ មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាដែលបានបង្កើតដោយ កម្មវិធីប្រល័យពូជសាសន៍កម្ពុជារបស់សកលវិទ្យាល័យយែល ទៅ សហរដ្ឋអាមេរិកបានទទួលឯកសារទាំងនោះពីក្រសួងមហាផ្ទៃក្នុង ឆ្នាំ១៩៩៥ ។

កាលត្រានោះ ទឹកម្តុលឯកសារជាតិកម្ពុជាខ្លះមូលនិធិ សមត្ថភាពនិងស្ថិតក្នុងសភាពទ្រុឌទ្រោមខ្លាំង ។ ឯកសារជាប្រវត្តិ មិនត្រូវបានប៉ះពាល់ចាប់តាំងពីឆ្នាំ១៩៧៩ ហើយក៏គ្មានការងារ ណាមួយត្រូវធ្វើឡើងដើម្បីរៀបចំ ឬរក្សាឯកសារនោះ ។ ឯកសារ ជាច្រើនជាឯកសារបោះពុម្ព ឬសរសេរដោយដៃលើក្រដាស កុណាភាពអន់ហើយក៏ខូចជាតំណាងចាប់តាំងពីពេលដែលបង្កើត ឡើង ។ ក្នុងបរិបទនេះ ការចូលរួមរបស់ស្ថាប័នខាងក្រៅដែលមាន ថវិកា និងជំនាញក្នុងការបង្កើតទឹកម្តុលឯកសារ គឺមានសារសំខាន់ ណាស់ ។ រដ្ឋាភិបាលបានចេញលិខិតផ្តល់សិទ្ធិអំណាចឲ្យមជ្ឈមណ្ឌល ឯកសារកម្ពុជាក្នុងការបង្កើតទឹកម្តុលឯកសារខ្មែរក្រហម ។ ដោយ

សារតែគ្មានច្បាប់ស្តីពីការប្រមូលឯកសារ លិខិតផ្តល់សិទ្ធិអំណាច របស់រដ្ឋាភិបាលមានតួនាទីដូចបទបញ្ជារដ្ឋបាល ។ មានអ្នករិះគន់មួយ ចំនួនតូចលើកឡើងថាជារឿងខុសច្បាប់ដែលរដ្ឋាភិបាលប្រគល់ ឯកសារឲ្យទៅអង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាល ប៉ុន្តែវត្តមានក្នុងប្រទេស របស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា និងការយល់ព្រមឲ្យមានការចង ក្រងឯកសាររបស់រដ្ឋាភិបាលបានជាប់ចិត្តមជ្ឈមណ្ឌលជាច្រើន ។

តាំងពីពេលនោះមក មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាអាចបង្កើត ទឹកម្តុលឯកសារធំមួយដោយមានការកាំទ្រ និងជំនួយមូលនិធិពីដៃកូ អន្តរជាតិផ្សេងៗ ។ ការប្រមូលឯកសារធ្វើនៅតែភ្នំពេញ ហើយមាន សារៈសំខាន់ចំពោះគំនិតដួចផ្តើមការចងចាំនិងការស្វែងរកយុត្តិធម៌ ដោយបានដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ផ្នែកឯកសារដែលសាលាក្តីខ្មែរ ក្រហមដែលកាំទ្រដោយអង្គការសហប្រជាជាតិ ហើយមជ្ឈមណ្ឌល ឯកសារកម្ពុជាបម្រើជាមូលដ្ឋានសម្រាប់កម្រោងស្រាវជ្រាវ និងអប់រំជាច្រើនរួមមាន សៀវភៅសិក្សា ទស្សនាវដ្តីប្រចាំខែ ការ តាំងពិពណ៌នៅសារមន្ទីរ កុន កម្មវិធីវប្បធម៌វិទ្យា បាត់កថាសាធារណៈ ។ ឯករាជ្យភាពខាន់នយោបាយរបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាបាន ផ្តល់ជំនឿទុកចិត្តដល់កិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែង ហើយបានទាក់ទាញ ម្ចាស់ជំនួយជាច្រើនដែលមានហេតុផលផ្លូវច្បាប់ និងនយោបាយ មិនផ្តល់ថវិកាដល់ទៅរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ។ រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបាន ធ្វើការរួមជាមួយមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាលើកម្មវិធីអប់រំប្រល័យ ពូជសាសន៍ ហើយបានផ្តល់ជំនួយកន្លែងដល់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារ កម្ពុជា សម្រាប់បង្កើតមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារជាអចិន្ត្រៃយ៍ ។

កំរូរបស់កម្ពុជាបង្ហាញថា ទឹកម្តុលឯកសារប្រកបដោយ វិជ្ជាជីវៈមិនត្រូវគ្រប់គ្រងដោយភ្នាក់ងាររដ្ឋាភិបាលដែលមានភាព ស្របច្បាប់ជាសាធារណៈ ឬដែលទទួលបានការកាំទ្រពីរដ្ឋ ។ ឥទ្ធិពល ដ៏សំខាន់របស់ទឹកម្តុលឯកសារគឺជាវត្តមានក្នុងប្រទេសរបស់ខ្លួន និងភាពម្ចាស់ការក្នុងតំបន់ ។ វិធាននិងនិយតកម្មបានជំរុញទំនុក ចិត្តការប្រមូលឯកសារដោយបើកចំហនិងសុចរិត ។ កំរូរបស់ កម្ពុជាគឺជាស្ថានភាពបង្កើនប្រសើរខណៈដែលស្ថាប័នជាតិស្ថិតក្នុង ដំណើរឆ្ពោះទៅមុខ ឬខណៈដែលការជឿជាក់លើបញ្ហាសិទ្ធិមនុស្ស របស់រដ្ឋាភិបាលស្ថិតក្នុងក្តីមន្ទិល ។ ជាលទ្ធផលដ៏កាប់ប្រសើរដែល រដ្ឋាភិបាលផ្តល់ការកាំទ្រ ហើយអង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាលអាចធ្វើ

ការងារនោះបានល្អ ។

កុំដូចគ្នានេះ អាចសម្របសម្រួលនឹងស្ថានភាពផ្សេងៗផងដែរ ។ ក្នុងប្រទេសអាហ្វហ្គានីស្ថាន ឯកសារត្រូវមើលឃើញថា ជាការឆ្លុះបញ្ចាំងពីការរំលោភបំពាននៃប្រវត្តិសាស្ត្រកម្មវិធីរបស់ប្រទេស ។ ទោះបីយ៉ាងនេះក្តី សមត្ថភាពរបស់ទីតម្កល់ឯកសារជាតិអាហ្វហ្គានីស្ថាននៅមានកំណត់ ហើយរដ្ឋាភិបាលបានធ្វើការងារតិចតួចណាស់ក្នុងការចងក្រងឯកសារអំពីយោធាយោធិវិធីអតីតកាល ។ ដោយសារតែគ្មានការចូលរួមពីរដ្ឋាភិបាលម្ចាស់ជំនួយអន្តរជាតិបានបែររកអង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាលដែលជាតួអង្គកន្លះក្នុងដំណើរការរៀបចំឯកសារ ។

ការចូលរួមរបស់អង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាលក្នុងការប្រមូលឯកសារ បានក្លាយជារឿងដ៏ស្តុកស្តាញ ពេលរដ្ឋាភិបាលម្ចាស់ផ្ទះមិនផ្តល់ការយល់ព្រម ។ នៅទីក្រុងថៃលក្រាត ប្រទេសស៊ែបមជ្ឈមណ្ឌលច្បាប់ស្តីពីមនុស្សធម៌បានស្វែងរកឯកសារអំពីអំពើយោធាយោធិវិធីដែលប្រព្រឹត្តទ្រើងអំឡុងសង្គ្រាមប៊ុកស្តាណូ (Balkan) ក្នុងទសវត្សរ៍៩០ រួមមាន ទម្រង់កម្មវិធីរបស់កងកម្លាំងស៊ែប ។ រដ្ឋាភិបាលស៊ែបនិងសារព័ត៌មានបានរិះគន់មជ្ឈមណ្ឌលនេះ និងលោក ណាតាសាកាណិក ដែលជាស្ថាបនិករបស់មជ្ឈមណ្ឌលនេះ ។ ប៉ុន្តែការកំរិតពីសំណាក់ប្រទេសបានជួយការពារមជ្ឈមណ្ឌលនេះ និងជួយឲ្យមជ្ឈមណ្ឌលអាចធ្វើបទសម្ភាសន៍ និងទទួលបាននូវកំណត់ត្រារបស់រដ្ឋាភិបាលទាក់ទងនឹងព័ត៌មានអំពីល្មើសច្បាប់ ។ ឯកសារសំខាន់ៗមានវីដេអូអំពីការសម្លាប់រង្គាល់មកលើក្រុមម្ចាស់ស្នូលនៅតំបន់ស្រីប្រីនីកាក្នុងឆ្នាំ១៩៩៥ ដោយពួកស្តេច ដែលជាអង្គការរបស់ក្រសួងមហាផ្ទៃប្រទេសស៊ែប ។ ក្រោយមក មជ្ឈមណ្ឌលច្បាប់ស្តីពីមនុស្សធម៌ប្រគល់ខ្សែវីដេអូទៅតុលាការទម្រង់កម្មសង្គ្រាមរបស់ស៊ែប ហើយប្រគល់វីដេអូថតចម្លងទៅតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី ។ មជ្ឈមណ្ឌលច្បាប់ស្តីពីមនុស្សធម៌មានកំណត់ត្រារបស់រដ្ឋាភិបាលមួយចំនួនដែលត្រូវបានប្រើសម្រាប់លើកស្ទួយការទទួលខុសត្រូវផ្លូវច្បាប់ ។ ការប្រគល់ឯកសារទាំងនោះភ្លាមៗ ឲ្យរដ្ឋាភិបាលស៊ែបបានបង្កឲ្យមានហានិភ័យ ។ ប្រសិនបើគ្មានកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់មជ្ឈមណ្ឌលច្បាប់ស្តីពីមនុស្សធម៌ទេ ឯកសារជាច្រើននឹងត្រូវបានបំផ្លាញ ។

ប្រសិនបើគ្មានការកំរិតផ្ទៃក្នុង ទីតម្កល់ឯកសារស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស

ដែលមានកំណត់ត្រាសាធារណៈជាច្រើននិយាយនឹងការប្រឈមខាងផ្លូវច្បាប់ ឬការកំរិតកំហែងផ្នែកសន្តិសុខ ។ រដ្ឋគ្មានសេរីភាពដែលជំទាស់អំពើខុសឆ្គងពីអតីតមានការប្រឹងប្រែងរវាងដល់ប្រយោជន៍ក្នុងការគោរពភាពជាម្ចាស់នៃកំណត់ត្រាសាធារណៈរបស់រដ្ឋ និងការបង្កើតទីតម្កល់ឯកសារស្តីពីការរំលោភសិទ្ធិ ។ រឿងមួយដែលអាចធ្វើទៅបានគឺសាលាក្តីអន្តរជាតិដាក់ឯកសារឲ្យស្ថិតនៅក្រោមការឃ្នាំមើលរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ ប៉ុន្តែអធិបតេយ្យភាពនៅតែជាការចោទ ។ ជម្រើសដ៏ប្រសើរដើម្បីកាត់បន្ថយហានិភ័យដែលឯកសារអាចត្រូវបំផ្លាញ តុលាការអាចធ្វើការថតចម្លងឯកសារទាំងនោះនៅប្រទេសដែលជាទម្រង់នៃការរក្សាកំណត់ត្រាតាមផ្លូវច្បាប់ ហើយប្រគល់ត្រឡប់ច្បាប់ដើមទៅរដ្ឋវិញ ។ ដំណោះស្រាយដ៏ប្រសើរត្រូវផ្តល់ដំហែរផ្លូវច្បាប់ដល់អង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាលក្នុងការដេញដោលអំណះអំណាងរបស់រដ្ឋចំពោះឯកសារ ក្នុងតុលាការឬវេទិកាក្នុងតំបន់អន្តរជាតិ ។

១.១) សិទ្ធិកាន់កាប់កម្លាំងយោធា

ជានិច្ចកាល អ្នកប្រមូលឯកសារ និងអង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាលមិនប្រមូលឯកសារសិទ្ធិមនុស្សទេ ។ កងទ័ពគឺជាមនុស្សដ៏សំខាន់ដែលប្រមូលកំណត់ត្រាសាធារណៈក្នុងតំបន់ដែលខ្លួនកាន់កាប់ ។ ក្នុងករណីប្រទេសអ៊ីរ៉ាក់ អាហ្វហ្គានីស្ថាន លីប៊ី និងករណីប្រទេសដទៃទៀត កងកម្លាំងយោធាប្រឆាំងរុករកឯកសារនៅសមរម្យនិងអការធ្វើការ ។ កងកម្លាំងយោធាធ្វើការរុករកឯកសារដោយមានមូលហេតុដូចជាការទទួលបានព័ត៌មានសម្ងាត់ ការដឹងពីយុទ្ធសាស្ត្ររបស់សត្រូវ ការរៀបចំការចោទប្រកាន់នាពេលអនាគត និងការបិទបាំងការពិត ។ ឯកសារទាំងនោះរួមមាន ការរំលោភសិទ្ធិមនុស្ស ។

សន្និសីទអន្តរជាតិជាច្រើនបានដាក់បញ្ចូលបទបញ្ញត្តិស្តីពីការរឹបអូសឯកសារ ។ បទបញ្ញត្តិសំខាន់បំផុតគឺទាំងនឹងសិទ្ធិរឹបអូសកំណត់ត្រាផ្លូវការរបស់រដ្ឋដោយកងកម្លាំងបរទេស ។ និយតកម្មទាំងនេះបំពេញបន្ថែមដល់អនុសញ្ញាក្រុងឡាអេដ្វា១៩០៧ ដែលគោរពច្បាប់ និងទំនៀមទម្លាប់សង្គ្រាមស្តីពីការហាមឃាត់ការរឹបអូសយកដីឬការបំផ្លាញសម្ភារៈផ្សេងៗ ដែលមិនជាតម្រូវការក្នុងការធ្វើសង្គ្រាម ។ ប៉ុន្តែពាក្យពេចន៍ក្នុងអនុសញ្ញាលើកឡើងថា កង

កម្លាំងអាចរឹបអូសយកឯកសាររដ្ឋបាល ដែលការធ្វើសឹក ឯកសាររបស់អង្គការពិភពលោក ឯកសារឆ្លើយឆ្លងរបស់មន្ត្រី និងឯកសារផ្សេងៗទៀត ។ ការរឹបអូសយកឯកសារសង្គ្រាមអំឡុងពេលសង្គ្រាមគឺជារឿងសាមញ្ញរហូតដល់ឆ្លុះបញ្ចាំងទម្ងាប់ច្បាប់អន្តរជាតិ ។

នៅពេលដែលកងយោធពលខេត្តក្រចេះយកឯកសារយោធពលកាន់កាប់បទបញ្ជាដែលអនុញ្ញាតឲ្យយោធពលរឹបអូសយកទ្រព្យសម្បត្តិទាំងអស់របស់រដ្ឋដែលប្រើសំរាប់ប្រតិបត្តិការសឹក អនុសញ្ញាទីក្រុងឡាអេ ឆ្នាំ១៩០៧ លើកឡើងដដែលថា កងយោធពលកាន់កាប់អាចរឹបអូសយកឯកសារដែលប្រើសម្រាប់គ្រប់គ្រងរដ្ឋដោយសារអំណាចរដ្ឋបាល ។ អំណាចកាន់កាប់គឺត្រូវចាត់វិធានការគ្រប់បែបយ៉ាងដើម្បីស្តារ និងធានាសណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ និងសុវត្ថិភាពតាមតែអាចធ្វើទៅរួចខណៈដែលការគោរពច្បាប់ក្នុងប្រទេសនេះនៅជាធរមាន ។ អំណាចគ្រប់គ្រងរដ្ឋរួមមានការស្តារ និងការថែរក្សាកំណត់ត្រាផ្លូវការ ទឹកមូលឯកសារដែលបង្ហាញឯកសារសាធារណៈទាំងអស់ដល់អ្នកកាន់អំណាច ។ នៅពេលដែលអំណាចរដ្ឋបាលរបស់អ្នកកាន់កាប់បានបញ្ចប់ពាក្យពេចន៍ក្នុងអនុសញ្ញាក្រុងឡាអេលើកឡើងថា អ្នកកាន់អំណាចត្រូវប្រគល់ឯកសារគ្រប់ទៀតឲ្យវិញ ។

អនុសញ្ញាក្រុងឡាអេឆ្នាំ១៩៥៤ ស្តីពីការការពារសម្បត្តិវប្បធម៌ក្នុងករណីជម្លោះប្រដាប់អាវុធដ្នល់កាតព្វកិច្ចដល់ប្រទេស

ជាហត្ថលេខីក្នុងការការពារសម្បត្តិវប្បធម៌រួមមានសៀវភៅ ឬឯកសារ ប្រវត្តិសាស្ត្រសំខាន់ៗមួយចំនួន និងទឹកមូលឯកសារ ។ អនុសញ្ញានេះរារាំងកងកម្លាំងកាន់កាប់ពីការបំផ្លាញឯកសារចោល ប៉ុន្តែមិនបានហាមឃាត់ការប្រើប្រាស់ឯកសារ ឬកំណត់ត្រាក្នុងគោលបំណងរដ្ឋបាលឡើយ ។ ជារឿងមន្ត្រីដែលអំណាចនេះធ្វើឲ្យកងកម្លាំងកាន់កាប់អាចយកកំណត់ត្រាចេញពីប្រទេសក្នុងន័យអភិរក្ស ។ ប៉ុន្តែពាក្យពេចន៍យ៉ាងច្បាស់នៃអនុសញ្ញានេះមិនបានដកចេញនូវលទ្ធភាពក្នុងការយកឯកសារចេញពីប្រទេសនោះឡើយ ។

ច្បាប់អន្តរជាតិដាក់បង្គន់នីតិវិធីដល់ការប្រមូលឯកសារឯកជន ។ អនុសញ្ញាក្រុងឡាអេ ឆ្នាំ១៩០៧ ពោលថា ទ្រព្យសម្បត្តិឯកជនមិនអាចរឹបអូសបានទេក្នុងអំឡុងពេលជម្លោះប្រដាប់អាវុធ ។ ទោះបីយ៉ាងនេះក្តី បទបញ្ញត្តិផ្សេងៗនៃច្បាប់អន្តរជាតិរារាំងការដាក់កំហិតនេះតាមរយៈការអនុញ្ញាតឲ្យយោធពលយកឯកសារយោធពលឈ្លើយសឹក និងអនុញ្ញាតឲ្យកងកម្លាំងកាន់កាប់យុទ្ធសាស្ត្រសង្ស័យ ធ្វើអំពើប្រឆាំងនឹងរដ្ឋខណៈដែលកំពុងប្រមូលឯកសារ ។ មាត្រាទី៣នៃអនុសញ្ញាក្រុងហ្សឺណែវឆ្នាំ១៩៤៩ ដាក់កម្រិតមាត្រដ្ឋានស្រដៀងគ្នាទៅនឹងជម្លោះប្រដាប់អាវុធក្នុងស្រុក ។

(នៅមានត)
ចន ឆរិនីអារី

ដំណឹងស្នងការក្រសួង

ចេង ឈុន អៀង អាយុ៦៦ឆ្នាំ មានស្រុកកំណើតសង្កាត់បឹងរាំង ពីសង្កមសង្កាត់លេខ៤ ក្រុងភ្នំពេញ ។ សព្វថ្ងៃនេះរស់នៅសែនអេម៉ានទីក្រុងបារីស Seineet Marne ប្រទេសបារាំង ។ ចេង ឈុន អៀង ជាប្អូនបង្កើតរបស់ ចេង ឈុន ស្រេង ។ ឈ្មោះ ឆ្លូន អេង (ហៅ តានី) មានតួនាទីជាវិស្វករ មានប្រពន្ធឈ្មោះ ចេង ឈុន ស្រេង ។ ចេង ឈុន ស្រេង ជាបងបង្កើតរបស់ឈ្មោះ ចេង ឈុន អៀង ។ ចំណែក ចេង ឈុន ស្រេង ជាម្តាយរបស់ក្មេងទាំងនាក់មានឈ្មោះដូចខាងក្រោម ដូច្នោះ ចេង ឈុន អៀង ដែលត្រូវជាឪពុកមាបង្កើតសូមប្រកាសរកក្នុងបង្កើតឈ្មោះ ១) ឆ្លូន សៅយុត ភេទប្រុស ឆ្នាំ១៩៧០ - ១៩៧១ (មានអាយុប្រហែលជា១០ឆ្នាំ) បានចេញទៅតាមម្តាយដើម្បីរកឪពុកឈ្មោះ ឆ្លូន អេង ចាប់តាំងពីនោះមកបាត់ដំណឹងរហូត ។ ២) ឆ្លូន វុត្តា ភេទប្រុស ៣) ឆ្លូន ចាន់បុប្ផា ភេទស្រី ៤) ឆ្លូន វុត្តារី ភេទស្រី ៥) មិនចាំឈ្មោះ ។ ប្រសិនបើមានណាម្នាក់ក្នុងចំណោមក្មេងទាំងប្រាំនាក់ដែលរៀបរាប់ខាងលើពុំពឹងដំណឹងនៃការស្វែងរកនេះ សូមទំនាក់ទំនងទូរស័ព្ទលេខ ០ ១២ ២២៧ ៧៧៦ ។

សូមអរគុណ!

ការបង្កើតគណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សនៅតំបន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍

មូលសរសេរ

នៅក្នុងឆ្នាំ២០០៧ និង២០១០ សមាគមប្រជាជាតិអាស៊ី អាគ្នេយ៍ហៅកាត់ថា “អាស៊ាន” បានបង្កើតក្រុមសិទ្ធិមនុស្សថ្មីចំនួន ពីរគណៈកម្មាធិការអន្តររដ្ឋាភិបាលទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស និង គណៈកម្មាធិការទទួលបន្ទុកការពារសិទ្ធិស្ត្រី និងកុមារ ។ អត្ថបទនេះនឹង ពិនិត្យទៅលើដំណើរការក្នុងការឈានទៅរកការបង្កើតស្ថាប័នទាំងពីរ នេះដោយផ្ដោតលើការតស៊ូមតិអំពីបទដ្ឋាន និងគោលនយោបាយ ដែលបង្កើតឲ្យមានយន្តការសិទ្ធិមនុស្សជាច្រើននិងមកនិងបញ្ហា ប្រឈមនានា ។ បន្ទាប់មកយើងនឹងធ្វើការវិភាគទៅលើបរិបទនិងបញ្ហា របស់គណៈកម្មាធិការ និងបន្តវិញពីបែបបទដែលអាចរារាំងដល់ លទ្ធភាពបច្ចុប្បន្ននៅក្នុងការលើកស្ទួយនិងការការពារសិទ្ធិមនុស្ស ។ ចុងក្រោយនៃអត្ថបទនេះនឹងពិភាក្សាទៅលើលទ្ធភាពនៃការវិវត្ត របស់ស្ថាប័នទាំងពីរពេលខ្លះខាងមុខនេះ ។

១) សេចក្តីផ្តើម

នៅក្នុងឆ្នាំ២០០៧ ប្រមុខរដ្ឋទាំងដប់ប្រទេសនៃសមាគម អាស៊ានរួមមាន ប្រ៊ុយណេ, កម្ពុជា, ឥណ្ឌូនេស៊ី, ឡាវ, ម៉ាឡេស៊ី, ភូមា, បួមីយ៉ាន់ម៉ា, ហ្វីលីពីន, សិង្ហបុរី, ថៃ និងវៀតណាម បានចុះហត្ថលេខា ទៅលើកិច្ចព្រមព្រៀងលើកងប្រតិភូសិទ្ធិមនុស្ស ។ ភាគ ច្រើននៃការដ្ឋល់ឲ្យក្នុងការចុះកិច្ចព្រមព្រៀងគឺមាត្រាមួយដែល ប្រកាសថា អាស៊ាននឹងបង្កើតក្រុមសិទ្ធិមនុស្សថ្មីមួយ ។ កិច្ចព្រម ព្រៀងនោះហើយដែលនាំឲ្យឈានដល់ការបង្កើតគណៈកម្មាធិការ អន្តររដ្ឋាភិបាលទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សរបស់អាស៊ាននៅក្នុងឆ្នាំ ២០០៧ ក្នុងគោលបំណង “លើកស្ទួយនិងការពារសិទ្ធិមនុស្ស ព្រមទាំងសិទ្ធិនិងសេរីភាពជាមូលដ្ឋានរបស់ប្រជាជននៃសមាគម អាស៊ាន” ។ ប្រមាណជាប្រាំមួយខែក្រោយមក ដោយអនុលោម ទៅតាមសេចក្តីប្រកាសជាដូរការ សមាគមអាស៊ានបានបង្កើត គណៈកម្មាធិការមួយផ្សេងទៀតគឺគណៈកម្មាធិការទទួលបន្ទុក លើកស្ទួយនិងការពារសិទ្ធិស្ត្រីនិងកុមាររបស់សមាគមអាស៊ាន

ដោយផ្ដោតលើកិច្ចការជាក់លាក់ផ្សេងៗជាច្រើនទៀត ។ ដំណើរការនៃការបង្កើតគណៈកម្មាធិការអន្តររដ្ឋាភិបាលទទួល បន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សរបស់អាស៊ាន និងគណៈកម្មាធិការទទួលបន្ទុកលើក ស្ទួយ និងការពារសិទ្ធិស្ត្រី និងកុមាររបស់សមាគមអាស៊ាន គឺមិនមែន ជារឿងងាយស្រួល និងឆាប់រហ័សនោះទេ ។ ទោះបីជាកំណើតនៃសិទ្ធិ មនុស្សក្នុងតំបន់បានលេចឡើងជាលើកដំបូងនៅក្នុងរបៀបវារៈ អាស៊ានជាដូរការក្នុងឆ្នាំ១៩៩៣ យ៉ាងណាក៏ដោយ យើងបាន ចំណាយពេលវេលាអស់ដប់ប្រាំមួយឆ្នាំ និងធ្វើការតស៊ូមតិជាច្រើន លើកច្រើនសាទរំលែកនៅក្នុងតំបន់ក្នុងចំណោមប្រទេសស្ថិតក្នុងអាស៊ាន និងដៃគូដទៃ មកពីបណ្តាប្រទេសខាងក្រៅជាច្រើនទៀតក្នុងការចូលរួម ដើម្បីបង្កើតជាដៃគូសម្រាប់គណៈកម្មាធិការអន្តររដ្ឋាភិបាលទទួល បន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សរបស់សមាគមអាស៊ាន និងគណៈកម្មាធិការទទួល បន្ទុកលើកស្ទួយ និងការពារសិទ្ធិស្ត្រី និងកុមាររបស់សមាគម អាស៊ាន ។ ការបង្កើតនេះបានក្លាយជាទីចាប់អារម្មណ៍សម្រាប់ សមាគមដោយសារជាយូរហើយគឺជាប់ទាក់ទងទៅនឹងបទដ្ឋាននៃ ភាពគ្មានសិទ្ធិជ្រៀតជ្រែក និងការទប់ទល់ទៅនឹងសម្ពាធសិទ្ធិមនុស្ស ដែលជាអាទិភាពក្នុងកម្រិតតំបន់ជាពិសេសគឺសិទ្ធិដែលទាក់ទងទៅ នឹងសេរីភាពស៊ីវិលនិងនយោបាយ ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត ប្រតិកម្មរបស់ អ្នកគាំទ្រសិទ្ធិមនុស្សត្រូវបានចែកចេញតាមលំដាប់នៅក្នុងកម្រិត នៃការយកចិត្តទុកដាក់ខ្ពស់បំផុតទៅកាន់កម្រិតមធ្យម ។ គណៈកម្មា ធិការអន្តររដ្ឋាភិបាលអាស៊ានទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សគឺជាប្រភព ចម្បងនៃការឲ្យយោបល់និងមតិរិះគន់ ។ អ្នកខ្លះបានកាត់សេចក្តីថា វាគឺជាទម្រង់ដែលគួរនិយាយ ហើយពណ៌នាវាថាជា “ការបង្ខំភ្នែក” ឬ “ឥតប្រសិទ្ធភាព” ។ ហើយអ្នកខ្លះទៀតរួមមាន និទោសកម្មអន្តរជាតិ និងអ្នកយុវមើលសិទ្ធិមនុស្សបានឆ្លើយតប ទៅនឹងការមកដល់នៃស្ថាប័នថាមានភាពទន់ខ្សោយនិងការប្រុង ប្រយ័ត្នដោយសម្លឹងឃើញពីជំហានសក្តានុពល ប៉ុន្តែក៏មានការព្រួយ បារម្ភនៅខណៈពេលដែលមានកន្លះខាតខាងអាជ្ញាធរឯករាជ្យ ។

អត្ថបទនេះពិនិត្យទៅលើមូលហេតុដែលបណ្តាលឲ្យគណៈកម្មាធិការត្រូវបានបង្កើតឡើង និងហេតុដែលនាំឲ្យសមត្ថភាពមូលដ្ឋាននៅមានកម្រិត និងមធ្យម បាយមួយចំនួនដែលអាចមានការរីករាលដាល ។ ការតស៊ូមតិនៅទីនេះគឺថាគណៈកម្មាធិការអន្តររដ្ឋាភិបាលទទួលបានបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សរបស់សមាគមអាស៊ាន និងគណៈកម្មាធិការអាស៊ានទទួលបានបន្ទុកលើកស្ទួយនិងការពារសិទ្ធិស្ត្រីនិងកុមារអាស៊ានបានបង្កើតសិទ្ធិមនុស្សនៅក្នុងគោលបំណងពីរផ្សេងគ្នា ។ ទីមួយ គឺ “ការបង្កើត” សិទ្ធិមនុស្សដើម្បីគ្រប់គ្រងបរិយាកាសការវិវាទប្រកែក ហើយនិងអនុញ្ញាតឲ្យសមាជិកអាស៊ានវិនិច្ឆ័យនូវការរិះគន់ដោយការពិភាក្សាលើសិទ្ធិមនុស្សស្របទៅតាមលក្ខខណ្ឌនយោបាយដ៏មានសុវត្ថិភាពជាមួយនឹងសមាជិករដ្ឋាភិបាលក្នុងការគ្រប់គ្រងទៅតាមដំណាក់កាលនិងអត្ថន័យក្នុងកិច្ចពិភាក្សា ។ គោលបំណងទីពីរ គឺគណៈកម្មាធិការអន្តររដ្ឋាភិបាលទទួលបានបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សរបស់សមាគមអាស៊ាន និងគណៈកម្មាធិការអាស៊ានទទួលបានលើកស្ទួយនិងការពារសិទ្ធិស្ត្រីនិងកុមារ បង្កើតសិទ្ធិមនុស្សនៅក្នុងបរិបទដើម្បីធ្វើឲ្យបង្ហាញនូវតែមានភាពច្បាស់លាស់និងការគ្រប់គ្រងមានទំនួលខុសត្រូវដោយត្រូវតែគោរពទៅតាមច្បាប់ ។

គណៈកម្មាធិការថ្មីនេះគឺជាតំណាងនៃភាពសាន់សើលើបង្ហាញនិងនយោបាយជុំវិញការជម្រះរបស់អាស៊ានទៅលើបែបបទនៃការដោះស្រាយបញ្ហាសិទ្ធិមនុស្ស ។ ផ្នែកទីពីរនៃអត្ថបទនេះ គឺត្រូវបានពិភាក្សាអំពីវិធានលើបង្ហាញ និងនយោបាយនៃការតស៊ូមតិនៅលើមាតិកាផ្តោះទៅកាន់ការបង្កើតយន្តការសិទ្ធិមនុស្សអាស៊ាន ។ ផ្នែកទីបីនឹងធ្វើការពិនិត្យទៅលើនីតិវិធីរបស់អាស៊ានលើសិទ្ធិមនុស្សដែលត្រូវបានបញ្ជូនពីចរិតលក្ខណៈនៃគណៈកម្មាធិការអន្តររដ្ឋាភិបាលទទួលបានបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សរបស់អាស៊ាន ។ ផ្នែកទីបួននឹងធ្វើការសង្ខេបពីភាពខុសគ្នានៃគណៈកម្មាធិការទទួលបានបន្ទុកការពារសិទ្ធិស្ត្រីនិងកុមារ និងទំនាក់ទំនងទៅនឹងគណៈកម្មាធិការអន្តររដ្ឋាភិបាលអាស៊ានទទួលបានបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស ។ ចុងក្រោយ ផ្នែកទីប្រាំនឹងសរុបពីការពិភាក្សាទៅលើលទ្ធភាពយ៉ាងខ្លាំងមុខពីការរីករាលដាលរបស់ស្ថាប័ន ។

២) មាតិកាផ្តោះទៅកាន់ក្រុមអាស៊ានសិទ្ធិមនុស្ស

ក) កិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងក្នុងដំបូងរបស់បង្ហាញ

បើយោងតាមទស្សនវិស័យរបស់សិទ្ធិមនុស្ស អាស៊ានពុំ

មានលទ្ធភាពក្នុងការសម្រេចបានកិច្ចការនេះទេ កាលពីដំបូងឡើយ ។ សមាគមត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៦៧ នៅពេលដែលរដ្ឋាភិបាលប្រទេសអភិរក្សទាំងប្រាំនៅក្នុងតំបន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍បានចូលរួមរៀបចំបង្កើតដើម្បីជៀសវាងដោះស្រាយប្រទេសជិតខាងនិងការបណ្តេញនូវរាល់លទ្ធិកុម្មុយនីស្ត ។ សមាគមបានអភិវឌ្ឍន៍នូវបង្ហាញមួយ ហើយអនុវត្តទៅតាមរាល់ការរៀបចំទំនាក់ទំនងអន្តររដ្ឋាភិបាលដោយមិនអនុញ្ញាតឲ្យសមាជិកនៅក្នុងរដ្ឋណាមួយជ្រៀតជ្រែកកិច្ចការផ្ទៃក្នុងរបស់ប្រទេសណាមួយឡើយ ។ ទាំងនោះរួមមានបង្ហាញដ៏តឹងរឹងនៃភាពគ្មានសិទ្ធិជ្រៀតជ្រែក និង “កិច្ចការអាស៊ាន” តាមដូវការទូតដែលសង្កត់ធ្ងន់ទៅលើការប្រឹក្សា និងការព្រមព្រៀងជាជាន់នីតិវិធីនៃការសម្រេចចិត្តដូវការ និងស្របច្បាប់ ។ សមាជិករដ្ឋាភិបាលគឺមានភាពរីករាយក្នុងការចូលរួមចំណែកនៅក្នុងការវិនិច្ឆ័យកិច្ចការប្រទេសជាតិជាកិច្ចឆ្លើយតបសម្រាប់សហប្រតិបត្តិការ និងទប់ស្កាត់ប្រឈមនានាក្នុងតំបន់ និងចែករំលែកនូវអ្វីដែលលោក អេរិក កូហនតា បានឲ្យឈ្មោះថា គឺជា “សន្តិភាពអសេរីភាព” ។ សន្តិភាពអសេរីភាពរបស់អាស៊ានគឺចង់សំដៅទៅលើអសេរីភាពរបស់រដ្ឋក្នុងសង្គ្រាមអន្តររដ្ឋ ប៉ុន្តែសន្តិភាពអសេរីភាពនេះបែរជាទាំងកន្លែងអន្តរាយ គឺថាសមាជិករដ្ឋាភិបាលប្រឈមនឹងមតិរិះគន់ក្នុងតំបន់នៅពេលដែលប្រើប្រាស់របបកុម្មុយនីស្ត និងការបំបែកនិយមក្នុងការបង្ហាញភាពលាក់បាំងការអនុវត្តផ្ទៃក្នុង ។

បញ្ហាសិទ្ធិមនុស្សកម្រនឹងត្រូវបានលាតត្រដាងក្នុងការពិភាក្សាជាដូវការអំឡុងពេលសង្គ្រាមត្រជាក់ ។ រាជរដ្ឋាភិបាលបានជួបប្រទះនឹងសម្ពាធម្ននៗពីខាងអ្នកកាំទ្រ និងពួកកម្មុលធនខាងលិចនៅក្នុងការបញ្ជាក់ពីការរំលោភបំពានលើសិទ្ធិមនុស្ស ជាពិសេសគឺនៅពេលដែលកណបក្សឆ្នើមនិយមមានសិទ្ធិអំណាចខ្លាំងនៅប្រទេសអាមេរិកនិងខាងប៉ែកអឺរ៉ុប ប៉ុន្តែសម្ពាធនោះជាទូទៅគឺនៅមានកម្រិតខ្សោយ ។ រដ្ឋរបស់អាស៊ានហើយនិងដៃគូសន្តិសុខប្រទេសលោកខាងលិចរបស់ពួកគេមានការព្រួយបារម្ភទៅលើការត្រៀមខ្លួនប្រឆាំងជាមួយនឹងសត្រូវកុម្មុយនីស្ត ស្របពេលជាមួយនឹងការលាតសន្ធឹងនៃកុបកម្មនិងសង្គ្រាមឥណ្ឌូចិន ។

ខ) ការជំរុញសិទ្ធិមនុស្សដំបូងរបស់អាស៊ាន

បញ្ហាសិទ្ធិមនុស្សត្រូវបានគេបញ្ជ្រាតចូលទៅក្នុងកិច្ច

ពិភាក្សាអាស៊ានជាច្រើនចាប់ពីដើមទសវត្សរ៍៩០ ។ សម្ពាធន៍ខាងក្រៅនិងខាងក្នុងទៅលើរដ្ឋាភិបាលអាស៊ានបានតម្រូវឲ្យមានការធ្វើការផ្លាស់ប្តូរឲ្យបានឆាប់រហ័ស ។ នៅខណៈពេលដែលការកំរាមកំហែងពីសង្គ្រាមត្រជាក់ត្រូវបានធ្លាក់ចុះ វាបានក្លាយបញ្ហាកាន់តែលំបាកសម្រាប់រដ្ឋាភិបាលនានាក្នុងតំបន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍ ធ្វើការកំណត់នូវការគ្រប់គ្រងនយោបាយក្នុងស្រុក ព្រមទាំងរឿងរ៉ាវអតីតកាលមិនល្អដែលធ្លាប់បានកើតឡើង បានពង្រឹងចំណាប់អារម្មណ៍អន្តរជាតិ ជាពិសេសទៅលើការរំលោភបំពានសិទ្ធិនៅក្នុងតំបន់ ។ ជាទាហរណ៍ជាក់ស្តែងដែលបានកើតឡើងនៅក្នុងប្រទេសភូមារដ្ឋាភិបាលយោធាបានបដិសេធ និងមិនព្រមទទួលយកនូវលទ្ធផលនៃការបោះឆ្នោតជាតិក្នុងឆ្នាំ១៩៩០ ហើយព្រមទាំងបានដាក់កុកលោកស្រី អ៊ុនសាន ស៊ូដី ថែមទៀតផង និងការសម្លាប់ដីឃោរឃៅទៅលើអ្នកប្រឆាំងដល់សេដ្ឋកិច្ចនៅក្នុងតំបន់ខ្នើយដោយក្រុមទាហានឥណ្ឌូនេស៊ីនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៩១ និងឆ្នាំ១៩៩២ ។ “ខ្មែរសភាវង្ស” ដែលត្រូវបានគេស្គាល់ថាជាព្រឹត្តិការណ៍មួយការដាក់ទណ្ឌកម្មទៅលើទាហានប្រឆាំងកម្រិតប្រដាប់អាវុធនៅក្នុងប្រទេសថៃដែលទាំងនេះជាហេតុនាំឲ្យមានការរិះគន់ពីសំណាក់ជាតិ និងអន្តរជាតិ ។

បើទោះបីជាការរិះគន់ត្រូវបានបញ្ជូនដោយផ្ទាល់ទៅកាន់រាជរដ្ឋាភិបាលជាតិមួយៗក៏ដោយ អាស៊ាននៅតែត្រូវបានប្រឈមមុខនឹងការទាមទារឲ្យធ្វើសកម្មភាពឲ្យបានច្បាស់លាស់ ។ សម្ពាធពីខាងក្រៅមកពីប្រភពផ្សេងៗគ្នានោះរួមមានទាំងក្រុមយុវមហិកម្មអន្តរជាតិ និងរដ្ឋាភិបាល ។ រដ្ឋាភិបាលប្រទេសលោកខាងលិចបានដាក់ទណ្ឌកម្មទៅលើប្រទេសភូមា ហើយលោកស្រី អ៊ុនសាន ស៊ូដី បានទទួលពានរង្វាន់ណូបែលសន្តិភាពនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៩១ ។ មិត្តរបស់ភាគីប្រទេសលោកខាងលិចមិនរីករាយក្នុងការទទួលយកនូវមតិដែលមិនគួរសមណាមួយទេ ។ សហរដ្ឋអាមេរិកបានបន្ថយទំនាក់ទំនងខាងផ្នែកយោធាជាមួយទីក្រុងប៉ារីសនិងទីក្រុងហាកាតាដែលនេះជាសញ្ញាមួយបង្ហាញថា ទីក្រុងវ៉ាស៊ីនតោនមាននទ្ទៈនៅក្នុងការលើកស្ទួយនូវសិទ្ធិសេរីភាពនិយមព្រមទាំងមិនព្រមទទួលយកនូវការសុំជំនួយពីខាងយោធានៅក្នុងការរៀបចំសណ្តាប់ធ្នាប់របៀបរៀបរយក្នុងសង្គមថ្មីនេះ ។ លើសពីនេះទៅទៀត អាស៊ានចាប់ផ្តើមប្រឈមមុខទៅនឹងសម្ពាធនៃការយកចិត្តទុកដាក់ទៅលើសិទ្ធិមនុស្សពីគ្រប់តំបន់ ។

អ្វីដែលត្រូវបានចាប់អារម្មណ៍ជាន់នេះទៀតនោះគឺអ្នកដឹកនាំនៃវិទ្យាស្ថានស្ថិតិ និងសិក្សាអន្តរជាតិរបស់អាស៊ានដែលជាបណ្តាញនៃក្រុមអ្នកជំនាញដ៏មានសក្តានុពលមួយបានស្នើសុំនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៩២ ឲ្យរដ្ឋមន្ត្រីការបរទេសអាស៊ានត្រូវតែពិចារណាពីការបង្កើតយន្តការសិទ្ធិមនុស្សក្នុងតំបន់ ។

មានការកត់ត្រាមួយបានបង្ហាញថារដ្ឋមន្ត្រីអាស៊ានជាច្រើនបានចូលរួមក្នុងកិច្ចប្រជុំមួយដែលមានប្រទេសមកពីគ្រប់តំបន់អាស៊ី បានចូលរួមទៅលើសិទ្ធិមនុស្សនៅខែមីនា ឆ្នាំ១៩៩៣នៅទីក្រុងប៉ារីស ។ ដោយនៅទីនោះ រដ្ឋាភិបាលតំណាងឲ្យប្រទេសក្នុងតំបន់អាស៊ីជាមួយនឹងការរំពឹងទុកនៃសន្និសីទអន្តរជាតិសហប្រជាជាតិ ពិភពលោកបានធ្វើការប្រកាសជាសាធារណៈអំពីនទ្ទៈរបស់ខ្លួនទៅលើសិទ្ធិមនុស្ស និងបណ្តុះស្មារតីក្នុងការបង្កើតក្រុមសិទ្ធិមនុស្សក្នុងតំបន់ដោយនិយាយបញ្ជាក់ម្តងហើយម្តងទៀតថា “តម្រូវការពេលវេលាដើម្បីជំរុញលទ្ធភាពនៅក្នុងការរៀបចំបង្កើតឲ្យមានក្រុមសិទ្ធិមនុស្សលើកស្ទួយ និងការការពារសិទ្ធិមនុស្សនៅក្នុងតំបន់អាស៊ី” ។

កន្លងបានពីរខែក្រោយមក សន្និសីទអន្តរជាតិសហប្រជាជាតិពិភពលោកបានចេញនូវសេចក្តីប្រកាសជាសាធារណៈនៅទីក្រុងវៀន ប្រទេសអូទ្រីស និងកម្មវិធីសកម្មភាពហើយបានអំពាវនាវទៅកាន់រដ្ឋជាសមាជិកទាំងអស់ឲ្យបង្កើតនូវក្រុមសិទ្ធិមនុស្សដែលពុំធ្លាប់មានពីមុនមក ។ នៅក្នុងអំឡុងពេលកិច្ចប្រជុំប្រចាំឆ្នាំដែលធ្វើឡើងនៅក្នុងខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៩៣ រដ្ឋមន្ត្រីការបរទេសអាស៊ានបានធ្វើការបញ្ជាក់ថា “ខ្លួនមាននទ្ទៈនៅក្នុងការគោរពសិទ្ធិមនុស្ស និងសេរីភាពជាមូលដ្ឋាន” ហើយក៏បានយល់ស្របថា “អាស៊ានត្រូវតែពិចារណាទៅលើការបង្កើតយន្តការសិទ្ធិមនុស្សដ៏សមរម្យមួយក្នុងតំបន់” ។ ពីរខែក្រោយមក ស្ថាប័នអន្តររដ្ឋសភាអាស៊ានដែលបង្កើតឡើងក្នុងឆ្នាំ១៩៧៧នៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ដើម្បីបង្កឲ្យមានទំនាក់ទំនងប្រសើរ រវាងមន្ត្រីអាស៊ានទៅនឹងអ្នកកំរើនប្រសិទ្ធិបានប្រកាសជាសាធារណៈទៅតាមមតិស្នើសុំនោះ ។

ក) ការការពារ “ទស្សនៈយល់ឃើញក្នុងតំបន់អាស៊ី”

ទោះបីជាប្រទេសមានការអភិវឌ្ឍន៍យ៉ាងណាក៏ដោយ រដ្ឋាភិបាលអាស៊ាននៅតែស្ថិតនៅឆ្ងាយពីការធានាគុណភាពនៃយ៉ាងសំខាន់របស់សមាគមនៅក្នុងការលើកស្ទួយ និងការការពារសិទ្ធិ

មនុស្ស ។ ជាច្រើនឆ្នាំបន្ទាប់មកទៀត ពុំមានរដ្ឋាភិបាលអាស៊ាន រូបណាបានមកបង្ហាញពីការស្នើសុំដ៏ជាក់លាក់មួយ ឬមួយក៏ជាក់ បញ្ហានានាទៅក្នុងរបៀបវារៈរបស់មន្ត្រីការបរទេសឡើយ ។ លើសពីនេះទៅទៀតសេចក្តីប្រកាសជាសាធារណៈនៅទីក្រុងប្រាសាទ កាលពីឆ្នាំ១៩៧៣នោះមិនគ្រាន់តែបានបញ្ជាក់តែពីសារសំខាន់ នៃរឿងសិទ្ធិមនុស្សប៉ុណ្ណោះទេ ថែមទាំងឆ្លៀតទឹកសប្បាយពីការ រិះគន់របស់ប្រទេសលោកខាងលិចទៅលើការកើនឡើងនៃកប៉ាល់ យោធាក្នុងទ្វីបអាស៊ី ហាក់បីដូចជាការបង្ហាញច្បាស់នៃជម្លោះលើ “ទស្សនៈយល់ឃើញតំបន់អាស៊ី” ។

មានការសរសេរជាច្រើនអំពីការតស៊ូមតិទៅលើទស្សនៈ យល់ឃើញរបស់អាស៊ីដែលរួមមាននាយករដ្ឋមន្ត្រីម៉ាឡេស៊ី លោក មហាធឿ មហាម៉េត អ្នកដឹកនាំសិរីបុរីលោក លី កូនយូ ហើយនិង អ្នកផ្សេងៗ ទៀតបានចោទប្រកាន់ទៅកាន់លោកខាងលិចដែលបន្ត ឲ្យអាស៊ីទទួលយកនូវកំរិតសិទ្ធិមនុស្ស នៅខណៈពេលដែលអាស៊ី ពឹងផ្អែកទៅលើវប្បធម៌ និងប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ខ្លួនជាបរហូតរៀង មក ។ អ្នកគាំទ្រទៅនឹងទស្សនៈយល់ឃើញរបស់អាស៊ីបានអះអាង ថា សង្គមអាស៊ី បានដាក់ចំណងទាក់ទងសំខាន់ទៅលើសហគមន៍ ច្រើនជាងខ្លួនឯង ។ មិនត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះ ថែមទាំងបានប្រកែកថា ស្ថិរភាពនិងការអភិវឌ្ឍន៍សេដ្ឋកិច្ចគឺជាការចាំបាច់ដែលនាំមកនូវ សិទ្ធិសេរីភាពខាងនយោបាយដែលវាជួយពីកំរិតរបស់អ្នកជំនាន់ មុន ហើយសិទ្ធិរបស់អ្នកជំនាន់ក្រោយជារៀងៗ គឺត្រូវបានប្រើ នៅក្នុងកិច្ចពិភាក្សាលោកខាងលិចដែលក្តោបទៅលើសិទ្ធិសង្គម ស៊ីវិល និងសិទ្ធិសេរីភាពខាងនយោបាយជាអាទិភាព ។

ទោះបីជាការតស៊ូមតិពីទស្សនៈយល់ឃើញរបស់អាស៊ី ជាធម្មតាគឺបានធ្លាក់ចូលទៅក្នុងការដៃដៃកែវែកវែកក្តៅកកកទៅ លើបញ្ហាវប្បធម៌ និងនីតិវិធីនយោបាយដើម្បីដល់ប្រយោជន៍ដល់ ខ្លួននោះ ក៏ប៉ុន្តែវាបានឆ្លុះបញ្ចាំងពីការតស៊ូដម្លោះយកលក្ខខណ្ឌ បង្ហាញពីភាពប្រាកដមួយ ព្រមទាំងបានចង្អុលបង្ហាញពីការព្រួយ បារម្ភផ្នែកនយោបាយលើដំណើរការសិទ្ធិមនុស្សទៅកាន់តំបន់ពោរ ពេញដោយអំណាចនៅអាស៊ី ។ ការព្រួយបារម្ភទាំងនេះហើយ បង្កើតបានជាទូទៅនៅក្នុងការចូលរួមបង្កើតគណៈកម្មាធិការអន្តររដ្ឋា ភិបាលអាស៊ានទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស និងគណៈកម្មាធិការអាស៊ាន

ទទួលបន្ទុកការពារសិទ្ធិស្ត្រីនិងកុមារ ។

អ្វីដែលជាការព្រួយបារម្ភដ៏ខ្លាំងក្លារបស់អាស៊ីនោះគឺ ដំណើរ ការសិទ្ធិមនុស្សនឹងត្រូវបានគេប្រើជាធ្នាក់សម្រាប់ការអនុវត្តបុព្វ សិទ្ធិនយោបាយលោកខាងលិច ។ សេចក្តីប្រកាសជាសាធារណៈ នៅទីក្រុងប្រាសាទក្នុងឆ្នាំ១៩៧៣ បានព្រមានប្រឆាំងទៅនឹងកំរិត ដែលថា “ស្តង់ដារទេ” និងការប្រើប្រាស់សិទ្ធិមនុស្សក្នុងលក្ខខណ្ឌនៃ ការអភិវឌ្ឍន៍ណាមួយនោះឬក៏ថា “ទប់កំរិតនៃសម្ពាធនយោ បាយ” ។ លើសពីនេះទៅទៀតនោះ សេចក្តីប្រកាសនោះក៏បានសង្កត់ ធ្ងន់ទៅលើចំណុចសំខាន់មួយចំនួនដូចជាភាពគ្មានសិទ្ធិជ្រៀតជ្រែក នៅក្នុងកិច្ចការផ្ទៃក្នុងរបស់រដ្ឋ តួនាទីមូលដ្ឋានរបស់រដ្ឋដែលជាអ្នក ឃ្លាំមើលសិទ្ធិមនុស្ស និងតម្រូវការពិចារណាទៅលើលក្ខណៈពិសេស ជាតិ និងតំបន់រួមទាំងផ្នែកវប្បធម៌ ។ ទាំងនេះគឺជាការបញ្ជាក់ទៅកាន់ ក្រុមប្រទេសខាងលិចយ៉ាងច្បាស់ណាស់ថា គឺកំរិតមិនឲ្យប្រើប្រាស់ សិទ្ធិមនុស្សនៅក្នុងការទាញយកផលប្រយោជន៍ បន្តចំបង្កាក់ការ កាន់តំណែងនៅក្នុងតំបន់អាស៊ី ។ ម្យ៉ាងទៀតដោយសារតែមន្ត្រី អាស៊ានជាច្រើនធ្លាប់មានបទពិសោធន៍ទៅនឹងច្បាប់អំណាចនិកម ទើង ការឈ្លានពានទឹកដីរបស់ជនបរទេសបានធ្វើឲ្យមានការព្រួយបារម្ភ យ៉ាងខ្លាំង ព្រមទាំងយល់ច្បាស់ពីទុក្ខយកលរបស់លោកខាងលិច ដោយគ្រាន់តែយកបញ្ហារំលោភបំពានសិទ្ធិមនុស្សមកធ្វើជាលេស ។

មន្ត្រីនៅអាស៊ីជាច្រើន ក៏មានភាពភ័យខ្លាចផងដែរទៅនឹង ដំណើរការសិទ្ធិមនុស្សនេះ ហើយជាពិសេសគឺការជំរុញឲ្យមានសិទ្ធិ នយោបាយ និងសិទ្ធិសង្គមស៊ីវិលគឺជាការបំបិទផ្លូវខ្លួនឯង ។ មន្ត្រី អាស៊ានភាគច្រើនបានចំណាយពេលវេលាជាច្រើនទសវត្សរ៍នៅក្នុង ការរួមបញ្ចូលច្បាប់គ្រប់គ្រងថ្មី និងរៀបចំនូវសណ្តាប់ធ្នាប់សង្គម និងប្រជាជនឲ្យមានរបៀបរៀបរយដោយរួមបញ្ចូលទាំងទុនដែល បានមកពីអំណាចជនបរទេស ។ ការបង្កើននូវសិទ្ធិសេរីភាពខាង នយោបាយមានន័យថាជាការបង្កឲ្យមានហានិភ័យនៃស្ថេរភាពក្នុង ស្រុក ការធ្វើឲ្យច្របូកច្របល់ផ្នែកសេដ្ឋកិច្ច និងការធ្វើឲ្យបាត់បង់សិទ្ធិ អំណាចផ្ទាល់ខ្លួន ។

ក្រុមគាំទ្រអង្គការអន្តរជាតិ និងរដ្ឋាភិបាលប្រទេសលោក ខាងលិច ហាក់បីដូចជាមានទំនោរទៅរកសិទ្ធិស៊ីវិល និងនយោបាយ ថាជាសិទ្ធិមានសេរីភាពក្នុងការបញ្ចេញមតិសេរីភាពក្នុងការចូល

រួម និងសេរីភាពក្នុងការសរសេរកិច្ចសន្យាសិទ្ធិដីគ្រឹមត្រូវមួយដែលអាចមានអំណាចលើអ្នកប្រឆាំងខ្លួននយោបាយ ។ ក្រុមទាំងនោះក៏មានទំនោរទៅលើតម្រូវការទ្រឹក្សាសិទ្ធិមនុស្ស និងតម្រូវការប្រជាធិបតេយ្យ ទាំងនេះហើយដែលបន្ថែមតំបន់ទៅលើជនមូលធននិយមនៅអាស៊ី ។ រដ្ឋាភិបាលអាស៊ីបាននិយាយសន្តត់ធ្ងន់មកវិញទៅលើសិទ្ធិខ្លួនសេដ្ឋកិច្ច សង្គម និងវប្បធម៌ ដូចជាសិទ្ធិទទួលបាននូវការអប់រំសុខភាព និងការរស់នៅសមរម្យ ។ ការថ្លែងការណ៍ជាសាធារណៈនៅទីក្រុងប្រាសាទក្នុងឆ្នាំ១៩៧៣ បានសន្តត់ធ្ងន់ទៅលើ “ភាពមិនអាចបែងចែកបាននៃសិទ្ធិខ្លួនសេដ្ឋកិច្ច សង្គម វប្បធម៌ស៊ីវិល និងនយោបាយ” ដែលបញ្ជាក់អំពីយន្តការសិទ្ធិមនុស្សដ៏ត្រូវត្រួតពិនិត្យ ប្រមូល “ជាប់ទាក់ទងចម្បងទៅនឹងផ្នែកតែមួយនៃសិទ្ធិ” និងលើកយកពាក្យសម្តីដែលថា ការលុបបំបាត់ភាពក្រីក្រគឺជាការបំពេញតម្រូវការសិទ្ធិមនុស្ស ។ សេចក្តីប្រកាសជាសាធារណៈមួយអំពី “សិទ្ធិនៅក្នុងការអភិវឌ្ឍ” យោងតាម “សិទ្ធិសកល និងសិទ្ធិកំណើត” ត្រូវបានកំណត់យ៉ាងច្បាស់នៅក្នុងពិធីថ្លែងការណ៍ទូទៅរបស់សភាអង្គការសហប្រជាជាតិក្នុងឆ្នាំ១៩៧៦ ។

ការបង្កើនទិសដៅពីសេរីភាពខ្លួនស៊ីវិល និងនយោបាយទៅជាសេចក្តីត្រូវការខ្លាំងផ្នែកសេដ្ឋកិច្ចគឺមានភាពសមស្របទៅនឹងគោលបំណងនៃការអភិវឌ្ឍន៍ ។ ចំណុចនេះមានន័យថា គឺជាការកាត់បន្ថយនូវការយកចិត្តទុកដាក់ទៅលើសេរីភាពខ្លួននយោបាយ និងការប្រើកាសាសិទ្ធិមនុស្សនៅក្នុងការកំណត់តួនាទីចម្បងរបស់រដ្ឋាភិបាលអាស៊ី ដើម្បីរៀបចំការអភិវឌ្ឍន៍ប្រទេសរបស់ខ្លួន ហើយជូនកាលលាក់កំបាំងនូវសត្រូវនយោបាយដោយប្រើប្រាស់នូវប្រយោជន៍ទាំងអស់នេះ ។ វាក៏បានគាំទ្រពីការបើកចំហនូវវេទិកាពិភាក្សារវាងគ្នាពីលោកខាងលិចដែលមានភាពយឺតយ៉ាវក្នុងការទទួលស្គាល់ពីសិទ្ធិសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមជាជាន់សិទ្ធិស៊ីវិល និងនយោបាយ ។ “សិទ្ធិនៅក្នុងការអភិវឌ្ឍ” បានដាក់បន្ទុកយ៉ាងធ្ងន់ទៅលើប្រទេសអភិវឌ្ឍក្នុងការការពារដែលបន្តបន្ថែមថាប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍គឺមានតួនាទីក្នុងការផ្តល់ជំនួយហិរញ្ញវត្ថុនានាទៅកាន់ប្រទេសក្រីក្រដើម្បីធ្វើការអភិវឌ្ឍន៍ ។

ការតបតអាស្រ័យលើការយល់ឃើញរបស់អាស៊ីដែលដឹកនាំដោយប្រមុខរដ្ឋជាខ្ពស់អាស៊ានគឺបានចាក់បូសទៅក្នុងផ្នែកមួយនៃការយល់ឃើញខុសប្លែកគ្នាដែលមានទំនាក់ទំនងទៅនឹង

ភាពខុសប្លែកគ្នានៃសារសំខាន់សង្គមតែប៉ុណ្ណោះ ។ ទោះបីយ៉ាងណាក៏ដោយប្រមុខរដ្ឋមួយចំនួនគឺមានមូលដ្ឋានអំណាចនយោបាយនៃការកាន់ ដីណែនាំទៅហើយ ។ អ្នកដឹកនាំ “ដាច់ការ” ដូចជាលោកមាហាផៀរ, លី កូន់យូ និងលោក ស៊ូហារតូ មិនបានបដិសេធទៅនឹងសិទ្ធិសេរីភាពរបស់បុគ្គលម្នាក់ៗ ដែលជាតម្រូវការសង្គមទេ ប៉ុន្តែលោក លី កូន់យូ បានបដិសេធថា វាជា “យុទ្ធសាស្ត្រទូទៅ” តែប៉ុណ្ណោះ ។ នៅក្រុងប៉េកាំងនេះកាត់មិនទទួលយកថា សិទ្ធិមនុស្សគឺជាសិទ្ធិពិតជាតិបូព៌ាកំណើតដែលឈានដល់ការសម្រេចនីមួយៗរបស់រដ្ឋាភិបាល ប៉ុន្តែកាត់បែរជាគិតថាអ្នកទាំងនោះប្រើប្រាស់សិទ្ធិដូចជា ទំនិញនៅក្នុងកិច្ចពិភាក្សាសង្គមដោយពឹងលើវប្បធម៌សង្គម និងដំណាក់កាលនៃការអភិវឌ្ឍន៍ទៅវិញ ។

ការសំខាន់នោះគឺអ្នកនយោបាយគាំទ្រដំណើរការការយល់ឃើញអាស៊ីបានចាត់ទុកខ្លួនឯងថាជាអាជ្ញាធរដឹកនាំមរម្យនៅក្នុងការដឹកនាំកិច្ចពិភាក្សាថាតើសិទ្ធិណាដែលត្រូវបានគេទទួលស្គាល់និងទៅតាមកម្រិត ។ គ្មានអ្វីដែលត្រូវត្រួតពិនិត្យទេដែលអ្នកកាន់ដីណែនាំទាំងនោះចង្អុលបង្ហាញអ្វីដែលជាតិច្រមព្រៀងរបស់សង្គមហើយបន្តជំរុញឲ្យក្រីក្រក្រមរបស់ពួកគេត្រូវបានគេទទួលស្គាល់និងបញ្ចៀសនូវប្រព័ន្ធបក្សចម្រុះដែលនាំឲ្យមានការបាច់សាច់នៅក្នុងការសម្រេចចិត្តទៅលើសិទ្ធិមនុស្ស ។ ប្រទេសថៃ និងហ្វីលីពីន បោះសន្ទុះទៅមុខទៅលើសិទ្ធិមនុស្ស ប៉ុន្តែនៅខណៈពេលដែលអាស៊ានបានបន្ថែមប្រទេសគ្មានសេរីភាពពេញលេញចំនួនបួនទៅក្នុងបញ្ជីឈ្មោះសមាជិក នៅចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៥ និង១៩៧៧ រួមមានប្រទេសកម្ពុជា ភូមា ឡាវ និងវៀតណាម នាំឲ្យមានអត្តសញ្ញាណពិការបើកចំហនៃសិទ្ធិសេរីភាពលើផ្នែកស៊ីវិលនិងនយោបាយ ។

ឃ) ការផ្លាស់ប្តូរអទិពលនៅអាស៊ី

ទោះបីជាមានការតស៊ូមតិទស្សនៈយល់ឃើញរបស់អាស៊ី និងបញ្ហាសិទ្ធិអំណាចនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ភូមា ឡាវ និងវៀតណាមដែលជាសមាជិកថ្មីរបស់អាស៊ានយ៉ាងណាក៏ដោយការបញ្ជ្រាបសិទ្ធិមនុស្សក៏បានកើនឡើងក្នុងកំណត់សម្គាល់នៅក្នុងរបៀបវារៈរបស់អាស៊ាននៅឆ្នាំ បន្ទាប់ពីការប្រកាសជាដួវការនៅទីក្រុងប្រាសាទក្នុងឆ្នាំ១៩៧៣ ។ ការដាក់សម្ពាធរបស់ប្រទេសលោកខាងលិចមានលក្ខណៈ ច្រើនសណ្ឋានដូចជា ការប្រកាសជាសាធារណៈពីអ្នកដែល

មិនគោរពតួនាទី ការកំទ្រក្រមសន្តិសុខស៊ីវិលក្នុងតំបន់ ការផ្លាស់ប្តូរ ប្រព័ន្ធអប់រំ ការដាក់ទណ្ឌកម្ម និងការពន្យារពេលផ្តល់ជំនួយជាដើម ។ អ្វីដែលសំខាន់គឺជាកន្លឹះនៃការផ្លាស់ប្តូរនយោបាយក្នុងស្រុកនៅតំបន់ អាស៊ី និងឥទ្ធិពលនៃការកំទ្រនៅអាស៊ី រួមមានការបង្កើនចល័តភាព នៃក្រុមសន្តិសុខស៊ីវិលអាស៊ាន ក្រុមអ្នកជំនាញនិងមន្ត្រីមនុស្សធម៌ ។

ក្រុមសន្តិសុខស៊ីវិល និងក្រុមជំនាញ គឺជាក្នុងការដើរចាំបាច់ សម្រាប់ការផ្លាស់ប្តូរ និងជួយសម្របសម្រួលកាត់បន្ថយសម្ពាធសិទ្ធិ មនុស្សរបស់រដ្ឋាភិបាលអាស៊ីទៅលើរបៀបវារៈអាស៊ាន ។ នៅក្នុង ឆ្នាំ១៩៩៤ វិទ្យាស្ថានស្ថិតិនិងសិក្សាអន្តរជាតិក្នុងទីក្រុងម៉ានីល ប្រទេសហ្វីលីពីន បានធ្វើជាម្ចាស់ផ្ទះក្នុងកិច្ចពិភាក្សាប្រចាំឆ្នាំជាលើក ដំបូងរបស់វិទ្យាស្ថានស្ថិតិនិងសិក្សាអន្តរជាតិអាស៊ានទៅលើសិទ្ធិ មនុស្ស ។ ឆ្នាំបន្តបន្ទាប់ទៀត អង្គការអន្តរជាតិមួយដែលមានឈ្មោះ ជាភាសាអង់គ្លេសថា LAWASIA ដែលដឹកនាំដោយមេធាវីចៅក្រម និងក្រុមអ្នកច្បាប់បានបង្កើតការងារក្រុមមួយសម្រាប់យន្តការសិទ្ធិ មនុស្សអាស៊ាន ដែលជាសក្ខីភាពក្នុងការបង្កើតក្រុមសិទ្ធិមនុស្ស ។ ក្នុងឆ្នាំ១៩៩៨ អាស៊ានបានចូលខ្លួនជាផ្លូវការថាជាដៃគូនៅក្នុង ការងារក្រុម ។ ក្រុមការងារនេះជាអ្នកប្រកាសពីកិច្ចប្រជុំជាផ្លូវការ ជាច្រើនដែលទាក់ទងនឹងសន្តិសុខស៊ីវិលនិងតំណាងរដ្ឋាភិបាល ព្រមទាំង ការធ្វើបទបង្ហាញពីសេចក្តីព្រាងសម្រាប់កណៈកម្មាធិការទទួលបន្ទុក សិទ្ធិមនុស្សក្នុងតំបន់នៅឆ្នាំ២០០០ ។

នៅក្នុងឆ្នាំនោះវិទ្យាស្ថានស្ថិតិនិងសិក្សាអន្តរជាតិអាស៊ាន ក៏បានចាប់ផ្តើមផ្តល់ឲ្យរដ្ឋសភាប្រជាជនអាស៊ាននូវដំណើរការការ ទូត « ជំហានទី២ » ដែលផ្តល់ភាពងាយស្រួលក្នុងការភ្ជាប់ទំនាក់ទំនង មន្ត្រីជាមួយនឹងអ្នកកំទ្រសន្តិសុខស៊ីវិល ។ របាយការណ៍លើកដំបូង របស់រដ្ឋសភាប្រជាជនអាស៊ានបង្កើតនូវការស្នើសុំស្តុលទាំងប្រាំបួន សម្រាប់ប្រមុខរដ្ឋអាស៊ានរួមនឹងចំណុចដ៏ជាក់លាក់ទាំងប្រាំយោង ទៅតាមសិទ្ធិមនុស្ស ។ រដ្ឋសភាប្រជាជន អាស៊ានបានរៀបចំនូវតារាង ពិន្ទុសិទ្ធិមនុស្សអាស៊ានថ្មីមួយ និងបានអំពាវនាវឲ្យអ្នកដឹកនាំអាស៊ាន ទាំងអស់ត្រូវបង្កើតយន្តការក្នុងតំបន់សម្រាប់លើកស្ទួយនិងការពារ សិទ្ធិមនុស្ស ។

សន្ទុះនយោបាយអន្តររដ្ឋបានដើរតួនាទីដូចជា រដ្ឋាភិបាល អាស៊ីមួយចំនួនដែលសំឡឹងឃើញថាសមាគមនេះ គួរតែពង្រឹង

តួនាទីក្នុងការការពារសិទ្ធិមនុស្សបន្ថែមទៀត ។ នៅចុងទសវត្សរ៍៩០ មន្ត្រីអាស៊ីស្របខាងសេរីនិយមចាប់ផ្តើមប្រឈមមុខទៅនឹងបទដ្ឋាន នៃភាពគ្មានសិទ្ធិជ្រៀតជ្រែក ហើយនៅពេលដែលមន្ត្រីការបរទេស ថៃ ដែលឥឡូវនេះជាលេខាធិការដ្ឋានខ្ពស់អាស៊ានគឺលោក សុវិន្ទ ពិតសុវ៉ាន់ កំទ្រនូវគោលនយោបាយ « ការបត់បែននៃកិច្ចសន្យា » ជាមធ្យោបាយក្នុងការដោះស្រាយបញ្ហាដែលកាយចេញពីប្រទេស ភូមាបានធ្វើឲ្យខូចខាតទៅដល់កេរ្តិ៍ឈ្មោះខាងក្រៅរបស់អាស៊ាន និងវិវាទដល់ទំនាក់ទំនងជាមួយប្រទេសលោកខាងលិច ។

សន្ទុះក្នុងតំបន់ដ៏សំខាន់មួយទៀតគឺទំនោរឆ្ពោះទៅរកការ បង្កើតសិទ្ធិមនុស្សជាមួយនឹងកន្លឹះនៃរដ្ឋអាស៊ាន ។ អំឡុងក្រោយពេល សង្គ្រាមគ្រប់ដំណាក់កាលតែប្រទេសហ្វីលីពីនដែលមានកណៈកម្មាធិការ ទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងក្នុងឆ្នាំ១៩៨៦ ដោយការសម្រេចរបស់ប្រធានាធិបតី ខូរ៉ាសិន អាកិន្យ អនុលោម ទៅតាមជនដ្ឋានការ ហ្វីឌីណង់ ម៉ាកូស ។ នៅក្នុងឆ្នាំ១៩៩៣ ប្រទេសឥណ្ឌូនេស៊ី ក៏បានបង្កើតកណៈកម្មាធិការជាតិមួយគឺ ខមណាសហាម មានសណ្តានចិត្តយ៉ាងទូលំទូលាយនៅក្នុងការចូល រួមទៅតាមសម្រេចស្រែករបស់អន្តរជាតិលើការលុបលាងការសម្លាប់ រង្គាលក្នុងតំបន់ឌីលី ។ ការផ្លាស់ប្តូរយ៉ាងសំខាន់នោះគឺប្រទេស ឥណ្ឌូនេស៊ី ដែលធ្លាប់កាន់របបយោធាដ៏តឹងរ៉ឹងបែរមករករដ្ឋាភិបាល មួយមានប្រជាធិបតេយ្យ និងសិទ្ធិសេរីភាពពេញលេញបន្ទាប់ ពីការធ្លាក់ដំណែងរបស់លោក ស៊ូហារតូ ក្នុងឆ្នាំ១៩៩៨ ។ ប្រទេសម៉ាឡេស៊ីបានបង្កើតកណៈកម្មាធិការមួយដែលមានឈ្មោះ ថា សុហាខាម ។ ក្នុងឆ្នាំ១៩៩៩ នៅខណៈពេលដែលអ្នកដឹកនាំ ប្រឆាំងគឺលោក អាន់វ៉ា អ៊ីប្រាហ៊ីម និងអនុប្រធានាធិបតីរបស់ សហរដ្ឋអាមេរិក លោក អាល់ហ្គ័រ បានធ្វើការរិះគន់យ៉ាងខ្លាំងទៅ លើកំណត់ត្រាសិទ្ធិមនុស្សរបស់លោក មហាជៀ ។ ថៃបានបង្កើត កណៈកម្មាធិការទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សជាតិមួយក្នុងឆ្នាំ២០០១ ហើយបានបញ្ឈប់បដិវត្តន៍កណៈ រដ្ឋមន្ត្រីក្នុងរយៈពេលខ្លីបន្ទាប់ ពីកិច្ចការ « ខៃខសភាធីត » ក្នុងឆ្នាំ១៩៩២ នៅពេលដែលរដ្ឋាភិបាល ថៃប្រឈមមុខនឹងសម្ពាធដ៏ធ្ងន់ធ្ងរពីអង្គការសិទ្ធិមនុស្សមួយចំនួន ។

៧) ផែនការសម្រាប់ទីភ្នាក់ងារលើសិទ្ធិស្ត្រីនិងកុមារ

នៅចុងទសវត្សរ៍៩០ សិទ្ធិមនុស្សបានចាក់បូសទៅក្នុងការ

ថ្ងៃនៃសុំនូវការងាររបស់អាស៊ានហើយទិសដៅសិទ្ធិមនុស្សរបស់សមាគម ក៏មានសភាពច្បាស់លាស់ និងមានមហិច្ឆតាប្រសើរជាងមុន ។ ក្នុង ឆ្នាំ១៩៧៨ ដែនការសកម្មភាពរបស់ទីក្រុងហាណូយដែលជាក្រុម ដែនការប្រាំឆ្នាំលើកដំបូងដើម្បីឲ្យសម្រេចបានគោលដៅក្នុងឆ្នាំ ២០២០ ក្នុងតំបន់អាស៊ាននៃ “សន្តិភាព ស្ថេរភាព និងវិបុលភាព” សមាជិកទាំងអស់បានយល់ព្រមទៅលើតែ “ការបន្ថែមការផ្លាស់ ប្តូរព័ត៌មាននៅក្នុងផ្នែកសិទ្ធិមនុស្ស” ហើយនឹងកិច្ចការឆ្ពោះទៅរកការ អនុវត្តអនុសញ្ញាអន្តរជាតិលើសិទ្ធិស្ត្រីនិងកុមារ ។ ដំណើរការនេះក៏ មានភាពងាយស្រួលក្នុងការទទួលយកក្នុងតំបន់ដោយសាររដ្ឋ សមាជិកអាស៊ានធ្លាប់បានទទួលស្គាល់សិទ្ធិស្ត្រីនិងកុមារក្នុងច្បាប់ អន្តរជាតិរួចទៅហើយ ។ ប្រទេសទាំងអស់បានផ្តល់សច្ចាប័ន ឬ ការយល់ព្រមទៅលើអនុសញ្ញាស្តីពីសិទ្ធិកុមារ ហើយប្រទេសស្ទើរ តែទាំងអស់បានផ្តល់សច្ចាប័នឬការយល់ព្រមទៅលើអនុសញ្ញានៃ ការលុបបំបាត់រាល់ទម្រង់នៃការរើសអើងប្រឆាំងនឹងស្ត្រីភេទ ។

ក្នុងរវាងឆ្នាំ២០០៤ និង២០១០ នៃកម្មវិធីសកម្មភាព ទីក្រុងវៀងចាន់សមាជិកទាំងអស់បានយល់ព្រមក្នុងការ “លើកស្ទួយ សិទ្ធិមនុស្ស” គ្រួសារពិភពលោកឡើងវិញនូវយន្តការសិទ្ធិមនុស្សដែល មានស្រាប់បង្កើតនូវអនុស្សរណៈយោគយល់ដើម្បីសម្របសម្រួល កិច្ចសហប្រតិបត្តិការ លើកស្ទួយនូវការអប់រំសិទ្ធិមនុស្ស “កែលម្អ លើមធ្យោបាយក្នុងការការពារ និងលើកស្ទួយសិទ្ធិកម្មករអន្តោ ប្រវេសន៍” និង “ការបង្កើតគណៈកម្មាធិការអាស៊ានទទួលបន្ទុក លើការលើកស្ទួយ និងការពារសិទ្ធិស្ត្រី និងកុមារ” ដើម្បីសម្រេចឲ្យ បានក្នុងឆ្នាំ២០១០ ។ ក្រុមការងារយន្តការអាស៊ានក្នុងតំបន់ទៅ លើសិទ្ធិមនុស្សសម្លឹងឃើញថា គណៈកម្មាធិការមួយនេះផ្តោត ចង្អៀត និងដូចជាមានវាច្បាញដំរាងតិចតួចទៅលើតែប្រធានបទស្ត្រី និងកុមារ ហើយថាជា “ដំហានដំបូង” ក្នុងការឆ្ពោះទៅរកការបង្កើត គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សទូទៅ ។ ដុំយទៅនឹងអនុសញ្ញាស្តីពីសិទ្ធិ កុមារ និងអនុសញ្ញានៃការលុបបំបាត់រាល់ទម្រង់រើសអើងប្រឆាំង នឹងស្ត្រីភេទនៅក្នុងឆ្នាំ២០០៤ មានសមាជិកអាស៊ានតែបួន ប្រទេសប៉ុណ្ណោះបានចូលរួមក្នុងអនុសញ្ញាអន្តរជាតិលើសិទ្ធិស្ត្រី និងនយោបាយ ហើយមានត្រឹមតែប្រទេសបួនបានផ្តល់សច្ចាប័នឬ យល់ព្រមទៅលើអនុសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសេដ្ឋកិច្ចសិទ្ធិសង្គមនិង

វប្បធម៌ ។

នៅចន្លោះឆ្នាំ២០០៤ និង២០០៧ សមាជិកអាស៊ានបាន ធ្វើការសរុបសេចក្តីថ្លែងការណ៍បីក្នុងតំបន់ទៅលើនេះក្នុងការលុប បំបាត់អំពើហិង្សាប្រឆាំងនឹងស្ត្រីភេទ ការរារាំងនូវការជួញដូរ មនុស្សជាពិសេសទៅលើស្ត្រី និងកុមារ និងលើកស្ទួយសិទ្ធិកម្មករ អន្តោប្រវេសន៍ ។ សមាជិកទាំងអស់ក៏បានបង្កើតគណៈកម្មាធិការ មួយនៅក្នុងការប្រតិបត្តិសេចក្តីថ្លែងការណ៍អាស៊ានទៅលើការការ ពារនិងលើកស្ទួយសិទ្ធិកម្មករអន្តោប្រវេសន៍ ។ ការព្រមព្រៀងក្នុង ការចុះហត្ថលេខាលើសេចក្តីថ្លែងការណ៍ទាំងនេះនិងការបង្កើត គណៈកម្មាធិការគឺជាអ្វីដែលអាចធ្វើឲ្យពិបាកព្រោះមានទំនាក់ទំនងផ្ទាល់ តិចតួចទៅនឹងការប្រមូលស្នូលទៅលើការប្រឆាំងនឹងនយោបាយ ។ អ្នកតំណាងគណៈកម្មាធិការអន្តររដ្ឋាភិបាលទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស របស់អាស៊ាន ប្រទេសថៃបច្ចុប្បន្ន លោកស្រី ប្រាដា ពិតចមអ៊ុសស្រី បានពន្យល់ថា “សិទ្ធិស្ត្រីនិងកុមារត្រូវបានចាត់ទុកថា ជាបញ្ហាងាយ ស្រួល និងការកំរាមកំហែងតិចតួចទៅលើសមាជិកអាស៊ានជាជាន់ សិទ្ធិសេរីភាពខាងស៊ីវិល និងនយោបាយ ។ តាមការពិតបញ្ហា ទាំងនេះ គឺអាចបណ្តាលឲ្យមានវាច្បាញដំរាងដូចដែលឆ្លុះបញ្ចាំងពី ការប្រឆាំងជាច្រើនរបស់រដ្ឋអាស៊ានដែលបានចូលរួមនៅក្នុងអនុសញ្ញា ស្តីពីសិទ្ធិកុមារ និងអនុសញ្ញានៃការលុបបំបាត់រាល់ទម្រង់រើសអើង ប្រឆាំងនឹងស្ត្រីភេទ ។ (នៅមានត)

ចន ឆនីអារី

សៀវភៅប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ

មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាបានបោះពុម្ពសៀវភៅ “ប្រវត្តិសាស្ត្រ កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ១៩៧៥ - ១៩៧៧” ចាប់តាំងពីឆ្នាំ ២០០៧/មកនិងបានចែកចាយដល់សិស្ស-និស្សិតនិងសាធារណ ជនទូទាំងប្រទេសជាងមួយនាក់ ។ ជាមួយគ្នានោះដែរ សៀវភៅនេះ ត្រូវបានបកប្រែជាច្រើនភាសា ហើយអាចរកបានតាមរយៈ http://dccam.org/Projects/Genocide/A_History_of_DK_2007.htm

សេចក្តីប្រកាសទីក្រុងភ្នំពេញ ស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សអាស៊ាន

ក្នុងអំឡុងកិច្ចប្រជុំអាស៊ានលើទី២១ នៅទីក្រុងភ្នំពេញ កាលពីថ្ងៃទី១៧ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១២ ថ្នាក់ដឹកនាំប្រទេសដែលជាសមាជិកនៃសហគមន៍ប្រជាជាតិអាស៊ានក្នុងឈ្មោះ “អាស៊ាន” បានប្តេជ្ញាចំពោះការលើកស្ទួយនិងការពារសិទ្ធិមនុស្ស ។ ប្រមុខរដ្ឋនៃប្រទេសអាស៊ានទាំងដប់ “ទទួលស្គាល់ពីសារៈសំខាន់នៃតួនាទីរបស់គណៈកម្មាធិការអន្តររដ្ឋាភិបាលអាស៊ាន ស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សជាស្ថាប័នដ៏មានឥទ្ធិពល ក្នុងការលើកស្ទួយ និងការពារសិទ្ធិមនុស្សអាស៊ាន ដែលរួមចំណែកដល់ការកសាងសហគមន៍ប្រជាជាតិអាស៊ាន ហើយក៏ជាយានដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍សង្គមដៀនឈឿន និងយុត្តិធម៌ និងសម្រេចបាននូវសេចក្តីថ្លែងរូបរបស់មនុស្សជាតិ និងកម្រិតជីវភាពខ្ពស់សម្រាប់ប្រជាជាតិអាស៊ាន” ។

ប្រមុខរដ្ឋនៃសមាជិកអាស៊ានទាំងដប់បានយល់ព្រមប័ណ្ណច្បាប់ខាងក្រោមនេះ :

១) ចេញសេចក្តីប្រកាសស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សអាស៊ាន ។

២) បញ្ជាក់អំពីការប្តេជ្ញាចំពោះការអនុវត្តយ៉ាងម៉ឺងម៉ាត់នៃសេចក្តីប្រកាសស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សអាស៊ានដើម្បីធ្វើឲ្យប្រសើរឡើងចំពោះការលើកស្ទួយ និងការការពារសិទ្ធិមនុស្សក្នុងតំបន់ ។

៣) បញ្ជាក់អំពីការប្តេជ្ញាចំពោះការធានាដែលថាការអនុវត្តសេចក្តីប្រកាសស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សអាស៊ានត្រូវស្របជាមួយនិងធម្មនុញ្ញរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ សេចក្តីប្រកាសសហស្តីសិទ្ធិមនុស្ស សេចក្តីប្រកាសទីក្រុងវៀនណា និងដែនការសកម្មភាពនិងលិខិតុបករណ៍សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិផ្សេងៗ ដែលរដ្ឋសមាជិកអាស៊ានទាំងនោះគឺជាការកំណត់នៃសេចក្តីប្រកាសអាស៊ាននិងលិខិតុបករណ៍សិទ្ធិមនុស្ស ។

ថ្នាក់ដឹកនាំនៃបណ្តាប្រទេសដែលជាសមាជិកអាស៊ាន និងដៃគូអាស៊ានទាំងអស់ ។ រូបថត : រស្មីកម្ពុជា

ពិភពមួយដែលគ្មានសង្គ្រាម

សេចក្តីថ្លែងការណ៍ជាសាកលឆ្នាំ១៩៤៨ ស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស បានទទួលស្គាល់សិទ្ធិជាច្រើនរួមមានសិទ្ធិទទួលបានការអប់រំ ការគាំពារសុខុមាលភាព និងការរស់នៅសមរម្យ ។ កន្លះសតវត្សរ៍ក្រោយមក ប្រជាជនពិភពលោកភាគច្រើននៅតែរងភាពក្រីក្រ ។ ខ្ញុំសូមឲ្យឃើញពិភពលោកមួយដែលគ្មានសង្គ្រាមដែលជាពិភពលោកមួយដែលដូចជាប្រទេសកម្ពុជាជាទីដែលខ្ញុំចាប់កំណើត ។ វាជាពិភពលោកមួយដែលវង្សនៃភាពគួរអំពើហិង្សាក្របដណ្តប់លើវង្សនៃភាពមានអំពើហិង្សាដែលមនុស្សគ្រប់គ្នាមិនដែលពង្រោះប្រដាប់អាវុធហើយជាទីដែលមនុស្សគ្រប់គ្នាអាចបំពេញសក្តានុពលរបស់ខ្លួននិងជាពិភពលោកមួយដែលយើងគ្រប់គ្នាមានមោទនភាពចំពោះ ។ ខ្ញុំជឿថាវាជាទីដែលមាននរណាម្នាក់ និងមាតិកាមួយដែលក្នុងន័យសន្តិភាពនិងសង្គ្រាម គឺជាជម្រើសរបស់យើង ។ ការសិក្សាពីសន្តិភាព គឺសំខាន់មិនត្រឹមតែការសិក្សានេះទេព្រោះវាជាជម្រើសច្រើន ថែមទាំងវាប្រមើលមើលសន្តិភាពមួយដែលអាចសម្រេចបាន ។ ដើម្បីនិយាយយោងទៅលើប្រធានបទ ខ្ញុំចាប់ផ្តើមធ្វើការពិភាក្សាពីអត្ថន័យនៃពាក្យ “ពិភពលោកដែលគ្មានសង្គ្រាម” ដោយផ្អែកលើនិយមន័យនៃពាក្យសន្តិភាព និងហិង្សារបស់លោក ចូហាន ហ្គាល់តាំង អ្នកស្រាវជ្រាវសន្តិភាពជាតិរ៉េវ៉ូឡូធីស្ត្រីម្នាក់ ។

បន្ទាប់មក ខ្ញុំធ្វើការប្រៀបធៀបរវាងពាក្យ “ពិភពលោកដែលគ្មានសង្គ្រាម” និងដៃនដីសេចក្តីសុខក្សេមក្សាន្តដើម្បីកូសបញ្ជាក់ថា ពិភពលោកដែលគ្មានសង្គ្រាម គឺអាចសម្រេចបាន ។ ខ្ញុំបានស្រមៃស្រមៃពិភពលោកមួយដ៏សមស្របដែលគ្មានសង្គ្រាម និងពិពណ៌នាថា តើវាអាចកើតឡើងយ៉ាងដូចម្តេច ។ ទស្សនវិស័យនេះកើតចេញពីប្រវត្តិដ្ឋានរបស់ខ្ញុំជាជនរងគ្រោះដោយសារសង្គ្រាមហើយជាចុងក្រោយ ខ្ញុំស្នើជាដំណោះស្រាយដែលអាចនាំយកនូវពិភពលោកមួយដែលគ្មានសង្គ្រាម ។

- ២) ពិភពលោកដែលគ្មានសង្គ្រាម
  - ក) ការកំណត់និយមន័យពិភពលោកដែលគ្មានសង្គ្រាម

ពាក្យ “ពិភពលោកដែលគ្មានសង្គ្រាម” មានន័យពីរយ៉ាង ។ ដូចជាពាក្យគ្មានសង្គ្រាម មានន័យថា សន្តិភាព ។ យោងតាមលោក ចូហាន ហ្គាល់តាំង ពាក្យសន្តិភាពមានន័យវិជ្ជមានដង និងអវិជ្ជមានដង ។ សន្តិភាពអវិជ្ជមានគឺជាការអវត្តមាននៃអំពើហិង្សា និងសង្គ្រាមដោយផ្ទាល់រួមមាន ពិភពលោកពេលបច្ចុប្បន្នដែលមនុស្សភាគច្រើននៅភាគខាងត្បូងរស់នៅក្នុងភាពក្រីក្រ និងពិភពលោកមួយដែលស្ថិតក្រោមការគាបសង្កត់ដាច់ការដូចជាការគាបសង្កត់របស់ពួកណាហ្ស៊ី ។

ដូចទៅវិញ សន្តិភាពវិជ្ជមាន និយាយសំដៅទៅលើរចនាសម្ព័ន្ធសង្គម និងវប្បធម៌ដែលមិនបណ្តាលឲ្យមានអំពើហិង្សា ។ សន្តិភាពវិជ្ជមានត្រូវតែគ្របដណ្តប់លើសន្តិភាពអវិជ្ជមានពីព្រោះដំបូងអំពើហិង្សាត្រូវតែបញ្ឈប់មុនពេលដែលការរស់នៅសុខសាន្តមួយបានកើតឡើង ដូច្នោះហើយ ពិភពលោកដែលគ្មានសង្គ្រាមត្រូវតែជាពិភពលោកមួយដែលស្ថិតក្នុងសន្តិភាពវិជ្ជមានដែលមិនមានអំពើហិង្សា ជាទម្រង់ផ្ទាល់ ជាវចនាសម្ព័ន្ធ និងជាទម្រង់វប្បធម៌ ។ លោក បារាស និងលោក រ៉េបេល បានលើកឡើងថា ការប្រឆាំងទៅនឹងសង្គ្រាមតែមួយគត់មិនគ្រប់គ្រាន់ទេ ។ យើងត្រូវការអ្វីច្រើនជាងនេះ ។ វាជាសន្តិភាពវិជ្ជមាននិងសន្តិភាពតាមការអះអាង ។

អ្នកសន្តិវិស័យជាច្រើនបានគាំទ្រទស្សនៈរបស់ខ្ញុំដែលយល់ឃើញថា ពិភពលោកមួយដែលគ្មានសង្គ្រាម មិនមែនគ្រាន់តែគ្មានសង្គ្រាមនោះទេ ប៉ុន្តែជាពិភពលោកមួយដែលមានវចនាសម្ព័ន្ធមួយដែលធ្វើនិរន្តរភាពសន្តិភាព ។ បើតាមសៀវភៅ "Engaging the Powers" លោក វ៉ាល់ធីរ វីន បានពន្យល់ទស្សនៈរបស់គាត់ស្តីពីពិភពលោកមួយដែលមានសន្តិភាព និងគ្មានអំពើហិង្សាក្នុងទម្រង់ជាសហគមន៍កុលសម្ព័ន្ធដែលហៅថា បាទិក ណេហ្គ្រីតូ ដែលរស់នៅក្នុងព្រៃនៃទម្រង់បម្រើ ។ លោក វ៉ាល់ធីរ វីន បានពន្យល់ថា កុលសម្ព័ន្ធបាទិក គឺជាសង្គមសមភាពនិយមមួយលើគ្រប់ទិដ្ឋភាពទាំងអស់ ។ មនុស្សគ្រប់រូបស្មើភាពគ្នា ហើយមនុស្សប្រុសមិនគ្រូគ្រា លើមនុស្សស្រី ។ មិនមានការទាមទារភិក្ខុនាម និងឋានៈទេ ។ ប៉ុន្តែ

សង្គមនោះ គឺមានសន្តិភាពហើយមានចំណងយ៉ាងជិតស្និទ្ធក្នុង ចំណោមសមាជិករបស់ខ្លួន ។ លោក វ៉ាល់ធីរ វិល ជឿថា “មនុស្ស អាចរស់នៅដោយគ្មានសង្គ្រាម ហើយថា ពិភពលោកមួយដែល គ្មានសង្គ្រាម គឺមិនមែនល្អឥតខ្ចោះ ឬជាអ្វីមួយដែលមិនអាចសម្រេច បាននោះទេ ។ លោក តូនី អូប្រេត ពិពណ៌នាពីពិភពលោកវិជ្ជមាន មួយដែលគ្មានសង្គ្រាមថា ជាប្រជាជនដែលមិនស្គាល់អ្វីថាជាសង្គ្រាម ហើយមិនយល់ហេតុអ្វីបានជាមានសារសំខាន់ក្នុងការប្រើអាវុធ ។ បញ្ហាជាច្រើនស្រដៀងគ្នាទៅនឹងបញ្ហាសង្គ្រាមដែលទាមទារការខំ ប្រឹងប្រែងដើម្បីដោះស្រាយក៏បញ្ហាបរិស្ថាន និងគ្រោះធម្មជាតិ ខណៈដែលការសម្ងាត់ និងការបង្ករបួសស្នាមដាក់គ្នាទៅវិញទៅ មកមិនត្រូវបានគេមើលឃើញ ។ លោក ចន លេនិន ដែលជាអ្នក ចម្រៀងដ៏ល្បីបានបង្ហាញពិភពលោកមួយក្នុងសន្តិភាពដោយមាន ចម្រៀងមានចំណងជើងថា *Imagine* របស់គាត់ដែលថា មិនមាន រឿងអ្វីមួយដែលត្រូវសម្ងាត់ឬត្រូវស្លាប់ចំពោះនោះទេ ហើយមនុស្ស រស់នៅដោយសន្តិភាព ។ ពេលដែលមនុស្សគ្រប់រូបស្រឡាញ់ សន្តិភាព ពិភពលោកនឹងក្លាយជារបស់តែមួយ ។

ជាន់នេះទៅទៀត ពិភពលោកមួយដែលគ្មានសង្គ្រាមគឺខុស ពីទស្សនៈនៃដែនដីសុខក្សេមក្សានូ យោងតាមវចនានុក្រម *Cambridge Advanced Learner* ដែនដីសុខក្សេមក្សានូ (*Utopia*) គឺជាសង្គមមួយដែលល្អឥតខ្ចោះដែលមនុស្សគ្រប់គ្នាធ្វើការយ៉ាង ប្រសើរជាមួយអ្នកដទៃ ហើយមានភាពរីករាយ ។ យោងតាម *Oxford Encyclopedic English Dictionary* ដែនដីសុខក្សេមក្សានូ (*Utopia*) កើតចេញពីពាក្យ (*Ou min*) និង *topos* (កន្លែង) ដូច្នេះ ហើយដែនដីសុខក្សេមក្សានូមានន័យថា ជាកន្លែងល្អឥតខ្ចោះតាម ការស្រមៃស្រមៃ ។ ដែនដីសុខក្សេមក្សានូ គឺជាចំណងជើងរឿង ប្រលោមលោក *Utopia* របស់លោក ថូម៉ាស ម៉រ (*Thomas More*) ក្នុងឆ្នាំ១៥៥៦ ដែលពិពណ៌នាអំពីកោះមួយដែលនៅដាច់ពីគេ ដែលមានសង្គមល្អឥតខ្ចោះ ។ ពាក្យ *Utopia* ដែលផ្តល់និយមន័យ ដោយវចនានុក្រមផ្សេងៗ បង្ហាញចំណុចរួមជាច្រើនដូចជាពិភព លោកមួយដែលល្អឥតខ្ចោះតាមការស្រមៃស្រមៃគ្រប់ទិដ្ឋភាពទាំង អស់ ។

ទិដ្ឋភាពផ្សេងៗជាច្រើននៃដែនដីសុខក្សេមក្សានូដែលត្រូវ

អង្កេត ។ អ្នកនយោបាយដែលមានទស្សនៈស្តីពីដែនដីសុខក្សេមក្សានូ បានបង្កមហន្តរាយដែលមិនអាចនឹកស្មានដល់សង្គម ដោយសារ ទស្សនៈរបស់អ្នកទាំងនោះគឺពិបាកអនុវត្ត ។ លោកសាស្ត្រាចារ្យ អេនឌ្រូ រីកបាយ និយាយថា មិនមានអ្វីមួយគ្រោះថ្នាក់ជាងអ្នកដែនដីសុខ ក្សេមក្សានូដែលមានអំណាចអនុវត្តដែនការរបស់ខ្លួនដូចក្នុងប្រទេស អាស្រ៊ីម៉ង់អំឡុងការគ្រប់គ្រងរបស់ណាហ្សី ឬក្នុងប្រទេសចិន អំឡុង ពេលបដិវត្តន៍វប្បធម៌ ឬក្នុងប្រទេសកម្ពុជាអំឡុងពេលរបបកម្ពុជា ប្រជាធិបតេយ្យចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៥ - ៧៩ ។

សរុបសេចក្តីមក តាមនិយមន័យរបស់ខ្ញុំនៃពាក្យពិភពលោក មួយដែលគ្មានសង្គ្រាមខាងលើ ដែនដីសុខក្សេមក្សានូ (*Utopia*) និង ពិភពលោកមួយដែលគ្មានសង្គ្រាម (*A world-without-war*) គឺជា ទស្សនៈពីរខុសប្លែកពីគ្នា ។ ដែនដីសុខក្សេមក្សានូ (*Utopia*) គឺជា សុបិនហើយមិនប្រាកដនិយម រីឯពិភពលោកដែលគ្មានសង្គ្រាម (*world-without-war*) គឺជាពិភពលោកមួយស្ថិតក្នុងសន្តិភាពដែល អាចសម្រេចបាននិងប្រាកដនិយម ហើយវាជាអ្វីមួយដែលយើង ចាំបាច់ត្រូវមាននាពេលបច្ចុប្បន្ន ទោះបីជាមានការបំផ្លិចបំផ្លាញ ដោយសព្វវុធរបស់យើងក៏ដោយ ។ ប្រសិនបើមានដែនដីសុខ ក្សេមក្សានូពិភពលោកមួយដែលគ្មានសង្គ្រាមត្រូវតែកើតឡើងជា ដំបូង ។

១) ការស្រមៃស្រមៃពិភពលោកមួយដែលគ្មានសង្គ្រាម

កាលខ្ញុំនៅក្មេង ខ្ញុំបានមើលឃើញទាហាន និងអ្នកកូមដែល រងរបួសត្រូវបានសែងតាមប្រង់ការដោយជោគជាំដោយឈាម កាត់កូមខ្ញុំឆ្ពោះទៅមន្ទីរពេទ្យដឹកខ្ទក់មានតែមួយ និងមានមនុស្សកុះ ករនៅឯទីប្រជុំជន ។ សម្លេងដូរបានឮស្ទើររៀងរាល់ថ្ងៃ ។ ប្រជាជន ដែលប្រថុយទៅស្រែត្រូវរងពិការដាច់ដៃជើង និងស្លាប់ ដោយសារ មិន និងអាវុធយុទ្ធភណ្ឌមិនទាន់ដុះដែលបន្សល់ពីការទម្លាក់គ្រាប់ បែករបស់អាមេរិក និងសង្គ្រាមលើកមុន ។ ប្រជាជនទាំងអស់សុទ្ធ តែខ្វះខាតអាហារហូបចុក ។ ក្មេងៗរៀននៅក្រោមដើមឈើធំៗ ខណៈដែលទាហានខ្មែរក្រហមនៅបរិវេណសាលាបានបាញ់ផ្លោងជា ច្រើន ។ គ្មានយប់ណាមួយដែលមិនមានសម្លេងដូរទេ ហើយភាព ភ័យខ្លាច មិនដែលស្រាកស្រាន្តឡើយ ។ ចំពេលដែលមានសង្គ្រាម រ៉ាំរ៉ៃ មនុស្សបាននិយាយពី “សុខសាន្តត្រាណា” ហើយបានចងចាំ

ពេលវេលារីករាយ រុំជ្រៀង និងសុខសាន្ត អំឡុងពេលសន្តិមរាស្ត្រ និយមក្នុងទសវត្សរ៍៥០ និង៦០ ។ ពាក្យ “សុខសាន្តត្រាណ” សំខាន់ណាស់ សម្រាប់យើងគ្រប់គ្នា ខណៈដែលប្រទេសកម្ពុជាកាលសម័យនោះ កំពុងស្ថិតក្នុងសង្គ្រាមអស់ជាន់មួយទសវត្សរ៍ ។ ពាក្យនេះបានផ្តល់ក្តីសង្ឃឹមដល់យើងដែលស្ថិតនៅក្នុងស្ថានភាពមួយដែលមើលទៅមិនមានការបញ្ចប់សង្គ្រាម ។

រឿងទាំងអស់ចាប់ផ្តើមឡើងពេលដែលសង្គ្រាមវៀតណាម ផ្ទុះឡើង ។ ដំបូង សម្តេច សីហនុ បានអនុម័តគោលនយោបាយអព្យាក្រឹត ដើម្បីបញ្ចៀសសង្គ្រាមរវាងប្រទេសមហាអំណាច ។ ពេលដែលសង្គ្រាមនៅតែបន្ត ប្រទេសកម្ពុជានូវអស្ថេរភាពសេដ្ឋកិច្ចនិងនយោបាយ ។ អង្គរដែលជាប្រភពចំណូលដ៏សំខាន់ត្រូវបានរត់ពន្ធដើម្បីចិញ្ចឹមប្រជាជនតស៊ូនៅប្រទេសជិតខាង ។ ជនភៀសសឹក ជាពិសេសខ្មែរក្រោម សម្រុកចូលពីវៀតណាមខាងត្បូង ។ នៅចុងទសវត្សរ៍៦០ ទាហានវៀតណាមខាងជើងចាប់ផ្តើមបង្កើតជំរុំនៅភាគឦសានប្រទេសកម្ពុជា ហើយកាំទ្រ និងបណ្តុះបណ្តាលក្រុមកុម្មុយនិស្តប្រឆាំង សម្តេច សីហនុ ដែលបានបញ្ជាក់ស្បែកបន្ទាប់ពីការប្រឆាំងសាហារ ។ ស្របពេលជាមួយគ្នានេះ សហរដ្ឋអាមេរិក និងវៀតណាមខាងត្បូងចាប់ផ្តើមតាមប្រមាញ់ទាហានវៀតណាមខាងជើងក្នុងដីកម្ពុជា ។ កាលនោះ សីហនុ កាំទ្រភាគីទាំងពីរវៀតណាម និងអាមេរិកតាមរយៈការជួយភាគីនីមួយៗ ។ លន់ នល់ ដែលជានាយករដ្ឋមន្ត្រីរបស់ សម្តេច សីហនុ និងជាអ្នកប្រឆាំងក្រុមកុម្មុយនិស្តដាច់ខាតដែលកាំទ្រដោយសហរដ្ឋអាមេរិក បានទម្លាក់សម្តេច សីហនុ ដោយរដ្ឋប្រហារក្នុងឆ្នាំ ១៩៧០ ។

ខណៈដែល សម្តេច សីហនុ ចូលរួមជាមួយកម្មវិធីកុម្មុយនិស្តដើម្បីក្តាប់អំណាចសាជាថ្មី ដែលកាំទ្រដោយវៀតណាមខាងជើង ហើយ លន់ នល់ កាំទ្រដោយសហរដ្ឋអាមេរិក ប្រទេសកម្ពុជា បានធ្លាក់ចូលសង្គ្រាមវៀតណាមក្នុងឆ្នាំ១៩៧០ ។ សង្គ្រាមបង្ហូរឈាមនៅបន្តរយៈពេលប្រាំឆ្នាំ ហើយបញ្ចប់ពេលដែលខ្មែរក្រហម ត្រួតត្រាភ្នំពេញនៅខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ ។ វៀតណាមខាងជើងបានបញ្ចប់សង្គ្រាមនៅទីក្រុងសៃហ្គននៅខែដូចគ្នានោះដែរ ។ សម្រាប់វៀតណាមនោះគឺជាការបញ្ចប់សង្គ្រាម ដូច្នេះហើយប្រទេសវៀតណាមបានចាប់ផ្តើមស្តារឡើងវិញ ។ ប៉ុន្តែសម្រាប់

ប្រទេសកម្ពុជាវិញ រឿងអាក្រក់បំផុតមិនទាន់កើតឡើងនៅឡើយទេ ។ ក្នុងរយៈពេលពេល ៨ខែ និង២០ ថ្ងៃ ប្រជាជនកម្ពុជាពីរលាននាក់ ឬ៣០ ភាគរយនៃប្រជាជនសរុប បានស្លាប់ដោយសារការសម្លាប់ភ្លាមៗ ពលកម្មបង្ខំ ជំងឺ និងការបង្កាត់អាហារ ។ ប៉ុន្តែវាមិនមែនជាទីបញ្ចប់នោះទេ ។ ខណៈដែលវៀតណាមលុកលុយនិងរំដោះប្រទេសចេញពីប្រល័យពូជសាសន៍ចុងឆ្នាំ១៩៧៧ ខ្មែរក្រហមដែលត្រូវបានលោកខាងលិចកាំទ្រថាជារដ្ឋាភិបាលនិរទេសហើយមានអានុភាពនៅអង្គការសហប្រជាជាតិរហូតដល់ឆ្នាំ១៩៨៧ ។ ដោយមានការកាំទ្រពីលោកខាងលិច ខ្មែរក្រហមអាចស្តារការបរាជ័យ ហើយអាចប្រយុទ្ធបានដប់ឆ្នាំទៀត ។ សង្គ្រាមនៅកម្ពុជាគឺជាចំណុចដ៏ក្តៅររបស់សង្គ្រាមត្រជាក់នៅប្រទេស ។ ប្រទេសមហាអំណាចបាននាំសង្គ្រាមមកកម្ពុជាហើយបានជាប់ពាក់ព័ន្ធយ៉ាងខ្លាំងអំឡុងសង្គ្រាមស៊ីវិលទសវត្សរ៍៨០ ។ ដោយសារតែសង្គ្រាម ជីវិតរាប់លាននាក់បានបាត់បង់មនុស្សជាច្រើនរងរបួស ដួរចិត្ត បែកបាក់គ្រួសារ ការចិញ្ចឹមជីវិតត្រូវបានបំផ្លាញ ហើយប្រទេសរងការបាត់បង់ព្រៃឈើ និងសត្វព្រៃ ដោយជំនួសទៅវិញ ដោយគ្រាប់មីន និងការបំផ្លាញ ។ អំពើពុករលួយ ការរួចខោស និងអំពើហិង្សា គឺជាការអនុវត្តយ៉ាងសាមញ្ញ ។

ខ្ញុំចង់បានពិភពលោកមួយដែលគ្មានអំពើហិង្សា មនុស្សគ្រប់រូបចិញ្ចឹមជីវិតគ្រប់គ្រាន់មនុស្ស ត្រូវបានផ្តល់សម្លៀកបំពាក់ជម្រក និងចំណីអាហារគ្រប់គ្រាន់ ហើយមិនបានម្តីការវាយប្រហារដោយទ័ពព្រៃ ឬកម្លាំងប្រដាប់អាវុធ ហើយអាចដើរហើរលើដីរបស់ខ្លួន ដោយមិនភ័យខ្លាចពីមីន ហើយពេលដែលយើងត្រូវបានព្យាបាលយ៉ាងត្រឹមត្រូវក្នុងក្មេងទាំងអស់មានឱកាសស្នើសុំការទទួលបានការអប់រំ ។ សិទ្ធិមនុស្សត្រូវបានគោរពមនុស្សមិនព្រួយប្រដាប់អាវុធ មនុស្សគ្រប់រូបអាចបំពេញ សក្តានុពលរបស់ខ្លួន ហើយវាជាពិភពលោកមួយដែលយើងមានមោទនភាពចំពោះ ។

៣) ដំណោះស្រាយសម្រាប់ពិភពលោកមួយដែលគ្មានសង្គ្រាម

ខ្ញុំស្នើដំណោះស្រាយចំនួនបួនដាច់ដោយឡែកពីគ្នាសម្រាប់ពិភពលោកមួយដែលគ្មានសង្គ្រាម ។ ដំណោះស្រាយពីរដំបូងកើតចេញពីសកម្មភាពរបស់ពិភពលោកដែលសន្តិភាពកើតឡើងដោយមិនរងឥទ្ធិពលនៃអ្នកជាប់ពាក់ព័ន្ធដោយស្រដៀងគ្នាទៅនឹងទ្រឹស្តី

Invisible Hand របស់លោក អាដាម ស្មីត ក្នុងសេដ្ឋកិច្ចទីផ្សារសេរី ។ ដំណោះស្រាយទីបី គឺបដិវត្តន៍អហិង្សាដើម្បីបង្កើតរចនាសម្ព័ន្ធ សកលមួយ គ្មានហិង្សា ដែលអាចសម្រេចបានតាមរយៈការធ្វើ អន្តរាគមន៍ និងកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់អ្នកសន្តិវិធីមក្នុងរៀប ដែលលោក មហាត្មៈ កន្តី បានធ្វើចលនារំដោះសេរីភាពអហិង្សា ដែលល្បីល្បាញក្នុងប្រទេសឥណ្ឌា ។ ដំណោះស្រាយនេះ គួរតែធ្វើ ឡើងតាមរយៈការកែប្រែបុគ្គលចំពោះការរស់នៅដោយសន្តិភាព ។ ដំណោះស្រាយចុងក្រោយ ហើយថ្មីសន្ទាន់គឺការអប់រំពីការ អធ្យាស្រ័យ ។

ក) សេណារីយ៉ូកម្ម

ក្នុងសេណារីយ៉ូនេះ សង្គ្រាមដែលកើតឡើងគឺមិនគ្រប់គ្រាន់ ធ្វើឲ្យមនុស្សស្រលាញ់សន្តិភាព និងរៀបចំមនុស្សរស់នៅដោយ សន្តិភាពទេ ។ យើងប្រទះឃើញការបំផ្លាញមនុស្សស្រដៀងគ្នា កើតឡើងដដែលៗក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រ ។ មានសង្គ្រាមអូសបន្លាយ រយៈពេលវែងទូទាំងពិភពលោកមុនសតវត្សរ៍ទី២០ ដែលនាំឲ្យលោក អេម៉ាណូអែល ខាន់ (Immanuel Kant) បោះពុម្ពផ្សាយសៀវភៅ Perpetual Peace ក្នុងឆ្នាំ១៧៩៥ សម្រាប់ការកើតឡើងស្របគ្នានូវ សន្តិភាពពរដ្ឋ ។ នៅក្នុងសតវត្សរ៍ទី២០ សង្គ្រាមកាន់តែកើតឡើងក្នុង ទ្រង់ទ្រាយធំ ។ យើងមានសង្គ្រាមលោកលើកទី១ សង្គ្រាមលោក លើកទី២ សង្គ្រាមស៊ីវិល និងសង្គ្រាមក្នុងតំបន់ជាច្រើន ។ ស្របពេល ជាមួយនឹងសង្គ្រាមដែលប្រកាសឲ្យដឹងមុន និងមិនប្រកាសទុក្ខកម្ម ធ្ងន់ធ្ងរថ្មីៗ ជាច្រើនបានកើតឡើងដូចជា ការប្រល័យពូជសាសន៍ និង ទុក្ខកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ។ ការប្រល័យពូជសាសន៍នៅប្រទេស អាមីនៀ បានកើតឡើងក្នុងឆ្នាំ១៩១៧ ប្រឆាំងនឹងជនជាតិ អាមីនៀ ដោយក្រុមមួយដែលគេហៅថា យ៉ូន ធីក (Young Turk) ។ ពិភពលោកបានឆ្លើយតបនឹងអំពើនោះវិញថា “កុំកើតឡើងជាថ្មី ម្តងទៀតអី” ។ ប៉ុន្តែអំឡុងពេលសង្គ្រាមលោកលើកទី២ មាន សង្គ្រាមប្រឆាំងពួកជូហ្វ (Jewish Holocaust) ដោយពួកណាហ្ស៊ី (Nazi) អំពើរំលោភដូរភេទរបស់ជនផ្តាច់ការជប៉ុននៅទីក្រុង ណានដឹង (The rape of Nanking by the Japanese) ប្រឆាំង ជនជាតិចិន និងការបង្កាត់អាហារប្រឆាំងជនជាតិអ៊ុយក្រែន ដោយ ស្តាលីន ។ ការប្រល័យពូជសាសន៍ទាំងអស់នេះ បានសម្លាប់មនុស្ស

រាប់មិនអស់ ។ នៅឆ្នាំ១៩៧៥ មានវាលពិឃាតរបស់ខ្មែរក្រហម ប្រឆាំងប្រជាជនកម្ពុជា ប៉ុន្តែការប្រល័យពូជសាសន៍នេះនៅតែបន្ត ដោយគ្មានសញ្ញាស្រាកស្រាន្ត ។ នៅឆ្នាំ១៩៩៤ ការប្រល័យពូជ សាសន៍នៅប្រទេសរ៉ូងដា ដែលប្រព្រឹត្តដោយជនជាតិ ភាគតិចហ្វូឡូ ប្រឆាំងនឹងជនជាតិភាគតិចទុតស៊ីបានដុះឡើងយ៉ាងខ្លាំងរយៈពេល បីខែ ដោយសម្លាប់មនុស្ស៨៤សែននាក់ ដោយគ្មានការអន្តរាគមន៍ពី សហកម្មន៍អន្តរជាតិ ។ ចន្លោះឆ្នាំ១៩៧២ ដល់ ១៩៧៥ មានការ បោសសម្អាតពូជសាសន៍ (Ethnic Cleansing) នៅបូស្នេ ហេហ្ស៊ីហ្គ័រីណា ហើយបច្ចុប្បន្ន ការប្រល័យពូជសាសន៍កំពុងតែ ប្រព្រឹត្តនៅជាហ្វឹរ ប្រទេសសូដង់ ។

ប្រវត្តិសាស្ត្រច្រើនដែលបង្កើតជាជំនឿមួយដែលថា មានតែ សង្គ្រាម និងការរងទុក្ខទេនឹងនាំយកសន្តិភាព ហើយនឹងធ្វើឲ្យមនុស្ស ស្រលាញ់សន្តិភាព ដូច្នោះហើយ មានសង្គ្រាមធំ ដូចជាសង្គ្រាម រុយក្រេវ៉ាអ៊ីរ៉ាវ៉ាស៊ីប្រទេសមហាអំណាចប្រទេសដែលគ្រប់គ្រង ដោយពួកផ្តាច់ការអាចនឹងកើតឡើងដែលនាពេលអនាគតអាច បណ្តាលឲ្យមានការបំផ្លិចបំផ្លាញនិងការរងទុក្ខធ្ងន់ធ្ងរ ។ មានតែ មនុស្សផ្លាស់ប្តូរផ្នត់កំនិត ហើយកិតស៊ីជម្រៅពីអំពើហិង្សាស៊ី ជម្រៅ ។ មនុស្សនឹងប្រកាន់យកវប្បធម៌អហិង្សាដោយសារយល់ កាន់តែច្បាស់នូវមេរៀនសង្គ្រាម ។ ទទាហរណ៍ ប្រជាជនរ៉ូងដា អាហ្វ្រិកខាងត្បូង ជប៉ុន កម្ពុជា និងប្រទេសដទៃ មានទំនោរប្រកាន់ យកភាពអហិង្សា និងសន្តិភាព បន្ទាប់ពីខ្លួនជួបប្រទះការបំផ្លាញដោយ អំពើហិង្សា និងសង្គ្រាម ។

ខ) សេណារីយ៉ូផ្លាស់ប្តូរ

នៅក្នុងសេណារីយ៉ូនេះ ផ្សេងទៅវិញ ពិភពលោកមានអំពើ ហិង្សា និងការរងទុក្ខរួចទៅហើយ ដូចជា អំពើហិង្សា និងការរងទុក្ខ បង្កើតឡើងដោយសង្គ្រាមលោកទាំងពីរ សង្គ្រាមក្នុងតំបន់ សង្គ្រាម ស៊ីវិល និងការបោសសម្អាតពូជសាសន៍ និងការប្រល័យពូជសាសន៍ ហើយសង្គ្រាមកាន់តែធ្វើឲ្យវិនាសនិងកាន់តែមិនអាចពន្យល់ហេតុ ផល ។ ចន្លោះឆ្នាំ១៩០០ និង១៩៤២ ជាមធ្យមមានការប្រកាស សង្គ្រាមមួយដងក្នុងមួយឆ្នាំ ។ ចាប់ពីឆ្នាំ១៩០០ ដល់ឆ្នាំ១៩៦៥ មានការធ្វើបដិវត្តន៍ប្រដាប់អាវុធប្រហែល៣៥០ លើក ។ មាន សង្គ្រាមច្រើនជាង១០០ លើកនៅពាក់កណ្តាលសតវត្សរ៍ទី២០

ដែលភាគច្រើនកើតឡើងនៅភាគខាងត្បូង ។ ការបំផ្លិចបំផ្លាញទាំងនេះ បានបង្កើតនូវរបត់ដែលជំរុញពិភពលោកឆ្ពោះតាមទិសដៅនៃពិភពលោកមួយមានសន្តិភាពនៅទីបញ្ចប់ ។

និន្នាការនេះ បង្ហាញក្នុងរបៀបមួយដែលពិភពលោកវិវត្តទៅមុខ ។ បន្ទប់សន្តិសុខលោកលើកទី១ ទស្សនៈនៃពិភពលោកមួយដែលគ្រប់គ្រងអង្គការក្នុងទម្រង់នៃប្រទេសសម្ព័ន្ធត្រូវបានបង្កើត ។ នៅឆ្នាំ១៩២៨ សន្និសីទទូទៅស្តីពីការបោះបង់សន្តិសុខ ដែលស្គាល់ថាជា *the Kellogg-Briand Pact* ត្រូវបានអនុម័តការបោះបង់ចោលការប្រើប្រាស់កម្លាំង ឬការកំរាមកំហែងដោយកម្លាំងដើម្បីដោះស្រាយវិវាទ ។ នៅឆ្នាំ១៩៣០ មាន៦១ប្រទេសបានចុះហត្ថលេខាលើសន្ធិសញ្ញានេះ ។ អង្គការសហប្រជាជាតិដែលជាភ្នាក់ងាររបស់សន្តិភាពពិភពលោកសព្វថ្ងៃត្រូវបានបង្កើតដោយសារតែសន្តិសុខលោកលើកទី២ដ៏មហន្តរាយ ។ ក្នុងឆ្នាំ១៩៦១ អ្នកតំណាងមកពីសហរដ្ឋអាមេរិក និងសហភាពសូវៀតបានសម្រេចកិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីគោលការណ៍រៀបចំការចរចា ការរំសាយអាវុធទូទៅ និងទាំងស្រុង ។ ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៣ កិច្ចព្រមព្រៀងផ្សេងទៀតរវាងប្រទេសមហាអំណាចបានធ្វើឡើងស្តីពីការបង្ការសង្គ្រាមនុយក្លេអ៊ែរ ។

ទាក់ទិននឹងអធិបតេយ្យភាពនៅឆ្នាំ២០០១ គណៈកម្មាធិការរបស់ប្រទេសកាណាដា ដែលគាំទ្រដោយរដ្ឋាភិបាល និងស្ថាប័នជាច្រើនបានចេញនូវគោលការណ៍ការពារដើម្បីធ្វើអន្តរាគមន៍ខាងផ្លូវមនុស្សធម៌ក្នុងប្រទេសដែលការប្រល័យពូជសាសន៍ និងអំពើហិង្សាធ្ងន់ធ្ងរលើប្រជាជនបានកើតឡើង ។ លក្ខន្តិកៈរបស់តុលាការទម្រង់កម្មអន្តរជាតិត្រូវបានប្រកាសឲ្យប្រើប្រាស់នៅឆ្នាំ២០០១ ដើម្បីកាត់ទោសជនទម្រង់ដែលប្រព្រឹត្តទម្រង់កម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ។ អង្គការជាតិនិងអន្តរជាតិជាច្រើនត្រូវគេបង្កើតឡើងដោយសារតែបញ្ហាពិភពលោក ។ ការរញ្ជួយផែនដីថ្មីៗ ដែលបង្កឡើងដោយរលកយក្សស៊ូណាមី ដែលបានសម្លាប់មនុស្សច្រើនជាង ១៦០.០០០ នាក់ ក្នុងប្រទេសជាច្រើននៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍បានទទួលការគាំទ្រពីអន្តរជាតិដែលមិនធ្លាប់មានពីមុនពីផ្នែកឯកជន និងរដ្ឋាភិបាលជុំវិញពិភពលោកដោយមានអង្គការសហប្រជាជាតិជាអ្នកសម្របសម្រួលដ៏សំខាន់ក្នុងកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងនេះ ។ នេះបាន

បង្ហាញថា មនុស្សចាប់ផ្តើមគិតថា យើងទាំងអស់គ្នារស់នៅក្នុងពិភពមួយហើយយើងចាំបាច់ជួយគ្នាទៅវិញទៅមកក្នុងគ្រាមានវិបត្តិ ។

ការវិវត្តខាងផ្លូវមនុស្សធម៌តាមទិសដៅពិភពលោក គឺកើតឡើងដោយសារបញ្ហាពិភពលោក ។ អវត្តមានសង្គ្រាម និងកើតឡើងទាំងស្រុងដោយសារតែបុគ្គលជាប់ពាក់ព័ន្ធ ។ ដំបូងសង្គ្រាមលោកនឹងមិនកើតឡើងទេរវាងប្រទេសមហាអំណាច បន្ទាប់មកមិនមានសង្គ្រាមក្នុងតំបន់រវាងប្រទេសមហាអំណាចក្នុងតំបន់ ហើយក្រោយមក មិនមានសង្គ្រាមផ្ទៃក្នុងប្រទេស និងទីបញ្ចប់មិនមានសង្គ្រាមពូជសាសន៍រវាងសហគមន៍ ។ ម៉្យាងវិញទៀត ពិភពលោកនាពេលបច្ចុប្បន្នកំពុងរីកលឡើងរកសហគមន៍មួយដែលស្រលាញ់សន្តិភាព ។

ក) បដិវត្តន៍អហិង្សា

ទស្សនៈនៃបដិវត្តន៍អហិង្សាបានលេចឡើងក្នុងឆ្នាំ១៩៦៨ ក្នុងទស្សនាវដ្តី *Peace News* ដែលប្រឆាំងនឹងសង្គ្រាម និងការរៀបចំសង្គ្រាម ហើយទស្សនៈនេះមានបំណងកសាងចលនាអហិង្សាសម្រាប់សង្គមថ្មីមួយដែលផ្អែកទៅលើអនាធិបតេយ្យនិយម និងសន្តិវិធីម ។

នៅក្នុងពិភពលោកដែលមានអំពើហិង្សាដែលក្នុងនោះអំពើហិង្សាបានចាក់បូសក្នុងដួងគំនិតសង្គម គឺមានតែអំពើហិង្សាទេដែលដំណើរការបាន ។ នៅពេលតែអំពើហិង្សាកើតឡើងសកម្មភាពនោះគឺជាការប្រព្រឹត្តអំពើហិង្សា ។ យើងមិនអាចដកហូតអាវុធពីជនហិង្សា ដូចជា ហ៊ុំត្រូវ និង សាដាម ហ្វីសេន ដែលជាអ្នកបង្កើតហិង្សា ។ សុភាសិតចិនចែងថា “វិធីសាស្ត្រតែមួយដើម្បីកាត់ពេជ្រគឺយកពេជ្រកាត់ពេជ្រ” ទោះបីយ៉ាងនេះ វាបានបង្ហាញថា អំពើហិង្សាមិនមែនជាសារជាតិរបស់មនុស្សទេ ដូចក្នុងករណីសហគមន៍កុលសម្ព័ន្ធ បាទិកណេហ្គេតូ ហើយថាយើងអាចរស់នៅដោយគ្មានអំពើហិង្សាបាន ។ យើងគ្មានផ្លូវបំបាត់សង្គ្រាម និងជម្លោះប្រដាប់អាវុធទេ លុះត្រាតែយើងខិតខំបំបាត់អំពើហិង្សា ។ ដូចគ្នានេះដែរ ដោយសារជនបដិវត្តន៍មិនរំដោះ មិនធ្វើការកែទម្រង់ និងមិនអភិវឌ្ឍន៍ប្រទេសរបស់ខ្លួន វាមានសារសំខាន់ដែលមានប្រព័ន្ធអហិង្សាដែលយើងចាំបាច់ត្រូវធ្វើបដិវត្តន៍អហិង្សា ។ ហិង្សា និងអហិង្សា គឺជាទស្សនៈពីរដែលមិនស្របគ្នាដែលកើតឡើងដោយមិនជាប់ទាក់ទងគ្នា ហើយទស្សនៈទាំងពីរមិនអាចធ្វើការប្រៀបធៀបបានទេ ។ ភាព

អហិង្សានិងដំណើរការយ៉ាងរលូននៅពេលដែលរចនាសម្ព័ន្ធពិភពលោកមួយត្រូវបានបង្កើតឡើងសម្រាប់រឿងនេះ ។ លោក រ៉ូប៊ីត ហូម៉េស បានយល់ស្របថា យើងមិនអាចប្រៀបធៀបអំពើអហិង្សាទៅនឹងអំពើអហិង្សាដែលបានកើតឡើងក្នុងប្រព័ន្ធសន្តិភាព និងសេដ្ឋកិច្ចរបស់ពិភពលោកនោះទេ ។ លោក វីល បានបន្ថែមថា ការប្រៀបធៀបអំពើអហិង្សា និងអំពើអហិង្សាគឺមិនត្រឹមត្រូវទេ ពីព្រោះជនកាំទ្រអំពើអហិង្សាមិនទទួលបានការកាំទ្រពីទាហានរាប់លាននាក់ដែលបណ្តុះបណ្តាលពីភាពអហិង្សា ។

តើបដិវត្តន៍ត្រូវតែត្រូវធ្វើឡើងដោយរៀបរយ?

លោក អេដេ ម៉ូស្តេ ដែលជាអ្នកសន្តិវិធីមិនបានសរសេរថា “គ្មានផ្លូវរកសន្តិភាពទេ ប៉ុន្តែសន្តិភាពគឺជាមធ្យោបាយ” ។ សណ្តាប់ធ្នាប់សន្តិភាពអហិង្សា គឺកើតឡើងដោយសារការអនុវត្ត និងសកម្មភាពរបស់យើងប្រចាំថ្ងៃ ។ លោក មហាគ្នៈ គន្ធី និងលោក ម៉ាទីន លីហ្គេរ៉េ យីង ជឿថា ជាកម្លាំងដ៏ខ្លាំងមួយ “ដែលយើងទាំងអស់គ្នាអាចចាប់ផ្តើមធ្វើការកែប្រែរបៀបរបស់នៅដោយធ្វើការមួយជំហានម្តងឆ្ពោះទៅរកការរស់នៅអហិង្សា” ។ អហិង្សានៅត្រូវការការកាំទ្រពីប្រជាជននីមួយៗ លើពិភពលោកដូចជាស្ថាប័នដែលផ្តោតលើអំពើអហិង្សាដែលកំពុងត្រូវបានកាំទ្រផ្នែកហិរញ្ញវត្ថុ និងប្រាជ្ញាស្មារតី ។ លោក ឌីក ស៊ីបកត ស្ថាបនិក Peace Pledge Union បានព្យាយាមការពារសង្គ្រាមលោកលើកទី២ ដោយជំរុញឲ្យមានការកាំទ្រពីមនុស្សដែលស្តាប់សង្គ្រាម ។ គាត់បាននិយាយមុនសង្គ្រាមថា “ប្រសិនបើយើងទទួលបានអ្នកបោះឆ្នោតមួយលាននាក់ដែលទទួលបានថា អ្នកទាំងនោះនឹងមិនចូលរួមសង្គ្រាម រដ្ឋាភិបាលក្នុងត្រូវកត់សម្គាល់” ។ ទោះបីយ៉ាងនេះក៏ដោយ មិនមានមនុស្សគ្រប់គ្រាន់កាំទ្រគាត់ទេ ដូច្នេះហើយឥទ្ធិពលនោះមានកំណត់ ។ ការបរាជ័យរបស់គាត់មួយផ្នែកកើតឡើងដោយសារតែអ្នកសន្តិវិធីមិនមានជម្រើសផ្សេងចំពោះសង្គ្រាម និងមិនមានគោលដៅជាក់ច្បាស់ដែលបានឆ្លុះបញ្ចាំងក្នុងអត្ថបទមួយក្នុងទស្សនាវដ្តី Peace News ដែលក្នុងនោះអ្នកធ្វើយុទ្ធនាការផ្សេងៗបានបញ្ចេញទស្សនៈផ្សេងគ្នា ។ វាកើតឡើងដោយសារសាធារណជនលើកឡើងនូវសំណួរស្មានដោយទាមទារឲ្យមានការចាត់វិធានការអហិង្សាពេលដែលអំពើអហិង្សាកើតឡើង ។ ទស្សនៈនេះមិនទទួលបានសេចក្តីទុកចិត្តនៃ

ទស្សនៈខ្លះខ្លះរបស់អ្នកធ្វើយុទ្ធនាការ ។ គោលការណ៍ការពារជនស៊ីវិលរបស់លោក ជេន សាប មិនមែនជាចម្លើយចំពោះស្ថានភាពបែបប្តឹងទេ ។ លោក ជេន សាប ស្នើដំណោះស្រាយការពារជនស៊ីវិលដោយអហិង្សាថាជាជម្រើសសម្រាប់ការការពារប្រដាប់អាវុធ ។ ក្នុងទ្រឹស្តីនេះ ប្រទេសនីមួយៗ អាចការពារខ្លួនដោយមិនចាំបាច់ត្រូវការអាវុធ ។ ការឆរនេះអាចធ្វើឲ្យរួចតាមរយៈការទាញការកាំទ្រជនវាយប្រហារ តាមរយៈការបង្កាក់ ឬបង្កិតបង្កំសត្រូវដោយបដិសេធការសហការដែលត្រូវការ ។ គោលការណ៍ការពារជនស៊ីវិល ទាមទារឲ្យបុគ្គលនីមួយៗក្នុងសង្គមជាបុគ្គលអហិង្សា ។ រឿងនេះមិនអាចធ្វើឲ្យរួចទេពេលបច្ចុប្បន្ន ពេលដែលដលប្រយោជន៍រដ្ឋត្រូវការដោយអំណាចយោធា ។ ក្នុងករណីមានការវាយប្រហារដោយនុយក្លេអ៊ែរ ជនស៊ីវិលមិនមានពេលវេលាដើម្បីបង្ហាញចំណាត់ការអហិង្សារបស់ខ្លួនទេ ដូច្នេះហើយឥរិយាបថអហិង្សា ត្រូវតែបង្ហាញមុនភាពតានតឹង និងមុនសង្គ្រាមកើតឡើង ។ ការរស់នៅដោយអហិង្សាគឺជាកន្លឹះ ។ គោលការណ៍ការពារជនស៊ីវិលអាចត្រូវបានប្រើនៅពេលដែលពិភពលោកកាន់តែមានអំពើអហិង្សាតិចទៅៗ ដោយឆ្ពោះទៅរកភាពអហិង្សាទាំងស្រុង ។

បដិវត្តន៍អហិង្សាចាំបាច់ត្រូវធ្វើឡើងក្នុងរយៈពេលវែង ហើយត្រូវការជំនួយពីមនុស្សក្នុងសង្គមដែលចង់រស់នៅក្នុងសន្តិភាពដែលសន្តិភាពគឺអាចសម្រេចបាន ។ ទាំងនេះនឹងបើកផ្លូវសម្រាប់ការវិវត្តនៃបដិវត្តន៍ ។

៤) ការអប់រំពីការអធ្យាស្រ័យ

សំណើជាច្រើនបានធ្វើឡើងដើម្បីបំបាត់សង្គ្រាម ប៉ុន្តែគ្មានសំណើណាមួយយកការអធ្យាស្រ័យជាលិខិតុបករណ៍ក្នុងការកែប្រែពិភពលោក ។ សង្គ្រាមកើតឡើងដោយសារការសន្តិសិកការខ្វះការយល់ដឹងនិងជំនឿខុសលើសត្រូវ ។ ក្នុងសង្គ្រាមលោកលើកទី២ ដោយសារតែមានការទម្លាក់គ្រាប់បែករបស់អាណ្លីម៉ង់ដ៏ដុះនៅទីក្រុងឡុង ការទម្លាក់គ្រាប់បែកនោះដែលសម្លាប់មនុស្សរាប់មិនអស់ មិនមែនចាប់ផ្តើមឡើងដោយការបំផ្លាញដោយផ្ទាល់លើបញ្ជីសារពើពន្ធយោធា ប៉ុន្តែជាការសន្តិសិក ។ លទ្ធិប្រើអាវុធក្នុងសង្គ្រាមគ្រជាក់ដែលផ្អែកលើជំនឿដែលថា ប្រសិនបើភាគីមួយធ្វើសកម្មភាពភាគីដទៃនឹងមិនធ្វើសកម្មភាពតបទេ ប៉ុន្តែភាគីម្ខាងទៀតនឹងធ្វើការ

សន្ទសីកដើម្បីប្រាកដថាការកំណត់ពីគ្រូបង្រៀនបង្ហាញស្មើគ្នា ។ បើតាមប្រវត្តិសាស្ត្រមិត្តភាពលោកដែលក្រៅពីការប្រដៅខាងសាសនាការអធិប្បវេណីមិនត្រូវបានសហគមន៍បណ្ឌិតសភាយកមកសិក្សាតាមផ្លូវវិទ្យាសាស្ត្រនោះទេ ។ ចាប់តាំងពីសតវត្សរ៍ទី៥ ដល់ឆ្នាំ១៧៧០ លោក រ៉ូប៊ីត អេនរាយ បានរកឃើញសំណេរ១១០ ច្បាប់ស្តីពីការអធិប្បវេណីរបស់បុគ្គល ។ គាត់បានបញ្ជាក់ថា យ៉ាងច្រើនមានសំណេរមួយស្តីពីការអធិប្បវេណីរៀងរាល់១០ ទៅ១៥ ឆ្នាំម្តង ។ ការស្រាវជ្រាវពីការអធិប្បវេណីបានចាប់ផ្តើមក្នុងទសវត្សរ៍៨០ ។ ហេតុផលមួយចំនួនដែលការអធិប្បវេណីមិនត្រូវបានយកចិត្តទុកដាក់អស់ពេលយ៉ាងយូរនោះគឺដោយសារតែការអធិប្បវេណីទាក់ទងនឹងសាសនា ហើយវិទ្យាសាស្ត្រសង្គមចាត់ទុកការអធិប្បវេណីជាបញ្ហាសាសនា ។ ដោយសារតែសតវត្សរ៍ទី២០ គឺជាសតវត្សរ៍បង្កើនឈាម មនុស្សគិតថា ការអធិប្បវេណីគឺជាការមិនមែនហេតុផល ។

លោក អ៊ីរីរីត វ៉ាស៊ីនតោន បានលើកឡើងថា “ការកើនឡើងភាពតានតឹងពូជសាសន៍ក្នុងសហគមន៍ និងជម្លោះអំពើហិង្សាក្នុងនិងរវាងប្រទេស បានកាត់ទ្រង់ទ្រាយរបៀបស្តារការបង្កើតបង្ហាញដែលជានិទ្ទាការវិជ្ជមានមួយចំពោះការប្រើភាពអធិប្បវេណីជាការព្យាបាលសង្គ្រាម ។

ការសិក្សាស្រាវជ្រាវជាច្រើនបានបង្ហាញថា ការអធិប្បវេណីអាចត្រូវបានបង្រៀន និងថាមនុស្សគ្រប់គ្នាអាចរៀនពីការអធិប្បវេណី ។ មិនមានការកំណត់សារសំខាន់ណាមួយនៅឡើយចំពោះការអធិប្បវេណីដែលផ្តល់អត្ថប្រយោជន៍ដល់អ្នកដែលធ្វើការអធិប្បវេណី និងសហគមន៍ទាំងមូលដែលប្រកាន់ការអធិប្បវេណីជានយោបាយសំខាន់ដើម្បីបញ្ចប់សង្គ្រាម និងដើម្បីផ្សះផ្សាសហគមន៍ ។ ការអធិប្បវេណីបង្កើនភាពយោគយល់គ្នា ការអត់ឱន និងការទប់អំពើហិង្សា ។ ការអប់រំពីការអធិប្បវេណីក្នុងសាលានឹងធ្វើឲ្យមនុស្សជំនាន់ក្រោយប្រកាន់ឥរិយាបថអហិង្សា និងដោះស្រាយជម្លោះដោយសន្តិវិធីនិងដើម្បីលើកស្ទួយការយល់ដឹង និងការគោរព ។ សង្គ្រាមកាន់តែក្រោះថ្នាក់ ។ មានការកើនឡើងខ្ពស់ចំណាយលើបញ្ហាមនុស្ស សេដ្ឋកិច្ច បរិស្ថាន ដោយសារសង្គ្រាម និងមានការកើនឡើងចំនួនអ្នកស្លាប់ដូចដែលត្រូវបានប្រទះឃើញក្នុងសង្គ្រាម

លោកទាំងពីរក្នុងទសវត្សរ៍ចុងក្រោយដែលមានការបង្កើតបង្ហាញពិភពលោកដែលមិនធ្លាប់មានពីមុន ។ និទ្ទាការនេះ នឹងបន្តកើតឡើងដោយសារសព្វវត្ថុក្នុងពិភពលោកនាពេលបច្ចុប្បន្នអាចបណ្តាលឲ្យមានមនុស្សស្លាប់ ។ លោក មីកលែល ហ្គេ ប្រកាសថា ការកើនឡើងនុយក្លេអ៊ែរ ជាពិសេសការសាកល្បងថ្មីៗនៅប្រទេសឥណ្ឌូ និងប្រាក់ស្ថាន បានធ្វើឲ្យពិភពលោកកាន់តែអស្ថិរភាព សន្តិសញ្ញាស្តីពីការមិនបង្កើននុយក្លេអ៊ែរ និងការរំសាយសព្វវត្ថុធាតុដើមមានប្រសិទ្ធភាពទៀតហើយ ។ ជាមួយនឹងតថភាពបែបនេះ មនុស្សគ្រប់រូបត្រូវការបំពាក់អាវុធនុយក្លេអ៊ែរ ដូច្នោះហើយ វាហាក់បីដូចជានៅពេលអនាគតសង្គ្រាមណាក៏ដោយគឺជាការក្រោះថ្នាក់ ។ ក្នុងករណីនេះ ការអប់រំពីការអធិប្បវេណីនឹងជាជម្រើសតែមួយដើម្បីធានាថា សង្គ្រាមនឹងមិនកើតឡើង ហើយពិភពលោកនឹងបន្តទៅមុខ ។ មេសាសនាកម្ពុជាក លោក ឌីសមិនទូទូ បានកត់សម្គាល់ថា :

“ខ្ញុំសង្ឃឹមថា ថ្ងៃណាមួយ អ្នកនឹងមានឱកាសធ្វើដំណើរទៅហ៊ីរ៉ូស៊ីម៉ា និងមានឱកាសឃើញស្តុបគោរពវិញ្ញាណក្ខន្ធ ។ ពិភពលោកកំពុងស្ថិតក្នុងរណ្តៅក្រោះថ្នាក់ ប្រសិនបើយើងមិនអធិប្បវេណីនិងមិនផ្សះផ្សា ។ ការអធិប្បវេណី គឺមានសារសំខាន់សម្រាប់ការកកើតពូជមនុស្ស ។ គ្មានការអធិប្បវេណី គ្មានពេលអនាគត” ។

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

ទោះបីជាមនុស្សមួយចំនួនយល់ឃើញថា ពិភពលោកដែលគ្មានសង្គ្រាម ជាការស្រមៃស្រមៃ និងជាទីសុខក្សេមក្សាន្ត ។ តាមនិយមន័យ ដែនដីសុខក្សេមក្សាន្ត (Utopia) និងពិភពលោកគ្មានសង្គ្រាម (World-without-war) គឺមានន័យផ្សេងគ្នា ។ ដែនដីសុខក្សេមក្សាន្ត (Utopia) គឺជាពិភពលោកមួយល្អឥតខ្ចោះតាមការស្រមៃស្រមៃដែលយើងមិនអាចសម្រេចបានជាមួយវិធីសាស្ត្រដែលយើងមាន ។ នៅពេលដែលដែនដីសុខក្សេមក្សាន្តត្រូវបានបង្កើតនិងជនរ៉ាឌីកាល់គ្រប់គ្រងលទ្ធផលនោះ គឺជាការបង្ហាញជីវិតមនុស្សរាប់លាននាក់ ។ ពិភពលោកមួយដែលគ្មានសង្គ្រាមគឺជាពិភពលោកមួយស្ថិតក្នុងសន្តិភាពវិជ្ជមានដែលអវត្តមានសង្គ្រាមនិងអំពើហិង្សា ។ ពិភពលោកមួយដែលគ្មានសង្គ្រាមគឺជាការប្រាកដនិយម ហើយលក្ខណៈរបស់ពិភពលោកមួយដែលគ្មានសង្គ្រាមត្រូវ

កំណត់ដោយចំណេះដឹងផ្នែកវិទ្យាសាស្ត្រដែលយើងមាន ។ សម្រាប់ប្រទេសកម្ពុជាដែលហែកហូរដោយសង្គ្រាម ពិភពលោកដែលគ្មានសង្គ្រាមក៏សុខសាន្ត និងមានលក្ខណៈសមស្របសម្រាប់មនុស្សគ្រប់គ្នា ដើម្បីយល់ពីសក្តានុពលរបស់ខ្លួន និងភាពរីករាយក្នុងជីវិត ។ ចំពោះអ្នកដែលមិនស្គាល់សង្គ្រាម ការបំភ្លឺប្រាថ្នានេះ គឺជារឿងធម្មតា ប៉ុន្តែការពង្រីកសេចក្តីបំភ្លឺប្រាថ្នា គឺមិនអាចធ្វើឲ្យចក្ខុវិស័យការកសាងសន្តិភាពពិភពលោក និងពិភពលោកដ៏ប្រសើរសម្រាប់ទាំងអស់គ្នា ។

សេណារីយ៉ូពីរដែលអាចនាំឲ្យមានការបង្កើតពិភពលោកគ្មានសង្គ្រាមដោយមិនចាំបាច់មានការធ្វើអន្តរាគមន៍ពីអ្នកសន្តិវិធីមួយរួមមានសេណារីយ៉ូកម្រិត និងសេណារីយ៉ូផ្លាស់ប្តូរ ។ ក្នុងសេណារីយ៉ូកម្រិតដែលភាពទុកចិត្តកើតចេញពីសង្គ្រាម និងអំពើហិង្សាក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រក៏មិនគ្រប់គ្រាន់ធ្វើឲ្យមនុស្សភិតភ័យជាថ្មីនូវសន្តិភាពនោះទេ ។ បទពិសោធដែមទៀតចាំបាច់ត្រូវការសម្រាប់ការយល់ដឹងពីបញ្ហានេះ ។ ដូចនៅទីកន្លែងសេណារីយ៉ូផ្លាស់ប្តូរពិភពលោកមានការរងទុក្ខរួចទៅហើយ ហើយពិភពលោករំកិលទៅរកសន្តិភាពបន្តិចម្តងៗ ។ ខ្ញុំស្នើដំណោះស្រាយពីរបន្ថែមទៀត ដូចជាបដិវត្តន៍អហិង្សា និងការអប់រំពីការអធ្យាស្រ័យ ពីព្រោះពិភពលោកមានហិង្សា និងមិនមានផ្លូវណាដែលយើងអាចកម្ចាត់បានទេ លុះត្រាតែ

យើងទាំងអស់គ្នាការិយាករសំនៅអហិង្សា ។ ការអធ្យាស្រ័យក៏ផ្អែកសិក្សាក្នុងមុខវិជ្ជាចិត្តវិទ្យាដែលត្រូវបានគេប្រើសម្រាប់នាំយកសន្តិភាពនិងការដូរផ្សាផ្លូវប្រទេសដែលហែកហូរដោយសង្គ្រាម ។ ការអប់រំពីការអធ្យាស្រ័យធ្វើឲ្យមានការយោគយល់គ្នាកាន់តែខ្លាំង និងការទប់ស្កាត់បាត់បង់នូវវាងបុគ្គល និងក្រុម ។ **អេច កុកថាយ**

រឿងរ៉ាវពិតដើម្បីប្រឆាំងសង្គ្រាម

មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាសង្ឃឹមថា ប្រជាជនកម្ពុជាគ្រប់រូបដែលធ្លាប់ឆ្លងកាត់របបខ្មែរក្រហមបាន និងកំពុងសរសេរអត្ថបទឬសៀវភៅអំពីរឿងរ៉ាវពិតផ្ទាល់ខ្លួន ហើយនឹងផ្ញើមកមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាតាមអាសយដ្ឋានខាងក្រោម ៖

ផ្ទះលេខ៦៦ មហាវិថីព្រះសីហនុ ភ្នំពេញ

ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា

ទូរស័ព្ទលេខ: (៨៥៥) (២៣) ២១១ ៨៧៥

ទូរស័ព្ទលេខ: (៨៥៥) (១៦) ៨៧៦ ៦៧២

ទូរសារលេខ: (៨៥៥) (២៣) ២១០ ៣៥៨

Email: truthsocheat@dccam.org

Home page: www.dccam.org

ខ្សែកាតយន្តឯកសាររឿង "ក្បួនច្បាប់កងរដ្ឋ"

មានបញ្ហាខ្វះខាតសាធារណជនរៀនរាល់ថ្ងៃសុក្រ ។ ពេលរថលាតិចត្រួតទៅតាមសំណើរបស់សាធារណជន ។ សូមទាក់ទងមកយើងខ្ញុំជាមុនតាមរយៈទូរស័ព្ទលេខ ០២៣ ២១១ ៨៧៥ ឬ ០១២ ៥១១ ៩១៨ ។

ស៊ីវិល ធួន : ដំណើរឆ្លងកាត់របបខ្មែរក្រហម

(តបប)

បែកខ្ចាត់អាណ័យ

ពេលនោះ ក្រោយពីពួកសេដ្ឋកិច្ចខ្មែរក្រហមរត់ចោលអស់ នៅសល់អង្គរប្រហែលពីរគោ យើងក៏ វាល់អង្គរប្រហែល១៥ កំប៉ុង ឬច្រើនជាងនោះតាមប្រវែងផ្លូវឆ្ងាយ ឬជិតៗ យើងក៏លា គ្នាទាំងអាឡោះអាណ័យ ធ្វើម្តេចពេលវេលាបានមកដល់ ហើយ តម្រូវឲ្យយើងបែកគ្នាដោយគ្មានការក្រោធទុកដើម្បីរិលក្រឡប់ ទៅជួបក្រសួងដែលអ្នកខ្លះនៅរហូតដល់បន្ទាយឆ្មារ ។ យើងលើក បន្តិចខោអាវ និងអង្ករស្អុយ ហើយលាគ្នារៀងៗខ្លួនទាំងទឹក ភ្នែករលីនរលោង ដោយនិយាយឃ្លាចុនក្រោយថា បើសិនជាយើង ជួបគ្នាលើកទីពីរនៅកន្លែងណាក៏ដោយ សូមកុំភ្លេចគ្នាឲ្យសោះ និយាយហើយក៏ធ្វើដំណើរទាំងព្រួយផងអរផង តាមទិសដៅរៀងៗ ខ្លួនៗ វេលាម៉ោងប្រហែល៧ព្រឹក ខ្ញុំធ្វើដំណើរចេញពីស្ពានធំ មក

ដល់ភ្នំស្រុក ស្រាប់តែជួបមនុស្សដែលមកពីភូមិព្រះនេត្រព្រះ យ៉ាងច្រើន កំពុងស្នាក់នៅកុះករនៅក្នុងភូមិត្រពាំងថ្ម មានទាំងបន្តិច បាន ឆ្នាំង កំពុងដាំបាយហូប ព្រោះពេលនោះជារដូវរដូវប្រមូល អ្នក ជម្លៀសដើរកាត់វាលស្រែដែលស្រូវកំពុងទុំក្រាបដល់ដី គេនាំគ្នាបូត ឬច្រូតនឹងកណ្តៀវ ឬក៏បុកស្រូវធ្វើជាអង្ករ ម្នាក់ៗស្អុយរាប់នៅទុក សម្រាប់ធ្វើដំណើរតាមផ្លូវ ។

ពេលនោះ ស្រូវពង្រួស និងស្រូវសន្ធឹងដែលនៅឆ្ងាយពី ទំនប់បានដល់ណាស់ ចំណែកស្រែមួយចំនួនដែលនៅជាប់នឹង ទំនប់ក៏លិចរលួយមិនបានដល់ ។ ស្រូវដែលនៅតាមវាល ដូចជា វាល ទៀនកាំដាដើម បានដល់ច្រើន ហើយឆ្នាំនេះនៅរដូវច្រូតកាត់ គេ លែងឃើញមានឡានយោធាចូលដឹកស្រូវទៀតហើយ ពេលនោះ ប្រជាជនម្នាក់ៗសប្បាយនឹងហូបបាយ សប្បាយនឹងសេរីភាព សប្បាយបានជួបបងប្អូន សប្បាយនឹងបានទៅស្រុកកំណើត ទន្ទឹម

ស៊ីវិល ធួន ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៤

ស៊ីវិល ធួន ក្នុងឆ្នាំ២០១០

នឹងនេះ អ្នកខ្លះកើតទុក្ខព្រោះបាត់បង់បងប្អូន ឪពុកម្តាយ ឬមនុស្ស ជាទីស្រឡាញ់ ។

សប្បាយទាំងមិនដឹងខ្លួន

ពេលខ្ញុំទៅដល់ភូមិត្រពាំងថ្មវេលាម៉ោងប្រហែល១០ ព្រឹក ខ្ញុំឮភាសានិយាយគ្នារបស់ប្រជាជនបានប្តូរវាក្យសព្ទពីភាសាបដិវត្តន៍ មកជាភាសាសាមញ្ញបែបសន្តមចាស់ ពុកម៉ែ មកឪពុកម្តាយ, ពី សមមិត្ត មកជាពាក្យបង ឬប្អូន ហើយអ្នកខ្លះទៀតចេញសម្លេងសើច ក្អាកក្អាយ មុខមាត់ស្រស់ស្រស់ ទាញយកសំពត់ ឬសារ៉ែដូដែល លាក់ជាយូរមកហើយ យកមកស្លៀកបង្កើតបានជាពិធីបុណ្យមួយ ដែលមានសម្លៀកបំពាក់ចម្រុះពណ៌ ។ រយៈពេលជិតបួនឆ្នាំនៃរបប ខ្មែរក្រហម ទោះបីជាពួកគេមានភាពសាហាវឃោរឃៅ កាប់សម្លាប់ ប្រជាជនរាប់លាននាក់ក៏ដោយ ក៏គេមិនអាចសម្លាប់មនោសញ្ចេតនា ប្រជាជនខ្មែរទាំងស្រុងបានឡើយ ជាពិសេសទៀតក៏ផ្នែកវប្បធម៌ និងអ្វីៗ ដែលជាដួតកំនិតរបស់ខ្មែរនៅក្នុងរបបសន្តមចាស់ ។ ដោយ រវល់តែសប្បាយភ្លេចខ្លួន ប្រជាជនអស់ទាំងនោះ ភ្លេចគិតថា ខ្លួន កំពុងត្រូវខ្មែរក្រហមកៀរឲ្យចូលព្រៃកូនខ្មែរ ជាព្រៃក្រសែដែល មនុស្សក្រមៅដល់អស់រយៈពេលជាងបីឆ្នាំមកហើយ ។

ប្រជាជនដែលឡើងមកពីតំបន់ ផ្នែកខាងក្រោម ចាប់ពី ស្រមោច ដូនច្រែង ភូមិស្រះ រហូតដល់ព្រះនេត្រព្រះ រោលជ្រូក ច្រប និងទៀនកាំ ត្រូវខ្មែរក្រហមកៀរសំដៅភ្នំដងរែក ប៉ុន្តែគេ អនុញ្ញាតឲ្យឈប់មួយស្របក់ ដើម្បីទុកពេលឲ្យប្រជាជនដាំបាយហូប ព្រោះគេយល់ពួកគេធ្វើដំណើរកាន់តែឆ្ងាយពីកងទ័ពវៀតណាម ។ នៅពេលម៉ោងប្រហែល១២ថ្ងៃត្រង់ ខ្ញុំក៏លួចខ្សឹបប្រាប់អ្នកដែល ស្គាល់គ្នាថា សូមកុំទៅលើទៀតពួកវាកៀរឲ្យទៅស្លាប់ គ្មានអ្វីហូប ក្រៅពីស្លឹកនឿងនោះទេ សូមបងប្អូនកុំជឿពួកវា ។ នៅពេលនោះ កម្មាភិបាល ប៉ុល ពត ជិះសេះយាមប្រជាជន ដោយស្តាយកាំភ្លើង នៅលើស្នា ព្រោះខ្លាចប្រជាជនបកទៅក្រោយវិញ ។ ពេលដែលកង យោធាខ្មែរក្រហមនាំគ្នាសម្រាកបាយថ្ងៃត្រង់ ជាឱកាសល្អខ្ញុំក៏បាន បបួលអ្នកភូមិមួយចំនួនត្រឡប់ទៅកាន់ផ្លូវជាតិលេខ៦វិញ ដើម្បី ត្រឡប់ទៅស្រុក ។

នៅតែភ័យខ្លាច

ខ្ញុំភ័យណាស់ ប៉ុន្តែខ្ញុំមិននិយាយធ្វើឲ្យអ្នកផ្សេងទៀតបាក់

ទឹកចិត្ត ចេះតែដើរទៅមុខទាំងព្រលឹងចុងសក់ រត់ចុះតាមផ្លូវកាត់តម្រង់ ទៅរកបឹងឲ្យបានឆាប់ ដើម្បីលាក់ខ្លួនក្នុងព្រៃស្មៅដែលដុះយ៉ាងល្អ ទាំង កម្ពុជា មានកម្ពស់លិចក្បាលមនុស្ស ។ ប៉ុន្តែទោះបីខ្ញុំដើរយ៉ាងណា ពេលឆកទៅក្រោយនៅតែឃើញ ភូមិត្រពាំងថ្មនៅជិតបង្កើយ ព្រោះ វារាលពេក មើលពីណាក៏ឃើញដែរ ។ យើងខ្ញុំដើរឡើងបែកញើស រហាមព្រោះយល់ថា ទោះបីយើងចេញដំណើរប្រហែលជាងបីគីឡូ ម៉ែត្រពីភូមិក៏ដោយ ក៏យើងមិនអាចរត់ច្រើនបានដែរ ប្រសិន បើពួកវាមើលឃើញយើង ។ យើងនៅតែតម្រង់ដើរទៅមុខទៀត ដូចជាមិនអស់កម្លាំងប៉ុន្មាន ព្រោះយើងបានហូបបាយឆ្អែត តាំងពី ជាងមួយសប្តាហ៍មកហើយ ។ ពេលនោះ យើងដើរឆ្លងកាត់បឹងជា ច្រើនអន្លើ តាមជ្រលងដានជើងអ្នករកក្រី បត់បែនចុះឡើងកាត់ ភក់ដុនខ្លះ កាត់ដីស្នូតខ្លះរហូតមកដល់បែកស្លៀសានភូមិទៀនកាំ ដែលស្ថិតនៅចំពីមុខយើងប្រហែល២គីឡូម៉ែត្រ ។ យើងសាក ល្បួងមើលទៅក្រោយ លុះត្រាតែមើលឃើញភូមិត្រពាំងថ្ម ក្លាយ ជាពណ៌ប្រដេះ ដូចជាដុំដែកដែរ ។ ម្តងនេះពួកយើងមានទំនុកចិត្តលើ ខ្លួនឯងថា បើពួកវាតាមយើងទៅដល់ភូមិរហាលលួម នៅទីនោះមាន កងទ័ពវៀតណាម និងកងទ័ពរណសិរ្សកំពុងជិះលើរថយន្តតាម បណ្តោយផ្លូវ លាន់ស្នូរក្រីកទាំងខ្សែៗ ។ លុះមានទំនុកចិត្តហើយ ពួកយើងក៏នាំគ្នាលប់សម្រាកមួយសន្ទុះ អ្នកខ្លះអង្គុយមូរថ្នាំជក់ អ្នកខ្លះដើរចេញពីកន្លែងនេះដើម្បីទៅរកទឹកនៅម្តុំទីជិតនោះផ្សេង បំពង់ក យើងឈប់នៅកន្លែងមួយចម្ងាយពីជើងទំនប់ទៀនកាំ ប្រហែល៥០ ម៉ែត្រ ។ យើងអង្គុយនៅក្នុងបាតប្រឡាយ ដែលបុក ត្រង់ស្ពានមួយខាងកើតភូមិរហាល យើងមិនហ៊ានអង្គុយជិតជើង ទំនប់ ព្រោះខ្លាចពួកខ្មែរក្រហមផ្សេងទៀត ដែលចេញពីភូមិទៀនកាំ ដើរតាមផ្លូវដោយបែងឲ្យឃើញពួកយើងហើយសម្លាប់ចោល ។

យើងអង្គុយអស់រយៈពេល២០ នាទី ជំនុំគ្នាហើយគិតតែ រៀងៗ ខ្លួនប្រកបដោយក្តីព្រួយ បារម្ភខ្លាចតែវង្វែង រកបងប្អូន មិនឃើញ ។ យើងនាំគ្នាដើរតាមបាតប្រឡាយដែលគ្មានទឹក គឺមាន តែស្មៅដើមរឹង ឈរច្រូង ហើយដុះក្រាស់នៅតាមភ្នំប្រឡាយទាំង សងខាងបិតបាំងយើងដែលដើរជាខ្សែមុខក្រោយប្រហែលជាង ១០ នាក់ ។ ពេលនោះ គ្មាននរណាម្នាក់បានឃើញពួកយើងឡើយ រហូតដល់ឡើងដួលជាតិរួចហើយ យើងក៏ចូលជាមួយហ្មឺនមនុស្ស

ដែលកំពុងធ្វើដំណើរយ៉ាងសកម្មដើម្បីទៅស្រុកកំណើត ។

សុភមង្គលមិនពិតប្រាកដ

ពេលនោះ យើងធ្វើដំណើរលើកំណត់ដូរៗប្រហែល២០ គីឡូម៉ែត្រ ក្នុងរាត្រីយប់នឹងតមកដល់ផ្លូវត្រឡប់ត្រឡង់កែងរវាងផ្លូវជាតិលេខ៦ និងផ្លូវលំទៅភូមិចក្រី និងរោលជ្រូក ។ នៅទីនោះ យើងឃើញមនុស្សរកកុញបោះជំរំនៅទីនោះ សម្រេចព្រហ្មទណ្ឌ ដូចបុណ្យកម្រិតពេលនោះខ្ញុំ និងអ្នករួមដំណើរជាមួយបានដើររកមើលហ្នឹងមនុស្សដ៏ច្រើនណែនណាន់ ។ មានអ្នកខ្លះកំពុងដាំស្ល ខ្លះទៀតកំពុងហូបបាយវង់ៗ ។ ខ្ញុំខំខិតខំដាក់ភ្នែកសម្រង់មើលក្រែងមានបងប្អូនស្គាល់ ។ លុះដល់ម៉ោង៧យប់ មានអ្នកខ្លះដេក ខ្លះទៀតនៅអង្គុយ ខ្លះទៀត ដោយរោយជើង ដេកទទឹងទទឹងក្បាលកើយបន្តិចខោអាវ នៅលើផ្លូវដើរតែម្តង ។

នៅទីបំផុត ខ្ញុំក៏បានរកឃើញគ្រួសារខ្ញុំកំពុងអង្គុយហូបបាយនៅក្បែរគល់ដូងមួយ ប៉ុន្តែឃើញមានម្ហូបទេ ដោយសេចក្តីត្រេកអរឥតខុស ។ នៅពេលនោះយើងកំពុងគិតថា សេចក្តីសប្បាយរបស់យើងមានលក្ខណៈជាការសប្បាយបណ្តោះអាសន្ន ព្រោះជាការជួបជុំគ្នានៅកណ្តាលវាលមួយរយៈពេលខ្លី ព្រោះយើងត្រូវឆ្លងកាត់ទប់សក្តិជាច្រើនទៅថ្ងៃមុខ ដូច្នោះនេះមិនមែនជាសុភមង្គលរបស់យើងទេ ។ តាមពិតក្រុមគ្រួសារខ្ញុំនៅទីនោះ និងនៅរហូតលុះត្រាជួបជុំបងប្អូនដែលពង្រឹងដំណឹងថា នៅរស់តាមសហករណ៍ផ្សេងៗ ត្រឡប់មកជួបជុំគ្នាវិញ ។ ក្រោយពីសំណេះសំណាលពីអ្វីដែលយើងអាចនៅមានជីវិតបានរហូតមកទល់ពេលនោះ យើងក៏ចាត់ចែងធ្វើម្ហូបដូចជា ពិធីជប់លៀងមួយ ដោយធ្វើទាដែលចាប់ពីសហករណ៍ដាក់ស្បែកនឹងដ្រូលទឹកមួយ ប៉ុន្តែទានោះឆ្លុះតែពោះចំណែកខាងខ្លួននៅនៅ ព្រោះពុំមានគម្របគ្រប ។ យើងនាំគ្នាបេះហូបតែសាច់កន្លែងណាដែលឆ្លុះប៉ុណ្ណោះ ។

ផ្លូវបំបែក

នៅពេលដែលដឹងថា កងទ័ពវៀតណាមបើកការវាយលុកកាន់តែជ្រៅចូលមកក្នុងប្រទេស ខ្មែរក្រហមបានភៀសខ្លួនទៅកាន់ព្រំដែនប៉ែកខាងលិច ដោយភៀសប្រជាជនរាប់ម៉ឺននាក់នៅតំបន់ចុងកាត់ មាត់ញាតទៅជាមួយផងដែរ ។ នៅថ្ងៃ៧ មករា ប្រជាជនខ្មែរដែលបានរំដោះនឹកស្មានថា បានទទួលសេរីភាពឡើងវិញត្រូវរង

ទុក្ខវេទនា និងព្រាត់ប្រាសគ្នាម្តងទៀតដោយរត់ឡើងភ្នំ កាត់ព្រៃភ្នំក្រមថ្ម ត្រូវដាច់ពោះ ព្រោះនៅលើកំពូលភ្នំដោយគ្មានអាហារដោយគ្មានទឹកដឹក ព្រោះមិនស្គាល់ភូមិសាស្ត្រដែលក្នុងករណីខ្លះ ត្រូវវង្វេងនៅក្នុងព្រៃស្លាប់ដោយដាច់អាហារ ឬសត្វសាហាវវាយ ។

ប្រជាជនមួយចំនួនទៀត ត្រូវរងគ្រាប់កាំភ្លើងនៅកណ្តាលសមរម្យប្រយុទ្ធរវាងកងទ័ពវៀតណាម និងខ្មែរក្រហម ។ ប្រជាជនជម្លៀសនេះមានពីរប្រភេទមានប្រជាជនថ្មី និងប្រជាជនមូលដ្ឋាន ។ ប្រជាជនថ្មីដែលស្តាប់លឺទឹកមួយនឹងមិនចូលចិត្តខ្មែរក្រហមបានរកផ្លូវវិលត្រឡប់ថយក្រោយមករកស្រុកកំណើតដើម្បីជួបជុំបងប្អូនប្អូនត្រូវរងទុក្ខវេទនាមួយគ្រាទៀតដោយសារដាច់ស្បៀង រហូតដល់អារសាច់ខ្មោចធ្វើជាអាហារ ធ្វើយ៉ាងណាដើម្បីបានមកដល់ខេត្តមួយចំនួនដែលជាស្រុកកំណើត ដោយទុកចោលប្តី ឬប្រពន្ធនៅលើភ្នំដែលកំពុងមានជំងឺគ្រុនចាញ់ញាញឹមមិនអាចបញ្ជិះកន្ត្រាចដោយសារតែកូនកូចៗមកជាមួយ ។ ពេលមកដល់ស្រុកភូមិវិញបានជួបជុំបងប្អូននិយាយថា ដូចជាកើតមកម្តងទៀត ។ ម្នាក់ៗបាននិទានសាច់រៀងរបស់គេដែលជារៀងកំសត់វេទនាខុសៗគ្នាជូនបងប្អូនស្តាប់ ហើយនាំគ្នាអង្គុយយំខ្លឹកខ្លួនដោយក្តីស្រណោះស្រណោក ។ ដូចជា មានអ្នកខ្លះដាច់ចិត្តទុកប្តី ឬប្រពន្ធនៅលើភ្នំនាំយកតែកូនត្រឡប់មកស្រុក រៀងសោកនាដកម្មនៃប្រជាជនខ្មែរនៅពេលនោះ មានការព្រាត់ប្រាសធ្ងន់ធ្ងរ ជាងសាច់រៀងនាងបងប្អូនទៅទៀត ។ ចំណែកឯប្រជាជនថ្មីមួយចំនួនដែលដឹងថាអង្គការសហប្រជាជាតិបានបើកជំរំដោយមានការផ្គត់ផ្គង់គ្រប់បែបយ៉ាង ក៏ភៀសខ្លួនចេញពីតំបន់ជម្លៀសដោយមិនវិលត្រឡប់ទៅស្រុកកំណើត ព្រោះឆ្លាតចិត្តនឹងការរងទុក្ខវេទនាហួសនិស្ស័យដែលខ្មែរក្រហមស្រវឹងនឹងមនោគមវិជ្ជាសម្លាប់រង្គាល់ខ្មែរក្នុងនោះនៅលើទឹកដីមួយ ដែលព្រះពុទ្ធសាសនាបានចាក់ឫសគល់រាប់ពាន់ឆ្នាំមកហើយ ពិតជាគ្មាននរណាមួយជឿថារបបនេះនឹងកើតមានយ៉ាងដូច្នោះ ។ នៅក្នុងរបបខ្មែរក្រហម ប្រជាជនក៏ប្តេជ្ញាគេចចេញឲ្យឆ្ងាយទាន់មានទឹកាស ដើម្បីទៅរស់នៅក្នុងប្រទេសទីបីដែលគេជឿថានឹងមានអនាគតភ្លឺស្វាងសម្រាប់គ្រួសារ ។ គ្រាន់តែរំដោះភ្លាមមិនបង្កន័យ ប្រជាជនក៏នាំគ្នាទាំងហ្នឹងៗ តម្រង់ទៅកាន់ព្រំដែនតាមច្រកប៉ាយប៉ែត និងច្រកផ្សេងទៀត ដែលគេយល់ថា

នៅជិតដើម្បីចូលទៅរស់នៅជាបណ្តោះអាសន្ននៅតាមជំរកដុំថ្មក្រវាត់ ថៃ ។ ចំណែកពួកខ្មែរក្រហមដែលបាត់បង់ អំណាចបានខិតខំប្រមូល បំណែកទ័ពដែលនៅសេសសល់ពីការបំផ្លាញរបស់កងទ័ពវៀតណាម ដើម្បីផ្គុំកម្លាំងឡើងវិញ តស៊ូវាយបកប្រឆាំងនឹងកងទ័ពវៀតណាម ដោយយកជួរក្នុងជំរកដុំថ្មក្រវាត់ជាមូលដ្ឋានបង្កើតបន្ទាប់ពីគ្រាប់ចរ វិលវល់តាមផ្លូវបត់បែនដ៏វែងឆ្ងាយ នៅក្រោមកំដៅថ្ងៃប្រកប ដោយការហៅហត់អស់រយៈពេលជាច្រើនខែឆ្លងកាត់ជួរក្នុងក្រវាត់ និងជួរក្នុងជំរកនេះគឺជាការតស៊ូបដ៏វត្តន៍លើកទីពីររបស់ខ្មែរក្រហម ដែលប្រកបដោយគ្រោះថ្នាក់ ។

នៅក្រោយថ្ងៃ៧ មករា ឆ្នាំ១៩៧៧ មានប្រជាជន៨៨ខ្មែរ ភៀសខ្លួនប្រហែល៣៧៨នាក់ បានភៀសខ្លួនទៅកាន់ព្រំដែន ខ្មែរ-ថៃ ដែលរស់នៅតាមជំរកចំនួន៧៤កន្លែងដែលបែងចែកជា ៣ក្រុមគឺ ជំរកលោកសា សិន សាន រណសិរ្សជាតិរំដោះប្រជាពលរដ្ឋ ខ្មែរ ជំរកខ្មែរក្រហម និងជំរកសំរោងនិយមហុនស៊ីនប៊ិច ។ ចើប្រៀបធៀបពីជីវភាពរស់នៅរបស់ប្រជាជន ការរស់នៅតាមជំរកមាន ជីវភាពល្អជាង ការរស់នៅក្នុងប្រទេសក្នុងឆ្នាំ១៩៧៧ ។

ការធ្វើដំណើរក្រឡប់ទៅស្រុក

នៅក្រោយថ្ងៃ៧ មករា ប្រជាជន៨៨ម្យ៉ាងបានរួចផុតពីគុក ឥតដំណើរ ហើយជាពេលមួយដែលលេចឡើងនូវការព្រាត់ប្រាស និងការឈឺចាប់ ។ សមាជិកគ្រួសារខ្ញុំប្រហែល១០ នាក់ បាត់បង់ជីវិត ដោយដាច់អាហារ និងជំងឺនៅតាមសហករណ៍នៅភូមិភាគពាយ័ព្យ ។ ខ្ញុំបាត់ដំណឹងគាត់នៅពេលដែលមានស្ថានភាពជ្រុលច្របល់នៅភ្នំពេញ និងពេលដែល ប៉ុល ពត ដម្លើសយ៉ាងតក់ក្រហល់ ។ នៅសម័យកម្ពុជា ប្រជាធិបតេយ្យប្រជាជនបានស្លាប់ដោយប្រការផ្សេងៗ ប៉ុន្តែការ ស្លាប់ដោយដាច់ពោះជាការស្លាប់ដែលរេទីនា ដោយមុននឹងស្លាប់ អ្នកជំងឺស្រែកទារកបាយ រកបបរ នំចំណីតាមតែការនឹកឃ្លាន ។ បងប្អូនដែលនៅជុំវិញអ្នកជំងឺបានត្រឹមសម្រក់ទឹកភ្នែកអាណិត អាសូរប៉ុណ្ណោះ ព្រោះពុំមានវិធីដោះស្រាយ ឬពុំមានរបស់របរ សម្រាប់ដោះដូរយកអាហារ ។ សម្លេងប្អូនស្រែកទារកបាយនៅតែ ឮនៅក្នុងត្រចៀករបស់ខ្ញុំរហូត ។

បន្ទាប់ពីស្នាក់នៅទីប្រជុំជនដប់អស់មួយយប់ ដើម្បីស៊ើប សួរដំណឹងបងប្អូនផ្សេងទៀត ស្រែកឡើងបន្ទាប់ពីហូបបាយព្រឹក

ហើយយើងក៏ចាប់ផ្តើមដំណើរមកទិសខាងលិចសំដៅទៅស្វាយស៊ី សុផុន ។ យើងអូសរទេះជាមួយសមាជិកគ្រួសារដែលនៅរស់ សរុប២០ នាក់ក្នុងគោលបំណងវិលទៅស្រុកកំណើតខាងប្រពន្ធ នៅខេត្តតាកែវ ។ ក្នុងចម្ងាយដូរតែ៥ គីឡូម៉ែត្រពីដំបៅទៅកោកព្រៃ ស្ថិតក្នុងស្រុកព្រះនេត្រព្រះ យើងត្រូវធ្វើដំណើរពេញមួយថ្ងៃ ដោយដូរទៅដប់មានចំណោតខ្លាំង ព្រោះនៅទីនោះមានភ្នំមួយ “ភ្នំដំណើរ” ។ ម្យ៉ាងទៀត រទេះយើងធ្ងន់ និងមានអីវ៉ាន់សំព័ន្ធ សំពោង ដូចជាខ្នើយ កន្ទួល មុន ចានឆ្នាំង អង្ករ អំបិល ប្រហុក ដែលយកបានពីរោងសហករណ៍ប៉ុល ពត ក្រោយពេលកម្មា ភិបាលខ្មែរក្រហមរត់ភៀសខ្លួនទៅកាន់ភ្នំដង្កែររយៈពេល២ថ្ងៃ មុនពេលកងទ័ពវៀតណាមចូលទៅដល់ទីនោះ ។

គោកលន់ ក្រោយរបបខ្មែរក្រហម

ក្រោយពីយប់មួយស្របក់នៅលើចំណោតភ្នំ យើងបាន ចាប់ចេញដំណើរចុះចំណោតយ៉ាងស្រួលរហូតដល់សហករណ៍ គោកលន់ ។ ពេលនោះ ខ្ញុំចង់ចូលជួបឪពុកមាម្នាក់ ប៉ុន្តែដោយសារ ភូមិនេះនៅជាប់នឹងផ្លូវជាតិ គាត់ក៏នាំគ្រួសារគាត់ចាកចេញទៅ អស់ដោយបន្ទុយទុកតែផ្ទះខ្ទមប៉ុណ្ណោះ ។ គោកលន់ ជាសហករណ៍ ក្រឡាត់ជាងគេនៅក្នុងចំណោមសហករណ៍នៅស្រុកព្រះនេត្រព្រះ ដីធ្លីនៅជុំវិញភូមិជាដីក្តាំង ស្នូម្យីតែដំឡូងក៏គ្មានមើមដែរ គឺមាន តែប្រសិប៉ុណ្ណោះ ។ ចំណែកស្រូវដែលដាំនៅតាមវាលស្រែខាងលិច ភ្នំប្រប់ ក៏មិនបានដល់ដែរ ។ នៅក្នុងភូមិនេះមានផ្ទះប្រហែល មួយរយខ្នងផ្ទះ នៅសល់អ្នករស់ជីវិតនៅលើផ្ទះមិនដល់២០ ខ្នង ផង គឺដោយសារអ្នកទាំងនោះសុទ្ធតែជាអ្នកពូកែខាងដោះដូររបស់ របរដូចជា មាស ពេជ្រ ជាមួយអង្ករទើបអាចរស់បានដូច្នោះ ។

ភូមិកោកព្រៃ

ដោយយល់ឃើញថា ខ្លះស្បៀងតាមផ្លូវ យើងក៏សម្រេចចិត្ត ទៅសម្រាកនៅកោកព្រៃចំនួនពីរថ្ងៃដើម្បីបូកស្រូវទុកធ្វើ ស្បៀង ។ នៅតាមផ្លូវ យើងក៏បានចែកការងារគ្នា ដោយខ្លះដើរ រកស្រូវ ខ្លះទៀតដើររកម្ហូប និងត្រូវចុះដើរពីផ្លូវជាតិប្រហែល៥ ទៅ៦គីឡូម៉ែត្រទៅទីតាំងទាំងនោះ ។ ពេលនោះ មនុស្សដើរចាបសាច ពេញវាល ។ យើងមិនលើកលែងថាសត្វក្នុង ឬធំទេ សូម្បីតែ សត្វ សេះ គោ ក្របី ក៏ចាប់មកធ្វើម្ហូបដែរ ។ នៅភូមិឈ្នួ បងថ្មីខ្ញុំចាប់បាន

សេះ និងរកបានទោះមួយ ប៉ុន្តែយើងមិនបានយកធ្វើម្ហូបទេ គឺទុកសម្រាប់ដឹកអីវ៉ាន់ ។ យើងបានគូរស្រាលកម្លាំងដោយសារទេះសេះនេះ ។ នៅថ្ងៃបន្ទាប់ យើងត្រូវដាស់គ្នាឲ្យក្រោកកាំងពីម៉ោង៤ ទៀបភ្លឺ ដោយស្រីៗ នាំគ្នារៀប បង្កាត់ភ្លើង លាងឆ្នាំង ដាំបាយ ធ្វើម្ហូបហូបបាយ មុនពេលចេញដំណើរ ។ ចំណែកប្រុសៗ រៀបចំអីវ៉ាន់ដាក់លើរទេះមានកន្ទេលមុននឹងអង្ករជាដើមឲ្យស្រេច ។

ភូមិសាលាក្រៅ

នៅម៉ោង៧ ព្រឹក យើងចាប់ចេញដំណើរហូតដល់ថ្ងៃត្រង់ ទើបទៅដល់សាលាក្រៅ ជាកែងផ្លូវឆ្ពោះទៅកាន់សង្កាត់កាស ក្នុងស្រុកបន្ទាយឆ្មារ ។ ពីមុនខ្ញុំមិនដែលស្គាល់សាលាក្រៅទេ ប៉ុន្តែនៅចុងឆ្នាំ១៩៧៥ ខ្ញុំបានស្នាក់នៅទីនោះមួយរយៈ ដើម្បីលើកប្រព័ន្ធក្លឹក ។ ពេលនោះ សាលាក្រៅនៅរក្សារូបរាងជាទីផ្សារមួយ ដោយនៅសល់ផ្ទះល្អៗ លាយឡំនឹងផ្សារនៅអមសងខាងផ្លូវជាតិលេខ៦ ។ រំលងតែបីឆ្នាំប៉ុណ្ណោះ អ្វីៗ ប្រែប្រួលស្ទើរមើលមិនស្គាល់ ខ្មែរក្រហមបានរុះរើផ្ទះអស់រលីងនៅសល់តែដើមដូងខ្លះៗប៉ុណ្ណោះ ។ ខ្ញុំស្រឡាញ់ទឹកដីសាលាក្រៅ ព្រោះស្រូវសន្លូននៅទីនោះផ្តល់ទិន្នផលខ្ពស់ ថែមទាំងជាកន្លែងសម្បូរត្រីស្រែដ៏មានរសជាតិ ជាពិសេស គឺត្រីអណ្តែង ។

គ្រាន់តែយើងយកមន់ចាស់ៗ ទៅរាយតាមចន្លោះកុម្មុស្រូវ នៅខែកត្តិកក៏ជាប់ត្រីដោះមិនឈ្នះ ម្យ៉ាងទៀតយើងអាចធ្វើអន្ទុន ។ អន្ទុស្សារវីយ័ លើកប្រព័ន្ធក្លឹកនៅសាលាក្រៅបានដកជាប់នៅក្នុងអារម្មណ៍ជាទីច្នៃ ។

ស្រុកកំណើត

នៅសម័យ ប៉ុល ពត ដោយសារធ្វើថ្នង់ គ រាល់ពេល ការកែតម្រូវប្រវត្តិរូប បានធ្វើឲ្យខ្ញុំបានរស់រានមានជីវិតមកដល់សព្វថ្ងៃ ។ សាច់ញាតិខ្ញុំបានជួបជុំគ្នាឡើងវិញ និងបានត្រឡប់មករស់នៅស្រុកកំណើតវិញ ។ ប៉ុន្តែរូបនេះបានធ្វើឲ្យខ្ញុំបាត់បង់បងប្អូន និងបាត់បង់នូវអ្វីៗ ដែលខ្ញុំធ្លាប់មានពីមុនមក ។ រូបនេះបានបន្សល់នូវភាពភ័យខ្លាច ភ័យស្ងួត និងភាពទុកតោកយ៉ាក សម្រាប់ប្រជាជនកម្ពុជាដើម្បីរស់ឡើងវិញ ។

ស៊ីវិល ធួន

ក្រុមទស្សនាវដ្តីស្វែងរកការពិត សូមថ្លែងអំណរគុណអស់ពីដួងចិត្តដល់លោកគ្រូ ស៊ីវិ ធួន ដែលបានចែករំលែក និងសរសេររឿងរ៉ាវជីវិតផ្ទាល់ខ្លួនសម្រាប់ការបោះពុម្ពផ្សាយនេះ ។

ស៊ីវិ ធួន កំពុងបង្រៀនពីប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យដល់លោកគ្រូ- អ្នកគ្រូប្រវត្តិសាស្ត្រនៅខេត្តស្ទឹងត្រែងកាលពីខែមេសា ឆ្នាំ២០១០

ដំណឹងសួររកឪពុក និងបងប្អូន

នាងខ្ញុំឈ្មោះ យឹម ធារី អាយុ៥៦ឆ្នាំ សព្វថ្ងៃរស់នៅប្រទេសស្រីលង់ សង្កាត់វាលវែង ខណ្ឌ៧មករា រាជធានីភ្នំពេញ ។ សូមប្រកាស
រកឪពុក និងបងប្អូនប្រុសស្រីដែលមានរាយនាមដូចខាងក្រោម :

១) ឈ្មោះ យឹម ខាន់ ត្រូវជាឪពុក ជាអតីតទាហាន លន់ នល់ និងជាភូមិប្រធានរបស់ទ្រង់ ចាន់ រង្សី ។ នៅអំឡុងឆ្នាំ១៩៧៣
ឪពុកនាងខ្ញុំត្រូវខ្មែរក្រហមចាប់ខ្លួនពីបន្ទាយឈូកវ៉ា ហើយក៏បាត់ដំណឹងគាត់ចាប់តាំងពីពេលនោះមក ។

២) យឹម សុភាព ត្រូវជាប្អូនស្រី ជាអតីតសិស្សប្រាក់ទី៤ទំនើប នៅសាលាទួលកោក ។ កាលពីរបបខ្មែរក្រហម សុភាព
មានអាយុ១៦ឆ្នាំ ។ នៅឆ្នាំ១៩៧៧ សុភាព ត្រូវបានអង្គការចាត់តាំងឲ្យទៅធ្វើការនៅក្នុងកងចល័តតំបន់៥៤ ម៉ូក្រីដីសូរ ហើយ
ក៏បាត់ដំណឹងគាត់តាំងពីពេលនោះមក ។

៣) យឹម សាណារិន នៅក្នុងរបបខ្មែរក្រហមមានអាយុ២៦ឆ្នាំ ។ បង ណារិន បានបាត់ខ្លួនក្នុងអំឡុងឆ្នាំ១៩៧៧ ។

៤) មាស ចំរើន ត្រូវជាបងប្រុសដីដូនមួយ ជាអតីតទ័ពអាកាស ។ ចំរើន បានបាត់ខ្លួនតាំងពីឆ្នាំ១៩៧៤ ពេលដែលគាត់ទៅ
រៀនបន្តនៅទីក្រុងប៉ារីស ។

បញ្ជាក់ : មុនខ្មែរក្រហមទទួលជ័យជម្នះ ក្រុមគ្រួសាររបស់នាងខ្ញុំរស់នៅផ្សារកីឡាលេខ៤ សង្កាត់លេខ៣ ភ្នំពេញ ។
ក្រោយថ្ងៃ១៧ ខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ គ្រួសាររបស់នាងខ្ញុំត្រូវខ្មែរក្រហមជម្លៀសទៅនៅភូមិមហាសាំង ស្រុកភ្នំស្រួច ខេត្តកំពង់ស្ពឺ ។
អាស្រ័យហេតុនេះ បើបងប្អូនណាបានស្គាល់ ឬឮឈ្មោះអ្នកដែលនាងខ្ញុំបានរៀនរាប់ សូមមេត្តាទាក់ទងមកនាងខ្ញុំតាមរយៈអាសយដ្ឋាន
ខាងលើ ឬទំនាក់ទំនងតាមរយៈទូរស័ព្ទលេខ ០១៥ ៨៨២ ២៤២ ឬ ០១៦ ៨៧៦ ៦៩២ ឬ ០២៣ ២១១ ៨៧៥ ។

ដំណឹងសួររកបងស្រី

នាងខ្ញុំឈ្មោះ ហ៊ឹម ថន អាយុ៥៨ឆ្នាំ រស់នៅភូមិសណ្តោ ឃុំជាន់ទង ស្រុកត្រាំកក់ ខេត្តតាកែវ សូមប្រកាសសួររកប្អូនប្រុស
ឈ្មោះ ហ៊ឹម ញ៉ាយ ដែលបានបាត់ខ្លួន ក្រោយពីចាកចេញពីភូមិកំណើតទៅធ្វើជានិរសានៅក្នុងរបបខ្មែរក្រហមតាំងពីអាយុ១១ឆ្នាំ ។
ឪពុកនាងខ្ញុំឈ្មោះ បូរ ម្តាយឈ្មោះ ថាន់ ។ នាងខ្ញុំមានបងប្អូន ៦ នាក់គឺ: ១) ហ៊ឹម មុំ (ស្រី) ២) ហ៊ឹម ឡី (ស្រី) ៣) នាងខ្ញុំ ៤) ហ៊ឹម ញ៉ៅ (ប្រុស)
៥) ហ៊ឹម ញ៉ាយ (បាត់ខ្លួន) និង ៦) ហ៊ឹម ទូច ភេទស្រី (ស្លាប់) ។ ហ៊ឹម ញ៉ាយ ត្រូវបានចាត់តាំងឲ្យធ្វើជានិរសារជាមួយមេកងចល័តឈ្មោះ
ញ៉ា ហៀង នៅភូមិសណ្តោ ឃុំជាន់ទង នៅក្នុងរបបខ្មែរក្រហម ហើយបានធ្វើដំណើរទៅតាមកងចល័តហូត ។ ក្រោយពីរបបខ្មែរក្រហម
ដួលរលំទៅនៅឆ្នាំ១៩៧៩ ប្អូនប្រុស ហ៊ឹម ញ៉ាយ ធ្លាប់ដល់ដំណឹងមកគ្រួសារម្តងតាមរយៈឪពុកមាថា បានទៅធ្វើជាជានិរសារខ្សែភ្លើង
នៅភ្នំពេញ ។ ក្រោយមក ខ្ញុំដឹងដំណឹងថា ប្អូនប្រុស ញ៉ាយ បានផ្លាស់មកធ្វើការនៅកំពតវិញ ប៉ុន្តែមិនបានត្រឡប់មកស្រុកកំណើតទេ
ដោយសារស្រុកកំណើតមិនមានសន្តិភាព ។ ចាប់តាំងពីពេលនោះមក នាងខ្ញុំបាត់ដំណឹងប្អូនប្រុសហូតមកទល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

អាស្រ័យហេតុនេះ ប្រសិនបើបងប្អូនណាបានទទួលដំណឹងឬធ្លាប់បានស្គាល់ឈ្មោះ ហ៊ឹម ញ៉ាយ សូមទាក់ទងមកមជ្ឈមណ្ឌល
ឯកសារកម្ពុជាតាមរយៈទូរស័ព្ទលេខ ០២៣ ២១១ ៨៧៥ ឬ ០១៦ ៨៧៦ ៦៩២ អាស្រ័យដ្ឋានផ្ទះលេខ ៦៦ មហាវិថីព្រះសីហនុ
រាជធានីភ្នំពេញ ។

សូមអរគុណ!

សេចក្តីរំលឹកវិញ្ញាណក្ខណ៍អ្នកដែលបានស្លាប់ នៅក្នុងរបបខ្មែរក្រហម

មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា ក្រោងនឹងបោះពុម្ពផ្សាយនូវសៀវភៅមានកត់ត្រាល្មោះរបស់អ្នកដែលស្លាប់បាត់បង់ជីវិតនៅក្នុងរបបខ្មែរក្រហម ។ កន្លងមក មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាបានចងក្រងនូវល្មោះអ្នកដែលស្លាប់ជាង១លាននាក់រួចមកហើយ ។ ប្រសិនបើលោកយាយ លោកតា អ៊ី ពូ ម៉ីន ប្រាថ្នាចង់ឲ្យល្មោះសមាជិកក្រុមគ្រួសារដែលបានស្លាប់បាត់បង់ជីវិតមាននៅក្នុងសៀវភៅនេះ សូមទាក់ទងមកកាន់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាតាមរយៈ អែតកុកថាយ ទូរស័ព្ទលេខ ០១២ ៩៥៥ ៨៥៨ ឬ អ៊ីម៉ែល : [គុកហៀកហាយ2៥០២២២ ។](mailto:គុកហៀកហាយ2៥០២២២@ccam.org) ទៀតឲ្យបានរាប់រហ័សតាមពេលវេលាដែលអាចធ្វើទៅបាន ។

សូមផ្តល់ព័ត៌មានដូចខាងក្រោម:

១) ឈ្មោះអ្នកប្រកាសប្រាប់, ២) តើមានបងប្អូនបង្កើតរួមទាំងឪពុកម្តាយស្លាប់ ប៉ុន្មាននាក់នៅក្នុងសម័យខ្មែរក្រហម? ៣) ឈ្មោះអ្នកស្លាប់, ៤) ភេទអ្នកស្លាប់, ៥) អាយុអ្នកស្លាប់ (បើអាចចាំបាន), ៦) ត្រូវជាអ្វីនឹងអ្នកប្រកាស (ឧទាហរណ៍: ឪពុក ម្តាយ បងប្រុស ប្អូនប្រុស បងស្រី ប្អូនស្រី), ៧) សាច់រឿងទាក់ទងនឹងការស្លាប់ (ឧទាហរណ៍: ស្លាប់នៅទីណា? មូលហេតុអ្វី?), ៨) វត្តភោគទាក់ទងនឹងអ្នកស្លាប់ (ឧទាហរណ៍: រូបថត ឯកសារ ឬវត្ថុផ្សេងៗ), ៩) ព័ត៌មានសម្រាប់មជ្ឈមណ្ឌលទាក់ទង (ឧទាហរណ៍: លេខទូរស័ព្ទ អាសយដ្ឋាន) ។

ប្រសិនបើចង់ស្វែងរកអ្នកដែលបាត់ខ្លួនសូមផ្តល់ព័ត៌មានខាងក្រោម:

១) ឈ្មោះអ្នកបាត់ខ្លួន, ២) ភេទ, ៣) អាយុ, ៤) ត្រូវជាអ្វី, ៥) សាច់រឿងទាក់ទងនឹងការបែកគ្នា, ៦) វត្តភោគទាក់ទងនឹងអ្នកបាត់ខ្លួន (ឧទាហរណ៍: រូបថត ឯកសារ ឬវត្ថុផ្សេងៗ) ។

ដើម្បីយុត្តិធម៌និងការចរចា
ដែលជាមូលដ្ឋានដ៏សំខាន់ក្នុងការផ្សះផ្សាជាតិ

ឧបត្ថម្ភការបោះពុម្ពផ្សាយដោយរដ្ឋាភិបាលសហរដ្ឋអាមេរិក

អនុញ្ញាតឲ្យបោះពុម្ពផ្សាយដោយក្រសួងព័ត៌មាននៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ប្រកាសទេសរដ្ឋមន្ត្រីនិងរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងព័ត៌មានលេខ ០២៩១ ពម ៩៩ ចុះថ្ងៃទី២ ខែសីហា ឆ្នាំ១៩៩៩

មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា : ការិយាល័យព័ត៌មានសាធារណៈ

ផ្ទះលេខ ៦៦, មហាវិថីព្រះសីហនុ ភ្នំពេញ ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ទូរស័ព្ទ : (៨៥៥) ២៣ ២១១ ៨៧៥ ទូរសារ : (៨៥៥) ២៣ ២១០ ៣៥៨

